

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

4-6

ANUL XXIX — 1979

COMITETUL DE REDACȚIE :

- Președinți :** I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului
P. S. VISARION, Episcopul Aradului
- Vicepreședinți :** P. S. Episcop Vicar TIMOTEI LUGOJANUL
P. S. Arhiepiscop Vicar GHERASIM HUNEDOREANUL
- Membri :** P. C. Pr. ILIE MAIER vicar administrativ la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului
P. C. Pr. FLOR TEODORESCU, vicar administrativ la Episcopia Aradului
P. C. Pr. PETRU DOROBANTU, consilier la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
P. C. Pr. SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic din Caransebeș
P. C. Pr. DAN EMILIAN NICOLAU, ecleziarh la Episcopia Aradului

Redactor responsabil: P. C. Pr. IOAN NEGRUȚIU

Redacția și Administrația : Arhiepiscopia ortodoxă română, 1900 Timișoara I. bd. Victoriei nr. 7. Cont virament BNRSR, filiala Timișoara, nr. 45.10.3.192.

MITROPOLIA BANATULUI

Anul XXIX nr. 4—6

aprilie—iunie 1979

CUPRINSUL

† NICOLAE, Mitropolitul Banatului: *Actualitatea Sfântului Vasile cel Mare* — — 249

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

* * * Pentru abordarea corectă a problemei drepturilor omului — — — — — 252

STUDII

† NESTOR, Mitropolitul Olteniei: *Porunca muncii după Sfântul Vasile cel Mare* — 259
 † VASILE, Episcopul Oradiei: *Sfântul Vasile cel Mare, păstor de suflete* — — 264
 Arhid. prof. dr. CONSTANTIN VOICU: *Unitatea Bisericii în oikumene după Sf. Vasile cel Mare* — — — — — 275
 Preot dr. MIRCEA BASARAB: *Sfânta Scriptură și interpretarea ei în concepția Sf. Vasile cel Mare* — — — — — 286
 Diacon prof. TEODOR DAMȘA: *Bogăția și sărăcia în lumina omiliilor Sf. Vasile cel Mare* — — — — — 301
 Preot prof. dr. TEODOR BODOGAE: *Titlul unei scrisori părintești a Sfântului Vasile cel Mare* — — — — — 314

INDRUMĂRI OMILETICE ȘI CATEHETICE

SF. VASILE CEL MARE: *Omilie despre smerenie* (trad. preot prof. D. Fecioru) 320

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

SF. VASILE CEL MARE: *Cuvînt pentru instalarea preoților* (trad. pr. prof. N. Petrescu) — — — — — 327

CHIPURI DE ÎNAINȚAȘI

EUGEN ARĂDEANUL: *Contribuții noi cu privire la viața și activitatea lui Sebastian Tabacovici* — — — — — 329
 Prot. ION B. MUREȘIANU: *Alexandru Mocioni (1841—1909)* — — — — — 334
 Dr. VICTOR LĂZĂRESCU: *dr. Ștefan Petrovici (1859—1922)* — — — — — 343

URME DIN TRECUT

- C. RĂILEANU: *Inscripția de la Denta, o confirmare epigrafică a bimilenarului Ti-visco-Timișoara* — — — — — 350

TREPTE ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

- Noua vîrstă a agriculturii românești. Realizări ale științei românești. Tehnologii moderne în industrie. Hidrocentrala de la Străjești produce la întreaga capacitate. Primii kilowați-oră de la Valea Mare. Vagoane de mărfuri containerizate. Primele transmisii hidromecanice fabricate în țară. Televiziunea în sprijinul celerităților. A intrat în funcțiune primul cuptor electric de 100 tone. Tipuri noi de motoare electrice. Primul mineralier de 55.000 t/d cu motor de fabricație românească. Energia solară și producția. Dispensare în mediul rural. Apartamente noi. Construcții universitare. Pentru sănătatea populației — — — — — 364

CRONICĂ BISERICESCĂ

- Jubileul Ortodoxiei românești din America. La confrății de peste Ocean. Pregătirea dialogului dintre Bisericele ortodoxe și Bisericele vechi orientale. În slujba destinderii și păcii. Sesiunea de lucru a Secretariatului internațional al Conferinței Creștine pentru Pace. Sesiunea de lucru a Comitetului european de înțajutorare a Bisericilor. Răstolind presa străină. — — — — — 369

NOTE ȘI COMENTARII

- Semnificațiile unei aniversări și călătorii istorice. Sensurile ecumenice ale conceptului de participare. Pe marginea conferinței de la Puebla. Tragedie din care trebuie scos învățăminte de rigoare. — — — — — 375

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

- Hirotoniri. Conferințe preoțești. Adunarea generală a C.A.R. Întrunirile comisiilor consultative. Din activitatea cercului de studii. Oaspeți străini la Centrul eparhial. De la Seminarul teologic din Caransebeș. — — — — — 384

Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmeagului

- Sărbătorirea Ierarhului eparhiei. Lucrările Adunării Eparhiale. Vizite canonice. Slujiri arhierestii. Chemați la vrednicia slujirii. Adunarea generală a C.A.R. Colecție de obiecte bisericesti. — — — — — 390

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

- Traduceri românești din scrierile omiletice ale Sfîntului Vasile cel Mare (preot prof. Ene Braniște); preot prof. dr. Dumitru Stăniloae: *Teologia dogmatică ortodoxă* (prof. C. Sibianu); Vasile Popeangă: *Aradul centru politic al luptei naționale din perioada dualismului* (preot dr. Gh. Lățu). — — — — — 397

POȘTA REDACȚIEI

- Vechimea limbii române scrise. Factorii unității românilor din totdeauna. Îndreptarea unei omisiuni. Precizări la ... „precizări” — — — — — 412

MITROPOLIA BANATULUI

Tome XXIX Nos 4—6

avril—juin 1979

SOMMAIRE

† NICOLAE, Métropolitte du Banat: *L'actualité de saint Basile le Grand* — — — 249

L'ÉGLISE ET LES PROBLÈMES CONTEMPORAINS

* * * En vue d'aborder correctement le problème des droits de l'homme. — — 252

ÉTUDES

† NESTOR, Métropolitte d'Olténie: *Le commandement du travail d'après saint Basile le Grand*. — — — — — 259

† VASILE, Evêque d'Oradea: *Saint Basile le Grand, pasteur des âmes*. — — — 264

Archidiacre Prof. Dr. CONSTANTIN VOICU: *L'unité de l'Eglise dans l'oikoumene d'après saint Basile le Grand*. — — — — — 275

Prêtre Dr. MIRCEA BASARAB: *La Bible et son interprétation dans la conception de saint Basile le Grand*. — — — — — 286

Diacre Prof. TEODOR DAMȘA: *La richesse et la pauvreté d'après les homélies de saint Basile le Grand*. — — — — — 301

Prêtre Prof. Dr. TEODOR BODOGAE: *La signification d'une lettre pastorale de saint Basile le Grand*. — — — — — 314

SERMONS ET CATECHESSES

Saint BASILE LE GRAND: *Homélie sur l'humilité* (trad. Prêtre Prof. D. Fecioru) 320

PROBLÈMES PASTORAUX ET LITURGIQUES

Saint BASILE LE GRAND: *Discours destiné aux prêtres qui se trouvent au commencement de leurs activités* (trad. Prêtre Prof. N. Petrescu) — — — 327

FIGURES D'ANCÊTRES

EUGEN ARĂDEANUL: *Nouvelles contributions concernant la vie et l'activité de Sebastian Tabacovici*. — — — — — 329

Archiprêtre ION B. MUREȘIANU: *Alexandru Mocioni (1841—1909)* — — — 334

Dr. VICTOR LĂZĂRESCU: *Dr. Ștefan Petrovici (1859—1922)* — — — — — 343

VESTIGES DU PASSE

- C. RĂILEANU: *L'inscription de Denta, une confirmation épigraphique de l'existence bimillénaire du Tivisco-Timișoara.* — — — — — 350

ETAPES DANS LE DEVELOPPEMENT DE LA PATRIE

- Renouvellement de l'agriculture roumaine. Succès de la science roumaine. Nouvelles technologies dans l'industrie. L'hydrocentrale de Străești produit à son entière capacité. Les premières kwh à Valea Mare. Wagons de marchandises containerisés. Outillages hydro-mécaniques fabriqués en Roumanie. La télévision à l'appui des cheminots. La mise en fonction de la première fournaue électrique à 100 tonnes. Nouveaux types de moteurs électriques. Le premier minéralier à 55.000 tdw. avec moteur de fabrication roumaine. L'énergie solaire et la production. Dispensaires dans le milieu rural. Nouveaux appartements. Constructions universitaires. Pour la santé de la population. — — — — — 364

CRONIQUE ECCLÉSIASTIQUE

- Le jubilé de l'Orthodoxie roumaine en Amérique. Parmi nos confrères d'outre-Océan. Les préparatifs en vue du dialogue entre les Eglises orthodoxes et les Eglises non-chalcédoniennes. En service de la détente et de la paix. Réunion du Secrétariat international de la Conférence Chrétienne pour la paix. Réunion du Comité européen d'entraide des Eglises. Feuilletant la presse étrangère. — — — 369

NOTES ET COMMENTAIRES

- Les significations d'une anniversaire et d'un voyage historique. Les sens oecuméniques du concept de participation. En marge de la conférence de Puebla. Leçons d'une tragédie. — — — — — 375

LA VIE ECCLESIASTIQUES DANS LA METROPOLE DU BANAT

L'Archevêché de Timișoara et Caransebeș

- Consécration de prêtres. Conférences des prêtres. Assemblée générale du C.A.R. Réunions des commissions consultatives de l'Archevêché. Le cercle d'études continue son activité. Hôtes étrangers au centre diocésain. Aspects du travail qui se déroule au Séminaire théologique de Caransebeș. — — — — — 384

L'Evêché d'Arad, Ienopole et Hălmașiu

- Fête en l'honneur de l'évêque de la diocèse. Les travaux de l'Assemblée diocésaine. Visites canoniques. Liturgies pontificales. Ordinations de prêtres. L'Assemblée générale du C.A.R. Musée ecclésiastique. — — — — — 390

PRESENTATIONS BIBLIOGRAPHIQUES

- Ecrits homélitiques de saint Basile le Grand traduits en roumain (Prêtre Prof. Ene Braniste); Prêtre Prof. D. Dumitru Stăniloae: *Traité de théologie dogmatique orthodoxe* (Prof. C. Sibianu); Vasile Popeangă: *La ville d'Arad, centre politique dans la lutte nationale pendant la période du dualisme* (Prêtre Dr. Gh. Lițiu) — — — 397

LE COURRIER DE LA RÉDACTION

- L'ancienneté de la langue roumaine. Les facteurs permanents de l'unité des Roumains. La rectification d'une omission. Précisions aux ... „précisions”. — — 412

ACTUALITATEA SFÎNTULUI VASILE CEL MARE

Comemorăm în acest an împlinirea a XVI veacuri de la moartea Sfîntului Vasile cel Mare (379—1979). Este un bun prilej de a-i reactualiza nu numai îmbunătățita viață și lucrarea sa de renumit ierarh, ci totodată întreaga operă lăsată moștenire creștinătății. Sînt numeroase trăsăturile personalității și importantă activitatea acestui Părinte al Bisericii, impunîndu-se cu putere atenției noastre năzuința lui spre desăvîrșire, păstrarea neștirbită a dreptei credințe și a unității Bisericii, cultivarea minții și însușirea de cît mai multe cunoștințe, dragostea de aproapele și punerea ei în lucrare, preferința arătată problemelor sociale, sprijinirea progresului obștesc ... Cîte nu sînt de altfel povețele adresate de Sfîntul Vasile contemporanilor săi, valabile și pentru noi cei de astăzi, în ciuda limbii diferite pe care a utilizat-o, a contextului istoric cu totul altul la care face aluzie, a nevoilor specifice acelor vremi la care voia să răspundă. Așa se face că deși ne despart de el 1600 de ani, îl simțim aproape de noi, de preocupările și năzuințele noastre.

Ca ortodocși români avem însă motive aparte spre a-l considera unul de-al nostru. Înainte de orice amintim legăturile pe care le-a avut cu strămoșii noștri, deși locurile unde a trăit și activat se aflau în Asia Mică. Astfel cînd tocmai își începea sfînta lucrare de arhiepiscop al Chesareei Capadochiei, pe meleagurile noastre regele got Atanaric dezlănțui o cruntă prigoană împotriva creștinilor căreia îi căzu victimă, între alții, Sfîntul Sava numit „Gotul“ (12 aprilie 372). Despre martiriul său află și Sfîntul Vasile cel Mare prin prietenii cei avea în părțile Scîției Mici, Dobrogea de astăzi, dintre ei cei mai cunoscuți fiind comandantul de oști Junius Soranus și episcopul Vetracion al Tomisului — Constanța. Lor le trimite în 373 și 374 cîteva scrisori în urma cărora, deodată cu răspunsul convenit primește și moaștele Sfîntului Sava. „... Ne-au sosit scrisori din țară îndepăr-

tată, spune el, înflorite cu frumusețea dragostei, și ne-au adus nouă martir dintre barbarii de dincolo de Dunăre, propovăduindu-se prin el curăția credinței ce se mărturisește acolo" (Epistola CLXIV, Mișne, P.G. XXXII, 633—7).

Pentru respectiva epocă asemenea legături presupun antecedente și motivări ce depășesc simpla întâmplare și conjunctura. Trăinicia lor va fi de altfel dovedită de numeroase elemente necesar a le menționa, între ele mai ales cultul de care ulterior s-a bucurat Sfântul Vasile însuși după săvârșirea sa din viață. Așa se face că ortodocșii români îi vor aduce parte din moaște la mănăstirea Trei Ierarhi și îi vor închina multe biserici. Se apreciază că ar exista 39 biserici cu hramul Sfântului Vasile cel Mare (preot prof. Gheorghe I. Moisesescu, *Sfinții Trei Ierarhi în Biserica românească*, în rev. *Ortodoxia*, an. XIII, nr. 1, ianuarie—martie 1960, p. 14 nota 38), deși calculul este incomplet.

Dincolo de importanța ce a dobândit-o Sfântul Vasile în ritualul creștin în general despre care dau mărturie praznicele care îi sînt închinare, oficierea liturghiei ce a întocmit, slujba sau „moliftele” care îi poartă numele etc., am putea cita ca o contribuție exclusiv românească la îmbogățirea cultului său redactarea unui acatist special (preot prof. Ene Braniște, *Sfinții Trei Ierarhi în cultul creștin*, în rev. *Biserica Ortodoxă Română*, an LXXV, nr. 1—2, ianuarie—februarie 1958, p. 192 și nota 107).

O altă latură a cinstirii de care s-a bucurat Sfântul Vasile printre ortodocșii români o constituie largă răspîndire pe care a cunoscut-o din vechime opera sa scrisă. Aduse de departe sau compuse pe teritoriul României, există nenumărate manuscrise grecești ori slavone care au circulat cu putere în rîndul monahilor, preoților și credincioșilor pioși din țara noastră. Mai multe sînt apoi manuscrisele sau tipăriturile cuprinzînd traduceri românești ale diferitelor scrieri vasilice. Și numai inventarierea lor ar necesita munca migăloasă a unor cercetători avizați. Oricum se știe că s-a bucurat de largă răspîndire „Exameronul”, „regulile monahale” și „canoanele”, diferite omilii și predici, epistolele, etc. . . . (cf. preot Spiru I. Apostol, *Traduceri în românește din literatura veche creștină*, Huși, 1935, pp. 44—45). Influența exercitată de întreaga operă a Sfântului Vasile constituie fapt neîndoielnic. Dacă e să luăm în considerare și doar acestea că la baza organizării vieții monahale de la noi stau tocmai normele sale, va fi de ajuns spre a înțelege cît de mult roditoare a fost gîin-

direa marelui părinte capadocian în ogorul spiritualității românești.

Intrat adînc în conștiința ortodocșilor români, Sfîntul Vasile a devenit pînă la urmă subiect de folclor. „Dintre toate serile de peste an, constată un cercetător, cea mai bogată în datine și în credințe, cea mai misterioasă și totodată una din cele mai plăcute pentru poporul român dreptcredincios este seara Sfîntului Vasile sau a Anului Nou“ (Simion Fl. Marian, Sărbătorile la români, studiu etnografic, vol. I, București, 1898, p. 1). Ilustrative pentru asimilarea Sfîntului Vasile în spațiul nostru etnic și spiritual sînt în fine colindele. Acestea îl așează după Moș Crăciun, lângă Sfîntul Petru, de-a dreapta Maicii Domnului ori stînd chiar în aceeași casă cu Dumnezeu (Gheorghe Alexe, Sfîntul Vasile cel Mare în colindele religioase românești, în rev. Studii Teologice, seria II, an. XI, nr. 1—2, ianuarie—februarie 1959, pp. 73—84).

Locul pe care îl ocupă Sfîntul Vasile în spiritualitatea ortodoxă română îl va confirma Patriarhia Ecumenică prin tomosul din 10 octombrie 1776 care a ridicat mitropolii Ungrovlahiei la treaptă de locuitori ai scaunului Chesareei Capadochiei unde păstorise odinioară marele Părinte bisericesc (Ghenadie Enăceanu, Condicta Sfîntă, București, 1886, pp. 183—187).

Am enumerat pe scurt o serie de elemente lămuritoare pentru afinitățile noastre cu Sfîntul Vasile cel Mare și nu mai puțin sentimentele cu care îl comemorăm alături de întreaga creștinătate. Rezultă de aici în egală măsură de ce vestitul Părinte al Bisericii poate fi considerat mereu actual, el rămînînd și astăzi viu în conștiința tuturor. Veacurile scurse de la trecerea sa din viață nu i-au diminuat importanța, ci dimpotrivă pun mai mult în lumină acele valori cuprinse în gîndirea și opera sa care depășind timpul rodesc neîncetat bunele fapte menite să slujească mersului înainte individual și obștesc.

Sfîntul Vasile cel Mare și-a mistuit viața în focul dragostei de Dumnezeu și de aproapele. Năzuind spre cele înalte, el n-a ignorat nevoile curente și nici lumea în care trăia. Acestora și-a închinat întreaga energie de care era capabil. Pilda ce ne-a lăsat și povătuirile ce ne îmbie, verificate de anii scurși de la moartea sa, fie-ne pururea călăuză în strădaniile țintind spre preamărirea Tatălui Ceresc și folosul semenilor.

† NICOLAE

Mitropolitul Banatului

PENTRU ABORDAREA CORECTĂ A PROBLEMEI DREPTURILOR OMULUI.

Una dintre problemele esențiale ale contemporaneității este fără îndoială aceea a drepturilor omului. Așa se face că la 10 decembrie 1948 Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat „Declarația universală a drepturilor omului”, fapt care a marcat un moment de seamă în îndeplinirea unuia din scopurile Națiunilor Unite, proclamat în primul articol al Cartei, și anume cooperarea internațională pentru promovarea și încurajarea respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie. Pentru întâia oară în istorie se recunoștea, într-un document cu vocație universală, drepturile egale, inalienabile, de care trebuie să se bucure toate ființele umane.

Evoluția evenimentelor mondiale în anii scurși de la adoptarea citatei „Declarații”, a pus în lumină cu deosebită pregnanță importanța principiilor înscrise în acest document, legătura indisolubilă dintre protecția drepturilor omului și marile probleme care se pun astăzi în fața societății internaționale.

Mai mult ca oricând, astăzi, înfăptuirea drepturilor omului este legată de crearea unor condiții umane de muncă și de trai, de ridicarea nivelului de viață al popoarelor, de eliminarea din viața internațională a unor fenomene nocive care poluează climatul moral, precum cursa înarmărilor și propaganda de război, rasiismul, politica de apartheid, fascismul, violența sub variatele sale aspecte îndreptate împotriva libertății umane.

Marile mutații petrecute în lume de la adoptarea Declarației universale a drepturilor omului, afirmarea statelor suverane și independente, procesul decolonizării, imperativul dezarmării, al lichidării subdezvoltării, lupta împotriva politicii zonelor și sferelor de influență adaugă noi dimensiuni înțelegerii semnificației profunde a acestor drepturi în epoca contemporană. În opoziție cu acele teorii care încearcă să izoleze drepturile omului de problemele social-politice, de viața internațională contemporană, transformându-le în abstracțiuni și reținând numai litera, iar nu spiritul lor, se impune tot mai mult însușirea unei viziuni novatoare cu privire la conținutul, interpretarea și traducerea în viață a acestor drepturi.

În cadrul O.N.U., ca și în alte forumuri internaționale, a fost subliniat, cu deosebită putere, imperativul interpretării drepturilor omului în perspectiva lichidării stării de subdezvoltare, a edificării unei noi ordini economice și politice mondiale, bazată pe respectul drepturilor suverane ale tuturor statelor, ale tuturor popoarelor, care aspiră spre o lume mai bună și mai dreaptă. În mod exemplar,

reprezentantul unei țări în curs de dezvoltare formula, în fața Națiunilor Unite, o multiplă întrebare-cheie: „Ce înseamnă libertatea pentru ființe ignorante și flămînde? Ce înseamnă dreptul la muncă acolo unde nu este de lucru, sau dreptul la educație fără școli și fără profesori? Cum să se vorbească despre egalitatea dintre bărbat și femeie dacă femeile nu sînt conștiente de drepturile și responsabilitățile lor?” (O.N.U. — Adunarea Generală, sesiunea XXVIII, Comitetul nr. 3, doc. A/CR/SR 1998, 19 oct. 1973, p. 9). Asemenea puncte de vedere sînt tot mai frecvente în lumea de astăzi, în care se impune tot mai mult principiul că drepturile omului nu vizează o ființă umană abstractă, ci individul social, membru al unei comunități în care se încadrează, în care își desăvîrșește personalitatea și pentru al cărei progres concură prin toate forțele sale. În zilele noastre, este greu de contestat că drepturile omului presupun în primul rînd asigurarea unor condiții demne de viață, lichidarea discriminărilor, garanții materiale eficace pentru înfăptuirea exercițiului acestora într-un climat de pace și prosperitate.

Așa cum arăta Președintele Nicolae Ceaușescu, în expunerea prezentată la 3 august 1978 la o importantă întrunire ținută în Capitală, „concepția noastră despre democrație și, în acest context, despre drepturile omului, pornește de la necesitatea asigurării deplinei egalități între oameni, a realizării unor relații economice și sociale echitabile, care să permită fiecărui cetățean să ducă o viață demnă, de la accesul liber la învățămînt, cultură, știință, de la posibilitatea participării directe a oamenilor, fără deosebire de naționalitate — și în primul rînd a maselor muncitoare — la conducerea întregii societăți. Numai o asemenea abordare practică a problemei democrației poate asigura afirmarea plenară a personalității umane, corespunde cauzei descătușării omului, care să fie cu adevărat liber, stăpîn pe destinele sale“.

Este un fapt cît se poate de evident că respectul față de drepturile omului în lumea contemporană solicită în primul rînd un efort al comunității internaționale pentru determinarea unor direcții precise de acțiune, în scopul lichidării primejdioaselor anomalii care sînt cursa înarmărilor, subdezvoltarea, decalajele ce despart astăzi statele în curs de dezvoltare de țările puternic dezvoltate ale lumii. În contextul eforturilor pentru edificarea unei noi ordini economice și politice de natură să satisfacă interesele legitime ale tuturor popoarelor, acest obiectiv se impune cu deosebită stringență în contextul preocupărilor pentru afirmarea adevăratelor valori ale libertății și demnității umane. Este cert că numai prin înfăptuirea unor măsuri eficace în direcția dezvoltării economice și sociale se poate asigura o protecție reală nu numai a drepturilor economice, ci a tuturor drepturilor umane.

Legătura indisolubilă între drepturile omului și afirmarea principiilor fundamentale ale dreptului internațional se înfățișează tot mai mult ca o condiție indispensabilă a traducerii în viață a întregului complex al acestor drepturi, privite în unitatea lor. Este clar că drepturile omului presupun în mod imperios pacea și securitatea internațională, un climat de încredere și colaborare între națiuni suverane și independente, aceasta fiind prin excelență cadrul optim al afirmării libertății și demnității tuturor oamenilor. Cele mai grave crime împotriva demnității omului sînt aceleași care amenință și viața popoarelor: cursa înarmărilor, politica de dominație, imperialismul, fascismul, atentatele la adresa suveranității, integrității teritoriale și independenței tuturor țărilor lumii. Așa cum arăta raportul

special al Comisiei drepturilor omului, Manouchehr Ganji, „Condiția prealabilă, esențială, pentru exercitarea efectivă a tuturor drepturilor omului, în special a drepturilor economice, sociale și culturale, este independența, integritatea teritorială și suveranitatea națională. Dacă această condiție nu este îndeplinită, nici un efort de dezvoltare economică și socială nu poate duce la crearea unei societăți mai egalitare și mai juste”. (în volumul „Mise en oeuvre des droits économiques, sociaux et culturels: problèmes politiques, progrès”, editat de O.N.U., New York, 1975, p. 321).

Este de asemenea evident că drepturile omului nu pot constitui în nici un caz pretextul unor amestecuri în treburile interne ale statelor și popoarelor; că simt potrivnice păcii și colaborării între națiuni orice încercări de a crea „false probleme” de protecție a drepturilor omului în scopul încordării relațiilor între popoare.

Colaborarea internațională presupune prin excelență concentrarea eforturilor comunității mondiale asupra marilor probleme care frământă astăzi întreaga umanitate, probleme de interes major fără de care protecția nu a unui om, ci a tuturor ființelor umane ar fi periclitată. Dezarmarea, dezvoltarea social-economică și culturală a tuturor națiunilor, lichidarea foametei, eradicarea rasismului, a fascismului, a violenței, condamnarea tuturor manifestărilor împotriva libertății popoarelor sînt necesare în mod imperios astăzi tocmai pentru a asigura evoluția firească, mereu ascendentă a omului spre libertate, spre afirmarea demnității sale.

Iată de ce se impune mai mult ca oricînd o concepție clară în legătură cu ce sînt aceste drepturi ale omului, în legătură cu valorile reale care trebuie să-și găsească ocrotirea pe plan național și internațional, în legătură cu metodele și tehnicile juridice prin care trebuie să se asigure protecția lor efectivă.

Întreaga problematică a drepturilor omului — drepturi al căror conținut a evoluat structural, în raport cu procesul dezvoltării istorice — demonstrează de altfel cu evidență că este necesară o înțelegere reală a conținutului profund al acestor drepturi, a semnificației adevărate pe care ele o au pentru viața popoarelor, în perspectiva edificării unei lumi mai bune și mai drepte.

*

În ceea ce privește țara noastră, profundele prefaceri înnoitoare care au avut loc în ultimile decenii au asigurat condițiile realizării aspirațiilor de veacuri ale poporului român de a trăi independent, liber și stăpîn pe soarta sa. România a obținut realizări cu adevărat istorice în ridicarea nivelului de viață al întregului popor, a bunăstării sale materiale și spirituale, rezolvînd, într-un mod superior problemele fundamentale ale națiunii. Proclamarea drepturilor și libertăților omului în Constituție și în celelalte legi ale țării, ca și exercitarea lor efectivă sînt garantate de lichidarea pentru totdeauna în România a tuturor formelor de exploatare a omului de către om, ca și de unitatea de interese dintre individ și societate.

Între realizările de seamă ale României în domeniul drepturilor omului se înscrie, de asemenea, rezolvarea problemei naționale, asigurarea deplinei egalități în drepturi a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, posibilitatea lor de a se bucura din plin de cuceririle societății, acționîndu-se cu hotărîre pentru dezvoltarea armonioasă a forțelor de producție în toate județele și localitățile țării, în baza convingerii că numai prin asigurarea condițiilor de muncă,

de participare egală la viața economico-socială se poate înfăptui deplina egalitate în drepturi. Adâncirea continuă a democrației socialiste, participarea tuturor cetățenilor țării la conducerea societății, ridicarea nivelului de conștiință se reflectă permanent în unitatea puternică a întregului popor, a tuturor oamenilor muncii, în sprijinul lor deplin față de politica internă și externă a României.

Pe plan internațional, dezvoltarea cooperării pentru promovarea respectului universal față de drepturile omului a constituit o preocupare importantă a politicii externe a României. În acest spirit se înscriu acțiunile și inițiativele întreprinse de țara noastră în cadrul O.N.U. și în alte foruri vizînd combaterea violărilor flagrante și sistematice ale drepturilor omului, abolirea cu desăvîrșire a politicii de apartheid și discriminarea rasială; în acest spirit se înscrie contribuția importantă a României la elaborarea și adoptarea pactelor, drepturilor omului și a unui număr însemnat de convenții și declarații internaționale vizînd acest scop.

Conceptia care a călăuzit rezolvarea problemelor drepturilor omului în țara noastră este promovată de România și în activitatea sa internațională. Potrivit acestei concepții, condiția indispensabilă a exercitării efective a drepturilor omului rezidă în lichidarea inegalității economice și sociale de clasă, crearea condițiilor pentru ca oamenii muncii să beneficieze cu adevărat de roadele muncii lor, de cuceririle progresului și civilizației. În consecință, interesul autentic pentru respectarea drepturilor omului ar trebui să se traducă în viață prin preocuparea pentru soluționarea gravelor probleme sociale care afectează în multe țări, inclusiv dezvoltate, interesele maselor populare.

În baza aceleiași concepții, realizarea efectivă și universală a drepturilor omului nu poate fi concepută în afara condițiilor internaționale ale lumii contemporane. Ea este condiționată de respectul neabătut al drepturilor fundamentale ale popoarelor și, în primul rînd, dreptul primordial la existență, dreptul de a trăi în pace și a se dezvolta liber, independent, la adăpost de agresiuni și acte de forță, dreptul lor de a-și hotărî singure soarta, fără amestec din afară. Atîta vreme cît politica de forță, dominație și dictat nu va fi cu desăvîrșire eliminată din viața internațională, atîta vreme cît vor continua nestingherite cursa înarmărilor, acumularea de arme de nimicire în masă tot mai perfecționate și nu se va trece la măsuri de dezarmare efectivă, de reală întărire a securității internaționale, dezideratul fundamental al respectării universale a drepturilor omului va continua să întîmpine obstacole puternice.

*

Problema drepturilor omului poate fi considerată prin urmare problema majoră a lumii contemporane, cu precizarea însă că trebuie abordată în totală și autentică ei semnificație. Din păcate însă, așa cum arăta Președintele Nicolae Ceaușescu la aceeași întrunire din 3 august 1978, în problema drepturilor omului, „unii caută să deplaseze accentul principal pe laturi mărginașe sau pe aspecte formale, urmărind în esență să abată atenția de la gravele anomalii sociale care afectează fundamental omul în capitalism“. Manipularea problemei drepturilor omului, folosirea ei în scopul discreditării anumitor state ori sisteme sociale, constituie unul din aspectele regretabile ale vieții internaționale actuale. În acest context se abuzează și de libertatea religioasă, ceea ce a determinat marile orga-

nizații bisericești internaționale, precum Consiliul Ecumenic al Bisericilor, să înnscrie în preocupările ei respectiva problemă.

Într-un document intitulat „Bisericile și libertatea religioasă în statele semnatare ale Actului final al Conferinței de la Helsinki“, pastorul Philip A. Potter, secretarul general al C.E.B., afirmă (punctul 11): „... În Răsărit ca și în Apus, Bisericile nu pot trata chestiunile referitoare la libertatea religioasă fără să se confrunte în același timp cu alte realități. Bisericile din statele semnatare ale Actului final de la Helsinki trebuie să studieze întregul acestui text în lumina luărilor de poziție ecumenice privind temele care sînt tratate aici: dezarmarea, coexistența și alte teme asemănătoare... Libertatea religioasă nu se poate considera rezolvată decît atunci cînd celelalte principii ale Actului final sînt puse în practică, doar atunci cînd aceste principii asigură pe seama inșilor și a grupurilor exercitarea drepturilor lor fundamentale, între altele contribuția lor la destindere și cooperare. Noi nu putem ca Biserici să vorbim responsabil despre această relație dialectică fără să abordăm hotărît toate problemele ridicate“.

Referindu-se la aceeași problemă, dr. Philip Potter preciza în raportul prezentat la sesiunea Comitetului central al C.E.B. (Kingston — Jamaica, 1—11 ianuarie 1979): „În problema drepturilor omului s-a văzut uneori doar aspectul privind drepturile individuale și politice, libertatea religioasă. Cînd însă drepturile individuale și politice sînt asociate drepturilor sociale, economice și culturale, toate țările noastre sînt puse în discuție. Ele nu se mai pot judeca ușor una pe alta mai ales cînd continuă s-o facă într-un limbaj de propagandă. Bisericile auu nu mai puțin datoria să promoveze drepturile omului în întregul lor întemeindu-se pe întregul Evangheliei...“.

Asemenea puneri la punct apar binevenite într-un moment cînd pe alocurii și chiar în dezbaterile din unele organisme internaționale, se întîmplă să se insiste asupra aspectelor colaterale ale problemei drepturilor omului, inclusiv a libertății religioase, ridicîndu-se la rang de principiu situații individuale tendențios deformate cum sînt așa-zisa „reintegrare“ a familiilor, pretinsa frustrare a drepturilor naționalităților conlocuitoare din anumite țări, etc. ...

Promovarea și respectul universal al drepturilor și libertăților omului presupun însă, ca o condiție „sine qua non“, abordarea și soluționarea cu prioritate a aspectelor majore, esențiale, care se ridică în acest domeniu, cum sînt garantarea libertății și egalității în drepturi a tuturor popoarelor și naționalităților, eliminarea oricăror inegalități sociale, a oricăror forme de discriminare, asigurarea de drepturi egale, reale și efective la muncă, educație, cultură, la binefacerile civilizației, îmbunătățirea continuă a condițiilor de trai, dezvoltarea multilaterală a personalității umane în toate țările lumii.

În acest context mi se pare edificator interviul acordat la 30 august 1978 (publicat de presa noastră centrală din 9 septembrie 1978) de Președintele Nicolae Ceaușescu ziaristului francez Michel P. Hamelet de la cotidianul „Le Figaro“. Șeful statului nostru declara atunci: „... Noi sîntem partizanii libertății și egalității depline între oameni și facem totul în această direcție, începînd cu asigurarea condițiilor materiale și culturale necesare manifestării lor. Cînd un om nu are ce minca nu poate fi liber. Cînd trebuie să alerge și să aștepte luni de zile pentru a găsi de lucru, nu se poate spune că este liber. Este liber acela care are

asigurate condițiile de muncă, care are siguranța zilei de mâine, care se poate gândi cu încredere, cu certitudine la perspectiva sa și a familiei sale.

În al doilea rând, noi concepem libertatea în contextul intereselor generale ale societății. În unele țări se spune că omul trebuie lăsat să facă ce vrea, independent de interesele și drepturile semenilor săi. Noi nu sîntem de acord cu această concepție! De altfel, însăși natura demonstrează, chiar în organizarea vieții animale, deci la un nivel inferior, că individul trebuie să țină seama de interesele colectivului în care trăiește. Să vă dau un exemplu: albinele au o organizare foarte bună și, în general, ele lucrează în colectiv; numai așa se face că putem avea mierea. Dacă însă într-o familie de albine apar mai mulți trîntori care mănîncă fără să producă, albinele îl distrug și păstrează doar unul, pentru reproducție. Cu atît mai mult în societatea omenească, între oamenii care gîdesc, judecă, problema este de a găsi echilibrul între interesele generale și individuale, de a le îmbina. Nu este desigur ușor; apar, cîteodată, tendințe opuse, contradictorii. Trebuie să găsim însă căile de armonizare a acestor interese, deoarece numai atunci se vor putea afirma puternic atît libertatea individuală cît și cea națională, libertatea întregii societăți...

Noi considerăm că, în acest cadru, trebuie asigurată fiecărui cetățean posibilitatea de a-și spune părerea asupra tuturor problemelor dezvoltării sociale, a politicii generale a statului. Tocmai în acest sens acționăm în societatea noastră, dezvoltînd democrația socialistă, creînd condiții concrete pentru guvernarea țării de către poporul însuși.

În același timp însă, noi nu acordăm și nu vom acorda niciodată libertatea pentru organizarea în România a unui congres al fasciștilor — așa cum s-a întîmplat de pildă în Franța. S-ar putea spune că aceasta este o limitare a libertății de opinie. Noi considerăm însă că trebuie să pornim de la armonizarea intereselor generale cu cele individuale. Dacă interesele generale solicită să îngădîm anumite libertăți — de felul celei la care m-am referit — atunci sîntem pentru îngădirea lor! Stăm pe poziția interzicerii complete a oricăror activități a organizațiilor fasciste. Nu concepem, de asemenea, libertate pentru organizațiile teroriste, pentru propaganda îndreptată spre consumul de droguri sau alte practici care pun în pericol sănătatea tineretului, a populației, a națiunii...".

O poziție asemănătoare a exprimat ministrul de externe al țării noastre în cuvîntarea rostită la 28 septembrie 1978 în cadrul celei de a 33-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U. Referindu-se la problematica dezvoltării libere și plene a personalității umane, vorbitorul a evidențiat că România asigură deplina egalitate politică, economică și socială a cetățenilor săi, relații economice și sociale echitabile, străduindu-se să creeze condiții propice ca fiecare cetățean, fără deosebire de naționalitate, să ducă o viață demnă. S-a realizat egalitatea și accesul liber la muncă, învățămînt, cultură, știință, participarea — fără discriminări politice, naționale, de sex sau rasiale — la conducerea societății. În concepția României, adevărata democrație și adevărul umanism sînt incompatibile cu menținerea unor grave inegalități economice, sociale și politice, a discriminărilor naționale, de clasă și rasiale între oameni.

Tocmai asupra unor asemenea drepturi fundamentale, care dau măsura adevăratei libertăți umane, trebuie concentrată atenția comunității mondiale a statelor, și nu asupra unor elemente periferice sau aspecte formale, care nu fac de-

cît să abată atenția de la gravele anomalii sociale ce afectează fundamental omul în unele țări.

Așa dar, în actualele condiții existente în lume, problema drepturilor omului se impune a fi abordată luînd în considerare complexitatea fenomenelor ce confruntă omenirea — subdezvoltarea, decalajele economice, rasismul și apartheidul, iraționala cursă a înarmărilor. Numai găsind și aplicînd soluțiile în consens cu interesele popoarelor în aceste mari probleme ale omenirii va fi posibilă exercitarea neîngrădită de către toți locuitorii planetei, a drepturilor și libertăților lor fundamentale. Promovarea și ocrotirea drepturilor omului, a libertăților acestuia nu-și pot găsi o soluționare corespunzătoare decît în condițiile făuririi unei noi ordini internaționale, la baza căreia să se afle principiile egalității în drepturi, respectării independenței și suveranității naționale, eliminării forței și a amenințării cu forțe din viața internațională. În acest cadru, este necesar să se facă totul pentru ca minunatele cuceriri ale științei și cunoașterii umane să servească într-adevăr progresului, bunăstării și civilizației popoarelor, cauzei păcii și colaborării. În acest fel se va asigura un umanism nou, care să ofere popoarelor, fiecărui om, posibilitatea de a-și afirma multilateral capacitățile și forțele creatoare. Or manifestarea plenară a ființei umane nu este posibilă decît într-o lume din care să fie excluse armele și războaiele, dominația și relațiile inechitabile, într-o lume care să asigure dezvoltarea liberă și progresul economic și social al fiecărei națiuni, un schimb de valori materiale și spirituale echitabile, în interesul fiecărui popor, al prosperității generale.

Sînt imperative pentru a căror concretizare România militează constant, cu convingerea că înfăptuirea lor este posibilă numai dacă toate popoarele, toate statele vor acționa în acest sens, vor dovedi, practic, că nu precupețesc nici un efort pentru ca ființa umană să se bucure cu adevărat de drepturi și libertăți depline, pentru ca pe planeta noastră să triumfe umanismul autentic iar fiecare popor să se bucure de binefacerile progresului și civilizației, într-o lume mai bună și mai dreaptă.

PORUNCA MUNCII DUPĂ SFÎNTUL VASILE CEL MARE

de: †NESTOR Mitropolitul Olteniei

Sfîntul Vasile cel Mare a contribuit în chip cu totul deosebit la dreapta înțelegere și aprofundare a învățăturii creștine, în secolul IV și în secolele care au urmat. Vasta sa operă și pilduitoarea-i strădanie în slujirea lui Dumnezeu și a sfintei Biserici, au determinat marea autoritate de care se bucură și în Biserica Ortodoxă Română.

Sfîntul mare părinte capadocian, prin trimiși speciali, prin discipoli apropiați, a ajutat la dezvoltarea activității misionare și în mijlocul populației daco-romane din regiunea vestică a Pontului Euxin. Corespondența sa cu episcopul Vetrانيا din Tomis și cu Iunius Soranus, guvernatorul Scythiei Minor, referitoare la trimiterea moaștelor Sfîntului Sava „Gotul“, din părțile noastre, în Capadocia, precum și interesul misionar manifestat, reflectă „o legătură, o familiaritate și o afecțiune deosebită a marelui părinte pentru regiunile daco-romane“.

Chiar în cele mai vechi manuscrise cunoscute ca existente în părțile noastre, se află și scrieri ale Sfîntului Vasile cel Mare. De exemplu, într-un manuscris slav din sec. XIV, păstrat astăzi la mănăstirea Dragomirna, se găsesc și câteva scrieri ascetice vasilene. Fără întrerupere a continuat, secol după secol, copierea, tălmăcirea, diortosirea și, în momentele prielnice, tipărirea operelor vasilene la noi. Amintim doar roadele școlii paisiene de la Neamț și ale smeritului ieromonah Samuil Micu (Klein).

Operele vasilene au circulat și circulă la noi, în limba greacă și, o perioadă de vreme, în versiuni latine și slave, iar în cele din urmă, în traduceri românești, cu rosturi multiple — pentru buna organizare a vieții monastice, pentru statornicirea unui climat de înaltă trăire duhovnicească, pentru desăvîrșirea morală, pentru mîntuirea sufletului. În paginile de față ne propunem a prezenta, foarte pe scurt, atitudinea și concepția marelui sfînt părinte despre dumnezeiasca poruncă a muncii.

Bune rînduieli în legătură cu porunca muncii au fost statornicite în creștinism, încă din primele veacuri. Sfîntul Vasile, înțeleptul legislator al vieții mo-

nahale care a fundamentat prin opera scrisă și prin întreaga sa activitate aspectul conceptual și pragmatic al problemei, demonstrând însemnătatea pe care o are munca din punct de vedere creștin, duhovnicesc, a arătat și felul în care trebuie înțeleasă și trăită dumnezeiasca poruncă a muncii.

Rolul muncii în viața noastră se arată a fi implicat atât în împlinirea cerințelor vitale firești, cât și în împlinirea de sine prin neconținută năzuință spre desăvârșire.

Omul nu numai a muncit, dar, ca singura ființă rațională, conștientă și responsabilă între toate viețuitoarele, și-a cristalizat o atitudine și un concept despre muncă, înțelegându-i rolul și utilitatea pentru existență și în cadrul relațiilor sociale. Progresul moral al societății a determinat trecerea „de la gândirea muncii la o etică a muncii” încă în lumea veche precreștină, în funcție de idealurile morale ale timpului istoric dat.

La vechii iudei, dumnezeiasca poruncă a muncii se află cuprinsă în cadrul precis și riguros al învățaturii *Legii* ca un imperativ suprem cu caracter de generalitate. Fundamentată în primele două cărți ale Vechiului Testament — *Geneza* și *Exodul* — învățătura despre muncă nu lipsește nici în alte texte vechi sacre ebraice, cu deosebire în *Proverbele lui Solomon* și în *Psalmi*.

În lumea greco-romană, atât anterioară cât și contemporană creștinismului, problema muncii nu constituia lege sacră. În majoritatea cetăților și orașelor grecești, mai ales munca manuală era discreditată, în această categorie „inferioară” a muncii manuale fiind considerată în antichitate și îndeletnicirea scrisului, rezervată sclavilor.

Dintre gânditorii lumii antice dinaintea venirii Mântuitorului, o concepție remarcabilă — morală — exprimată într-o adevărată laudă asupra muncii a avut înțeleptul *Hesiod*, dând astfel și o replică la mentalitatea războinică a timpurilor anterioare, cea a lumii lui *Homer*.

În provinciile imperiului roman, unde s-a răspândit mai întâi creștinismul, diferențierea socială tot mai evidentă creînd impactul social și moral, se vor manifesta și proteste — unele devenite celebre — împotriva nedreptății sociale și atitudinii față de muncă și de muncitor. În raport cu atitudinile și concepțiile dominante ale lumii sclavagiste păgine față de muncă, creștinismul are o viziune total pozitivă, o concepție umanistă specifică prin aspectul ei axiologic. Munca a fost o normă de viață a creștinilor din primele secole. Învățătura Sfintei Evanghelii lucrase temeinic asupra mentalității și asupra moralului lor, convingându-i că puterea iubirii și a credinței îl susține pe fiecare în munca fiecărei zile, îi luminează sensul strădaniei sale, munca fiind o valoare înalt morală și una dintre virtuțile creștine cardinale.

În doctrina teologică-socială a *Sfintului Apostol Pavel* se remarcă o puternică dezvoltare a ethosului muncii din Vechiul Testament și o întregire în spiritul învățaturii Domnului Iisus Hristos. Normele stabilite de el în acest sens pentru comunitatea creștină capătă o dezvoltare nouă, sînt aprofundate și îmbogățite, în operele și în învățăturile *Sfinților Părinți* și scriitori bisericești, în *Constituțiunile Apostolice*, în *Didahie* și *Didascalie*, în scrierile *Sfinților Clement Romanul* și *Clement Alexandrinul*, în *Apologeticum* — opera lui Tertulian —, în opera *Sfintului Grigorie de Nazianz* și a *Sfintului Ioan Hrisostom*. Prin acești reprezentanți de seamă, creștinismul subliniază și pune în lumină deosebită noblețea și dem-

nitatea muncii, arătînd că ea are putere de elevație și de revelație asupra credinciosului, numai pentru că se află sub binecuvîntarea Creatorului. Consecința cea mai importantă a doctrinei lor asupra muncii va fi determinarea unei mutații esențiale în cugetarea epocii, influențînd concepțiile sociale și morale, mentalitatea vremii.

Formația și pregătirea creștină, filosofică a Sfîntului Vasile cel Mare, strălucitul ierarh capadocian, a avut loc în climatul moral al muncii neprecupețite, al rîvnei și pasiunii pentru învățătură și cultură. Elaborînd *Regulile vieții monahale*, insistă îndelung asupra însemnătății și valorii înalte pe care o are munca. *Temeiurile scripturistice și cele filosofice* ale concepției Sfîntului Vasile cel Mare despre muncă se desprind în mod elocvent din conținutul rînduielilor de viață creștină pe care le-a întocmit, mai întîi pentru mănăstirile întemeiate de el, căpătînd apoi caracter de generalitate. Aceste rînduieli au izvorît din gîndirea sa teologică, dintr-o preocupare a sa esențială, cea a organizării vieții creștine, după un sistem riguros. În mănăstirile întemeiate, care erau exemplu de organizare și disciplină, acorda însemnătatea cuvenită aspectului practic-economic al muncii, pentru întreținerea zilnică a obștei fiind de o mare utilitate munca fiecăruia. Sensul suprem al muncii este exprimat printr-una dintre cele mai frumoase cugetări pe care le conțin *Regulile* vasilieni: „Muncind împlinim porunca lui Dumnezeu, și împlinind porunca Lui Îl cinstim“.

Viața monahală reprezentînd perfecționarea vieții creștine, cei care își închină ființa slujirii lui Dumnezeu trebuie să vadă cu atît mai mult în muncă un prilej fericit de a-și dovedi puterea credinței și a devoțiunii, știind că vor răspunde în fața cerescului Judecător pentru felul în care și-au întrebuințat viața.

Întemeiat pe Sfînta Scriptură și pe o adîncă cunoaștere filosofică, Sfîntul Vasile arăta că munca este o lege naturală morală și obligatorie pentru toți oamenii. Scopul evlaviei este înalt și loial, nimeni nu este îndreptățit să facă din evlavie un pretext pentru a se sustrage îndatoririlor de muncă. Referindu-se la modul în care se desfășoară de obicei munca în societatea creștină și în soborul fraților monahi, marele ierarh subliniază împletirea directă a muncii cu rugăciunea. Cel care muncește cu bună voie, cu gîndul înălțat la Dumnezeu, nu poate ajunge să fie stăpînit de lucrurile ce îi sînt de folos în viață, ci le stăpînește, folosind din ele pentru sine exact atît cît îi este necesar pentru întreținerea vieții. Viața creștină fiind comunitate, trebuie înțeles că fiecare dintre membrii acestei comunități are de îndeplinit funcția sa care nu numai îi condiționează și îi asigură propria existență, dar reprezintă și o contribuție implicită la asigurarea existenței celorlalți. Astfel munca slujește comunității, prin iubire frățească. Sfîntul Vasile sublinia că munca nu este numai poruncă cerească și datorie, dar și o cale de împlinire a imperativului *iubirii*. Rostul ei deosebit pentru fiecare dintre noi este consacrarea eforturilor spre binele semenilor. Se exprimă astfel, în modul cel mai elocvent, *finalitatea spirituală* atribuită muncii în concepția Sfîntului Vasile. Prin porunca muncii, al cărei scop este iubirea, creștinul se desăvîrșește pînă la măsura staturii depline a Domnului Iisus Hristos. Îndeplinirea muncii spre binele obștesc este și o coordonată fundamentală a moralei creștine și are o însemnătate aparte pentru organizarea vieții de mănăstire.

Aspectele morale ale muncii sînt multiple, toate convergînd însă spre cel al răspunderii pe care creatura înzestrată de Dumnezeu cu cugetare și conștiință și-o

poate asuma permanent pentru faptele sale. „Dumnezeu, care ne-a dat puterea de lucru, va cere de la noi în ziua judecății și lucrarea corespunzătoare acelei puteri“, spune limpede Sfântul Vasile în *Regulile monahale*. Prin muncă ne exercităm și ne dezvoltăm însușirile, ne fortificăm moral-spiritual, avem posibilitatea să ne depășim pe noi înșine și să ajungem a înfăptui mereu ceea ce este plăcut lui Dumnezeu. Îndemnul și poveștile spre muncă adresate de Sfântul Vasile își au sursa fundamentală în Sfânta Scriptură, dar el nu ezită a cita și preceptele etice ale unor gânditori profani anteriori care afirmau idealuri înalte, dând o prețuire aparte doctrinei stoice, cu mult discernământ asimilată, precum și moralei hesiodice care afirma înălțarea prin muncă spre idealul virtuții. Cel mai direct rezultat moral al muncii se referă la fiiiința lăuntrică; creîndu-și deprinderi foarte disciplinate de a munci, credinciosul poate realiza disciplinarea propriei ființe în întregime, aflîndu-se în lucrarea grea și de cea mai mare însemnătate în sine, a mîntuirii, despătîmîndu-se prin muncă, prin curățirea cugetului și înduhovnicire. Se pune astfel în evidență posibilitatea muncii de a crea virtutea. Cel care se sîrguiește a îndeplini mereu mai bine lucrul său, încearcă unul dintre cele mai alese simțăminte: bucuria muncii.

Întreaga activitate a Sfîntului Părinte capadocian este o întruchipare a principiilor și ideilor sale privind munca. În Pont, împreună cu Sfîntul Grigorie Teologul, împletea fără conținere truda mîinilor cu studiul și cu rugăciunea. Pentru a realiza o deplină consecvență între teorie și practică, s-a preocupat îndeaproape de organizarea muncii în obștea călugărească, stabilind norme de disciplină și ordine în monahism care trebuiau să guverneze întreaga activitate, subliniind importanța pe care o are educația prin muncă, arătînd că pentru prosperitatea obștei trebuie stimulați cei cu posibilități alese, cei iscusiți. Munca în mănăstire trebuie călăuzită după principii morale riguroase — referitor la scopul urmărit și la felul în care folosesc roadele ei.

Concepția Sfîntului Vasile a reprezentat un neasemuit triumf moral asupra mentalității timpului, triumful atitudinii față de munca manuală îndeosebi, discreditată în lungul șir al secolelor de sclavagism în Orientul antic. Odată cîștigat un atît de puternic ascendent moral, această superioară concepție de reconsiderare a muncii și estimarea ei ca izvor de alese virtuți, va influența întreaga dezvoltare a creștinismului și, în mod radical istoria monahismului. Semnificația și ethosul muncii, valoarea pe care o au toate muncile necesare existenței umane au fost accentuate și consfințite de experiența milenară a monahismului.

Sistemul rînduielilor pe care l-a întocmit și le-a tradus în fapt Sfîntul Vasile a cunoscut un proces de iradiere puternică imediată, în perioada de plină efervescență a constituirii structurilor de viață spirituală și morală creștină, cu adînci ecouri în societatea timpului și în cea ulterioară. Între cei care au contribuit direct atît la aplicarea integrală cît și la adîncirea concepției vasilene despre muncă s-au numărat: *Cuviosul Ioan Casian Romanul* cu privire la rolul muncii pentru fortificarea morală și înduhovnicirea creștinului. *Cuviosul Benedict* organizatorul monahismului în Italia, *Sfîntul Teodor Studitul* care, întocmai Sfîntului Vasile, nu numai că a realizat organizarea exemplară a muncii de mănăstire, dar a dat un înalt exemplu personal de muncă asiduă, în spirit de rigoare și existență, prin întreaga activitate și prin opera scrisă, apologetică, liturgică, literară.

În monahismul românesc, aplicarea concepției vasiliene este legată de însăși organizarea inițială a vieții monastice. Tradiția a fost creată de *Cuviosul Nicodim cel Sfințit de la Tismana*, care și-a desfășurat activitatea sa pilduitoare timp de aproape patru decenii, în smerenie, strădanii duhovnicești și grele osteneli. Adînc pătruns de semnificația și valoarea morală pe care o are munca, de puterea ei de influență asupra spiritului și trupului, el era nu numai inițiatorul și conducătorul, dar și primul ostenitor, nu numai în cele duhovnicești dar și în cele mai istovitoare îndeletniciri practice.

Tot la sfîrșitul celui de al XIV-lea secol, rînduiala vasiliană cu privire la muncă se va împămînteni și în Moldova, dovadă fiind activitatea deosebit de rodnică desfășurată, mai ales la Neamț, de *Iosif Mușat*, de *Gavril Uric* și de ucenicii lor care s-au nevoit și la alte mănăstiri: Putna, Voroneț, Humor etc.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și-a desfășurat bogata sa activitate, cu răsunset în tot sud-estul european ortodox, *Cuviosul Paisie de la Neamț*, cel care „viața cea de obște prin sine o au înnoit” și care, încă pe cînd se afla la Sfîntul Munte, inițiasse prima traducere critică a *Regulilor monahale* vasiliene. La Dragomirna, apoi la Secu și mai ales la Neamț, vrednicul înnoitor al monahismului românesc, „cu stăruința lui de fier”, a organizat întreaga activitate a obștei — viața duhovnicească și toate îndeletnicirile necesare pentru sporul necontenit al așezămintelor călugărești, munca manuală, meseriile, preocupările intelectuale și cele de artă religioasă, determinînd o efervescență de viață activă în domeniile practice și spirituale, de o amploare cum nu se mai întîlnise prin aceste locuri, reușind să înfăptuiască înaltul scop practic-spiritual-moral al muncii. Astfel, paisianismul a însemnat nu numai un curent de autentică învățătură evanghelică, făclie a ortodoxiei românești și a întregului Răsărit, dar și o exemplară școală a hărniciei.

Rînduielile vasiliene, adoptate la condițiile de viață și muncă specifică mănăstirilor din țara noastră, au constituit o puternică și rodnică tradiție de trăire duhovnicească și organizare a vieții de obște. Toate aceste rînduieli și norme sînt urmate întocmai și astăzi în monahismul românesc. *Regulamentul pentru organizarea vieții monahale* actuale ține seama de întreaga experiență foarte prețioasă pe care și-au însușit-o așezămintele noastre mănăstirești, întărind tradiția vasiliană de organizare și disciplină. Un accent deosebit se pune pe însemnătatea și semnificația muncii, odată mai mult în condițiile contemporane, cînd omul se ridică la o nouă demnitate prin concepția despre noblețea muncii și despre rolul ei covîrșitor în formarea personalității umane și a profilului său moral.

SFÎNTUL VASILE CEL MARE PĂSTOR DE SUFLETE

de: † VASILE COMAN Episcopul Oradiei

Punctul central conducător și coordonator al activității unui slujitor al altarului este arătat de Apostolul Pavel în cuvintele: „Arhiereul este pus pentru oameni spre cele către Dumnezeu“ (Evrei 5, 1).

Domeniul în care își desfășoară activitatea preotul sau arhiereul este prin excelență sufletul omenesc, nemuritor suflet al omului.

Pe acesta este chemat să-l lumineze cu cuvîntul lui Dumnezeu, să-l sfințească cu harul divin și să-l conducă pe calea mîntuirii.

Problema centrală în pastorație este mîntuirea. Toate preocupările converg spre aceasta, ea este supremul țel al creștinilor.

Teritoriul sufletului poate părea uneori strîmt și nebăgat în seamă, dar el este mai adînc ca marea și mai înalt ca văzduhul, pentru că omul, purtător de suflet, este și în adîncul apelor și în înaltul văzduhului.

Sufletul este întins, aproape că nu are margini. Uneori este luminos și fertil, alteori bătut de arșiță și vînturi, precum spune Sfîntul Ioan Gură de Aur: „*Sînt mai multe valuri care bîntuie un suflet omenesc decît valurile mării*“.

Sufletul este ca un izvor care se lasă greu de găsit și care trebuie mereu curățit de impurități. Pentru aceea preotul este ca un scafandru ce pătrunde în adîncul sufletului ca să găsească în el pietrele prețioase, să le îngrijească și să înlăture miasmele și tot hățișul patimilor de pe ele.

Orice păstor de suflete este chemat să îplinească năzuința fundamentală a sufletului după Dumnezeu ca să ajungă la ținta lui ultimă: mîntuirea.

Comuniunea cu Dumnezeu în veșnicie, păzirea sufletului de moarte veșnică, conducerea lui religios-morală, sînt datorii principale ale păstorului de suflete.

Toate celelalte activități capătă valoare și însemnătate în măsura în care servesc acestui scop ultim. Grija pentru mîntuirea oamenilor stă în centrul activității păstorului de suflete cum stă un magnet într-un cîmp care le atrage și le rînduiește pe toate în jurul lui. Chiar cînd se află în necaz și suferință proprie, păstorul sufletească nu poate uita de grija pentru cei încredințați lui.

Ca un fierbinte avertisment pentru permanența acestei griji, dar, în același timp, ca o pildă vrednică de urmat găsim în cuvintele Apostolului Pavel: „*Îmi chinuiesc trupul meu și îl supun robiei, ca nu cumva, altora propovăduind, eu însumi să mă fac netrebnic*“ (I Corinteni 9, 27).

Frumusețea și gravitatea misiunii preoțești constă în aceea că preotul răspunde de aceea ce este mai de preț în lume, de sufletele credincioșilor. „Ce-i va folosi omului de va câștiga lumea întreagă, dar sufletul său îl va pierde? Sau ce va da omul în schimb pentru sufletul său” (Matei 16, 20).

În activitatea de mîntuire a sufletelor, păstorul duhovnicesc este colaborator al lui Dumnezeu care poartă de grijă de toată lumea.

„Noi ai lui Dumnezeu împreună lucrători sîntem, iar voi sînteți ogorul lui Dumnezeu (I Corinteni 3, 9), sau cum spune Dionisie Pseudo Areopagitul: „Omni cum divinatorum divinissimus est cooperari Deus ad salutem animarum” (Ierarhia cerească cap. III).

Am așternut aceste considerații introductive la încercarea de a evoca pomenirea Sfântului Vasile cel Mare, de la a cărui trecere din viață se împlinesc în acest an șaisprezece veacuri.

Deși între noi și vremea în care a trăit el slujind lui Dumnezeu și oamenilor ca preot și episcop este o mare depărtare, chipul său de ierarh luminat, activitatea sa bogată închinată binelui obștesc, slujirea sa desăvîrșită ne face să-l simțim aproape de vremea noastră, ca pe un „model” vrednic de urmat, ca pe un munte înalt, vrednic de privit și admirat, de adăstat lîngă înălțimea și podoaba vieții lui.

Sfântul Vasile cel Mare s-a născut în Cezareea Capadociei, la anul 330 (după unii cercetători la 329) din părinți evlavioși cu prindere și nume bun în societate. Tatăl său era retor, iar mama sa, Emilia, este trecută în rîndul sfinților pentru evlavia și chipul în care a crescut pe cei zece copii.

Fire plăpîndă și inteligentă, tînărul Vasile urmează școlile cele mai vestite ale vremii, la Cezareea, Constantinopol și Atena, vrînd să urmeze tatălui său la catedră.

Împreună cu Sfântul Grigorie de Nazianz și cu Sfântul Ioan Gură de Aur formează triada Părinților Bisericii care au dat veacului al IV-lea denumirea de „veacul de aur” din istoria Bisericii creștine, nu pentru că acest veac ar fi fost liniștit, fără frămîntări și lipsit de contradicții, ci pentru că prin viața lor, prin scrierile și activitatea lor în toate domeniile de afirmare a Bisericii au impus lumii vrednicia și învățătura creștină, devenind ca niște adevărați stîlpi ai Bisericii și apărători ai Ortodoxiei.

Viața și activitatea Sfântului Vasile cel Mare este bine cunoscută. El însuși ne-a lăsat multe crîmpeia din viața și activitatea lui, dar cel ce a dat o admirabilă descriere a vieții lui este Sfântul Grigorie de Nazianz, prietenul său bun și nedespărțit, în cuvîntarea funebră rostită la moartea lui ¹⁾.

Sf. Vasile a primit încă din vremea sa apelativul de „cel Mare”.

El a fost mare, precum spune Otto Bardenhewer, ca dogmatist, ca omilet; a fost mare mai ales în viața practică, ca păstor de suflete și ca om al faptei ²⁾.

Viața și faptele lui rămîn pentru Biserică mereu un punct de confruntare și referință.

¹⁾ Sf. Grigorie de Nazianz, Cuvîntare funebră la moartea Sf. Vasile cel Mare, trad. de preot N. Donos, Huși, 1931, p. 119.

²⁾ Otto Bardenhewer, *Patrologie*, Freiburg im Breisgau, 1894, pp. 252–264.

În cele ce urmează dorim să arătăm câteva din trăsăturile vieții și activității Sf. Vasile ca păstor de suflete.

Toată viața și activitatea sa, care numără 49 ani, a fost dedicată acestei mari misiuni de a ajuta pe oameni, cu cuvîntul și cu fapta, să cunoască voia lui Dumnezeu și să ducă o viață curată, demnă, scutită de lipsuri și griji. Chipul său de păstor sufletește este arătat deosebit de pregnant și real în cîntările în care Biserica îl cinstește. El este numit „arătătorul celor cerești” și „sfetnic minunat”, două din coordonatele activității lui pastorale.

Troparul Sf. Vasile face cunoscut rezultatul activității sfințului astfel: „În tot pămîntul a ieșit vestirea ta, că acesta a primit cuvîntul tău, prin care cu dumnezeiască cuviință ai învățat, firea celor ce sînt ai arătat, obiceiurile oamenilor le-ai împodobit: împărătească preoție, părinte cuvioase, roagă pe Hristos să minuiască suflete noastre”.

Scopul întregii sale propoveduiri și a minunatelor sale fapte de ajutorarea celor lipsiți și bolnavi, a avut ca țintă supremă mîntuirea lor, trăirea în dreapta credință și apărarea de mizeriile trupești și sufletești care pot distruge ființa umană.

Vom prezenta în limitele acestui studiu trei din laturile esențiale ale chipului său de păstor sufletește: *Om al rugăciunii, propovăduitor al Cuvîntului lui Dumnezeu și conducător și ocrotitor al credincioșilor.*

1. Sfîntul Vasile cel Mare ca om al rugăciunii.

Deși Sf. Vasile nu ne-a lăsat o lucrare anume despre rugăciune din care să putem desprinde direct chipul său de om al rugăciunii, totuși din viața sa evlavioasă, încununată de virtuți, și din opera sa bogată nu lipsesc elemente ca să putem afirma că el a fost cu adevărat un om al rugăciunii.

Crescut de mic în atmosfera de rugăciune de bunica sa Macrina, toată activitatea sa, mai ales după ce s-a dedicat urmării lui Hristos și slujirii Lui, ne arată că el a socotit și a practicat rugăciunea ca pe o pîrghie a vieții duhovnicești.

Sf. Grigorie de Nazianz spune în această privință că era o fire „aplecată spre interiorizare, din care a izvorît forța necesară a acțiunilor sale”.

În corespondența Sf. Vasile se vede că era o fire meditativă și nu făcea nimic la întîmplare. Comuniunea tainică cu Dumnezeu îi dădea calmul recunoscut de toți precum și tăria de a apăra adevărata credință.

Cînd a văzut că credincioșii săi sînt cuprinși de tristețe și desnădejde în timpul calamităților și a secetei din anul 368 a venit și i-a îmbărbătat ținînd o vorbire cu tema de la I Tesaloniceni 5, 16: „Bucurați-vă totdeauna, rugați-vă neîncetat”.

Schimbarea vieții sale și hotărîrea de a se dedica slujirii lui Dumnezeu și oamenilor, s-a produs în urma unei convorbiri îndelungate cu sora sa evlavioasă Macrina. Iată ce scrie despre trezirea sa la viața creștină:

„După ce am dat mult timp (atenție) mîndriei și am folosit aproape în întregime tinerețea mea pentru a dobîndi printr-o lungă și zadarnică muncă acele înțelepciuni care depărtază de Dumnezeu, m-am trezit deodată ca dintr-un somn adînc, am primit lumina admirabilă a Evangheliei, am cunoscut inutilitatea și golul înțelepciunii care depărtează de Dumnezeu și am deplîns viața pe care am dus-o pînă în prezent“...

Pentru formarea mea am citit Evanghelia și am înțeles că nu este cale sau

mijloc mai potrivit de a ajunge la perfecțiune decât aceea de a vinde averile și de a le împărți fraților noștri săraci și de a se degaja de toate grijile acestei vieți³⁾.

Sînt vrednic de reținut din această mărturisire momentul crucial din viața Sf. Vasile două lucruri: Întîi că el a luat în sprijinul vieții sale noi citirea Sfintei Scripturi și al doilea că aceasta l-a dus la convingerea că bunurile vieții capătă valoare numai atunci cînd sînt folosite pentru ajutorarea celor ce au lipsă de ele.

Citind Scriptura, Sf. Vasile a ajuns la cunoașterea adîncă a lucrurilor, a adevăratei lor destinații de-a ajuta cu ele pe oameni și de a sluji astfel pe această treaptă de cunoaștere a sensului lucrurilor și a persoanelor, Sf. Vasile s-a putut desprinde de ele, dar nu pentru a fugi de lume și de oameni, ci pentru a fi și mai dinamic în slujirea oamenilor și a lumii.

Părinții Bisericii leagă citirea Scripturii de rugăciune: „Citirea Scripturii dumnezeiești, spune Sf. Isaac Sirul, întărește sufletul și reîmprospătează rugăciunea, pentru că este o lumină pentru inteligență pe care o conduce pe drumul cel drept și seamănă în rugăciune conținutul contemplației⁴⁾.

Retrăgîndu-se timp de aproape doi ani în pustia Pontului, Sf. Vasile își petrecea viața la Annesi în rugăciune — Dimineața se ruga, cînta imne lui Dumnezeu. Cînd soarele se ridica mergea la muncă și rugăciune.

Este foarte importantă corelația dintre rugăciune și muncă în scrierile Sf. Vasile cel Mare. El vorbește despre ele mereu împreună și le așează la temelia adevăratei vieți duhovnicești. Regulele monahale pe care le-a întocmit, care stau pînă azi la temelia monahismului răsăritean, acordă o valoare egală și complementară rugăciunii și muncii. Aceasta pentru că Sf. Vasile l-a privit pe om în întregimea lui. El n-a despărțit sufletul de trup, bineștiind că trupul și sufletul sînt ca doi frați gemeni. Nu e destul să înalți mintea și inima spre cele duhovnicești, iar trupul să-l lași să rătăcească în patimi. Ca un adînc cunoscător al ființei omenești, avînd în concepție adevărul despre valoarea trupului, Sf. Vasile a socotit rugăciunea și munca drept pîrgii ale adevăratei evlavii creștine. Munca în concepția sa este o „rugăciune a faptei“, iar rugăciunea o „muncă a inimii“.

Nimeni pînă la el n-a dat o atît de mare însemnătate și înfățișare vieții trăite în muncă și rugăciune. Prin aceasta el a combătut indirect urmele manihеismului care continuă și în vremea sa să disocieze sufletul de trup și să socotească trupul ca venind de la principiul răului.

Prin exercițiul amîndurora se poate „salva“ credinciosul, numai ele pot da echilibrul dintre trup și suflet și îl pot ajuta să înainteze pe calea desăvîrșirii. Este una din marile îndrumări și reguli pastorale pe care ni le-a lăsat Sf. Vasile cel Mare.

Pelerinajul făcut la locurile sfinte, vizitarea mănăstirilor din Egipt, Libia, Siria, Mesopotamia, Tebaida, între anii 357—358 l-au întărit și mai mult pe acest drum al rugăciunii și muncii. În corespondența sa are cuvinte de laudă a vieții monahale trăită în abstenență de la mîncare, curajul în lucru, constanța în rugăciunea de noapte, această înaltă și neînfîrîntă dispoziție a sufletului care i-a făcut

³⁾ Epistola 223, apud A. Puech, *Histoire de la littérature grecque chrétienne*, t. III, Paris 1930, p. 24.

⁴⁾ Cf. preot D. Stăniloae. *La Prière*, in: *Contacts*, 3-me trimestru 1978, p. 238.

să nu fie cuprinși de foame, de sete, de frig, ca și când ar fi fost străini de trupul lor, adevărați călători pe acest pământ, deja cetățeni ai cerului" (Epistola 223).

Dovadă puternică despre viața Sf. Vasile ca om al rugăciunii, creștinătatea păstrează pînă în zilele noastre și se hrănește din două lucrări ale sale: sfînta liturghie și numeroase rugăciuni din cuprinsul cultului.

În aceste opere ale sale, chiar dacă în decursul timpului unele din formele lor au suferit adăugiri, se vede climatul de rugăciune comună, de rugăciune prin care Biserica cuprindea pe toți credincioșii. Se știe că liturghia care poartă numele Sf. Vasile cel Mare și care se săvîrșește de zece ori în an este una din anaforale care s-au generalizat în Pont în veacurile primare ale creștinismului. Ea a fost folosită și prescurtată de Sf. Ioan Gură de Aur în liturghia pe care o avem de la el.

Ar trebui desigur un studiu aparte care să arate bogăția rugăciunilor din liturghia Sf. Vasile, rostite în taină de către preot, în timpul săvîrșirii ei.

Credem însă că ar fi de mare folos pentru credincioși dacă măcar unele din acestea ar fi rostite cu glas tare. Ne gîndim în mod special la bogăția cuprinsului și la frumusețea rugăciunii euharistice, după prefacerea darurilor, la caracterul ei universal în care Biserica adună „pe toți și pe toate” cu Hristos cel ce se jertfește tainic dar real în sfînta liturghie.

În cultul Bisericii Ortodoxe se află rugăciuni a căror obîrșie se duce pînă în vremea Sf. Vasile, dintre care unele îi poartă numele. Așa sînt rugăciunile pregătitoare sau după împărtășanie, sau rugăciunile în caz de boală gravă. În ele se arată cît de puternică este lupta dintre bine și rău în sufletul credinciosului, cît de cumplit este acest „război nevăzut”, dar, în același timp cît de mare este puterea și mila lui Dumnezeu față de noi și cît de folositoare este rugăciunea care apropie pe cel bolnav de „Marele doctor al vieții”, Hristos Domnul.

Viața Sf. Vasile era o împletire de gînd și faptă îndreptată spre Dumnezeu și oameni: Meditația, rugăciunea personală și cea comună, citirea Bibliei și fapta cea bună formau țesătura vieții lui sfînte.

2. Sfîntul Vasile cel Mare propoveduitor al cuvîntului lui Dumnezeu.

Personalitatea Sf. Vasile e atît de bogată și complexă încît nu știi care latură a activității lui să o admiri și prețuiești mai întîi. Frumusețea constă tocmai în aceea că el a cuprins în preocupările lui toate laturile necesare unui adevărat păstor sufleteș.

Credincios și următor fidel al pildei și îndemnului Marelui Arhiereu și Păstor, Hristos Domnul care a spus despre Sine: „Eu pentru aceea am venit ca să vestesc împărăția lui Dumnezeu” (Luca 4, 43), spunînd apoi ucenicilor după ce a înviat din morți: „Mergînd învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, învățîndu-le să păzească toate cîte am poruncit vouă” (Matei 27, 20). Sf. Vasile cel Mare a propoveduit neîncetat cuvîntul lui Dumnezeu, devenind unul din marii predicatori ai creștinismului din primele veacuri.

De la el ne-au rămas nouă omilii asupra Exaimeronului, omilii la Psalmi, cuvîntări diferite în care tratează probleme dogmatice și morale și cuvîntări pănegirice, pe lîngă lucrările de mare valoare dogmatică și ascetică⁵⁾.

⁵⁾ Otto Bardenhewer, loc. cit.

Deși a fost la început retor, după ce a îmbrățișat creștinismul și a devenit preot, apoi a primit demnitatea de episcop al Cezareii Capadociei, Sf. Vasile, n-a propovăduit cuvîntul lui Dumnezeu de dragul retoriceii, de ambiția de a deveni cunoscut prin figurile de stil ale retoricii din acel timp, ci de dragul de a îndruma pe oameni pe calea mîntuirii de a-i ajuta să se ridice din păcate, de a le lumina mintea cu adevărul religios și de a-i pregăti pentru primirea harului dumnezeiesc.

El n-a socotit propovăduirea Evangheliei ca pe un țel în sine, ci ca pe un mijloc pentru dobîndirea împărăției lui Dumnezeu.

Pentru aceea a folosit în propovăduirea sa toată cultura vastă pe care a dobîndit-o în vremea studiilor, toată cunoștința Sfintei Scripturi și toată evlavia vieții sale.

„În omiliile la Exaimeron Sf. Vasile unește știința timpului cu doctrina bisericască și cu idei morale, pentru a da un comentariu clasic, care a fost mult admirat în Orient și în Occident, imitat, continuat“.

„În aceste omilii, vorbitorul se întrece cu gînditorul și fără a urmări anume arta și efectul estetic, într-o expunere caldă și colorată, dar naturală și neforțată, în fața unui auditoriu amestecat, de oameni culti și de oameni simpli, se prezintă tabloul măreț și dumnezeiesc al creațiunii“⁶⁾.

Fără a intra în discuție cu teoriile cosmologice-filozofice ale vremii, el se ridică la tîlcul sublim al creației, din care scoate învățăminte pentru creștini. El folosește natura și o face să grăiască despre providența divină și despre înțelepciunea lui Dumnezeu.

„Se poate spune, zice Sf. Vasile că în cele mai multe cazuri instinctul este pentru animal o călăuză infailibilă“.

„Aceasta este însă imaginea obscură a legii naturale din om ... Ea duce spre conștiința morală, împotriva căreia nu se poate invoca ignoranța și căreia nu i se poate opune decît abuzul de libertate. Mai departe spune Sf. Vasile: „Noi nu ne putem scuza că n-am citit preceptele legii, firea noastră ni le-a arătat. Știm ceea ce trebuie să facem pentru binele aproapelui“.

Din orice adevăr religios, din orice text al Scripturii, ca un bun păstor, Sf. Vasile scoate învățăminte morale pentru viața creștinilor.

„Atîta vreme cît era printre noi, spune Sf. Grigorie de Nazianz în minunata sa cuvîntare a fost printre noi ca o lege a virtuții“.

Iar Sf. Grigorie de Nissa, fratele său, spune: „În sufletul fiecăruia el construiește prin cuvîntul său, adevărate tabernacule, în care îi plăcea lui Dumnezeu să locuiască“.

Omiliile sale rostite de cele mai multe ori la diferite împrejurări în fața unei mulțimi de oameni, au izvorît totdeauna din iubirea de oameni și din dorința de a-i conduce pe căile virtuților.

Uneori erau întocmite savant, făcînd apel la cultura vremii, alteori pornite natural din constatarea unor realități triste sau îmbucurătoare, exegeze fidele și fără înfloritură ale textelor biblice, îndeosebi ale psalmilor în care socotea că se află o „miere divină“ Sf. Vasile folosea un limbaj simplu, pe înțelesul tutu-

⁶⁾ Theodor M. Popescu, *Sfântul Vasile cel Mare*, în B.O.R., 1945, nr. 11—12, p. 684.

ror, uneori dialogul, punînd în fața credincioșilor întrebări și lăsîndu-i pe ei să răspundă în conștiință.

În fața relexor sociale și abuzurilor, care erau atît de abundente în vremea sa, Sf. Vasile a știut să combată cu tact pe unele, să ridice din robia lor pe cei împătimiți, să determine la fapte de milostenie pe cei bogați, să mîngîie, și mai ales să ajute pe cei săraci și căzuți în nenorocire.

A combătut păcatele vremii, orgoliul, avariția, lăcomia, plăcerile sensuale, bisturiul cuvîntului său mergînd pînă în adîncul ranelor, voind totdeauna să vindece pe cel bolnav.

În cuvîntările sale se află adevărate pagini filocalice și tablouri impresionate ale mizeriei morale și sociale în care trăia omenirea în acel timp. O adevărată radiografie morală a vremii.

În omilia la Psalmul al XIV-lea Sf. Vasile combate atît de temeinic din punct de vedere creștin camăta și chiar dobînda, întrucît a rămas normativ pentru morală creștină.

El pune fața în fața stări sociale deosebite, ca să îndemne pe bogați la fapte de milostenie și să mîngîie, ajutînd pe bolnavi și pe săraci să-și recapete sănătatea și demnitatea umană. Cuvîntările sale exercitau o adevărată „cura animarum“.

În vremea calamității pune fața în fața pe cel bogat cu cel sărac, zicînd : „Piinea pe care o păstrezi asupra ta este a săracului, încălțămîntea care putrezește la tine este a celui desculț, banul pe care-l păstrezi în ascuns este al aceluia care are nevoie de el; încît pe ații îi nedreptățești pe cîți i-ai fi putut ajuta“.

De aceea zice bogatului: „Fii darnic cu cei lipsiți. Fă să se zică despre tine: a risipit, a dat săracilor, dreptatea lui rămîne în veac. Nu fii nesocotit. Nu-ți înmulți trebuințele. Nu aștepta foamea, lipsa de grîu, ca să deschizi hambarele. Cel ce scumpește grîul este blestemat de semenii săi... nu fi speculantul nevoilor omenesti. Tu vezi numai aurul, iar la fratele tău nu te gîndești. Cunoști bine moneda. Poți deosebi pe cea bună de cea falsă. Pe fratele tău cel în nevoie nu-l cunoști deloc“ (Omilia VI-a).

Pe cît de aspru este rechizitoriul ce-l face bogatului avar, pe atît de mîngăietoare și ocrotitoare este mila Sf. Vasile pentru cei năpăstuiți.

Este de-a dreptul mișcătoare descrierea suferinței săracului care este silit să-și vîndă copiii în tîrg:

„Cum să pun sub ochii tăi bogatele suferința săracului. Săracul se uită de jur împrejur în casa lui și vede că nu are aur și nici vre-un mijloc de a și-l procura. Mobilele și hainele lui sînt ca ale unui sărac: abia valorează cîțiva bani. Ce să facă? Privirea îi cade în cele din urmă asupra copiilor săi. Închipuți-vă lupta ce se dă în sufletul său de părinte. Cea dintîi îl amenință moartea cea mai crudă, iar firea stînd în cumpănă, îl sfătuiește să moară de foame cu copiii săi. Pornește spre piață, se oprește de mai multe ori, în sfîrșit lipsa, nevoia de neînlăturat îl biruie. Care sînt atunci frămîntările tatălui? Pe care din copii îl voi vinde mai întîi, se întreabă el? Care va place mai întîi negustorului de grîu? Să vînd pe cel mai mare? Mă rușinez de vîrsta lui! Să-l vînd pe cel mai mic? Dar mi-e milă de tîrîrețea lui, care încă nu-și dă seama de nenorocirea ce ne așteaptă... Și, în urmă, săracul, cu ochii plini de lacrimi, merge însuși să vîndă pe cel mai tînr dintre copiii lui“ (Omilia VI despre avariție).

Sînt cuvinte rostite, izvorîte dintr-o inimă de părinte care, cuprins de milă pentru cel sărac, lovește cu vorba în inima de stîncă a bogatului nemilostiv, ca să stoarcă mila pentru cel lipsit.

Fie că a rostit cuvîntările ca preot, fie că le-a rostit ca episcop, ele împreună gîndirea înaltă, plină de umanitarism, cu expunerea simplă, convingătoare. Ținînd seama de nivelul intelectual al ascultătorilor, de condițiile sociale ale existenței lor, de vîrsta și starea lor, fiecare vorbire are îndemnuri părintești care se așează ca o alifie sau ca o muștrare pe rănile sau bucuriile oamenilor.

Cuvîntările lui nu aveau avîntul cuvîntărilor Sf. Ioan Gură de Aur, nici stilul poetic al cuvîntărilor Sf. Grigorie de Nazianz, dar aveau puterea convingerii, a determinării pentru îndeplinirea faptelor de întrajutorare.

Cuvîntările Sf. Vasile au avut totdeauna acoperire cu faptele lui. Dacă am putut spune că a fost un om al rugăciunii, putem spune în egală măsură că a fost și un om al fapte creștine.

Sobru și echilibrat în vorbire avînd popularitate nobilă, Sf. Vasile cel Mare a avut aceleași calități și în activitatea lui de conducător de suflet, activitate care ni se pare a fi o prelungire firească și o încununare a strădaniilor lui duhovnicești și predicatoriale.

3. Sf. Vasile cel Mare, conducător de suflete și părinte sufletesc.

Arătînd mereu spre cele cerești, Sf. Vasile nu s-a desprins niciodată de grija părintească, de binele trupesc și vremelnic al credincioșilor săi. Prin inima lui de părinte au trecut bucuriile și durerile lor. Este cel dintîi Părinte Bisericesc care a întreprins o operă mare, organizată, prin care a venit în ajutorul păstoriților săi.

A pornit întîi de la vinderea averilor sale proprii și ale familiei pe care le-a pus în organizarea unor așezăminte de ocrotire a săracilor, naufragiaților vieții, bătrînilor și bolnavilor, așezăminte care au purtat numele de Vasiliada și care au constituit multă vreme model pentru acțiuni similare în decursul istoriei Bisericii creștine. „Era un adevărat oraș al dragostei creștine“.

A urmat apoi o acțiune de strîngere și chivernisire a donațiilor venite de la credincioși în același scop, dovedindu-se un bun organizator și administrator al bunurilor obștești.

Fire practică, avînd multă răbdare și hotărîre în acțiuni, el a întreprins o activitate de samarinean care îl face prețuit și mare în sufletul contemporanilor precum și de-a lungul istoriei creștinismului.

A împreunat rugăciunea cu munca, contemplația cu activitatea practică, iubirea de Dumnezeu cu iubirea de oameni.

Căldura sufletului său de păstor se vede din faptele sale, dar ne este cunoscută îndeosebi din bogata sa corespondență. Urmînd pilda apostolică de a scrie și a da îndrumări credincioșilor din diferite comunități și din diferite stări, Sf. Vasile ne-a lăsat o sumedenie de scrisori adresate călugărilor, tinerilor, văduvelor, săracilor, bogaților, scrisori către soți, către copii, mijloace admirabile de pastorație, care — din păcate — sînt astăzi prea puțin folosite, deși sînt foarte necesare și desigur foarte folositoare.

„Ridică ochii la cer, înțelege, renunță la păcatul tău, iartă pe vrăjmași. Fă un efort pentru a te ridica. Adu-ți aminte de bunul păstor care te caută“ (Epistola 44 și 45).

Iată metode de pastorație pe care ni le oferă Sf. Vasile cel Mare și care se cer actualizate.

În vremea secetei, Sf. Vasile a fost în mijlocul sinistraților organizînd personal ajutorarea lor. Vasiliadele intemeiate nu le-a uitat cînd a ajuns episcop ci le-a purtat de grijă și le-a ajutat cu și mai multă atenție.

„Învățătura faptelor, spune Sf. Vasile, este mult mai vrednică de crezare decît învățătura cuvintelor. Omul faptelor chiar cînd tace, chiar cînd nu e văzut, poate să instruiască pe unii din privire, pe alții din auz și are mare trecere în fața lui Dumnezeu pe care-L slăvește, nu numai prin el însuși, ci și prin cei ce privesc la el“.

Ca păstor sufletesc, Sf. Vasile nu a lipsit de la îndatorirea de apărător al dreptei credințe. Împreună cu Sf. Grigorie de Nazianz și Sf. Ioan Gură de Aur au fost numiți „apărători ai Ortodoxiei și stîlpi ai Bisericii“.

El a apărut dreapta credință împotriva învățăturii greșite a lui Arie și Eunoмиu, a purtat corespondență și a combătut pe episcopii care au căzut sub influența arianismului. Cînd el însuși a fost învinuit de arianism din cauza doxologiei ce o adoptase: „În numele Tatălui și al Fiului cu Duhul Sfînt“, a scris lucrarea dogmatică despre Duhul Sfînt, în care demonstrează dumnezeirea persoanei a treia a Sf. Treimi.

Ar fi poate greșit să considerăm că Sf. Vasile nu a avut obstacole și greutăți în activitatea sa pastorală. Împotriva lui s-a ridicat împăratul Valens, care, simpatizînd cu arienii, vroia să-l alunge pe Sf. Vasile din episcopat.

Sînt clasice răspunsurile Sf. Vasile date amenințărilor lui Valens, prin prefectul Modest, netemîndu-se nici de confiscarea averilor pe care le împărțise, nici de exil, fiindcă, zicea el, tot pămîntul e al lui Dumnezeu, nici de moarte, pentru că prin ea se întoarce mai degrabă la Dumnezeu.

Cînd episcopul Eusebiu se pornise cu ură asupra lui el se retrage pentru un timp, ca să nu fie sminteală în Biserică, pentru ca după aceea însuși episcopul să-l recheme între sfinții săi.

Prin credință, prin tact pastoral, prin răbdare și prin viața sa curată el a ajuns să fie prețuit de toți și, precum spune Sf. Grigorie de Nazianz, „mulți se sileau să-l imite în vorbe, în purtări și chiar în mîncare“.

Prin toată activitatea sa Sf. Vasile a fost un adevărat conducător de suflete, părinte bun, plin de dragoste pentru păstoriții săi, devenind încă din timpul vieții un model viu.

Am încercat să înfățișăm chipul de păstor sufletesc al Sf. Vasile cel Mare. Desigur că am descris doar cîteva fapte și însușiri ale personalității complexe și activității prodigioase a acestui mare Părinte al Bisericii.

Chipul său de om al rugăciunii, de cuvîntător al Evangheliei lui Hristos, de apărător al Ortodoxiei și de părinte sufletesc continuă să lumineze peste veacuri ca un far nestins în Biserică, pînă în zilele noastre.

Sînt desigur multe de învățat din viața și activitatea Sf. Vasile, vom aminti doar cîteva: Slujitorul altarului trebuie să aibă o puternică credință în Dumnezeu ca, să poată conduce sufletele pe calea mîntuirii. Să fie „tare în credință“ cum spunea Ap. Pavel.

Biserica are lipsă în primul rînd de mărturisitori ai credinței. „Cela ce mă mărturisește pe Mine înaintea oamenilor și eu îl voi mărturisi înaintea Tatălui Meu din ceruri“ (Matei 10, 32).

Dar această mărturisire a credinței trebuie făcută nu numai cu cuvîntul ci și cu fapta. Să unim „ortodoxia“ cu „ortopraxia“. Nu este propoveduire mai puternică și mai binefăcătoare decît fapta, ne învață Sf. Vasile.

Dacă în vremea Sf. Vasile creștinismul a ieșit biruitor în încrucișarea cu atîtea învățături și deprinderi păgîne, se datorește și faptului că Părinții Bisericii din sec. IV au strălucit prin credința, prin viața și prin deosebita lor cultură.

Datorită slujitorilor altarului de a păstra continuă legătura cu studiul și de a cunoaște problemele legate de viața oamenilor apare ca o necesitate în activitatea pastorală.

Dacă în epoca lor Părinții Bisericii au folosit cultura vremii, luînd din ea elementele potrivite și necesare răspîndirii virtuții și desăvîrșirii omului, tot astfel în pastorația zilelor noastre trebuie să folosim toate mijloacele pentru promovarea credinței, a adevărului, a binelui și a dragostei între oameni.

Viața și activitatea Sf. Vasile cel Mare are caracterul unei slujiri integrale a Trupului tainic al lui Hristos. Prin tot ceea ce a propovedit, a scris și a împlinit a contribuit la înfățișarea plenitudinii Bisericii lui Hristos în lume.

Toate aceste însușiri sînt necesare slujitorilor altarului și ucenicilor care se pregătesc pentru „sublima misiune a preoției“. Trăim într-o vreme plină de dinamism și transformări, de efervescență și mutații, în care Biserica are lipsă de slujitori cu minte luminată, cu grai convingător, cu putere de muncă, cu spirit de dăruire și îndrumare a credincioșilor pe calea binelui, a păcii, a dreptății și a solidarității între toți oamenii.

Este meritul Părinților Bisericii din veacul al IV-lea, între care un loc de frunte îl ocupă Sf. Vasile cel Mare, de a fi reușit să înlăture ereziile, să risipească incertitudinile și confuziile, să combată păcatele din acea vreme, să apere unitatea Bisericii prin credința lor tare, prin curățenia vieții, prin dinamismul faptei și activității lor misionare și pastorale.

Se înțelege că vorbind despre îndrumarea ce ne-o dau Părinții Bisericii în problemele actuale, nu ne gîndim să ne întoarcem la vremea lor și să o luăm ca model, să încercăm să o copiem, nici la aceea de a găsi în opera lor răspuns ultim și detaliat la toate problemele ce se pun azi Bisericii.

Istoria este în necontenită scurgere, în cursul căreia apar fapte ireversibile la care nu se pot repeta anumite soluții stereotipe.

Totuși fiecare epocă transmite posterității ceva care poate fi transformat în mijloc de fecundare a prezentului și de perspectivă pentru viitor.

Actualitatea Sf. Vasile stă tocmai în modul în care a știut transmite în vremea sa mesajul Evangheliei și în felul în care a înțeles năzuințele oamenilor din acel timp, precum și în slujirea binelui vremelnic și veșnic.

În prefața studiului asupra Sf. Grigorie de Nissa, Hans Urs von Balthasar scria: „Un templu grec, o biserică romană, o catedrală gotică, merită admirația noastră pentru că ele sînt mărturii ale unei frumuseți întrupate. Însă a le reproduce

la ora actuală este un anacronism. A încerca să le adaptăm la trebuințele noastre este un rău și mai mare!"⁷⁾).

Să luăm deci duhul slujirii, al dragostei de Dumnezeu și de oameni a Sf. Vasile cel Mare și să lucrăm cu el la ceea ce este de lipsă oamenilor din zilele noastre.

Să împrumutăm de la el credința, dinamismul, lumina Harului și să facem viu și luminos mesajul Evangheliei în zilele noastre.

Să slujim binelui comun, păcii și dreptății care se instaurează în lume, idealuri care așteaptă slujitori devotați și jertfelnici.

Sf. Vasile cel Mare este astfel o pildă de slujire a oamenilor.

El este deopotrivă om al rugăciunii, mare predicator și păstrător de suflete, un părinte sufletesc adevărat care și-a pus viața pentru mântuirea credincioșilor.

Pilda vieții lui sfinte, activitatea lui prodigioasă strălucesc peste veacuri, iar rugăciunile lui către Arhiepiscopul cel Mare, Hristos, ne ajută să înaintăm spre tot lucrul bun, bineplăcut lui Dumnezeu și folositor oamenilor.

⁷⁾ Hans Urs von Balthasar, *Présence et pensée. Essai sur la philosophie religieuse de Grégoire de Nysse*, Paris, 1942.

UNITATEA BISERICII ÎN OIKUMENE DUPĂ SF. VASILE CEL MARE

de: arhid. prof. dr. CONSTANTIN VOICU

Rîvna arzătoare și statornică a Sf. Vasile cel Mare pentru menținerea și apărarea unității Bisericii i-a adus supranumele de primul dintre marii dascăli ecumenici ai Bisericii¹). Ca teolog și ierarh, el avea viziunea biblică și patristică a Bisericii ca trup tainic al lui Hristos, viziune care desigur nu era o noutate în învățătura și viața creștină, ci se fundamenta în tradiția vie a întregii Biserici.

Sf. Vasile cel Mare postula, ca și ceilalți Sfinți Părinți, unitatea Bisericii nu numai ca un element teoretic de bază al învățăturii dogmatice, ci mai ales ca o necesitate practică, stringentă pentru istoria creștinătății.

El a remarcat încă de pe vremea cînd era monah (356—362), că în timp ce între acei care se îndeletnicesc cu științele și artele există cea mai deplină concordie, numai în Biserica lui Dumnezeu, pentru care a murit Hristos și asupra căreia a revărsat din plin Duhul, a văzut pe mulți cum se ceartă foarte multe între ei și în privința înțelegerii scrierilor dumnezeiești²).

De aceea, pătruns de importanța problemei unității Bisericii, el arăta că pentru mîntuirea tuturor este necesară menținerea coeziunii, a conlucrării și supunerii credincioșilor față de căpetenia lor, în timp ce dezbinarea lor duce la însingurare și dezolare. În viața în comun darurile duhovnicești date fiecăruia în parte se înmulțesc prin împărtășirea spre folosul tuturor și spre armonia trupului lui Hristos.

„Dacă noi toți, preciza Sf. Vasile cel Mare, sîntem un trup, primiți în aceeași nădejde a chemării și dacă-l avem cap pe Hristos, fiind astfel membre individuale întreolaltă, spre a fi uniți în concordie în Sf. Duh pentru armonia trupului cel unul, în schimb, dacă fiecare dintre noi alege viața singuratică și nu slujește așa cum îi place lui Dumnezeu folosului comun în economia mîntuirii, ci ascultă mulțumit de propria sa pornire, atunci cum vom mai putea noi sluji și menține, dezbinați și separați, felul de a fi și îndatoririle mutuale ale membrilor întreolaltă și ascultarea față de Hristos, capul nostru? Căci, dacă ne separăm în

¹) Cicerone Iordăchescu, *Istoria vechii literaturi creștine*, partea II-a, Iași, 1935, pp. 144, 157.

²) Sf. Vasile cel Mare, *Ascetica. De iudicio Dei* 1 Migne P.G. XXXI, 653 AB.

felul de viață, nu ne putem nici bucura cu cel înălțat în slavă, nici să suferim împreună cu cel ce suferă, deoarece, după cum e de crezut, nimeni nu reușește să cunoască starea aproapelui. Afară de aceasta, întrucât nimeni nu poate primi singur toate darurile duhovnicești, deoarece Duhul care este în fiecare se dă pe măsura credinței, tot așa și în viața în comun darul propriu al fiecăruia devine un bun comun al tuturor. Căci numai unuia i se dă cuvânt de înțelepciune, iar altuia cuvântul cunoștinței, altuia darurile vindecărilor (I Corinteni 12, 8—9) și ceea ce primește fiecare, nu are de dragul său, cât de al celorlalți. De aceea, trebuie ca, în viața în comun, puterea și lucrarea Sf. Duh, date unuia, să treacă totodată asupra tuturor. Iar cel care trăiește despărțit de întreaga societate a oamenilor, poate că are un dar, însă, ținându-l îngropat în sine însuși, face ca acesta să devină prin nepăsare nefolositor, ori voi toți cei care citiți Evangheliile, cunoașteți câte primejdii aduce aceasta. Dimpotrivă, trăind împreună cu mai mulți, fiecare se bucură nu numai de darul său, ci îl înmulțește împărțându-l și dobândește roadă și din darul celorlalți, ca dintr-al său³⁾.

De îndată ce a fost ales ca arhiepiscop al Cezareei și mitropolit al Capadociei (371), Sf. Vasile cel Mare s-a vădit a fi un spirit puternic, pătrunzător fin, rezervat, purificat prin asceză, blând unit cu Dumnezeu, îndrăgostit de însingurare și de tăcere, capabil de cele mai înalte speculațiuni, pe de altă parte, minunat înzestrat pentru acțiune, avînd o judecată foarte clară în fața celor mai tulburi atitudini, cu o siguranță în decizii dobîndită dintr-o mare stăpînire de sine, necîntit în urmărirea unui scop socotit necesar, nu cunoștea nici piedică și era capabil de realizările cele mai concrete⁴⁾.

El a fost frămîntat „de miile de griji pentru Biserică”⁵⁾ și în primul rînd pentru unitatea ei din acea vreme.

Epoca aceea a fost îngrozitoare pentru episcopul Cezareei. De multă vreme se simțeau semnele unei crize morale, economice, politice și religioase. Impozitele erau grele, mizeria era mare, foametea bîntuia în toate ținuturile, mai ales în orașe ca Antiohia⁶⁾.

Pe de altă parte, dezvoltarea învățaturii de la Niceea a dus nu numai la avîntul teologiei ortodoxe în sec. IV, ci și la o puternică reacțiune din partea neortodocșilor, îndeosebi a arienilor. În mai puțin de 50 de ani (325—373) au proliferat o serie de excrescențe parateologice și parabisericești care au pricinuit multă trudă stîlpilor ortodoxiei, lui Atanasie și Capadocienilor în Răsărit, lui Ilarie și Ambrozie în Apus. Nici numeroasele sinoade locale din 341—360 nu au reușit să aducă ordinea și să asigure pacea⁷⁾.

În vîltoarea acestor tulburări, activitatea desfășurată de Sf. Vasile cel Mare pentru întărirea ortodoxiei și pentru încetățenirea ordinii în Biserică a fost atît

³⁾ Idem, *Regulele mari VII*, 2 Migne, P.G. XXXI, 929 CD — 931 AB.

⁴⁾ Basile de Cesarée, *Traité du Saint-Esprit*. Introduction, traduction et notes de Benoît Pruche, Paris, 1947, p. 5.

⁵⁾ Sf. Vasile cel Mare, *Scrisoarea 277*, 1 Migne, P.G. XXXII, 1013 A.

⁶⁾ Basile de Cesarée, *op. cit.*, p. 6.

⁷⁾ Métropolit Nicolae Corneanu, *Les efforts de Saint Basile pour l'unité de l'Eglise*, în „*Verbum Caro*” vol. XXII (Nr. 88, 89 și 90), Editura Mănăstirii Taizé, 1963, mss. p. 1.

de laborioasă, încît pe bună dreptate a meritat titlul de „cel Mare“ și „gloria și podoaba Bisericii“⁸⁾.

Luptînd pentru unitatea Bisericii, pe care și-o fundamentase teologic în „Cartea despre Sf. Duh“ și pe care o aplicase în demersurile sale neostenite și în „Scri-sorile“ sale parenetice, Sf. Vasile și-a îndreptat atenția, în chip firesc, în primul rînd către Biserica din Răsărit.

Prin „Scriori“, intervine, fie pentru a acționa în legătură cu alegerea episcopilor, pretutindeni unde ortodoxia trebuia reînviată sau apărută, fie adresîndu-se Sf. Atanasie cel Mare și altor episcopi din Apus, în speranța că influența lor îi va ajuta să remedieze racilele de care suferea Răsăritul⁹⁾.

Pe vremea Sf. Vasile cel Mare, spre deosebire de Apus, unde episcopii Italiei și Galiei trăiau în înțelegere¹⁰⁾, și cei din Iliric, care sînt uniți în înțelegere și unitate. Răsăritul este zguduit de tot felul de asaltări ale uneltitorilor¹¹⁾; pascostea ereziei pustiește ținuturile de la hotarele Iliricului pînă la Tebaida¹²⁾, astfel încît aproape întreg Răsăritul e bîntuit de o puternică furtună și clocotire, stîrnită de Arie, vrăjmașul adevărului¹³⁾.

Sf. Vasile zugrăvește în imagini dramatice sfîșierile dintre Bisericile Răsăritului. „Nu este oare această frămîntare a Bisericilor mai groaznică decît vînzoleala mării? Datorită ei, toate granițele statornicite de Părinți ajung să se zgîlție, toată temelia, toată fortăreața învățăturilor se zguduie; toate se risipesc, ceea ce s-a înălțat pe baze putrede, se clatină, năpustindu-ne unii asupra celorlalți, ne doborîm întreolaltă la pămînt. Dacă nu ne iese în cale adversarul, ne lovește ajutorul său, iar dacă acesta, rănit fiind, cade, tovarășul său de luptă trece înaintea lui. Noi sîntem uniți între noi, în măsura în care îl urîm în comun pe adversar. Dacă dispar dușmanii, ne considerăm noi înșine dușmani întreolaltă. Cine mai poate socoti apoi mulțimea celor înnecați? Unii sînt scufundați de năvala dușmanilor, alții din pricina trădării ascunse a aliaților, iar alții din pricina nedeprinderii conducătorilor; căci unele Biserici se izbesc de stîncile ereticilor, asemenea celor de sub apă și se scufundă cu întreg echipajul, altele se înecă în credință, dacă au luat cîrma asupra lor... Bisericile sînt covîrșite de o întunecime foarte neagră și tristă, deoarece luminile lumii, puse de Dumnezeu să lumineze sufletele, au fost surghiunite“¹⁴⁾.

Îndurînd astfel de nenorociri, Biserica Răsăritului, identificată de Sf. Vasile cu jumătatea oikumenei, nu trebuie lăsată să fie înghițită de erezie¹⁵⁾.

Spusele Sf. Vasile cel Mare cu privire la Bisericile răsăritene sînt confirmate și de documentele contemporane, scrise de Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Grigorie de Nisa și de Fericitul Ieronim¹⁶⁾. Acesta din urmă îi invidiază în corespondența

⁸⁾ Dr. Nicodim Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, vol. I, p. I, trad. de N. Popovici, Arad, 1930, p. 53.

⁹⁾ Aimé Puech, *Histoire de la littérature grecque chrétienne depuis les origines jusqu'à la fin du IV-e siècle*, t. III, Paris, 1930, p. 308.

¹⁰⁾ Sf. Vasile cel Mare, *Scrisoarea 92*, 1 Migne, XXXII, P.G. 477 A.

¹¹⁾ Idem, *Scrisoarea 91*, Migne, XXXII, 476 C.

¹²⁾ Idem, *Scrisoarea 92*, 2, Migne, P.G. XXXII, 480 A.

¹³⁾ Idem, *Scrisoarea 70*, Migne, P.G. XXXII, 433 C.

¹⁴⁾ Idem, *Cartea despre Sf. Duh XXX*, Migne, P.G. XXXII, 212 D — 213 AB.

¹⁵⁾ Idem, *Scrisoarea 92*, 3 Migne, P.G. XXXII, 481 B.

¹⁶⁾ Métropolită Nicolae Corneanu, *op. cit.*, p. 12.

sa cu papa Damasus, pe apuseni, că sînt departe de tulburările din Răsărit, provocate de arienii și arată cît de mult se agită răsăritenii din pricina schismei din Antiohia ¹⁷).

În fața acestei situații haotice, Sf. Vasile cel Mare, spirit înzestrat cu alese aptitudini realiste și practice, ajutat de o inteligență neobișnuită, de o sensibilitate deosebită și de o voință energetică, s-a arătat a fi un misionar, un organizator și un luptător de prim rang pentru binele general, pentru ordine și disciplină, pentru ortodoxie și pace. El și-a luat sarcina de a elucida haosul bisericesc, provocat de tulburările ariane, apolinariste și pnevmatomahe, cerînd fiecărui episcop implicat în erezie să-și precizeze poziția față de Niceea ¹⁸), el însuși rămînînd neclintit pe punctul de vedere al Niceei și al tradiției, din urmarea și apărarea căruia și-a făcut cea mai capitală datorie ¹⁹).

La rătăcirile doctrinare provocate de ereziile amintite, s-a adăugat în timpul Sf. Vasile cel Mare, și conflictul absurd și interminabil, care i-a dezbinat pe ortodocșii niceeni din Antiohia ²⁰), a cărei Biserică Sf. Vasile dorea să o vadă unită ²¹).

Îndurerat și de unele și de celelalte, el distinge erezia, abaterea de la credința în Dumnezeu, cum este aceea a maniheilor, valentinienilor, marcioniștilor și chiar a peluzienilor, de schismă, care este depărtarea de pocăință din partea celor ce sînt în Biserică ²²).

Biserica Antiohiei, a treia Biserică a Răsăritului, era dispersată între cei doi episcopi ortodocși, Meletie și Paulin, angajați în chestiuni doctrinale spinoase, legate de termenii „ousia” și „ipostază”. În timp ce Paulin, reprezentînd minoritatea infimă a ortodoxiei niceene susținea, împreună cu apusenii, identitatea în persoana lui Dumnezeu, a „ousiei” și a „ipostazei”. Pentru a-l designa pe Tatăl, Fiul și Sf. Duh, cele trei Persoane consubstanțiale de natură divină, el a folosit cuvîntul vechi „prosopon”, pe care latinii îl traduceau prin „persona”, care în grecește designa „masca teatrală”, avînd un iz sabelian. Din acest motiv, Meletie și majoritatea episcopilor răsăriteni mențineau unitatea ousiei dar profesau trinitatea ipostazelor, spre marea sminteală a latinilor, pentru care „ousia” și „ipostază” designau natura divină unică. Acest lucru ducea la riscul de a se suprima distincția Persoanelor, de aceea Sf. Vasile împreună cu aproape întreg răsăritul, convins de necesitatea de a profesa trei ipostaze consubstanțiale, i-a luat parte lui Meletie, singurul episcop legitim în mitropolia siriană, în timp ce Paulin nu era decît un intrus ²³). De aceea Sf. Vasile s-a străduit prin mii de demersuri, timp de aproape zece ani, să-l acrediteze pe Meletie la Roma. În favoarea lui Meletie pledează avantajul alegerii sale legitime, al credinței sale fără compromisuri sabeliene, precum și conduita incomparabilă, care este aureola mărturisitorilor ²⁴). El are de partea sa voturile Răsăritului întreg și i-am dorit lui Meletie, din par-

¹⁷) Dr. Nicodim Mihaș, *op. cit.*, vol. I, p. II, Arad, 1931, p. 269—270.

¹⁸) Métropolit Nicolae Corneanu, *op. cit.*, p. 2—3.

¹⁹) Cicerone Iordăchescu, *op. cit.*, p. 152.

²⁰) Aimé Puech, *op. cit.*, p. 248.

²¹) Sf. Vasile cel Mare, *Scrisoarea* 258, 3 Migne, P.G. XXXII, 949 C.

²²) Idem, *Scrisoarea* 188, 1 Migne, P.G. XXXII, 665 AB.

²³) Basile de Cesarée, *op. cit.*, pp. 8—9.

²⁴) Dom Charles Poullet, *Histoire du christianisme. Antiquité*. Paris, 1932, p. 297.

tea noastră a celor uniți în toate privințele, să-l vedem conducător al Bisericii Domnului; el este un bărbat cu o credință ireproșabilă și duce o viață care nu suferă comparație cu alții; de aceea, să fie în fruntea întregului trup al Bisericii, în timp ce ceilalți nu sînt decît bucăți ale părților²⁵⁾.

Mai mult chiar, se întreabă Sf. Vasile, „ce poate fi mai important pentru Bisericile oikumeniei decît Antiohia? Căci dacă aceasta revine cumva la concordie, atunci n-o mai oprește nimic, ca, asemenea unui cap în plină putere, ea să aducă sănătate pentru trupul întreg²⁶⁾. Totuși, intervențiile sale n-au avut succesul dorit: convorbirile inițiate între Cezareea, Alexandria și Antiohia n-au dat rezultate²⁷⁾, Roma menținea comuniunea de credință cu Paulin, dar ierarhii apusenii erau contra lui Meletie²⁸⁾. Papa Damasus, greșit informat, nu-i aprecia just pe episcopii care au restaurat în Răsărit credința de la Niceea, lucru care-l umple de amărăciune pe Sf. Vasile²⁹⁾; acesta a mai putut trăi să vadă că după ce Paulin refuză acceptarea unui compromis amical, i s-au atribuit lui Meletie toate bisericile din Antiohia³⁰⁾.

Dacă, în chestiunea aplanării schismei din Antiohia, Sf. Vasile n-a apucat să o vadă lichidată, el a continuat, în schimb, să lupte cu aceeași ardoare pentru unitatea Bisericii, grija principală a sa.

În Scrisoarea 189, 7, el deduce modelul și îndemnul pentru unitatea Bisericii din unitatea Sf. Treimi³¹⁾. Unitatea Bisericii este o necesitate categorică, deoarece Iisus Hristos, a acceptat ca Biserica întreagă să fie numită trupul său și ca fiecare dintre noi să fim puternic legați între noi³²⁾.

„Domnul a despărțit insulele de continent prin mare, dar i-a legat pe locuitorii insulelor, prin dragoste, de cei de pe continent. Nu ne desparte nimic unii de alții, fraților, decît dacă o facem înadins noi înșine. Pentru noi este un Dumnezeu, o credință și aceeași speranță³³⁾.

Sf. Vasile amintește episcopilor Italiei și galici că „întrucît Domnul Iisus Hristos s-a pogorît la noi pentru a numi Biserica întreagă trupul său și pentru a ne face pe noi membre întreolaltă, el ne-a lăsat tuturor și dreptul de a intra în legătură cu toți, ca membre ale aceluiași trup. De aceea, deși sîntem foarte îndepărtați prin locuințele noastre, noi sîntem totuși aproape de voi datorită legăturii noastre. Și deoarece capul nu le poate spune picioarelor: nu am nevoie de voi, tot așa nici voi nu puteți căuta să ne respingeți ca pe niște străini³⁴⁾.

De aceea îl roagă pe Sf. Atanasie cel Mare ca, atunci cînd vor sosi în Răsărit delegații Romei, aceștia „să nu pricinuiască dezbinări în Biserică, ci să-i oblige la unitate pe cei de aceeași credință în toate, chiar dacă vor găsi pe unii care din

²⁵⁾ Sf. Vasile cel Mare, *Scrisoarea 67*, P.G., col. 428 A.

²⁶⁾ Idem, *Scrisoarea 66*, 2 Migne, P.G. XXXII, 425 B.

²⁷⁾ Dom Charles Poulet, *op. cit.*, p. 297.

²⁸⁾ Johannes Quasten, *Initiation aux Pères de l'Église*, t. III, Paris, 1963, p. 299.

²⁹⁾ P. Allard, *Basile (Saint)*, în „Dictionnaire de Théologie Catholique”, II/1, Paris, 1923, col. 343.

³⁰⁾ Dom Charles Poulet, *op. cit.*, p. 299.

³¹⁾ Pr. prof. I. Coman, *Sensul ecumenic al lucrării Sfîntului Duh în teologia Sfîntilor Părinți*, în „Ortodoxia”, 1964, nr. 2, p. 228.

³²⁾ Métropolit Nicolae Corneanu, *op. cit.*, p. 19.

³³⁾ Sf. Vasile cel Mare, *Scrisoarea 203*, 3, Migne, P.G. XXXII, 749 A.

³⁴⁾ Idem, *Scrisoarea 243*, 1, Migne, P.G. XXXII, 904 A.

motive personale se ceartă între ei³⁵⁾, iar pe episcopul Atarbin îl avertizează că „noi ne vom face vinovați de osîndă, pentru că nu am dovedit, cu toată rîvna și hotărîrea, prin înțelegere între noi și în acord cu cele ce se referă la Dumnezeu, grija neconținută față de unitatea Bisericii“³⁶⁾.

Unitatea Bisericii îi angajează însă și pe episcopii apuseni cărora Sf. Vasile cel Mare le spune că „așa cum socotim că înțelegerea și unitatea voastră întrelaltă este spre binele nostru propriu, tot astfel vă rugăm să aveți milă de dezbinările noastre și să nu ne despărțim de voi, pentru faptul că sîntem separați de voi prin așezarea locului, ci întrucît ne aflăm în comuniunea Duhului să ne priimiți și în potrivirea trupestă“³⁷⁾.

Căci, observă Sf. Vasile, Duhul Sfînt unește un lucru cu altul, fiind astfel „cu adevărat un lanț de aur și mîntuitor“³⁸⁾. În acest sens el ne arată că „Duhul se concepe ca un întreg în părțile sale, corespunzător împărțirii harismelor, căci noi toți sîntem membre întrelaltă, deși avem harisme diferite, potrivit harului lui Dumnezeu, care ne-a fost dat (cf. Romani 12, 5). De aceea „ochiul nu-i poate spune mîinii: nu am nevoie de tine, sau capul către picioare: n-am nevoie de voi“ (I Corinteni 12, 21). Dimpotrivă, toate împreună alcătuiesc trupul lui Hristos în unitatea Duhului (Efeseni 4, 3) și-și aduc reciproc serviciile necesare, după harismele lor. Cu toate că Dumnezeu a așezat membrele în trupul fiecăruia în parte după cum a vrut El, totuși membrele au grijă unele de celelalte, după comuniunea duhovnicească, deoarece există în ele o afecțiune reciprocă. De aceea, „dacă suferă un singur membru, toate membrele suferă împreună cu el; dacă unul singur este în cinste, toate se bucură împreună cu el“ (I Corinteni 12, 26). Noi sîntem, fiecare pentru sine, în Duhul asemenea părților în întreg, căci noi toți cei care alcătuim un singur trup, am fost botezați într-un singur Duh“³⁹⁾.

În concepția pneumatică a Sf. Vasile cel Mare, totul revine în unitate⁴⁰⁾ căci zice el, „dacă suprimi în gînd pe Duhul, atunci se desfac cetele îngerilor, dispăre conducerea arhanghelilor, toate sînt răsturnate, viața lor este fără lege, fără rînduială, fără regulă“⁴¹⁾.

Unitatea, care este o lege a firii și a voințelor libere și care lucrează aproape ca o minune, trebuie să aibă ca model unitatea Bisericii primare, care, la rîndul ei, s-a conformat unității creației. De aceea, integrîndu-se atît în univers, cît și în societatea omenească, Biserica trebuie să facă tot ce poate pentru reîntoarcerea la unitatea și pacea primordială⁴²⁾.

În acest scop Sf. Vasile face apel la autoritatea Sf. Atanasie cel Mare, la episcopii apuseni și chiar la episcopul Romei, rămași uniți în ortodoxia lor, pentru a restabili, împreună cu episcopii răsăriteni unitatea Bisericii.

Singur sau împreună cu alți episcopi din Răsărit, Sf. Vasile intervine, în

³⁵⁾ Idem, *Scrisoarea 62*, 2, Migne, P.G. XXXII, 433 A.

³⁶⁾ Idem, *Scrisoarea 65*, Migne, P.G. XXXII, 421 C.

³⁷⁾ Idem, *Scrisoarea 90*, 1, Migne, P.G. XXXII, 473.

³⁸⁾ Pr. Prof. I. Coman, *op. cit.*, p. 225.

³⁹⁾ Sf. Vasile cel Mare, *Cartea despre St. Duh XXVI*, Migne, P.G. XXXII, 181 AB.

⁴⁰⁾ Pr. prof. I. Coman, *op. cit.*, p. 231.

⁴¹⁾ Sf. Vasile cel Mare, *op. cit.*, XVI, col. 137 B.

⁴²⁾ Mărturisirea Nicolae Corneanu, *op. cit.*, p. 20.

scrisorile sale către aceștia, în speranța că influența lor îi va ajuta să remedieze relele de care suferă Răsăritul ⁴³⁾.

Autoritatea Sf. Atanasie cel Mare era unanim recunoscută de Biserici în sec. IV și V. Însuși arhiepiscopul Romei, care se bucura și el de înaltă autoritate, cerea de obicei părerea celui din Alexandria, atunci când era vorba de probleme privind toate Bisericile sau în special cele din Răsărit ⁴⁴⁾. Căci patriarhul Alexandriei avea un suflet atît de apostolic și era atît de preocupat de Biserica universală ⁴⁵⁾, încît prin 370 avea autoritatea cea mai consacrată și era oracolul cel mai scump al ortodoxiei ⁴⁶⁾.

Voința fermă a Sf. Vasile de a reuși în acțiunea sa, era învăluită în frumoase formule de politeță ⁴⁷⁾, caracteristică dărnicii grecilor la exprimarea laudelor ⁴⁸⁾; atunci cînd se adresează Sf. Atanasie cel Mare, Sf. Vasile îl roagă ca, datorită înțelepciunii sale, să-și asume grija față de Biserici, și, bucurîndu-se de cel mai înalt prestigiu în Apus, să întreprindă tot, pentru ca Dumnezeu să trimită Bisericilor un semn de pace ⁴⁹⁾.

Sf. Vasile i se adresează Sf. Atanasie ca unuia care poartă grijă de toate Bisericile ca de a sa proprie, fiind mereu preocupat de ceea ce este mai bun în această privință. Pe Sf. Atanasie îl consideră sfetnicul și conducătorul treburilor tuturor Bisericilor. De aceea, toți îi încredințează sarcina de a restabili pacea în Biserici ⁵⁰⁾. Așezat de Dumnezeu ca doctor pentru toate bolile Bisericilor, Sf. Atanasie e invitat să inițieze convorbirile pentru comuniunea Bisericilor ⁵¹⁾.

În virtutea unei vechi tradiții practicate de Bisericile răsăritene, Sf. Vasile se adresează Bisericilor apusene, cerîndu-le mîngăiere și ajutor pentru răsăriteni ⁵²⁾. Pe episcopul Valerian al Iliricului îl invită să răsplătească Răsăritului binele primit de la acesta ⁵³⁾.

Pe episcopii din Italia și Galia îi cheamă să vină în ajutorul Bisericilor răsăritene și să nu întîrzie în rîvna lor pentru adevăr și milă. Lor le adresează să nu lase ca jumătatea oikumenei să fie înghițită de erezie, ca să nu stingă credința acolo, unde a venit mai întîi. Răsăritul are nevoie de ajutorul acestor episcopi, care au darul de a distinge adevărul de minciună ⁵⁴⁾.

Aceștia să nu-i respingă pe răsăriteni ca pe niște străini, ci să vină la ei și să-i mîngie. Ei să-L roage pe Domnul, să se împace cu ei și să știe că erezia amenință să cuprindă diecezele lor. Sf. Vasile îl îndeamnă să jelească și să ajute Bisericile fărîmîțate și să se străduiască să-și sprijinească frații ⁵⁵⁾.

⁴³⁾ Aimé Puech, *op. cit.*, p. 308.

⁴⁴⁾ Métropolit Nicolae Corneanu, *op. cit.*, p. 4.

⁴⁵⁾ Dom Charles Poulet, *op. cit.*, p. 297.

⁴⁶⁾ Métropolit Nicolae Corneanu, *op. cit.*, p. 2.

⁴⁷⁾ Ibidem, p. 9.

⁴⁸⁾ Dr. Nicodim Mișas, *op. cit.*, p. 271.

⁴⁹⁾ Sf. Vasile cel Mare, *Scrisoarea* 66, 1, Migne, P.G. XXXII, 424 BCD — 425 A.

⁵⁰⁾ Idem, *Scrisoarea* 69, 1, 2, col. 429 B — 433 A.

⁵¹⁾ Idem, *Scrisoarea* 82, col. 460 A.

⁵²⁾ Idem, *Scrisorile* 70 și 90, I, 2, col. 433 CD; 472 C — 473 D.

⁵³⁾ Idem, *Scrisoarea* 91, col. 476 BC.

⁵⁴⁾ Idem, *Scrisoarea* 92, I, 3, col. 477 A — 48 D.

⁵⁵⁾ Idem, *Scrisoarea* 243, I, 3, 4, 5, col. 900 B — 901 C.

Fără să-i indice numele, Sf. Vasile cel Mare se adresează și episcopului Romei, al cărui prestigiu crescuse din sec. IV, atât în Apus, cit și în Răsărit, datorită can. 6 al sinodului I ecumenic⁵⁶), cerându-i să acorde toată atenția, luând în mînile sale cauza răsăritenilor⁵⁷). El s-a înșelat în zadarnica speranță că papa Damasus îl va vizita și va arăta înțelegere pentru eliberarea Bisericii răsăritene din situația nefericită a ei⁵⁸).

Fără să-i atribuie episcopului Romei o funcție de conducător al Bisericii universale în sensul „primatului papal“ de mai târziu, Sf. Vasile atribuie autoritatea supremă a Bisericii sinodului episcopilor, fiind astfel un pionier al ecumenismului ortodox.

El arată că la sinodul de la Niceea, Părinții au vorbit inspirați unanim de Sf. Duh⁵⁹). Acesta și asistă de altfel pe ierarhii adunați în sinoade, luminîndu-le mintea printr-o putere inteligibilă de negrăit⁶⁰), pe care o descrie în cap. IX din cartea sa despre Sf. Duh.

În legătură cu schisma de la Antiohia, Sf. Vasile cere alcătuirea urgentă a unui mare sinod, convocat în Răsărit, la care să fie și delegații Romei, spre a cerceta situația și a instaura condiții mai bune; să reînnoiască credința niceeană, să elimine erezia și să facă pace, prin aducerea la concordie a celor de o credință⁶¹).

Din lectura scrierilor Sf. Vasile cel Mare putem desprinde elementele din care se alcătuiește și prin care se crează unitatea Bisericii, și anume tradiția, dragostea, pacea, prietenia și contactele personale între creștini, factori care asigură și întăresc legăturile armonioase ale armoniei, înțelegerii și unirii sufletești a credincioșilor întreolaltă.

Sf. Vasile descoperă în tradiție o funcțiune unificatoare a credinței, învățaturii și vieții Bisericii⁶²). Cine-și amintește și iubește Tradiția, îi respectă cu pietate legile ei, între care cea dintîi este unitatea credinței, a convingerilor și a vieții din dragoste față de Iisus Hristos și față de frații săi⁶³). El ne dă ca exemplu tradiția botezului, din care, în conformitate cu consecvența credinței, căci noi trebuie să credem așa cum ne botezăm, deducem că trebuie să depunem în public o mărturisire de credință, care constituie esența însăși a botezului⁶⁴).

Sf. Vasile aclamă ceea ce cunoaște pe baza tradiției, din spusele Părinților, în legătură cu vizitarea Bisericii răsăritene de către Dionisie, episcopul Romei, în sec. III⁶⁵), dar pe de altă parte deplînge faptul că, în Răsărit, învățăturile Părinților sînt disprețuite, tradițiile apostolice sînt socotite netrebnice, impunîndu-se

⁵⁶) Dr. Nicodim Milaș, *op. cit.*, p. 270.

⁵⁷) Sf. Vasile cel Mare, *Scrisoarea 69*, I, Migne, P.G. XXXII, 429 B.

⁵⁸) Idem, *Scrisoarea 70*, col. 433 CD.

⁵⁹) Idem, *Scrisoarea 114*, col. 529 A.

⁶⁰) Pr. prof. I. Coman, *Sinoadele ecumenice ca expresie a universalității Bisericii*, în „Studii Teologice”, 1967, nr. 1—2, p. 9.

⁶¹) Ibidem, pp. 8—9; Sf. Vasile cel Mare, *Scrisoarea 92*, 3, Migne, P.G. XXXII, 481 C.

⁶²) Pr. prof. I. Coman, *Sensul ecumenic ...* p. 227.

⁶³) Métropolit Nicolae Corneanu, *op. cit.*, p. 21.

⁶⁴) Sf. Vasile cel Mare, *Cartea despre Sf. Duh XXVII*, Migne, P.G. XXXII, 193 A.

⁶⁵) Idem, *Scrisoarea 70*, col. 436 A.

născocirile oamenilor dornici de inovații⁶⁶⁾. De aceea, el se declară hotărât contra celor care preferă inovațiile în detrimentul vechimii venerabile, și declară ferm că ceea ce au spus Părinții noștri, o spunem și noi⁶⁷⁾.

Referindu-se în speță la doxologia „cu” Duhul, Sf. Vasile arată că aceasta era încetățenită în Biserică de la începutul propovăduirii Evangheliei până în zilele sale, și ceea ce e mai important era faptul că această tradiție corespunde credinței și pietății⁶⁸⁾.

El arată că partea sănătoasă din Răsărit, păstrătoare a credinței Părinților, este greu apăsată, dar nădăjduiește ca învățătura Părinților adunați la Niceea să lumineze din nou⁶⁹⁾.

Potrivit tradiției stabilite între credincioși, Sf. Vasile amintește că și mai înainte a chemat dragostea apusenilor, spre ajutorul și compasiunea răsăritenilor⁷⁰⁾.

Unitatea Bisericii nu se poate concepe fără dragostea și pacea dintre creștini. Cauza dezbinării și răcirii iubirii multora au dus la sporirea necredinței⁷¹⁾, precum și la veștejirea legăturii dragostei vechi și a păcii Părinților, acest dar ceresc și salutar al lui Hristos; de aceea e nevoie ca acestea să fie înnoite. Căci ce poate fi mai plăcut decât să-i vezi pe oamenii, îndepărtați printr-un număr atât de mare de localități, uniți în legătura iubirii pentru unirea membrilor trupului lui Hristos? ⁷²⁾ El se gîndește la reîntoarcerea la fericirea de odinioară a Bisericilor, când puțini se dedau la boala disputelor, toți avînd sufletul împăcat, împlinind poruncile fără să se rușineze și-i slujeau Domnului cu o credință curată și simplă⁷³⁾, sau la vremea cînd Bisericile lui Dumnezeu înfloreau, înrădăcinate în credință, unite în dragoste, ca și cum ar fi avînd o suflare comună în diferitele membre ale aceluiași trup. Atunci, noi creștinii aveam pace între noi, pacea aceea pe care ne-a lăsat-o Domnul, din care acum nu mai este nici o urmă între noi⁷⁴⁾.

Și ce poate fi mai plăcut la auz decât numele păcii? ⁷⁵⁾ Întreabă Sf. Vasile de aceea socotește că nu trebuie întrelăsată nici o osteneală de dragul păcii⁷⁶⁾.

Văzînd că în Răsărit este mare setea de dragoste⁷⁷⁾, el a folosit dragostea ca element de apropiere și sudură între Răsăritul și Apusul creștin la un nivel cu adevărat ecumenic și universal, în cazul schismei de la Antiohia și al ravagiilor ariene în sînul Bisericii răsăritene, desfășurînd o politică bisericească complexă și abilă, dar dirijată tot timpul de o dragoste deosebită pentru unitatea Bisericii⁷⁸⁾.

Adevărata dragoste, dar al Duhului, unește locuri despărțite prin depărtări mari și-i face să se cunoască între ei pe cei ce se iubesc⁷⁹⁾, ori nimic nu-i este

⁶⁶⁾ Idem, *Scrisoarea 90*, 2, col. 473 B.

⁶⁷⁾ Idem, *Cartea despre Sf. Duh VII*, Migne, P.G. XXXII, 93 CD, 96 A.

⁶⁸⁾ Ibidem, XXIX, 75, col. 209 A.

⁶⁹⁾ Idem, *Scrisoarea 91*, col. 476 A.

⁷⁰⁾ Idem, *Scrisoarea 243*, 1, 4, col. 904 B, 908 C.

⁷¹⁾ Idem, *Scrisoarea 91*, col. 476 A.

⁷²⁾ Idem, *Scrisoarea 70*, col. 433 BC.

⁷³⁾ Idem, *Scrisoarea 172*, col. 648 AB.

⁷⁴⁾ Idem, *Scrisoarea 164*, 1, col. 636 AB.

⁷⁵⁾ Idem, *Scrisoarea 156*, 1, col. 643 C.

⁷⁶⁾ Idem, *Scrisoarea 97*, col. 493 C.

⁷⁷⁾ Idem, *Scrisoarea 91*, col. 476 B.

⁷⁸⁾ Pr. prof. I. Coman, *Sinoadale ecumenice ...* pp. 7—8.

⁷⁹⁾ Sf. Vasile cel Mare, *Scrisoarea 133*, Migne, P.G. XXXII, 569 B.

creștinului atât de propriu decât să facă pace⁸⁰). De aceea, apelează Sf. Vasile cel Mare la Sf. Atanasie, numai din dorința răsăritenilor după pace și unire între ei⁸¹); de altfel, el recunoaște că și mai înainte Sf. Vasile a chemat în ajutor dragostea episcopilor apuseni⁸²).

Unitatea Bisericii se manifestă prin unirea, comuniunea și prietenia corifeilor. Când aceștia sînt uniți, atunci sînt unite și Bisericile. Dimpotrivă, frîngerea unității este, după cum am mai arătat, stingerea dragostei, prin setea de dominație și prin slava deșartă, prin particularitățile creștinilor separați și mai ales a episcopilor și corifeilor, ale căror opinii sînt adeseori atât de diferite⁸³).

Numai cooperarea episcopilor solidarizați în acțiune⁸⁴ poate duce la concordie, iar Biserica răsăriteană poate fi ajutată, numai dacă episcopii Apusului sînt de acord cu ea⁸⁵), ceea ce constituie premisa principală pentru unitatea Bisericii universale.

Unitatea ei poate fi promovată și întărită, nu numai prin scrisori, ci mai ales prin emisari și prin contactele directe dintre factorii de răspundere ai Bisericii.

Chiar și numai din fragmentele din scrisorile Sf. Vasile cel Mare prezentate aici ne putem face o imagine despre stările de atunci din Biserica răsăriteană în general și cea a Capadociei în special, despre sfîșierile funeste ale ei și despre strădaniile lui de a apăra neschimbată dreapta credință și de a dobîndi pacea și unirea în Biserică⁸⁶).

Pentru unitatea Bisericii, a susținut și necesitatea contactelor personale directe. El a călătorit în tinerețe prin multe țări, cunoscînd numeroase personalități⁸⁷), dar asceza monastică severă și asprimile vieții i-au șubrezit sănătatea, mai ales în epoca în care lupta pentru unitatea Bisericii⁸⁸). De aceea a fost silit să se mărginească la contactul în Duh prin scrisorile către corespondenții săi⁸⁹).

Totuși, urmînd exemplul lui Dionisie papa Romei, care vizitase Biserica din Cezareea⁹⁰), Sf. Vasile trimite emisari de ai săi la colegii episcopi: pe diaconul Dorotei la Alexandria⁹¹) și la episcopii din Italia și Galia⁹²), pe diaconul Sabinus l-a trimis la episcopul Iliricului⁹³), iar pe preotul Evagrie și pe Eusebiu la episcopul Romei⁹⁴), etc.

⁸⁰) Idem, *Scrisoarea 114*, col. 528 B.

⁸¹) Idem, *Scrisoarea 82*, col. 460 D.

⁸²) Idem, *Scrisoarea 243*, I, col. 904 B.

⁸³) Métropolită Nicolae Corneanu, *op. cit.*, p. 24.

⁸⁴) Sf. Vasile cel Mare, *Scrisoarea 92*, I, și 223, 7, P.G. XXXII, col. 477 AB și 833 AB.

⁸⁵) Idem, *Scrisoarea 66*, I, col. 424 BC.

⁸⁶) *Des heiligen Kirchenlehrers Basilius des Grossen auserwählte Briefe, nach dem Urtexte übersetzt*, Kempten, 1881, p. 8.

⁸⁷) Aimé Puech, *op. cit.*, p. 298.

⁸⁸) Sf. Vasile cel Mare, *Scrisorile 135—141*, Migne, P.G. XXXII, 572 B și 590 B—D.

⁸⁹) Idem, *Scrisoarea 197*, I, col. 709 C.

⁹⁰) Idem, *Scrisoarea 70*, col. 436 A.

⁹¹) Idem, *Scrisoarea 69*, I și 82, col. 429 C și 460 C.

⁹²) Idem, *Scrisoarea 243*, 5, col. 909 C — 912 A.

⁹³) Idem, *Scrisoarea 91*, col. 476 B.

⁹⁴) Idem, *Scrisoarea 137*, 2, col. 580 BC.

Se știe cum aproape în fiecare scrisoare adresată Sfântului Atanasie sau episcopilor apuseni, Sf. Vasile le cere destinatarilor să vină să-l vadă pe el sau alte persoane care au legătură cu problemele discutate ⁹⁵⁾.

În orice caz, el a folosit toate metodele și mijloacele pentru pacea și unitatea Bisericii, fără să-și vadă împlinită această năzuință.

A trăit totuși atât cât să observe zorile unor zile mai bune, atunci când moartea împăratului Valens, în 378 și alte evenimente au îngăduit restabilirea păcii. Sf. Vasile cel Mare muri el însuși, la 1 ianuarie 379, în vîrstă de aproape 50 de ani. După doi ani, sinodul II ecumenic de la Constantinopol i-a îngăduit împăratului Teodosie cel Mare să redea Bisericii odrinea și unitatea, primindu-i pe toți cei care aveau la credința de la Niceea. Este sigur că Sf. Vasile a pregătit această zi mare din istoria creștină ⁹⁶⁾.

În viziunea sa, el cuprindea, astfel, nu numai unirea Bisericilor răsăritene, ci cerînd ajutor Bisericilor apusene, le-a rugat ca ele să primească și pe cele răsăritene în unitatea trupului cel unul, ca unele ce sînt în comuniune spirituală ⁹⁷⁾.

În această concepție ecumenistă, Sf. Vasile cel Mare considera tot pămîntul casa lui Dumnezeu, simțindu-se pretutindeni acasă. Sf. Grigorie de Nazianz ne relatează răspunsul dat de Sf. Vasile cel Mare prefectului Modest, care avea ordin să-l trimită în exil. „Cît privește exilul, eu nu cunosc așa ceva, căci nu sînt circumscris la nici un loc; pămîntul unde locuiesc acum, nu este al meu, însă este al meu întreg pămîntul unde aș putea fi exilat; sau mai degrabă, pămîntul întreg este al lui Dumnezeu, iar eu sînt doar un oaspe trecător“ ⁹⁸⁾.

Această concepție ecumenistă ia dimensiuni umaniste la dînsul: el sărută rănile leproșilor, iar în timpul marei foamete din Antiohia (368) i-a hrănit deopotrivă pe creștini, pe iudei și pe păgîni ⁹⁹⁾; n-a fost, deci, de mirare că, la moartea sa, aceștia toți l-au jelit pe marele ierarh, după cum relatează Sf. Grigorie de Nissa, numîndu-l „părintele nostru“ ¹⁰⁰⁾.

Aniversarea celor 1600 de ani de la moartea Sf. Vasile cel Mare constituie un prilej potrivit pentru ecumenismul contemporan de a căuta și descoperi în el un izvor de inspirație, modelul de urmare și exemplu de devoțiune în cauza scumpă a creștinătății de astăzi: unitatea Bisericii.

⁹⁵⁾ Métropolite Nicolae Corneanu, *op. cit.*, p. 25.

⁹⁶⁾ Johannes Quasten, *op. cit.*, p. 299.

⁹⁷⁾ Sf. Vasile cel Mare, *Scrisoarea 90, I*, Migne, P.G. XXXII, 473 AB.

⁹⁸⁾ Idem, *Oratio 43, 49*, Migne, P.G. XXXVI, 560 C.

⁹⁹⁾ Pr. prof. I. Coman, *Solidaritatea în gândirea și viața patristică*, în „Biserica Ortodoxă Română“, 1970, nr. 7—8, p. 731.

¹⁰⁰⁾ Idem, *Sensul ecumenic ...* p. 226.

SFÎNTA SCRIPTURĂ ȘI INTERPRETAREA EI ÎN CONCEPȚIA SFÎNTULUI VASILE CEL MARE

de: preot prof. dr. MIRCEA BASARAB

Exegeza patristică, cel puțin în Teologia ortodoxă, are, pe lângă rolul ei istoric necontestat de nimeni, și o menire mult mai profundă. Ea subliniază aspectul fundamental, spiritual al Scripturii, lucru ce scapă uneori din vedere exegezei moderne, căreia nu-i lipsește însă atributul de științifică. Sfântul Vasile, fără să fi scris comentarii propriu-zise la cărțile Sf. Scripturi, a lăsat în omiliile și operele sale o bogată moștenire exegetică.

Ca pentru oricare dintre Sfinții Părinți, Scriptura a constituit și pentru Sfântul Vasile cartea de căpătîi, pe care a cunoscut-o și a trăit-o cu intensitate. Ea oferea un minunat subiect de meditație și din această cauză era recomandată cu insistență credincioșilor. „Eu o îndemn, scria Sfântul Vasile, referindu-se la fiica unei credincioase, să-și petreacă viața în meditarea cuvintelor dumnezeiești ale Domnului, pentru ca sufletul ei să se hrănească de învățătura sa mîntuitoare”¹⁾. Aceeași remarcă o putem constata din cuvintele adresate Sfântului Grigore de Nazians: „Marea cale care duce la descoperirea datoriei este meditația Scripturii inspirate”² care ne oferă nenumărate și pilduitoare exemple de comportare prin viețile bărbaților descrise și transmise în paginile ei cu atîta fidelitate³⁾.

Importanța Scripturii este capitală pentru Sfântul Vasile, întregul ei cuprins fiind „scris pentru edificarea și mîntuirea sufletelor noastre”⁴⁾. Numai prin meditația și aprofundarea cuvintelor Sf. Scripturii, în care „nu este nimic de prisos”⁵⁾, creștinul poate ajunge la cunoașterea lui Dumnezeu, la asemănarea cu El și la obținerea mîntuirii. Atribuind un rol atît de mare Scripturii, recomandată ca subiect de preocupare pentru întreaga viață, este normal ca să încercăm să desprindem felul cum se prezenta ea în viziunea marelui ierarh.

¹⁾ Sf. Vasile cel Mare, Scrisoarea 296, *Unei văduve*, MPG 32, 968 la Y. Courtonne, Saint Basile, *Lettres*, vol. III, Paris 1966, p. 171.

²⁾ Idem, Scrisoarea 2, 3, trad. cit., vol. I, Paris 1957, p. 5.

³⁾ Idem, *Ibidem*.

⁴⁾ Idem, Omilia 9, 1 la Hexaëmeron, Basile de Césarée, *Homélies sur Hexaëméron*, Sources chrétiennes nr. 26 bis, Paris, 1968, p. 483.

⁵⁾ Idem, *Ibidem*, p. 383.

Sfinta Scriptură în concepția Sfântului Vasile cel Mare

1. *Inspirația Sfintei Scripturi.* Citind cu atenție opera Sfântului Vasile, observăm că Scriptura se bucură de o autoritate deosebită, fiind numită „cuvîntul Adevărului“⁶⁾, „cuvînt dumnezeiesc“.

Ea a fost scrisă sub înfrîurirea Duhului Sfînt, care a descoperit aghiografilor adevărurile necesare pentru mîntuire și a vegheat ca aceasta să fie transmise oamenilor. „Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu. Ea a fost scrisă de Duhul Sfînt pentru ca oamenii să găsească în ea, întocmai ca într-un spital sufletesc la care pot să vină cu toții, doctoria potrivită cu boala fiecăruia„⁷⁾. Scriitorul inspirat n-are alt gînd decît să redea în scris cît mai fidel posibil, revelația de care el s-a făcut părtaș prin intermediul Duhului Sfînt. Din bogăția descoperirii primite, el se străduiește să împărtășească semenilor și mai ales să comunice acestora, în chip lămurit, taina cea negrăită. Autorul inspirat nu este numai transmițătorul mesajului divin, ci în același timp și interpretul lui, cel ce se străduiește să prindă în formele limbajului omenesc comunicarea divină. Comentînd Psalmul 48,5 „Voi pleca urechea mea la pildă și voi deschide în psaltire gîndul meu“, Sfîntul Vasile afirmă că autorul Psalmului nu învață nimic de la el, ci ceea ce a primit de la Duhul: Deoarece m-am făcut loc de sălășuire a gîndurilor Duhului, care ne transmite nouă în taină înțelepciunea lui Dumnezeu, vă deschid vouă și vă fac lămurit gîndul acesta...“⁸⁾.

Sfîntul Vasile consideră că procesul complex al inspirației Sfintei Scripturi se extinde asupra întregului ei conținut, fără însă ca prin aceasta să înțeleagă sau să admită inspirația verbală. Scriitorul inspirat colaborează⁹⁾ cu Duhul Sfînt, el s-a făcut „loc de sălășuire a gîndurilor Duhului“¹⁰⁾. Duhul Sfînt iluminează, stimulează și asistă pe aghiograf¹¹⁾, ridicîndu-i la maximum capacitățile intelectuale pentru ca să poată înțelege și transmite mesajul primit. Însoțit de harisma inspirației, aghiograful nu este un captiv inconștient al Duhului Sfînt, ci așa cum se poate ușor desprinde din Sfinta Scriptură, el devine un colaborator activ, conștient care se străduiește să îmbrace în formele limitate ale limbajului omenesc inefabilul, să introducă în istorie transcendentul. Personalitatea aghiografului în procesul inspirației este pe deplin respectată, nefiind supusă nici unei constrîngerii, ea manifestîndu-se plenar în cărțile Scripturii.

Privind însă lucrurile din punct de vedere al comunicării divine a adevărilor necesare mîntuirii, Sfîntii, Părinții, și Sfîntul Vasile nu face nici o excepție în această direcție, au prezentat pe Dumnezeu, respectiv pe Duhul Sfînt, ca autor al revelației cuprinsă în Scriptură. Punînd pe prim plan contribuția divină la

⁶⁾ Idem, *Despre Duhul Sfînt*, cap. 4, Migne, P.G. XXXII, 77; Basile de Césarée, *Traité du Saint-Esprit*, Introduction, traduction et notes de Benoit Pruche, Sources chrétiennes, Paris, 1945, p. 116.

⁷⁾ Idem, *Omilia la Psalmul 1*, în Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la Psalmi*, trad. de Ol. N. Căciulă, București, 1939, p. 23; *Omilia la Ps. 29*, 11 trad. cit., p. 137; *Omilia la Ps. 48*, 1 trad. cit., p. 249; *Omilia la Ps. 48*, 5, trad. cit., p. 253; Idem, *Despre Duhul Sfînt*, c. 21, Migne, P.G. XXXII, 165, trad. cit., p. 210.

⁸⁾ Idem, *Omilia la Ps. 48*, 5, trad. cit., p. 253.

⁹⁾ Idem, *Omilia la Ps. 29*, 12, trad. cit., p. 137, Migne, P.G. XXIX, 321 B.

¹⁰⁾ Sf. Vasile cel Mare, *Omilia la Ps. 48*, 5, p. 253.

¹¹⁾ Idem, *Omilia De Fide*, Migne, P.G. XXXI, 470—471.

scrierea Sf. Scripturi s-a accentuat de multe ori faptul că Duhul Sfânt este autorul ei¹²⁾. Această frecventă subliniere nu exclude însă contribuția aghiografului la comunicarea mesajului, ci urmărește doar să evidențieze contribuția Duhului Sfânt la descoperirea adevărului precum și faptul că El este considerat, în general, în Teologia patristică, drept autorul propriu-zis al Scripturii, în timp ce aghiografului îi revine rolul de a mijloci într-un limbaj accesibil transmiterea mesajului.

Nu trebuie uitat apoi faptul că Sfinții Părinți nu s-au ocupat în mod special de problema inspirației, încercând să marcheze până unde merge participarea Duhului Sfânt și unde începe contribuția aghiografului în lucrarea de colaborare a scrierii Scripturii. Sfântul Vasile ca, de altfel, și ceilalți Sfinți Părinți, a vorbit în treacăt doar de inspirația Scripturii, în cadrul altor preocupări, și nu a discutat în mod special această problemă. Din această cauză, afirmațiile privind inspirația Scripturii trebuie analizate în contextul lor și apoi în ansamblul concepției ce se desprinde din întreaga operă.

2. *Scriptura ca izvor al Revelației.* Afirmând în nenumărate locuri inspirația Scripturii, Sfântul Vasile o consideră ca izvor al Revelației. Ea cuprinde adevăru-

¹²⁾ Afirmând acest lucru ne gândim la comparația folosită de Sfântul Vasile în *Omilia la Ps. 29, 12*, în care spune că „orice sfânt profet se numește în chip figurat fluier, din cauză că este pus în mișcare de către Duhul Sfânt”. Având în vedere faptul că unii din Părinții Bisericii (Sf. Iustin Martirul și Filozoful, *Apologia I*, 36, Migne, P.G. VI, 385; *Cuvînt contra Grecilor 8*, Migne, P.G. VI, 256; Teofil de Antiohia, *Ad Autol.* II, 9—10, Migne, P.G. VI, 1064; Atenagora din Atena, *Legatio pro Christianis 9*, Migne, P.G. VI, 908 sau Clement Alexandrinul, *Stromata*, VI, 13, 168, 3) au comparat pe aghiograf cu un instrument muzical (liră, fluier), de care Duhul Sfânt se folosea ca artistul de instrumentul său și au ajuns la afirmația că Scriptura este inspirată verbal, am putea fi tentați să afirmăm că Sfântul Vasile, în comparația amintită, ar susține același lucru.

Considerăm însă că ar fi nedrept să ajungem la o astfel de concluzie pentru că din lectura operelor Sf. Vasile ideea ce se desprinde este alta. În *Comentariul la Isaia, Proemium* Migne, P.G. 30, 125 B, Sfântul Vasile susține că Sfântul Duh nu anihilează personalitatea și spiritul aghiografului, ci, din contră, îl face mai pătrunzător (a se vedea și pr. prof. Constantin Cornițescu, *Sfinții Trei ierarhi, interpreți ai Sfintei Scripturi*, în *Studii Teologice* nr. 1—2, 1967, p. 84). Pe lângă acest argument, afirmația noastră poate fi susținută și de faptul că Sfântul Vasile face adeseori o distincție între fond și formă subliniind faptul că limbajul, puterea de exprimare rămîne în urma gândirii. Forma rămîne de multe ori în urma fondului, cuvîntul neacoperind totdeauna ideea. (*Omilia De Fide*, Migne, P.G. XXXI, 463; Idem, *Scrisoarea 7, Către prietenul său Grigorie*, trad. cit., vol. I, p. 21) Sfântul Vasile recunoaște deci că limbajul este insuficient pentru a reda sublimitatea Revelației și această insuficiență este atribuită omului, ea excluzînd dictarea din partea Sfîntului Duh. Cine face astfel de afirmații nu poate susține inspirația verbală, reducînd rolul aghiografului la acela de scribsecretar care scrie după dictare.

Avînd în vedere aceste considerente sîntem de părere că Sfântul Vasile cel Mare, prin folosirea comparației fluierului, a dorit doar să scoată în evidență faptul că Sfîntul Duh este autorul descoperirii făcută aghiografului, iar acesta, prin stimularea și asistența Duhului Sfînt, a comunicat-o pe înțelesul oamenilor. Această muncă implică o colaborare pe care Sfîntul Vasile o subliniază prin cuvîntul *synergo*, pe care-l folosește cînd definește înțelesul fluierului. „Fluierul este un instrument muzical care are nevoie de colaborarea (conlucrarea) sulfului pentru a scoate o melodie” (Migne, P.G. XXIX, 231 B).

rile necesare omului pentru mîntuire¹³⁾ descoperite prin intermediul Duhului Sfînt, și la ea se referă Sfîntul Părinte ca la o autoritate de necontestat. Orice afirmație este susținută de citate din Sf. Scriptură, ea fiind autoritatea care dă autenticitate învățăturii noastre, alcătuind etalonul cu care se confruntă susținerile eterodoxe și, de asemenea, propriile noastre învățături. Aceasta este concepția Sfîntului Vasile pe care el o respectă și o aplică în lucrările și predicile sale. Peste tot afirmațiile pe care le face, sînt susținute de nenumărate argumente biblice. Cu aceeași rigurozitate el supune analizei și afirmațiile ereticilor, confruntîndu-le cu „cuvintele dumnezeiești“ ale Scripturii. Adresîndu-se adversarilor, Sfîntul Vasile afirmă: „Cunoscut fiind cît de mare este pericolul de a sustrage sau de a adăuga cît de puțin la lucrurile transmise de către Duhul Sfînt, pentru ce nu abandonați ambiția voastră de a formula noi doctrine după gustul vostru, mulțumindu-vă cu lucrurile care au fost deja declarate de către sfinți“¹⁴⁾. Sfîntul Vasile insistă în *Adversus Eunomium* asupra pericolului ce-l reprezintă inovațiile în materie de credință afirmațiile ce nu pot fi sprijinite pe argumente scripturistice. Aceeași insistență se observă și în omilia *De Fide*, în care Sfîntul Vasile citează cuvintele Apostolului neamurilor din Galateni 3, 15, prin care se interzice „de a adăuga sau de a suprima ceva din Scripturile inspirate“¹⁵⁾.

În cele două lucrări amintite s-ar părea că Sfîntul Vasile susține suficiența Scripturii¹⁶⁾ și că afirmațiile făcute aici ar fi greu de conciliat cu cele ce va susține mai tîrziu în tratatul *Despre Duhul Sfînt*, în care apare și Tradiția ca izvor al Revelației. Nici în acest caz nu trebuie să privim lucrurile unilateral. *Adversus Eunomium*, așa după cum însuși titlul o arată, este o lucrare de combatere a unor puncte greșite de învățătură și ca orice scriere de acest gen și aceasta va accentua tocmai ceea ce adversarul a neglijat sau a subestimat în expunerea sa. Eunomiu, în afirmarea punctului său de vedere, nu s-a străduit să-și limiteze argumentele la cele furnizate de Scriptură și mai ales ca acestea să fie de acord cu ea. Neglijînd acest lucru, Sfîntul Vasile accentuează necesitatea acordului afirmațiilor noastre cu Scriptura, lucru pe care-l va aminti, dealtfel, și în *Despre Duhul Sfînt*¹⁷⁾.

3. *Unitatea Scripturii*. Scriptura apare în concepția Sfîntului Vasile ca o lucrare unitară. Mulțimea cărților ce o compun nu deranjează acest lucru, pentru că toate au fost scrise sub inspirația aceluiași Duh Sfînt „pentru mîntuirea sufletelor noastre“¹⁸⁾. Vechiul Testament face parte din istoria mîntuirii; multe evenimente ale Noului Testament își au rădăcinile în Vechiul. Fapte, evenimente și personaje din Vechiul Testament au servit pe lîngă semnificația lor istorică și drept simbol sau tip pentru evenimente și personaje din istoria Noului Testament¹⁹⁾.

¹³⁾ Sfîntul Vasile cel Mare, *Hexameron* 9, 1, trad. cit., p. 483.

¹⁴⁾ Idem, *Adversus Eunomium*, 1, 1, Migne, P.G. XXIX, 500 apud R. P. C. Hanson, *Basile et al doctrine de la Tradition en relation avec le Saint-Esprit*, în *Verbum Caro*, vol. 22, nr. 88/1968, p. 59.

¹⁵⁾ Idem, *De Fide*, Migne, P.G. XXXI, 679 B.

¹⁶⁾ R. P. C. Hanson, *art. cit.*, p. 59.

¹⁷⁾ Sf. Vasile cel Mare, *Despre Duhul Sfînt*, c. 27, Migne, P.G. XXXII, 188, trad. cit., p. 232.

¹⁸⁾ Idem, *Hexameron* 9, 1, trad. cit., p. 483.

¹⁹⁾ Idem, *Omilia la Ps. 44*, 4—5. 9—12, trad. cit., pp. 215, 224—227.

Prin venirea lui Iisus Hristos însă tipurile sau schimbat în realitate, promisiunile transformându-se în realizări²⁰). De multe ori însă o înțelegere a evenimentelor expuse în Noul Testament ar fi imposibilă sau mult îngreuiată fără o bază ce ne este pregătită în Vechiul Testament. Exegeza Sfântului Vasile relevă legătura celor două Testamente, sfântul ierarh fiind convins că încă în Vechiul Testament Dumnezeu a pregătit venirea Fiului Său și mântuirea noastră. Interpretările date anumitor pericope din Vechiul Testament ne îndreptătesc să credem că Sfântul Vasile considera că acestea nici nu s-au adresat iudeilor, ci au constituit o adevărată profeție, vizînd pe cei ce vor crede cuvîntului Evangheliei²¹).

Unitatea Scripturii se poate desprinde, de asemenea, din caracterul ei *hristocentric*. Ea are în centru pe Iisus Hristos, a cărui întrupare și activitate este consemnată în paginile Noului Testament, Vechiul Testament pregătind însă prin profeții ca și prin întreaga lui istorie venirea lui Iisus. În Omiliile la Psalmi, Sfântul Vasile cel Mare dă o orientare hristocentrică exegezei sale²²), subliniind faptul că Vechiul Testament aparține creștinilor în aceeași măsură ca și Noul Testament, cele două Testamente formînd o unitate. De fapt, pentru această unitate pledează mulțimea citatelor și referințelor pe care Sfântul Vasile le aduce atît din Vechiul cît și din Noul Testament și de asemenea, faptul că pentru edificarea morală a credincioșilor său Sfântul Părinte își alege ca subiect de predică teme din întreaga Scriptură.

Scriptura și forma ei de exprimare

Sfântul Vasile face o distincție între fond și formă, între conținut și limbaj. El este de părere că limbajul ca mijloc de exprimare rămîne în urma gîndirii. Ceea ce gîndim are un sens mult mai profund și mai larg decît ceea ce reușim să exprimăm prin cuvinte „pentru că cuvîntul este prin natura lui un instrument, într-un fel, prea slab pentru a servi ideile“²³). Această greutate apare în toată evidența ei în munca teologului, care trebuie să exprime în limbaj omenesc transcendentul. Dificultatea este dublă pentru că, pe de o parte, puterea noastră de înțelegere nu corespunde sublimității temei, iar, pe de altă parte, comunicarea este limitată de insuficiența prezentată de limbaj²⁴). Acest lucru l-a determinat pe Sfântul Vasile să declare prietenului său, Sfântul Grigorie de Nazianz, „că orice termen teologic este neputincios în a reda gîndirea (cugetarea) celui care vorbește și neputincios în a satisface dorința celui ce întreabă“²⁵).

Acest decalaj între gîndire și exprimare poate fi urmărit și în Sfînta Scriptură. Aghiograful depune eforturi pentru a înțelege mesajul primit în cadrul descoperirii, apoi el se străduiește să-l transmită în mod cît mai inteligibil celor cărora le-a fost adresat. Strădania aghiografului de a reda conținutul mesajului primit nu se poate ridica însă la nivelul înțelegerii acestuia și cu atît mai mult la

²⁰) Idem, *Despre Duhul Sfînt*, c. 21, Migne, P.G. XXXII, 165, trad. cit., p. 209.

²¹) Idem, *Omilia la Ps. 59*, trad. cit., pp. 279—281.

²²) Idem, *Omilia la Ps.*, trad. cit., pp. 121, 215, 270—71, 283, 288, 390.

²³) Idem, *Scrisoarea 7*, trad. cit., p. 22; *Omilia la Ps. 44*, 6, p. 219.

²⁴) Idem, *De Fide* Migne, P.G. XXXI, 463.

²⁵) Idem, *Scrisoarea 2*, trad. cit., p. 20.

nivelul sublimității mesajului în sine. Observăm deci și în Scriptură o diferență între subiectul Revelației și forma în care el este expus, o discrepantă între conținut și formă, între conținut și limbă sau formele de exprimare. Dezacordul dintre conținutul Revelației și forma care-l îmbracă a constituit un adevărat subiect pentru Sfinții Părinți și este cunoscut în teologia patristică sub numele de *synkretism*²⁶). Termenul desemnează convingerea conform căreia cuvântul are un sens mult mai larg și mai profund decât cel pe care-l poate exprima²⁷). Sărăcia și insuficiența limbajului nostru nu poate fi însă un motiv de a trece cu vederea sau de a păstra o anumită tăcere asupra a ceea ce trebuie explicat, ci, din contră, trebuie să căutăm să desprindem voința cuvântului, adică sensul lui. În această constă, dealtfel, misiunea exegetului, a celui ce interpretează și explică cuvântul lui Dumnezeu transmis oamenilor prin intermediul aghiografilor.

Sfântul Vasile este convins că Sfânta Scriptură este scrisă într-o limbă simplă, fiind adeseori disprețuită pentru această simplitate. Dar această „lipsă“ de exprimare este suplinită prin faptul că în spatele cuvintelor ei stă harul care se revărsa de la Dumnezeu. Cuvintele Scripturii, în aparență nesemnificative, au o uimitoare putere de a conduce la mântuire²⁸). De asemenea, folosirea antropomorfismelor este un semn al slăbiciunii noastre, o manieră de a reda inefabilul în limbaj omenesc²⁹). Pentru Sfântul Vasile însă maniera de exprimare a Scripturii constituie un mijloc prin care oamenii sînt educați de a se ridica de la cele pămîntești și trecătoare spre adevărurile cerești și veșnice, de la adevărurile accesibile spre cele transcendente. Forma Scripturii, limbajul este doar un mijloc prin intermediul căruia credinciosul se inițiază în înțelegerea profunzimii învățaturii dumnezeiești.

Sfântul Vasile, interpret al Scripturii

1. *Calitățile interpretului.* Mulțimea citatelor pe care le întâlnim la tot pasul în omiliile și lucrările Sfântului Vasile, ne dau dreptul să-l considerăm un bun cunoscător al Scripturilor. Dar, Scriptura păstrează încă anumite taine³⁰) care sînt voite de Duhul Sfînt și a căror înțelegere nu este accesibilă oricui³¹). Pentru a ne putea apropia de Dumnezeu și pentru a putea cunoaște parte din tainele Lui, cititorul sau interpretul Sfintei Scripturi trebuie să se apropie de aceasta prin tr-o anumită pregătire. Fără o purificare interioară nu va fi posibilă o apropiere de tainele Scripturii. Cunoașterea ei — și prin aceasta cunoașterea lui Dumnezeu — presupune abandonarea lucrurilor din afara Lui, lepădarea de patimi. „Cine se îngrijește de ale lumii și se dedă cu totul poftelor trupului mai poate să dea atenție cuvintelor privitoare la Dumnezeu și să fie capabil de a înțelege exact

²⁶) Elias Oikonomos, *Bibel und Bibelwissenschaft in der orthodoxen Kirche*, Stuttgart 1976, p. 56.

²⁷) Sf. Vasile cel Mare, *Omilia la Ps. 44, 6*, trad. cit., 219 „Căci podoaba cuvîntului este cu neputință a fi înfățișată și nici spusă în cuvinte, după cum nici frumusețea înțelepciunii și nici înfățișarea lui Dumnezeu, în chipul lui“.

²⁸) Idem, *Omilia la Ps. 44, 3*, p. 213.

²⁹) Idem, *Hexameron 2, 7*, pp. 173—175.

³⁰) Idem, *Către tineri*, Migne, P.G. XXXI, 566; Idem, *Omilia la Ps. 45*, p. 232.

³¹) Idem, *Despre Duhul Sfînt*, c. 27, p. 236.

astfel de gânduri înalte?³²⁾ se întreabă Sfântul Vasile. Eliberându-se de patimi, interpretul Scripturii face să se nască în sufletul său „liniștea necesară pentru înțelegerea învățăturilor“³³⁾, el își face sufletul sălaş aceluiași Duh care a inspirat pe aghioграфи în compunerea Scripturii.

Scriptura reprezintă pentru Sfântul Vasile cuvântul lui Dumnezeu adresat oamenilor în vederea mântuirii. Pentru tilcuirea ei, interpretul trebuie să se apropie prin curățirea inimii, rugăciune, meditație și înarmat apoi cu solide cunoștințe teologice și de asemenea cu bogate cunoștințe provenite de la „oamenii din afară“, aparținând științelor profane. În această privință, Sfântul Vasile oferă un exemplu rar, cunoștințele sale fiind de-a dreptul enciclopedice, oferind informații prețioase din cele mai variate domenii : cosmogonie, botanică, astronomie, meteorologie, istoria naturală sau geografie.

Lucrul cel mai important ce se cere exegetului este însă o anumită *identitate cu autorul inspirat* și prin aceasta încercarea de a surprinde cât mai exact sensul cuvintelor redade în Scriptură. Exegetul trebuie să evite interpretarea ce ar putea introduce lucruri străine de intenția aghioграфului, căci o astfel de interpretare nu duce decât la o profunzime dăunătoare, de împrumut³⁴⁾.

2. *Rolul Tradiției în interpretarea Scripturii.* În opera Sfântului Vasile, Sfânta Tradiție joacă un rol determinant în argumentarea pozițiile ortodoxe. Ea este considerată ca izvor al Revelației și în același timp interpreta autorizată a Scripturii³⁵⁾. De fapt, Scriptura este parte Tradiției care a fost consemnată în scris sub harisma inspirației, și în această calitate desigur că ea este cea mai îndreptățită să aducă lumină în locurile unde Scriptura s-a exprimat mai puțin clar. Apoi, Sfântul Vasile este de părere că Tradiția, prin pozițiile sinoadelor, a lucrărilor Sfinților Părinți și a obiceiurilor păstrate cu sfințenie în Biserică explică și întregeste conținutul materiei de credință. Tradiția este contextul în care a apărut și s-a transmis Scriptura, iar Sfântul Vasile îi atribuie un rol special în păstrarea credinței, „Dacă încercăm să îndepărtăm obiceiurile nescrise ca neavând mare importanță, noi ne atingem, fără știrea noastră, de Evanghelie, de chiar punctele ei esențiale“³⁶⁾.

Cu toate că Tradiția are funcția de a explica Scriptura, aceasta din urmă însă este cea care verifică și certifică autenticitatea Tradiției. „Dar nu ne este suficient ca aceasta să fie o tradiție a Părinților, căci ei înșiși au luat ca ghid sensul Scripturii scoțind principiile lor din mărturii scripturistice pe care noi le-am arătat mai înainte“³⁷⁾. Practica Bisericii și datina provenită de la Sfinții Părinți este privită deci prin prisma Scripturii, aceasta rămânând o autoritate de necontestat și în același timp sursa primă a credinței. De acest principiu Sfântul Vasile se va călăuzi în lucrările sale, în care afirmațiile sînt bazate pe idei scrip-

³²⁾ Idem, *Omilia la Ps. 45, 11*, p. 245.

³³⁾ Idem, *Ibidem*, p. 246.

³⁴⁾ Idem, *Hexaemeron* 9, 1, p. 483.

³⁵⁾ Nu intenționăm să tratăm Tradiția ca izvor al Revelației și nici să insistăm asupra raportului Scriptură-Tradiție. Asupra noțiunii Tradiției la Sfântul Vasile cel Mare a se vedea introducerea la traducerea tratatului Despre Duhul Sfânt și de asemenea, R.P.C. Hanson, art. cit.

³⁶⁾ Sf. Vasile cel Mare, *Despre Duhul Sfânt*, c. 27, Migne, P.G. XXXII, 188, p. 233.

³⁷⁾ Idem, *Ibidem*, c. 7, Migne, P.G. XXXII, 96, p. 133.

turistice și sprijinite de argumente pe care le culege din Tradiția Bisericii. Urmărind tratatul *Despre Duhul Sfânt* vom observa că Sfântul Vasile se referă mereu la Scriptură și la datina pe care a primit-o de la Părinții Bisericii. Același lucru se întâmplă și în omiliile sale cu caracter exegetic, în care Sfântul Vasile explică Scriptura referindu-se la Scriptură și la Tradiție. În fond, Sfântul Vasile citește și interpretează Scriptura sub călăuză Sfinților Părinți, acuzând pe eretici că evită acest lucru și se dedau la interpretări arbitrare, care sînt eronate tocmai pentru că sînt izolate de Tradiție și de contextul lor natural.

Sfântul Vasile consideră că Scriptura nu trebuie izolată de Tradiție, căci cele două stau într-un raport armonic de reciprocitate, iar izolarea lor este nefirească. Scriptura și Tradiția n-au fost niciodată despărțite în Biserica lui Hristos, ci, din contră, datina vie a Bisericii ne ajută să recunoaștem adevăratul sens al cuvîntului lui Dumnezeu expus în Scriptură, ambele fiind lucrarea Duhului în Biserică.

3. *Interpretarea Scripturii și literatura profană.* Bucurîndu-se în tinerețe de tot ceea ce școlile timpului din Cezareea, Constantinopol sau renumita Atenă puteau să ofere, Sfântul Vasile aduce cu sine în momentul angajării sale în Biserică o bogată zestre culturală de care va face uz în nenumărate rînduri în predicile și lucrările sale. Tot ceea ce dialectica, argumentarea filozofică, rațională puteau să ofere pentru explicarea Scripturii sau pentru apărarea unui punct de vedere ortodox era antrenat în omiliile și lucrările Sfîntului Vasile. Imagini luate din filozofia stoicilor, împrumuturi din Platon sau Aristotel serveau deopotrivă pentru argumentarea propriilor afirmații³⁸). În *Contra lui Eunomiu*, Sfîntul Vasile cel Mare ne apare drept un subtil dialectician, iar în capitolul 21 din tratatul *Despre Duhul Sfînt*, făcînd exegeza cîtorva texte scripturistice, el dă dovadă de logică în interpretare, exegeza sa fiind rațională, silind adversarul la tăcere. Maniera în care Sfîntul Vasile mîntuiește argumentele scripturistice și pe cele ce vin din Tradiția vie, precum și logica cu care le prezintă sînt demne de invidiat. Apelul la rațiune, la judecata sănătoasă este impresionant, căci rațiunea trebuie să ne ajute la descoperirea măreției operelor divine³⁹). Critica rațională practică de Sfîntul Vasile poate fi un model de felul cum rațiunea călăuzită de credință trebuie să ne conducă la o exegeză echilibrată și corectă a Scripturii.

Dar, nu numai filozofia, ci și literatura sau istoria universală erau citate sau aduse ca argumente în afirmațiile sale⁴⁰). Un cuvînt deosebit în legătură cu literatura și știința profană este menționat în lucrarea *Către tineri*. Sfîntul Vasile consideră că literatura și științele profane sînt un minunat exercițiu spiritual pentru ca tinerii să poată ajunge la cunoașterea și înțelegerea Scripturii⁴¹). Studiul laborios al filozofilor, istoricilor, al poezilor, făcut în mod critic, selectiv după exemplul grăitor al albinei⁴²), poate fi de un real folos pentru înțelegerea și explicarea adevărilor dumnezeiești cuprinse în Scriptură. Există o anumită înrudire spirituală între Scriptură și literatura profană, de care, cel ce vrea să în-

³⁸) Pentru împrumuturile din filozofia timpului a se vedea Benoit Pruche O. P., *Sources chretiennes* p. 53.

³⁹) Sf. Vasile cel Mare, *Hexaemeron* 6, 11, pp. 383—385.

⁴⁰) Idem, *Omilia la Ps. 33*, la *Ps. 7, 9*, pp. 166—167; 54—55.

⁴¹) Idem, *Către tineri*, Migne, P.G. XXXI, pp. 566—567.

⁴²) Idem, *Ibidem*, Migne, P.G. XXXI, p. 570.

teleagă cuvîntul dumnezeiesc trebuie să profite. În fond, cele două, Scriptura și literatura profană, constituie o unitate în concepția Sfîntului Vasile; unitate pe care Sfîntul Părinte o exprimă prin sugestiva comparație a pomului la a cărui frumusețe și bogăție naturală contribuie atît fructele cît și frunzele⁴³⁾.

Deși vorbește tinerilor despre utilitatea instruirii în literatura profană, el însuși profitînd de bogăția acesteia și folosind-o în lucrările și omiliile sale, Sfîntul Vasile o consideră inferioară Scripturii⁴⁴⁾. Din această cauză argumentele culese din filozofie, istorie sau literatură sînt doar de natură secundară. Exegețul său teologul trebuie să caute mai întîi sprijin afirmațiilor sale în Scriptură și în Tradiție și abia apoi poate face apel la sprijinul „oamenilor din afară”. Abia după ce interpretarea are absolut necesara confirmare biblică și a primit acordul Tradiției vii a Bisericii, exegețul poate veni în plus cu argumente luate din literatura profană, oferind astfel o înțelegere cît mai bună a textului Scripturii.

4. *Elemente de critică biblică.* Urmărind cu atenție opera Sfîntului Vasile ne dăm seama că ea conține observații pe care în mod obișnuit le încadrăm astăzi în Introducerea generală la cărțile Sfintei Scripturi sau în ceea ce exegeții moderni numesc *critica biblică*. Desigur că Sfîntul Vasile n-a urmărit în omiliile sau discuțiile sale să pună bazele Introducerii în studiul cărților Sf. Scripturi, căci el nu făcea exegeză de dragul exegezei, ci urmărea scopul scrierii Scripturilor. În privința acestuia nu există nici un dubiu: „totul a fost scris pentru edificarea și mîntuirea sufletelor noastre”⁴⁵⁾, așa că Sfîntul Vasile urmărea o explicare a cuvintelor în funcție de acest scop. În măsura în care întîmpina anumite greutăți, și cu totul tangențial, el s-a oprit și la probleme cărora astăzi li s-a dat o importanță mult mai mare. Pentru Sfîntul Vasile și exegeții timpului său, aceste nu constituiau subiecte în sine, așa cum le găsim astăzi discutate, ci ele erau rezolvate ocazional.

Pornind de la această concepție în explicarea anumitor texte biblice, Sfîntul Vasile se vede obligat să ia poziție și față de transmiterea textului ca atare. Folosindu-se în interpretările sale de metoda istorico-literală, el încearcă explicarea cuvîntului „la început” din textul: „La început a făcut Dumnezeu...” (Geneza 1, 1) și ajunge la convingerea, în urma studiului variantelor de text expuse în Hexapla că „alți interpreți exprimă mai clar (ideea) prin aceste cuvinte: Dumnezeu a făcut totul împreună, adică: deodată și în scurt timp”⁴⁶⁾. Analizînd cuvintele: „Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor” (Geneza 1, 2), Sfîntul Vasile încearcă să explice înțelesul verbului *se purta* și ajunge la concluzia, pe care o împrumută de la un „sirian”, că traducerea siriacă a acestui cuvînt „era mai expresivă și pe motivul înrudirii ei cu limba ebraică mai aproape, într-o oarecare măsură, de sensul Scripturilor”⁴⁷⁾.

Sfîntul Vasile este deci conștient de rolul studierii variantelor de text și e sigur, din felul cum vorbește, că el cunoaște Hexapla lui Origen unde a putut găsi traduceri ale lui Aquila, Symmach și Theodotion. Dar nu numai traduceri grecești, ci și alte traduceri, de exemplu siriaca, merită toată atenția, căci aceasta

⁴³⁾ Idem, *Ibidem*, Migne, P.G. XXXI, p. 567.

⁴⁴⁾ Idem, *Hexaïmeron* 3, 8, p. 233.

⁴⁵⁾ Idem, *Hexaïmeron* 9, 1, p. 483.

⁴⁶⁾ Idem, *Ibidem* 1, 6, p. 113.

⁴⁷⁾ Idem, *Ibidem* 2, 6, p. 169.

poate sugera uneori, prin înrudirea limbii cu ebraica, un sens mai apropiat de cel al Scripturilor. Prin aceste afirmații, Sfântul Vasile, deși nu cunoștea ebraica, și deci n-avea acces la textul original al Vechiului Testament, recunoștea autoritatea textului ebraic și necesitatea de a reda cât mai fidel sensul pe care l-a transcris autorul inspirat în acest text⁴⁸). Alteori, Sfântul Vasile își dă seama că textul actual este rău conservat, exemplarele cele mai exacte făcând mențiune de acest lucru⁴⁹). Cu multă prudență el ajunge să propună corectarea textului în cazul în care construcția actuală este lipsită de coerență. O astfel de îndreptare este propusă pentru Geneză 1, 11 pentru ca în felul acesta, după cum afirmă Sfântul Vasile, „ordinea necesară economiei naturale să fie salvată”⁵⁰). Studiul variantelor de text și al traducerilor este folosit în exegeza patristică pentru a se putea ajunge la o explicare corectă a sensului Scripturii. Pentru acest motiv, acolo unde era cazul, se accepta chiar o corectare a textului degradat pentru ca el să poată deveni inteligibil.

Din exegeza practică de Sfântul Vasile se poate desprinde cu ușurință faptul că autorul inspirat, în momentul transmiterii mesajului, face uz de toate cunoștințele pe care le-a adunat pe cale naturală. El este produsul mediului cultural în care a trăit și din bogăția căruia se folosește din plin. Procesul inspirației nu anulează personalitatea autorului inspirat, ci aceasta rămâne intactă, activă. Astfel, Moise, care s-a făcut vestit prin înțelepciunea sa în întreaga lume, a deprins înțelepciunea de la egipteni, iar Daniil profetul s-a format din acest punct de vedere în Babilon⁵¹). Observarea și studiul mediului cultural în care s-a format autorul biblic va fi deci de mare importanță pentru exeget, ușurându-i munca și ajutându-l să înțeleagă mai bine textul.

Exegeza Sfântului Vasile

Ca exeget al cuvântului Scripturii, Sfântul Vasile s-a remarcat în Omiliile la Hexaimeron, la Psalmi și alte câteva omilii cu caracter exegetic. Prin explicarea Scripturii, Sfântul Vasile urmărește consolidarea în credință a comunității credincioșilor. Sfântul Vasile n-a lăsat comentarii propriu-zise, ci el a explicat Scriptura în cadrul serviciilor divine, în omilii, exegeza lui fiind strâns legată de Tradiția Bisericii, de viața activă a comunității credincioșilor, pe care dorea să-i conducă spre o mai bună cunoaștere a lui Dumnezeu și prin aceasta să poată contribui la mântuirea lor.

1. *Combaterea alegoriei.* Exegeza biblică din primele secole era dominată de două mari centre, de două școli teologice: Alexandria și Antiohia. Cu timpul, cele două școli au evoluat în mod diferit. Alexandria, sub influența lucrărilor lui Filon, a filozofiei platonice și neoplatonice și dorind să explice antropomorfismele din Biblie s-a angajat, în special prin Origen, pe drumul alegoriei. Antiohia și reprezentanții acestei școli, sesizând pericolul alegorizării excesive s-a opus, rămânând fidelă interpretării istorico-gramaticale, punând accent deosebit pe depistarea sensului literal al Scripturii.

⁴⁸) Idem, *Scrisoarea 188*, 15 trad. cit., vol. III, p. 131.

⁴⁹) Idem, *Hexaimeron* 4, 5, p. 265.

⁵⁰) Idem, *Ibidem* 5, 2, p. 283.

⁵¹) Idem, *Către tineri*, Migne, P.G. XXXI, 567.

Pe scurt, interpretarea alegorică, avînd în Origen un eminent reprezentant, considera că în Scriptură se pot urmări trei sensuri. Primul și cel mai simplu este cel istoric-literal, care poate fi urmărit de oamenii obișnuiți, somatici. Apoi, cuvîntul dumnezeiesc poate avea un sens sau o interpretare morală, superioară primului. În sfîrșit, un al treilea sens se ascunde oamenilor obișnuiți și este rezervat celor mai evoluți din punct de vedere spiritual, care pot avea accesul la o interpretare alegorică. În fond, școala alexandrină accentua ultima interpretare, pe care o extinde la întregul conținut al Bibliei în detrimentul primelor două sensuri, de care se ocupau reprezentanții școlii din Antiohia.

Disprețuind uneori sensul și interpretarea literală, Origen a abuzat de alegorie și prin aceasta a răpit credinței temelia ei. Evenimentelor prezentate în Sfînta Scriptură li s-a răpit istoricitatea, sistemul practicat de Origen bazîndu-se pe un subiectivism periculos, care a dus, dealtfel, la exagerări, devenind o permanentă sursă de alimentare a ereziilor⁵²⁾. Închipuirea și fantezia — consecințe ale acestui sistem — primeau frîu liber, și prin aceasta interpretarea Scripturii era pulverizată într-o puzderie de opinii personale.

Sfîntul Vasile ia poziție contra abuzului de alegorie, respingînd alegoria ca sistem de interpretare a Scripturii. Pentru el Scriptura a fost scrisă „pentru edificarea și mîntuirea sufletelor“ deci nu poate fi o carte pecetluită, închisă cu desăvîrșire prin alegorie, la care să nu poată avea accesul decît un mănunchi de privilegiați. Pentru Sfîntul Vasile dătător de ton este sensul literal pe care îl caută în omiliile sale. Fără a aminti numele lui Origen, Sfîntul Părinte critică pe scriitorii bisericești „care sub pretextul sensului anagoric și al ideilor mai înalte s-au ocupat cu alegoriile“. Astfel de opinii nu sînt decît țesături de închipuiri (vise) și fabule de femei vîrstnice⁵³⁾ contra cărora Sfîntul Vasile se ridică cu vehemență afirmînd: „Pentru mine, cînd aud vorbindu-se de iarbă, mă gîndesc la iarbă; de asemenea fac și cînd aud de plantă, pește, animal sălbatic, animal domestic; eu iau toate lucrurile așa cum sînt spuse. Căci eu nu mă rușinez de Evanghelie“⁵⁴⁾.

2. *Metoda istorico-literară.* Sfîntul Vasile opune interpretării alegorice a Sfîntei Scripturi metoda interpretării istorico-literale. El nu se rușinează de Evanghelie (Romani 1, 16), ci caută cu insistență sensul literal, fiind convins că prin cuvintele Scripturii Duhul Sfînt se adresează direct oamenilor. Observăm în omiliile sale tendința de a încadra evenimentul biblic în istoria biblică⁵⁵⁾ și de asemenea, încercarea de a-l compara sau confrunța cu istoria universală⁵⁶⁾.

În exegeza Sfîntului Vasile este promovată analiza filologică a textului, în care sensurile cuvintelor sînt studiate cu o minuțiozitate deosebită, interpretarea remarcîndu-se prin subtilitate, logică și exactitate. Demne de remarcat sînt, de exemplu, analiza semantică a cuvîntului „început“ (arhe)⁵⁷⁾, a verbului „a

⁵²⁾ Pentru concepția lui Origen în legătură cu interpretarea Scripturii a se vedea: diacon dr. H. Roventa, *Interpretarea Scripturii după Origen*, Rimnicu Vîlcii 1929; Constantin Cornîtescu, art. cit., p. 88.

⁵³⁾ Sf. Vasile cel Mare, *Hexameron* 3, 9, pp. 235—237; *Omilia* 9, 1, p. 481.

⁵⁴⁾ Idem, *Ibidem* 9, 1, p. 481.

⁵⁵⁾ Idem, *Omilia* la Ps. 28; 32, 7; 59, pp. 95—96, 151, 277—278.

⁵⁶⁾ Idem, *Omilia* la Ps. 33; Ps. 7, 13, pp. 54—55; 166—167.

⁵⁷⁾ Idem, *Hexameron* 1, 5—6, pp. 109—113.

crea⁵⁸⁾ și a verbului „a se purta⁵⁹⁾ din textul: „Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor“ (Geneza 1, 2). Observăm peste tot o deosebită grijă pentru stabilirea și reabilitarea sensului literar, gramatical, atât de neglijat și uneori chiar disprețuit de interpretarea alegorică. Scripta primește, în interpretarea Sfintului Vasile cel Mare, întreaga ei valoare în ceea ce privește evenimentul istoric.

Logica pe care Sfântul Vasile o aplică în interpretarea textelor [de exemplu: II Tesaloniceni 3, 5; I Tesaloniceni 3, 12—13; II Corinteni 3, 17—18] sprijină interpretarea gramaticală⁶⁰⁾. Spre aceeași concluzie ne conduce și atenția cu care sînt studiate cele mai mici particole din textul inspirat, pentru că pentru Sfântul Vasile Scriptura nu conține nimic de prisos, fie aceasta chiar și o silabă⁶¹⁾. Într-adevăr, la interpretarea unor texte biblice el merge pînă la explicarea sensului conjuncțiilor sau prepozițiilor [de exemplu: *și, cu, în*], arătînd rolul lor în înțelegerea corectă a textului în care sînt încadrate⁶²⁾.

În fond, aceeași grijă pentru stabilirea sensului literar se observă și din interesul pentru stabilirea textului, acolo unde acesta este corupt și a devenit greu de înțeles. În acest scop, el utilizează variantele de text pe care, foarte probabil, le găsește în Hexapla lui Origen. De asemenea, sînt privite cu interes, în eventualitatea sesizării corecte a sensului literal al cuvîntului ebraic, opiniile sugerate de alte traduceri ale textului sacru.

Cu toată această insistență asupra sensului literal și cu toată opoziția făcută sistemului alegoric de interpretare, Sfântul Vasile n-a urmărit desființarea alegoriei, ci doar a abuzului de alegorie. Prin prioritatea acordată sensului literal, el n-a negat posibilitatea existenței altor sensuri. Din contră. Sfântul Vasile acceptă o explicare spirituală, figurată a anumitor texte și nu trebuie să privim ca o incoerență sau să ne surprindă faptul că în exegeza sa se vorbește de sensul trupesc și spiritual, tainic sau figurat al anumitor pericope biblice⁶³⁾. Pentru Sfântul Vasile, Vechiul Testament este istoria pregătirii neamului omenesc pentru venirea lui Iisus Hristos. El conține în nenumărate texte profeții referitoare la Iisus Hristos sau evenimente ce se vor împlini în Noul Testament. Vechiul Testament, ca o preistorie a Noului Testament, conține simboale și tipuri care se vor realiza în Noul Testament. În felul acesta, anumite evenimente, personaje sau acte din istoria Vechiului Testament au, pe lîngă semnificația lor istorică, și un rol profetic de a anunța și preînchipui evenimente sau acte a căror împlinire poate fi urmărită în Noul Testament. Evenimentul istoric, prin semnificația pe care o primește, transcede istoria lui Israel. În aceste cazuri, Sfântul Vasile vorbește de un sens tainic, spiritual sau figurat al anumitor texte. În cazul acestora el încearcă însă prin stabilirea sensului literal o posibilă aplicare a lui la realități spirituale. Așa se explică faptul că după fixarea sensului gramatical, în anumite cazuri, Sfântul Vasile vorbește de un al doilea sens, de o a doua interpretare ce se referă la Hristos, Biserică sau evenimente din istoria Noului Testament. Prin această

⁵⁸⁾ Idem, *Ibidem* 1, 7, pp. 113—117.

⁵⁹⁾ Idem, *Ibidem* 2, 6, pp. 167—171.

⁶⁰⁾ Idem, *Despre Duhul Sfînt*, c. 21, pp. 207—209.

⁶¹⁾ Idem, *Hexameron* 6, 11, p. 383.

⁶²⁾ Idem, *Despre Duhul Sfînt* c. 25, Migne, P.G. XXXII, 176—177, pp. 219—223.

⁶³⁾ Idem, *Omilia la Ps. 28, 3; la Ps. 29, 1*, pp. 102—105; 121—122.

atitudine, Sfântul Vasile a evitat exagerările celor două școli exegetice, oferind textului biblic valoarea lui plenară.

Urmărind explicarea textului din II Corinteni 3, 14—18, Sfântul Vasile se bazează pe binecunoscuta opoziție dintre „literă și duh“, arătând că litera se referă la o interpretare legală iudaică, pur exterioară. Legea a fost abrogată prin venirea lui Iisus Hristos, iar „tipurile s-au schimbat în realitate“. Dar, „pentru cel care a putut să-și adâncească privirea pînă în adîncul sensului legal și care, după ce a îndepărtat ca pe un vâl întunericul literii, a putut pătrunde în taine, acela imită pe Moise ridicînd vâlul său cînd vorbea cu Dumnezeu (Exod 34, 34), căci el se îndreaptă, de asemenea, de la literă la duh. Obscuritatea învățăturilor Legii corespunde vâlului cu care Moise își acoperea fața, iar contemplarea spirituală, acțiunii de a se întoarce spre Domnul. Acela care atunci cînd citește Legea a îndepărtat litera, se îndreaptă spre Domnul (dar „Domnul“ aici desemnează pe Duhul); el se aseamănă lui Moise a cărui față era preaslăvită de apariția lui Dumnezeu“⁶⁴).

Este clar pentru oricine că Sfântul Vasile acceptă aici un al doilea sens, superior celui literal, apropiindu-se de exegeza pe care Origen o dă aceleiași pericope biblice⁶⁵). De fapt, vâlul lui Moise din pericopa noastră, în concepția Sfântului Pavel nu este decît un simbol pentru caracterul incomplet al Vechiului Testament. El a fost îndepărtat prin venirea lui Iisus Hristos, Cel în care se împlinesc și se realizează promisiunile și tipurile Vechiului Testament. Prin acceptarea unui al doilea sens, a celui spiritual, la unele locuri din Sfînta Scriptură Sfântul Vasile se plasează în tradiția exegetică a Sfinților Părinți, moștenită de tradiția exegetică a Bisericii Ortodoxe în care pînă astăzi alegoria n-a fost desființată, ci doar restrînsă la anumite texte. Teologia exegetică patristică a recunoscut totdeauna cele două sensuri pe care ea nu le-a separat. Sfântul Vasile stabilește mai întîi sensul literal, real, adică cel pe care cuvintele îl au în mod obișnuit, iar acolo unde se impune, el acceptă și sensul spiritual, figurat.

3. *Caracterul hristologic al exegezei Sfîntului Vasile.* Sfinții Părinți și Biserica primelor secole au citit Vechiul Testament prin intermediul Noului Testament, Iisus Hristos fiind cel care deschide și permite o înțelegere plenară a Vechiului Testament. Din acest motiv creștinii au considerat de la început Vechiul Testament ca o carte a lor, o preistorie a Noului Testament. Sfântul Vasile a citit și a interpretat Vechiul Testament în această concepție. Așa se explică că în omiliile sale la diferite texte din Legea Veche, el recurge la interpretarea hristologică, atribuind textelor un rol dublu. Ele relatau evenimente referitoare la istoria lui Israel în sensul literal, dar aveau în același timp o semnificație mai profundă, un sens tipic, spiritual, anunțînd pe Hristos sau evenimente legate direct de istoria mîntuirii. Hristos este astfel în centrul exegezei Sfîntului Vasile⁶⁶), pentru că Hristos este comoara ce se ascunde în Scriptura Veche, iar rolul exegetu-

⁶⁴) *Idem, Despre Duhul Sfînt* c. 21, Migne, P.G. XXXII, 164, p. 209.

⁶⁵) Introducerea la trad. franceză a tratatului *Despre Duhul Sfînt*, pp. 209—210, nota 1.

⁶⁶) Sfîntul Vasile cel Mare, *Omiliile la Psalmi*, trad. cit., pp. 26, 105, 122, 215, 270—271, 288, 290 sînt doar cîteva locuri în care se vorbește direct de Hristos ca fiind prezis în Psalmi.

lui este acela de a-L descoperi și de a-L face cunoscut. Pentru Sfântul Vasile sensul profund al Vechiului Testament este Iisus Hristos și noul popor al lui Dumnezeu. Aceste dimensiuni sînt subliniate atunci cînd el menționează în cadrul exegezei sale că prin aceste cuvinte trebuie să înțelegem pe Iisus sau atunci cînd afirmă că aceste cuvinte ni se adresează nouă, creștinilor.

4. *Caracterul bisericesc, comunitar al exegezei Sfîntului Vasile.* Exegeza Sfîntului Vasile este prin excelență bisericească, comunitară, ea se face în cadrul liturgic cu scopul de a consolida în credință comunitatea religioasă, de a o ajuta să înțeleagă și să trăiască în profunzime cuvîntul lui Dumnezeu. Fiind prin excelență un om practic, de acțiune, Sfîntul Vasile n-a făcut o exegeză de dragul exegezei, ci a încercat să explice Scriptura în mod practic, în omiliile care au un caracter dogmatico-apologetic, înarmînd pe ascultători cu elementele credinței ortodoxe și cu cele necesare apărării ei în fața atacurilor eterodoxe. Exegeza sa are de asemenea un caracter moral, urmărind progresul duhovnicesc al credincioșilor. Ea este confruntată cu experiența religioasă a Bisericii, locul prin excelență al acțiunii Duhului Sfînt. Nimic mai normal decît această manieră de interpretare dacă ne gîndim că Biserica este cea care a primit, păstrează și transmite cuvîntul lui Dumnezeu. În cadrele ei se păstrează, de asemenea, Tradiția prin intermediul căreia ajungem la explicarea locurilor mai greu de înțeles din Scriptură. Ambele, adică Scriptura și Tradiția, aparțin Bisericii și vieții ei religioase, ghidată și în-suflețită de activitatea Duhului Sfînt. În acest mediu de autentică trăire a Scripturii, Sfîntul Vasile explică cuvîntul lui Dumnezeu, oferind vieții religioase a comunității un adevărat prilej de înălțare sufletească.

Acest aspect al exegezei Sfîntului Vasile, care ca și dimensiunea hristologică constituie o caracteristică a exegezei patristice, s-a păstrat pînă astăzi în tradiția exegetică a Bisericii ortodoxe. În cadrele Ortodoxiei, acest aspect al exegezei este subliniat în ciuda opoziției exegezei moderne, pentru că Biserica ortodoxă este convinsă că renunțînd la el, exegeza va pierde caracterul ei fundamental, dimensiunea ei spirituală, cedînd locul aridității.

Ca exeget, Sfîntul Vasile cel Mare a urmărit stabilirea sensului literal, accentuînd bogăția și frumusețea textului. Simplitatea lui n-a zdruncinat credința în conținutul pe care-l considera inspirat și superior textelor înțelepciunii păgîne⁶⁷). Exegeza sa este o încercare de a tîlmăci cuvîntul Scripturii, ținînd cont de auditoriul căruia îi era adresată. Din mărturia Sfîntului Grigorie de Nisa⁶⁸), explicația Sfîntului Vasile era expusă în cuvinte simple, ușor de înțeles, dar știa să se ridice cu măiestrie la nivelul exigențelor ascultătorilor, făcînd numeroase digresiuni în sistemele înțelepciunii profane.

Analizînd astăzi opera exegetică a Sfîntului Vasile vom observa că ea conține, pe lîngă excepționalele explicații teologice, anumite limite. Acestea se referă la afirmațiile culese din științele contemporane, care datorită evoluției și noilor descoperiri științifice nu mai corespund, conținutul teologic însă rămîne ca o valoroasă moștenire pînă astăzi în exegeza ortodoxă.

⁶⁷) Sfîntul Vasile cel Mare, *Hexameron*, trad. cît. p. 17.

⁶⁸) Sf. Grigorie de Nisa, *Apologia*, Migne, P.G. XLIV, 65 B.

Exegeza Sfântului Vasile este prudentă, el analizând simplu fiecare verset, fără ca să încadreze totul într-un sistem rațional⁶⁹). De fapt, avînd în vedere locul și scopul urmărit în explicațiile sale, încadrarea într-un sistem ar fi fost mai greu de făcut și ar fi răpit probabil alte calități omiliilor sale. Prudența față de interpretările date Scripturii este considerată de Sfîntul Vasile ca fiind absolut necesară interpretului, constituind una din calitățile acestuia. Scriptura conține anumite locuri mai puțin clare, care trebuie interpretate ca fiind proclamate de Duhul Sfînt⁷⁰) și față de care se impune o anumită prudență în interpretare.

Opera exegetică a Sfîntului Vasile cel Mare se încadrează în exegeza patristică, Sfîntul Vasile fiind unul din cei mai aprigi apărători ai sensului sau ai interpretării literare, pronunțîndu-se cu toată vehemența împotriva abuzului de alegorie practicat de interpretarea alegorică a școlii din Alexandria. Meritul său este de a fi știut să evite exagerările celor două școli de interpretare și de a fi admis cu prudență, pe lîngă sensul literar, pentru unele locuri din Scriptură și un al doilea sens: figurat, spiritual. Acest principiu este pînă astăzi aplicat în exegeza Bisericii ortodoxe. Interpretarea și atitudinea Sfîntului Vasile rămîne pentru exegetul ortodox un ghid prețios și o minunată metodă de lucru. După 1600 ani de la moartea Sfîntului Vasile, în comparație cu progresele realizate de exegeza modernă, putem afirma că interpretarea sa n-a pierdut nimic din bogăția și actualitatea ei, ci, din contră, ne ajută să descoperim frumusețea și bogăția textului biblic.

⁶⁹) Sfîntul Vasile cel Mare, *Hexaïmeron*, trad. cit., p. 23.

⁷⁰) Idem, *Adv. Eunomium* 3, 6, Migne, P.G. XXIX, 670.

BOGĂȚIA ȘI SĂRĂCIA ÎN LUMINA OMILIILOR SFÎNTULUI VASILE CEL MARE

de: diacon prof. TEODOR DAMȘA

A. *Principii generale.*

O ilustrare a principiilor pe care și-a întemeiat Biserica creștină atitudinea sa în conflictul dintre bogați și săraci, dintre răsfățații bunurilor vremelnice și desmoșteniții vieții se află în concepția devenită clasică, în această privință, a Sfîntului Vasile cel Mare, în special, precum și a celorlalți mari sfinți ierarhi înfrățiți în același Duh: Grigore de Nazianz și Grigore de Nyssa.

Întreaga operă a celui dintîi, însă, conține idei și considerații deosebit de prețioase în problema reglementării raporturilor dintre cele două categorii de oameni, urmărind să-i aducă și pe unii și pe ceilalți pe calea mîntuirii.

Anticipăm că Sfîntul Vasile, și în general toți Sfinții Părinți, nu s-a ridicat împotriva bogăției, ci împotriva bogățiilor care nu-și înțeleg datoria. Bogăția, după concepția sa nu este un rău în sine, după cum nici sărăcia materială nu este o virtute și una și cealaltă fiind doar funcțiuni sau moduri prin care se poate obține mîntuirea.

Bogăția este privită ca un dar al lui Dumnezeu, încredințat oamenilor spre administrare ca un depozit din care administratorii sînt moralmente obligați să facă parte și săracilor. Ei n-au dreptul să păstreze bogățiile numai pentru dînsii. „Căci se cuvine ca cei ce judecă cu înțelepciune — zice Sfîntul Vasile — să se gîndească la o întrebuintare chibzuită a bogăției, iar nu la una care să-i producă numai lui plăcere; și cînd dăruiesc (pentru cei săraci) să se bucure ca unii care se lipsesc de niște lucruri străine, iar nicidecum să se întristeze ca și cînd ar pierde bunuri proprii“¹⁾.

Bogatul este dator să se gîndească la Cel ce i-a dat bogățiile și să le administreze cu credincioșie, pentru că va trebui să dea socoteală. Sfîntul Vasile accentuează cu tărie faptul că bogatul este numai un administrator al bunurilor care i s-au dat. „Gîndește-te, omule, la Cel care ți-a dat, zice el. Adu-ți aminte de tine însuși: cine ești, ce mînuiești; de la cine ai luat, de ce ai fost tu preferat din cei mulți. Ai devenit servul bunului Dumnezeu, iconomul celor împreună cu tine

¹⁾ Omilia contra celor bogați, Migne, P.G. XXXI, 288 B.

robi. Nu socoti că toate sînt pregătite pentru pîntecele tău. Ca pe niște (bunuri) străine socotește cele din mîna ta. Ele te bucură doar puțin timp și apoi curg și se duc, dar tu vei da socoteală pentru ele cu scumpătate²⁾.

Cel ce posedă bogății are datoria de a împărtăși și pe alții din bunurile sale. El trebuie să sature pe cel sărac și să ajute pe cei lipsiți. El trebuie să fie imitator al lui Iosif³⁾ zice Sfîntul Vasile — care să proclame acest filantropic și mărinimos mesaj: „Cîți sînteți lipsiți de pîine, veniți la mine, împărtășindu-vă fiecare cu cît îi este de ajuns din harul lui Dumnezeu, ca dintr-un izvor obștesc⁴⁾).

Bogatul are datoria ca din bunurile ce i s-au încredințat să facă parte și celor în lipsă. El trebuie să dea bunurilor sale o întrebuințare socială, făcîndu-le să circule, iar nu să le depoziteze numai pentru sine. „Astfel, stînd reținută și acumulată, ce devine bogăția? — se întreabă pe drept cuvînt Sfîntul Vasile. Ea rupe zăgazurile care o închid, mai ales că e ținută cu forța, doboară jînițele bogatului, îi aruncă hambarele la pămînt, ca un dușman care a dat năvală. Dar va zidi altele mai mari? Nu se știe dacă nu le va lăsa stricate celui care va veni după el, căci mai iute va pleca el smuls de aici, decît să apuce să le mai ridice după planul lui cel lacom. Dar acesta are parte de un sfîrșit potrivit cu gîndurile lui rele. Voi însă — continuă Sfîntul Vasile, adresîndu-se celor bogați — dacă mă ascultați, deschideți toate ușile hambarelor și faceți ieșiri cît mai largi bogăției. Așa cum unui rîu mare i se dă drumul prin nenumărate canale în pămîntul roditor, așa faceți și voi ca bogăția să se împartă pe diferite drumuri în casele săracilor. Fîntînile sleite dau apă mai multă, dar dacă sînt lăsate în părăsire, se strică. Tot așa și bogăția, cînd stă locului nu este de nici un folos, dar cînd se mișcă și se transmite este folositoare pentru obște și rodnică⁵⁾.

Așadar, bogăția este, după Sfîntul Vasile, o „sarcină providențială“⁶⁾ impusă cîtorva pentru cel mai mare folos al tuturor.

B. Responsabilitatea celui bogat. Aceasta decurge din însăși calitatea și favoarea de a fi deținătorul bogăției. Nu e vorba numai de un ideal facultativ, ci de o datorie imperioasă. Sfîntul Vasile devine sever și amenințător pentru bogatul nemilostiv, care nu vede în bogăție decît un mijloc de a-și procura satisfacțiile sale egoiste.

Care e limabjul acestui bogat? Ce spune el? — întreabă Sfîntul Vasile. „Suflete, ai adunat multe bunătăți: mîncîcă, bea, veselește-te în fiecare zi“ (Luca 12, 19). „O, ce nebunie! exclamă Sfîntul Vasile. De ai avea suflet de porc, ce altceva i-ai putea vesti, decît aceasta? Așa de animalic ești, atît de neînțelegător pentru bunurile sufletului, încît să-l tratezi cu mîncările care sînt pentru trup și să oferi sufletului cele ce ajung la canal? Dacă are virtute, dacă este plin de fapte bune, dacă s-a unit cu Dumnezeu, are multe bunuri, și veselească-se cu veselie cea bună a sufletului. Pentru că însă cugeți la cele pămîntești și ai ca Dumnezeu pîntecele și ești cu totul trupesc, robit patimilor, ascultă numele ce ți se

2) Omilia despre lăcomie, Migne, P.G. XXXI, 264 C — 265 A.

3) Comp. Facerea, XLVII.

4) Omilia despre lăcomie, Migne, P.G. XXXI, 265 A.

5) Ibidem, col. 272 A, B.

6) L'Abbé Jean Rivière, *Saint Basile, évêque de Césarée*, II-e éd., (Colecția Les moralistes chrétiens), Paris, 1925, p. 223.

potrivește și care nu vreun om ți l-a dat, ci Dumnezeu însuși: „Nebune, întru această noapte vor cere sufletul de la tine; iar cele ce ai gătit, cui vor fi?” Rîsul cuvenit acestei prostii este mai mare decît chiar pedeapsa veșnică. Căci ce pune la cale cel ce peste puțin timp are să fie răpit și dus? „Strica-voi jitnițele mele și mai mari le voi zidi”. Bine faci, i-aș spune și eu. Căci sînt vrednice de stricat hambarele nedreptății. Răstoarnă cu înseși mîinile tale ceea ce rău ai zidit. Desfă grînarele de la care nimeni n-a plecat vreodată primind vreo mîngîiere. Distrugă toată casa păzitoare a lăcomiei; strică acoperișul, dărîmă zidurile, arată soarelui grîul mucezit, scoate din temniță bogăția închisă, triumfă asupra beciurilor celor întunecoase ale lui Mamona!

„Strica-voi jitnițele mele și mai mari le voi zidi”. Și dacă și pe acestea le vei umplea, ce vei mai gîndi atunci? Sau le vei strica iarăși și iarăși le vei zidi? Poate fi nebulie mai mare decît să te astenești fără sfîrșit, să te silești a zidi și să te silești a dărîma? Ai jitnițe, dacă vrei, casele săracilor. Adună-ți comori în cer (Matei 6, 20).

„Ce mari porunci disprețuiești, astupîndu-ți urechile cu iubirea de argint! Cîtă mulțumire ar trebui să arați binefăcătorului și să fii vesel și încîntat de cîntecul că nu tu ai bătut la ușile altora, ci la ale tale se îngrămădesc alții! Dar acum ești posomorît și ursuz, te ferești de întîlniri, ca nu cumva să fii silit a lăsa să-ți scape din mîini ceva, fie cît de puțin. O singură vorbă știi: „Nu am, nu voi da, căci sînt sărac”. Sărac ești, în adevăr, și lipsit de orice bun: sărac în iubire de oameni, sărac de credință în Dumnezeu, sărac de nădejde veșnică”⁷).

Sfîntul Vasile îndeamnă pe cel bogat la o cugetare serioasă asupra naturii bogăției, asupra scopurilor ei, asupra vieții de dincolo. „Aș voi să te oprești puțin de la faptele nedreptății — zice el — și să dai cugetării răgaz să reflecteze spre ce fel de scop tinde năzuința activității tale”⁸). „La ce servesc bogatului toate acele întinderi mari de terenuri, plantații, pășuni, riuri, cînd sfîrșitul tuturor acestora va fi trei coți de pămînt! Un mormînt din cîteva pietre va fi suficient pentru a-i păstra cadavrul. Pentru ce deci, atîtea oboseli și griji, de ce atîtea nedreptăți? Numai pentru a culege roadele netrebniciei, focul cel veșnic? Dacă bogatul s-ar gîndi o clipă la judecata din urmă! Ce va putea răspunde el în fața tribunalului Fiului lui Dumnezeu, cînd din toate părțile, victimele lui îl vor denunța Drep-tului Judecător? Ce avocați va plăti? Ce mărturii va aduce? Cum va seduce un judecător incoruptibil?

Aici nu va fi nici retor, nici cuvinte insinuante care să abată pe judecător de la adevăr, nici lingușitori, nici demnități. Aici bogatul va fi singur, cu nedreptățile lui. În orice parte își va arunca privirea, nu va găsi decît imaginile crime-lor lui: ici lacrimile orfanului, dincolo gemetele văduvei, apoi săracii batjocoriți de dînsul, sclavii pe care i-a maltratat, vecinii pe care i-a supărat. Toți aceștia vor depune împotriva lui. „Căci, după cum umbra urmează corpului, tot astfel păcatele urmează sufletelor, conturînd în chip clar faptele”⁹).

⁷) Omilia despre lăcomie, Migne, P.G. XXXI, 273 A — 276 A.

⁸) Omilia contra celor bogați, Migne, P. G. XXXI, 296 A.

⁹) Ibidem, col. 296 C.

În această viață, bogăția este fără valoare. Sfântul Vasile nu se teme să aducă în sprijinul credinței considerațiunile naturale de care se folosea încă cu mult înainte de dînsul filosofia profană.

„Ia seama, omule, — zice Sfântul Vasile — care este natura bogăției. De ce această admirație pentru aur? Aurul nu este decît o piatră; o piatră argintul; piatră jaspul și mărgăritarul, piatră fiecare dintre pietrele prețioase și topazul, și smaragdul, și agatul, și hiacintul și ametistul. Acestea sînt florile bogăției. Tu ascunzi o parte din aceste pietre și acoperi strălucirea lor la întuneric; altele le porți cu tine mîndrindu-te cu strălucirea lor. La ce bun, spune-mi, ca să-ți arăți mîna încărcată cu pietre prețioase? Nu simți rușine ca să iubești pietrele ca femeile însărcinate?

Care om elegant a putut să-și prelungească viața cu o singură zi? Pe cine l-a crutat moartea pentru bogăția sa? Cine a îndepărtat boala prin puterea banului? Pînă cînd aurul va fi cursa sufletului, undița morții, momeala păcatului?“¹⁰⁾

Bogatului care-și închipuie o mulțime de nevoi și trebuințe personale, Sfântul Vasile îi aduce aceleași obiecțiuni de ordin rațional și psihologic. „Dar la ce folosește bogăția? Pentru ca să te îmbraci în haină prețioasă? Desigur o tunică de doi coți este suficientă, iar o manta aruncată pe corp satisface nevoia de îmbrăcăminte. Vei cheltui bogăția pentru masă? O singură pline este suficientă pentru a-ți umple stomacul. De ce te plîngi ca un lipsit? De gloria bogăției? Dar dacă tu nu vei căuta gloria aici jos, o vei găsi pe cea adevărată și strălucită care te conduce în împărăția cerurilor. Dar faptul de a poseda bogății — se zice — este plăcut, chiar cînd n-ai trage nici un folos din aceasta. Că este o nebunie a iubi lucruri inutile, o știe toată lumea. Ceea ce vreau să adaug — continuă Sfântul Vasile — îți va părea poate paradoxal; dar acesta este întreg adevărul. Bogăția împrăștiată după chipul pe care l-a rînduit Domnul ajunge să se păstreze; dar păstrată, se înstrăinează. Dacă o păstrezi nu o vei avea; dacă o risipești nu o vei pierde“¹¹⁾.

Astfel, Sfântul Vasile face apel la toate motivele și argumentele de ordin natural și religios pentru a determina pe cei bogați să-și înțeleagă datoria lor.

C. *Abuzul la care duce bogăția.* Este inevitabil ca alipirea prea mare de bogății să ducă la tot felul de abuzuri. Un întreg cortegiu de vicii apare de pe urma acestor abuzuri, care fac bogăția să pară și mai mult odioasă și criminală. Sfântul Vasile nu lasă să-i scape nici unul din aceste vicii fără a le combate. În special, două din ele îi atrag în mod deosebit atenția, urmărindu-le cu pasiune și fără cruțare, pînă în toate detaliile și consecințele lor. Acestea sînt avariția și luxul.

Avariția și luxul sînt urmări firești ale relei întrebuițări a bogăției. Aceste două mari păcate pîndesc mai ales pe cel bogat. Avariția propriu-zisă este caracterizată printr-o preocupare continuă în a transforma totul în aur. „Toate le vezi în aur — zice Sfântul Vasile — numai la aur te gîndești; îl visezi cînd dormi și-ți este în minte cît ești treaz. Așa cum nebunii nu văd lucrurile înseși, ci cele ce-și închipuiesc în nebunia lor, așa și sufletul tău cel stăpînit de ideea de bani

¹⁰⁾ Ibidem, col. 297 AB.

¹¹⁾ Ibidem, col. 284 A—B.

vede toate aur și argint. Mai bucuros vezi aurul decât soarele. Dorești ca totul să se prefacă în aur și să născocеști tot ce poți ca să faci așa.

„Ce mijloc nu pui în mișcare pentru aur? Grîul se face pentru tine aur, vinul se întărește devenind pentru tine aur, lîna se preface pentru tine aur, tot negoțul, toată născocirea îți produce aur. Aurul se produce singur pe sine, înmulțindu-se prin împrumuturi cu dobîndă. Și totuși nu te sature și pofta ta nu-și găsește sfîrșit. Pe copiii lacomi îi lăsăm adesea să mănînce peste măsură din ceea ce le place, pînă ce sațiul îi face să se dezguste. Avarul nu se satură totuși, ci cu cît se îndoaipă mai mult, cu atît pofteste mai mult“¹²⁾.

Unii dintre avari încearcă să-și justifice economia nemoderată, invocînd datoritiile către copii. Sfîntul Vasile îi urmărește și în această poziție de apărare. „Tu spui că trebuie să păstrezi bunurile pentru copiii tăi. E o scuză subtilă a zgîrceniei tale. Luați ca pretext copiii pentru a vă satisface inima ... Însă trebuie să iei aminte că aceste bogății adunate de tine cu multe osteneți să nu devină într-o zi izvorul crimelor și după aceea să fii pedepsit îndoit, atît pentru păcatele personale, cît și pentru acelea ce au fost ispășite de altul din pricina ta. De altminteri, nu-ți este oare mai aproape sufletul tău decât copilul însuși? Nu ții tu de el cu o legătură mai strînsă? Dă-i dreptul de întîi-născut; dă-i partea principală de moștenire; acordă-i un sprijin mai larg existenței lui; și după aceea împarte copiilor partea rămasă. Sînt copii care n-au primit nici o moștenire de la părinți și totuși și-au făcut situații frumoase; dar dacă tu-ți neglijezi sufletul, cine va avea milă de dînsul?“¹³⁾

Dar Sfîntul Vasile nu cere nici distrugerea bunurilor, nici desființarea moștenirii. Cum se poate vedea, el recunoaște părinților dreptul de a lăsa moștenire copiilor, după ce au îndeplinit tot ceea ce caritatea cere, adică, după cuvîntul lui Bossuet, rezumînd cu forma și conciziunea sa obișnuită doctrina predecesorilor, după ce „a împlinit lipsa prin abundență“ și „a achitat mandatele de plăta pe care Dumnezeu le-a dat celor lipsiți asupra prisosului celor bogați“¹⁴⁾.

Cît de reală și pe deplin justificată apare critica pe care o face Sf. Vasile împotriva luxului, cînd are în vedere, mai ales, că toată această risipă rezultă din munca grea a sclavilor, forțe sterile cheltuite pentru viața tihnită, desfătarea sau vanitatea cîtorva.

Rămii uimit, citind omiliile Sfîntului Vasile, de luxul și desfătările în care trăiau unii bogați în veacul al IV-lea. Ce de cheltuieli nesocotite într-o singură casă! ... Care împodobite cu argint și bronz; cai fără număr, cu genealogii ca oamenilor. Unii serveau pentru plimbarea în oraș a persoanelor delicate, alții pentru vinătoare, alții pentru călărit. Zăbalele și friele erau de aur și de argint; convoarele de cea mai frumoasă purpură; cu un cuvînt, gătiți ca niște miri.

De prisos să mai vorbim de servitorii și sclavii care etalau peste tot măreția stăpînului: unii serveau pentru nevoile lui; alții pentru plăcerile lui: intendenți, bucătări, paharnici, vinători, pictori și mulți alții.

¹²⁾ Omilia despre lăcomie, Migne, P.G. XXXI, 296 B—C.

¹³⁾ Omilia contra celor bogați, Migne, P.G. XXXI, 297 CD — 300 AB.

¹⁴⁾ Bossuet, Sermon pour le dimanche de la Septuagésime: *Sur l'éminente dignité des pauvres dans l'Eglise*, citat la Paul Allard, *Saint Basile*, VII-e éd., Paris, 1929, p. 176.

Ce de bogății în turmele de tot felul de animale: cămile, cai, boi, oi, porci, toate păzite și conduse de o altă mulțime de oameni.

Dar ce să spunem despre casele acestor bogați fastuoși! Băi la țară și băi la oraș; clădiri împodobite cu toate speciile de marmoră: unele veneau din Frigia, altele din Lacedemonia sau Tesalia. Locuințe calde iarna, iar vara răcoroase; pavimente cu mozaicuri și tavane decorate cu aur; pereții ornați cu reliefuri și picturi. Toate acestea reclamau cheltuieli imense¹⁵⁾.

Ne putem închipui ospetele care se dădeau în aceste somptuoase palate! Omilia Sfântului Vasile „Împotriva beției“¹⁶⁾ este clasică în descrierea unui asemenea ospăț, unde totul împingea la exces și desfrâu.

Cînd la toate acestea se adăuga și o femeie iubitoare de lux, risipa nu cunoaște margini. Căci o astfel de femeie va căuta să aprindă gustul soțului prin plăceri și cheltuieli superflue. Ea visează pietre prețioase, perle, smaragde, bijuterii, aur care să strălucească pe rochiile sale ... Cerințele sale neîntrerupte nu lasă pe soțul său nici să respire. Nu există bogății, chiar dacă ar curge fluvii, care să poată satisface dorințele unei asemenea femei. Ea comandă parfumuri din locurile cele mai îndepărtate și purpura este pentru dînsa tot atîta de comună ca lîna de pe oi. Pietre prețioase îi împodobesc fruntea, gîtul, cîngătoarea; altele, mîinile și picioarele. „Căci femeile iubitoare de aur — spune satiric și sentențios Sfîntul Vasile — se lasă încătușate, numai lanțul să fie de aur“¹⁷⁾.

Și după toate aceste cheltuieli colosale pe lucruri de prisos, nimic nu-i oprea pe acești bogați să acumuleze capitaluri pe care, din motive de prevedere, le puneau la adăpost, ca să aibă în caz de nevoie.

„E îndoielnic dacă aveți nevoie de argintul pe care-l ascundeți — le spune Sfîntul Vasile — dar e sigur că veți fi pedepsiți pentru neomenia voastră. Nebunie! Atunci cînd nu-l puteți risipi prin toate mijloacele, voi îl ascundeți în pămînt. Mare nebunie! Voi despicați pămîntul atunci cînd aurul se găsește în metale și cînd s-a scos la lumină, din nou îl ascundeți în pămînt. De aici, cred că cel care-și îngroapă bogăția, își îngroapă și inima odată cu ea. „Căci unde este comoara voastră, zice Iisus Hristos, acolo este și inima voastră“ (Matei 6, 21). De aceea poruncile întristează. Viața lor ar părea de nesuferit, dacă nu s-ar ocupa de cheltuieli superflue“¹⁸⁾, conchide Sfîntul Vasile.

Ce motive ridicole invocă uneori acest bogat risipitor! Ca să nu dea săracilor, el invocă motivul că e sărac. „Convin la aceasta împreună cu tine — spune Sfîntul Vasile. Acela e sărac, care are multe nevoi: dorința nesăbuită vă face să aveți multe nevoi“¹⁹⁾.

La cei zecé talanți pe care îi are, bogatul vrea să mai adauge zece; cînd va avea douăzeci, vrea să mai aibă încă pe atîta; și această sporire, în loc să-i potolească dorința, îi aprinde mai mult poftă. După cum apropierea vinului este pentru bețiv un prilej de a bea, tot astfel și cei bogați: cu cît au mai mult, cu atît doresc mai mult ... Ei nu se bucură atîta de bunurile pe care le posedă, cît mai

¹⁵⁾ Omilia contra celor bogați, Migne, P.G. XXXI, 284 C — 285 AB.

¹⁶⁾ Omilia XIV: Contra celor bețivi, Migne, P.G. XXXI, 444—464.

¹⁷⁾ Omilia contra celor bogați, Migne, P.G. XXXI, 288 C — 289 B.

¹⁸⁾ Ibidem, col. 285 C.

¹⁹⁾ Ibidem, col. 292 B.

ales se întristează pentru că le lipsesc. Când ar trebui să se arate fericiți și recunoscători că sînt mai avuți decît alții, ei sînt neliniștiți și întristați că sînt depășiți de unul sau doi mai bogați. Când și aceștia sînt egalați, el se străduiește să ajungă un altul și mai bogat.

Dar acest lucru se face nedreptățind pe mulți. Ce pretexte nu folosește el pentru a despuia casa vecinului său: că face umbră la casa lui, că e zgomotoasă, că e refugiu pentru vagabonzi. Și continuă astfel cu șicanările pînă ce bietul om este nevoit să-și caute locuință aiurea. „Marea își cunoaște țarmurile care i-au fost hotărîte; noaptea nu depășește termenele care i-au fost fixate. Dar avarul nu cunoaște nici timp, nici măsură; incapabil de a urma o gradatie, el se așează mîna violenței focului care cuprinde și mistuie totul“²⁰).

După asemenea fructe nu se judecă și pomul care le poartă? 21).

D. *Raportul între sărac și bogat*. Dezordinea și dezechilibrul social de pe urma bogăției apar încă și mai evidente, dacă se are în vedere conduita precisă pe care trebuie să o aibă bogatul față de cel sărac.

Prin *Omilia despre lăcomie* a Sfântului Vasile cel Mare aruncăm o privire tristă în lumea secolului al patrulea. El cunoaște cazuri în timp de foamete (anul 368), cînd părintele amenințat să moară cu copiii, după ce și-a dat pentru pîinea lor tot ce a avut în casă, se duce cu inima torturată de durere să vîndă sclav pe unul — și nu știe pe care — ca să poată scăpa cu prețul lui viața lui și a celorlalți. Scena povestită este turburătoare și mișcătoare: omul oferă ce are mai scump, pe copilul său; cumpărătorul, om sătul, avar și hain, îl sîcîie și-l jignește cu un preț mic, pe care nefericitul părinte va trebui totuși să-l primească, silit de neomenia speculantului și de spectrul morții. Pentru realismul și tragismul ei, redăm această scenă.

„Cum să-ți pun sub ochi suferințele săracului? Privind în juru-i el vede că nici nu are, nici nu va avea vreodată. Mobile și haine, doar cele care formează avutul săracilor toate în valoare de cîțiva oboli²²). Ce deci? Își oprește ochii asupra copiilor, pentru ca, ducîndu-i la piață, să găsească întru aceasta mîngîiere în locul morții. Înțelege deci lupta ce se dă între constrîngerea foamei și între iubirea părintească. Una amenință cu cea mai nenorocită moarte, iar firea se opune, sfătuiindu-l să moară cu copiii lui. Și de multe ori pornind, și de multe ori oprindu-se, a fost în cele din urmă forțat de lipsa constrîngătoare și neînduplecată. Și ce socotește acum tatăl? Pe care îl voi vinde întîi? Pe care-l va privi mai bucuros vînzătorul de grîu! Să dau pe cel mai mare? Dar vîrsta lui mă face să mă rușinez! Mi-e milă și de vîrsta lui, căci el nici nu-și dă încă seamă de nenorocire! Acesta seamănă mai mult cu părinții, celălalt are înclinare la învățătură. Vai, ce nedumerire! O! Ce voi face? Pe care din ei să-l apuc? Ce suflet de fiară să iau asupra-mi? Cum să-mi înșel firea? Dacă îi țin pe toți, pe toți îi voi vedea murind de suferință. Dacă vînd pe unul din ei, cu ce ochi voi mai privi la ceilalți, bănuind fiind de necredință (părintească) față de ei? Cum voi mai sta în casă, după și-l iei în rîs, lungindu-i suferința. El îți oferă inima lui ca preț al hranei, iar ție

²⁰) Ibidem, col. 293 B. Același lucru în *Omilia despre umilință*, Migne, P.G. XXXI, 525 C.

²¹) J. Rivière, *op. cit.*, p. 233.

²²) (’obolos) — a șasea parte dintr-o drahmă.

ce mi-am lăsat-o eu însumi fără copii? Cum mă voi așeza la masă, când belșugul ei provine dintr-o asemenea faptă? Și cu mii de lacrimi vine totuși să-și vîndă pe cel mai iubit dintre copii.

Dar pe tine suferința lui nu te înduplecă și nu te gîndești la firea omenească. Ci pe cînd foamea îl constrînge pe nenorocit, tu zăbovești și-l iei în rîs lungindu-i suferința. El îți oferă inima lui ca preț al hranei, iar ție nu numai că nu-ți amortește mîna care primește prețul unor asemenea nenorociri, dar te mai și tocmești, certîndu-te să iei mult și să dai mai puțin, mărind în tot chipul nefericirea nenorocitului²³⁾.

Chiar dacă asemenea excese nu se întîlneau peste tot, egoismul celui bogat care neglijează pe cel sărac constituie încă un scandal. „Ce vei răspunde — zice Sfîntul Vasile — Judecătorul tău, tu care îmbraci pereții și nu îmbraci pe semenul tău? Tu care lași să putrezească grîul tău și nu hrănești pe cel flămînd? Tu care ascunzi aurul tău și nu vii în ajutorul celui lipsit²⁴⁾.”

Sfîntul Vasile merge chiar mai departe, spunînd că acumularea bunurilor în mîinile unuia sau unora mai puțini și lipsa altora este un act de nedreptate. El pune oarecum chiar problema legitimității proprietății. „Pe cine nedreptătesc — vei zice — adunînd cele ale mele? Care sînt ale tale, spune-mi, întrebă Sfîntul Vasile. De unde le-ai luat și le-ai adus pe lume? Ca și cum cineva, ocupînd un loc în teatru, ar înlătura apoi pe cei care ar mai intra, socotind al său propriu ceea ce este pentru folosirea tuturor, așa fac și bogații. Căci apucîndule ei mai întîi, și le însușesc pentru motivul că le-au luat înaintea altora. Pentru că dacă ar lua fiecare cît îi trebuie pentru împăcarea trebuințelor, iar prisosul l-ar lăsa celor nevoiași, nimeni nu ar mai fi bogat, dar și nimeni sărac. N-ai ieșit gol din pîntece? Și nu te vei întoarce tot gol în pămînt? De unde sînt dar cele ce ai acum? De vei zice că de la întîmplare, îl nesocotești pe Dumnezeu Cel ce te-a creat și ești nemulțumitor Celui ce ți-a dat. Iar de mărturisești că sînt de la Dumnezeu, spune-ne și nouă motivul pentru care le-ai primit. Nu cumva este nedrept Dumnezeu, neîmpărțindu-ne deopotrivă cele de trebuință vieții? Pentru ce tu ești bogat iar celălalt sărac? Pentru aceea, desigur, ca și tu să primești răsplată bună-tății și a credincioasei chiverniseli, și acela să fie cîstit cu marea răsplată a răbdării. Tu însă, cuprinzînd toate în sînurile cele fără spațiu ale lăcomiei, crezi că nu nedreptățești pe nimeni lăsîndu-i lipsiți pe atîția?

... Cel care dezbracă pe cel îmbrăcat se numește borfaș²⁵⁾, iar cel care nu îmbracă pe cel gol, deși poate să facă aceasta, este vrednic de alt nume? Pîinea pe care o deții este a celui flămînd, haina pe care o ții în dulap este a celui gol, încălțămînta care putrezește la tine este a celui desculț, argintul pe care-l ții îngropat este al celui nevoiaș. Atîția prin urmare nedreptățești cîtor pu-teai ca să le dai²⁶⁾.”

Aceste cuvinte au făcut pe unii să creadă că Sfîntul Vasile se arată un dușman categoric al proprietății individuale. Luată însă în contextul său, această filipică de fapt nu atacă proprietatea individuală, căci aici Sfîntul Vasile nu face altceva decît să enunțe încă odată, în chip mai reliefat, doctrina creștină despre

²³⁾ Omilia despre lăcomie, Migne, P.G. XXXI, 268 CD — 269 AB.

²⁴⁾ Omilia contra celor bogați, Migne, P.G. XXXI, 288 C.

²⁵⁾ (lopoditis), hoț de haine.

²⁶⁾ Omilia despre lăcomie, Migne, P.G. XXXII, 276 AB — 277 A.

rolul providențial al bogăției, să aducă pe deținătorii ei la o conștiință mai vie a datoriei lor față de cei săraci ²⁷⁾.

Chiar când omiliile sale Sfântul Vasile face un îndemn la aceasta: „Să imităm pe primii creștini care aveau toate în comun: viața, sufletul, armonia, masa obștească, frăția nedespărțită, iubirea nesimulată, făcând din multe trupuri unul singur și armonizând sufletele deosebite într-o singură înțelegere“ ²⁸⁾ și motivări de ordin moral ca aceasta când spune: „Cel ce iubește pe aproapele său ca pe sine însuși nu are nimic mai mult decât aproapele“ ²⁹⁾, nu îndeamnă pe săraci să ia cu forța ceea ce li se refuză.

Împreună cu ceilalți Părinți bisericești, el predică săracilor răbdarea, căreia îi atribuie un rol pedagogic ³⁰⁾, arătându-le recompensa viitoare pentru suferințele suportate creștinești. El combate invidia, revolta, declarând că bogatul este dator cu socoteală de întrebuințarea bunurilor sale numai lui Dumnezeu ³¹⁾. De altfel, concluzia celor mai pasionate cuvântări ale marilor creatori bisericești în favoarea celor oprimați închide totdeauna un călduros apel la caritate ³²⁾.

O concluzie se poate desprinde din cele discutate până acum și anume: Sfântul Vasile cel Mare, de acord cu ceilalți Sfinți Părinți asupra naturii și rolului bogăției, privește bogăția numai în funcția care i se dă. Ea nu este un rău în sine, dar nici un scop; ea este un mijloc de a face bine și de a se mântui bogatul a cărui mîntuire, după cum e știut din Evanghelie, este mai grea decât a săracului (Matei 19, 23—24). Bogatul se mîntuiește prin milostenie, deci prin cei săraci, adică prin binele făcut lor. Bogăția se justifică prin binefaceri. Altminteri — și Sfântul Vasile nu se sfiește s-o spună — ea este o spoliere, un furt. Săracul este deci necesar bogatului; el îndeplinește un rol moral-social pentru justificarea bogăției și pentru mîntuirea bogatului. Bogăția nu este un bun primit în urma unui merit oarecare în fața lui Dumnezeu, pentru că Dumnezeu i-a făcut pe toți egali. Unul este însă bogat, iar altul sărac, potrivit planului dumnezeiesc, ca bogatul să se mîntuiască prin ajutorarea celui lipsit, iar săracul prin răbdare și rugăciune pentru cel milostiv. Adică fiecare să se mîntuiască prin virtute.

Problema cametei.

O chestiune care ține tot de problema raportului între bogăție și sărăcie este aceea a capitalului și a cametei. Asupra acesteia din urmă Sfântul Vasile se oprește în mod special.

Camăta sau uzura formează una din sursele principale ale creșterii capitalului în chip nesăbuit, contra căreia Biserica de la început a luat o atitudine fermă de combatere. Nu numai cămăta, dar și dobînda este incompatibilă cu conștiința creștină.

²⁷⁾ J. Rivière, *op. cit.*, p. 237.

²⁸⁾ Omilia la secetă, Migne, P.G. XXXI, 325 A.

²⁹⁾ Omilia contra celor bogați, Migne, P.G. XXXI, 280, 281 AB.

³⁰⁾ Omilia la o parte a Psalmului XIV, Migne, P.G. XXIX, 277 C.

³¹⁾ Omilia contra lăcomiei, Migne, P.G. XXXI, 264 C.

³²⁾ Mgr. Baurard, *Hist. de St. Ambroise*, cap. XXX, p. 441, citat la Léon Lallemand, *Histoire de la charité*, t. II (Les neufs premiers siècles de l'ère chrétienne), Paris, 1903, p. 100.

Vechiul Testament condamnă deopotrivă și dobînda și camăta ce se lua de la cel sărac „al poporului”³³⁾. O îngăduie însă față de cel străin³⁴⁾.

Noul Testament merge ceva mai departe și o oprește expres din rîndurile creștinilor. Ea nu se potrivește cu poruncile morale despre iubirea aproapelui și dreptatea creștină³⁵⁾.

Și Părinții bisericești s-au menținut pe aceeași linie, condamnînd în mod unanim și camăta și dobînda, susținînd însă drept adaos dobînda faptelor bune ce o vom primi de la Dumnezeu³⁶⁾.

Sfîntul Vasile ia o atitudine categorică împotriva cametei, care în antichitate ajunsesse o adevărată plagă socială. Din această cauză această problemă neli-niștea periodic pe legislator și preocupa pe filosofi³⁷⁾. Sfîntul Vasile a cunoscut-o sub această formă și o combate în chip viguros. În comentariul pe care-l face la Psalmul 14, Sfîntul Vasile analizează această problemă sub cele două aspecte ale ei: moral și social. Omilia aceasta, atît de mult lăudată de fratele său mai tînăr, Sf. Grigorie de Nyssa, a fost la fel de mult apreciată și lăudată și de posteritate³⁸⁾. „Poate, în nici o altă parte elocvența sa — spune O. Bardenhever³⁹⁾ — nu strălucește cu o putere mai vie decît în omilia împotriva cămătarilor”.

Descriînd pe omul care se va apropia de Domnul, împăratul David îl arată pe acela care nu-și dă banii cu camăta. „Într-adevăr — zice Sf. Vasile — este ceva cît se poate de lipsit de omenie ca de la cei care sînt lipsiți de cele necesare vieții lor să nu se mulțumească cineva cu capitalul, ci să-și nascocoască și să-și agonisească progres și bucurii de pe urma nenorocirilor celui sărac. Domnul ne-a poruncit lămurit, zicînd: „*Să nu te îndepărtezi de cela ce voiește să se împrumute de la tine*” (Matei 5, 42)⁴⁰⁾. Și Sfîntul Vasile continuă: „Cel ce se împrumută face acest lucru din mare constrîngere. Însă iubitorul de argint văzînd pe un bărbat care din necesitate vine și-i cade la picioare rugîndu-l, și care ce nu face? Cît nu se umilește? Ce nu vorbește? Iubitorul de argint, însă nu-l miluiește, făcînd ceva vrednic de el; nu se gîndește la natura lui; nu se lasă înduplecat de rugămintile lui, ci rămîne neînduplecat și dîrz; nu-l ia în considerație, nu se mișcă de lacrimile lui, ci rămîne statornic în refuz jurîndu-i-se și mărturisindu-i că el însuși este lipsit cu totul de bani. Și că el însuși caută de jur împrejur doar de-ar găsi pe cineva dintre ceie dau bani cu împrumut, încredințîndu-și minciuna aceasta cu jurăminte și dobîndind cu acest jurămint un adaos în plus la neomenia lui. De îndată ce însă cel care cere împrumutul aduce vorba de camăta și amintește de ipotecă, coborîndu-și sprîncenele, începe să zîmbească, vorbindu-i din cînd în

³³⁾ Exod, XXII, 24.

³⁴⁾ Deuteronom, XXX, 21.

³⁵⁾ Matei, V, 42.

³⁶⁾ Astfel: Clement Alexandrinul, Tertulian, Cyprian, Lactanțiu, Ambrosie, Atanasie cel Mare, Vasile cel Mare, Grigorie de Nazanz, Hrisostom etc. A se vedea: Șerban Ionescu, *Morala ortodoxă față de celelalte morale confesionale* — după izvoarele originale, București, 1941, p. 225 urm.

³⁷⁾ Plutarh are un tratat despre împrumut, din care Sf. Vasile se inspiră pe larg.

³⁸⁾ Dr. Alzog, *Patrologie*, t. I, trad. de P. Bellet (Bibliothèque Théologique du XIX^{siècle}). Paris—Bruxelles, 1877.

³⁹⁾ *Les Pères de l'Eglise, leur vie et leurs oeuvres*, trad. P. Godet et C. Verschaefel, t. II, Paris, 1905, p. 78.

⁴⁰⁾ Omilia la o parte a Psalmului XIV, Migne, P.G. XXIX, 265 B.

cînd de o dragoste părintească ce-i poartă, numindu-l de multe ori prieten și zicîndu-i: Voi căuta să văd dacă am ceva bani puși deoparte. Un prieten al meu are o sumă de bani pe care a pus-o la dispoziția mea pentru a i-o înmulți. Acesta însă a hotărît o camătă foarte mare. Eu voi scădea totuși ceva din ea și-ți voi da cu camăta cea mai mică“⁴¹⁾.

Tabloul demn de pana satirică a unui Aristofan sau Menandru! ⁴²⁾.

Ca și în celelalte omilii împotriva bogaților, și aici Sfântul Vasile biciuiește pe acești nemilostivi, stăpîniți numai de obsesia banului și ciștigului.

Dacă pentru moment cel ce se împrumută scapă dintr-o situație grea, împrumutul acesta devine pentru el ca un vis urît, gîndindu-se la ziua scadenței ⁴³⁾.

Sfîntul Vasile sfătuiește pe cel sărac să nu se împrumute la cămătari, ci mai degrabă să sufere greutățile ce vin de pe urma sărăciei, pentru că împrumutîndu-se, nici nu se va îmbogăți și pe deasupra își va adăuga și grija cametei. „Pe lîngă toate relele care sînt independente de voința noastră, să nu mai adăugăm și alt rău, care să provină de pe urma nepăsării noastre. Este o nebulie copilărească atunci cînd nu ne mărginim la cele ce avem, ci îndrăznim să ne îngăduim prin nădejdi fictive o pagubă reală și de neînlăturat“⁴⁴⁾.

A fi sărac nu este o rușine ⁴⁵⁾ — zice Sfîntul Vasile. — „Sărăcia, atunci cînd ai cele trebuincioase îndeajuns, este pentru cel înțelept preferabilă oricărui lucru“⁴⁶⁾. Cel care se împrumută își pierde libertatea ⁴⁷⁾.

Săracului care ar obiecta că nu poate să trăiască dacă nu se împrumută, Sfîntul Vasile îi spune: „Ai mîini, și cunoști și un meșteșug oarecare. Du-te cu ziua, slujește. Multe sînt născocirile vieții și ai multe posibilități. Dar poate că ești bolnav. Atunci cere de la cei care sînt avuți. Dacă cerutul este rușinos, este însă mult mai rușinos cînd cauți să eviți pe cel ce te-a împrumutat. Eu vorbesc acestea nu ca un legiuitor, ci numai arătîndu-ți că toate cele ce decurg din împrumut sînt greu de suportat de către tine. Furnica, fără să ceară și fără să se împrumute poate să se hrănească, iar albina dăruiește reginei ei tot prisosul hranei. Acestora, natura nu le-a dat nici mîini și nici vreun meșteșug deosebit. Tu însă, omule, o ființă care te poți deprinde ușor cu orice meșteșug, nu vei găsi oare să exerciți unul dintre toate acestea pentru întreținerea vieții tale?“⁴⁸⁾.

Iar bogatului, făcînd un apel la inima și rațiunea lui, Sf. Vasile îi spune: „Dă arginții care-ți stau degeaba, nu îngreunîndu-i cu adaose, și atunci vei avea bine și de la unul și de la altul. Căci tu vei avea siguranța păstrării lor, iar săracul, ciștigul care va rezulta din folosirea lor. Dacă însă ceri și adaos, mulțumește-te cu acela pe care îl vei primi de la Domnul. El îți va da satisfacție pentru cei săraci. Așteaptă cele ce țin de iubirea de oameni, de la iubitorul de oameni“⁴⁹⁾.

⁴¹⁾ Ibidem, col. 265 BC — 268 A.

⁴²⁾ Eug. Fialon, *op. cit.*, p. 215.

⁴³⁾ Omilia la o parte a Psalm. XIV, P.G. XXIX, col. 268 C—D.

⁴⁴⁾ Ibidem, col. 272 B.

⁴⁵⁾ Ibidem, col. 272 C.

⁴⁶⁾ Omilia VII la Examiron, Migne, P.G. XXIX, 153 C.

⁴⁷⁾ Omilia la o parte a Ps. XIV, Migne, P.G. XXIX, 269 C.

⁴⁸⁾ Ibidem, col. 276 B—C.

⁴⁹⁾ Ibidem, col. 277 D — 280 A.

Ca și în alte locuri, și aici Sfântul Vasile atrage luare aminte celui bogat asupra unui lucru: „Pentru cine tot aduni nu se știe — zice el. — Cel care plînge din cauza cametei, se vede. Cel care urmează să se bucure însă de averea ta este încă necunoscut. Este necunoscut, afară numai dacă nu lași altora bucuria care rezultă de pe urma bogăției tale, răul care decurge din nedreptate însă, ți-l agonisești numai ție“⁵⁰).

Problema cametei este studiată de Sfântul Vasile cel Mare în toată complexitatea ei, dar mai ales în urmările ei dezastruoase asupra mîntuirii celui bogat, cît și în consecințele ei asupra stării celui nevoit să se împrumute.

El condamnă mai ales lăcomia celor bogați care prin neomenia lor exploatează pînă la sînge nenorocirile semenilor lor, nevoiți să se împrumute de la dînșii.

Acestea sînt motive puternice care-l fac pe Sfântul Vasile să ia o atitudine categorică împotriva cametei și să îndemne stăruitor pe cei bogați la o mai mare sollicitudine pentru nevoile celor lipsiți, la mai multă dragoste; iar pe cei săraci îi îndeamnă să nu se împrumute de la cămătari, ca să nu devină din oameni liberi robi, ci mai degrabă să caute să muncească, învățînd un meșteșug, pe care exercitîndu-l, să-și poată întreține viața. O prețuire deci și un îndemn către muncă.

Sînt mereu actuale multe din observațiile pătrunzătoare, judecățile drepte, ideile înalte și îndemnurile generoase ale Sfîntului Vasile cel Mare, atît de vii și pline de umanism pentru săracii veacului în care a trăit, încît gîndirea acestui Sfînt Părinte rămîne și astăzi o sursă de inspirație pentru împlinirea multor nevoi și lipsuri.

Iubirea față de săraci manifestată în faptă vie.

Sfîntul Vasile cel Mare n-a fost numai teoreticianul luminat și drept în gîndire, plin de iubire pentru cei săraci, care prin omiliile sale a făcut un aspru rechizitoriu bogaților vremii pentru a-i determina la sollicitudine și milă față de cei în suferință; n-a fost numai predicatorul carității și dascălul dreptății, al omeniei, demnității și responsabilității față de aproapele, în spiritul învățaturii evanghelice practicate în primele veacuri creștine; el a fost, mai ales, înfăptuitorul și exemplul strălucit al realizării practice a învățaturii evanghelice, sacrificînd totul dragostei de aproapele aflat în suferință.

„El dă o pildă luminoasă de viață ideală creștină prin protejarea celor lipsiți de cele trebuitoare existenței materiale, dar și printr-o continuă asistență spirituală“⁵¹).

În anul de cîmplită foamete care s-a abătut asupra provinciei Cappadocia, Sfîntul Vasile și-a împărțit întreaga sa avere săracilor, după ce mai făcuse cu aproape zece ani înainte același lucru, la revenirea în provincia sa din călătoriile de studii în Siria, Palestina, Egipt și Mesopotamia pentru cunoașterea monahismului, intrînd apoi în viața monahală și retrăgîndu-se la mănăstirea înființată de el în Pont, pe malul rîului Iris, nu departe de Annesi, aproape de Neo-Cezareea⁵²).

⁵⁰) Ibidem, col. 280 C.

⁵¹) Preot prof. Ioan G. Coman, *Rolul social al milei creștine la Părinții Cappadocieni*, p. 49.

⁵²) F. Cayré, *Patrologie et histoire de la Théologie*, t. I 1—2, 3 me. éd., Paris—Tournai—Rome, 1938, p. 396; de asemenea la preot prof. Ioan G. Coman, *Patrologia*, București, 1956, p. 163.

Așezămintele sale de binefacere (școli de arte și meserii, orfelinat, leprozerie, ospătării pentru săraci, cămine pentru găzduirea străinilor, instituții pentru ocrotirea fetelor), pe care le-a organizat în apropiere de Cezareea, formau aproape un oraș⁵³), cărora contemporanii le-au dat numele de *VASILADA*, descrisă în termenii cei mai admirativi de către prietenul său, Sfântul Grigorie de Nazians, în *Cuvîntarea funebră în cinstea Marelui Vasile*⁵⁴).

Sfântul Vasile rămîne modelul viu și strălucit al omului creștin, campionul carității creștine, dobîndindu-și pe deplin prin faptele sale, încă din viață, supranumele de „Cel Mare“, potrivit cuvîntului Evangheliei (Matei 5, 19; 20, 26), pentru că nu numai a învățat cu cuvîntul, ci a și înfăptuit cu dragostea, propunînd prin exemplul său, una din soluțiile posibile de rezolvare prin dragoste a diferențelor sociale rezultate din raporturile dintre bogăție și sărăcie, dintre bogați și săraci.

⁵³) F. Gayré, *op. cit.*, p. 397; și la I. G. Coman, *op. cit.*, p. 64.

⁵⁴) Sf. Grigorie de Nazianz, *Cuvîntarea* 63, Migne, P.G. XXXVI, 577—580.

TÎLCUL UNEI SCRISORI PĂRINTEȘTI A SFÎNTULUI VASILE CEL MARE.

de: preot prof. TEODOR BODOGAE

Se știe că marele ierarh al Cezareii Capadociei, de la încetarea din viață a căruia prăznuim anul acesta 1600 de ani, a petrecut copilăria și mare parte din tinerețea lui pînă în preajma alegerii de episcop (370) în apropiere de Neocezarea Pontului unde fusese crescut de bunica lui, prea fericita Macrina și unde familia lui avea întinse moșii. Sînt unii biografi care afirmă că chiar lumina zilei va fi văzut-o pe aceste melcaguri. De aceea, dintre toate cele peste 300 de epistole rămase de la Sfîntul Vasile, cele trimise rudelor sau cunoscuților din Neocezarea prezintă o importanță deosebită atît în ce privește cunoașterea amănunțelor din viața lui, cît și mai ales studierea multiplelor aspecte ale vieții bisericești atît de zbuciumate din pricina asalturilor ariene de toate nuanțele. Poate nicăieri ca în aceste epistole geniul neîntrecut al marelui ierarh nu și-a evidențiat atît de mult calitățile excepționale de luptător pentru unitatea de credință și de simțire a păstoriților săi, care fie că nu puteau distinge liniile tradițiilor adevărate de cele false oferite de spiritele inovatoare ale unor episcopi sau teologi arianizanți, fie că se lăsau timorați de influența apăsătoare a cercurilor conducătoare ale administrației imperiale de atunci, ajungînd să șchiopăteze în ale credinții, grupîndu-se și măcinîndu-se în lupte meschine de partid și de interese personale.

Scrisoarea pe care o publicăm aici ne dezvăluie (ca și cele de sub n. rii 204 și 210) amărăciunea Sfîntului Vasile față de stările de lucruri din însăși patria în care a copilărit și unde a activat el însuși împreună cu Sfîntul Grigorie de Nazianz și de Nissa atunci cînd se pregătea (în retragerea de pe valea Irisului) pentru marea lucrare de conducere a Bisericii. Sufletul marelui păstor de suflețe, care a fost Sfîntul Vasile, a rămas profund îndurerat cînd a auzit că tocmai o rudenie a sa, episcopul Atarvie, ajuns să păstorească în Neocezarea după anul 368, a putut să se smintească de boala care a paralizat decenii de-a rîndul Biserica creștină. Bănuind parcă, îndată după moartea vrednicului păstor care a fost Musonius, mort în anul 368, Sfîntul Vasile mîngîie pe credincioșii din Neocezarea pentru pierderea suferită și-i imploră „în numele Sfinților Părinți și al credinței orto-

doxe pe care le-o propovăduiseră Sfântul Grigorie Taumaturgul, întemeietorul Bisericii din acele părți, precum și urmașul său devotat, Musonius, recent decedat, „să-și înalțe cu toții din nou sufletul și să se unească și mai mult în legătura dragostei ferindu-se de dezbinarea care începe să bîntuie în Biserică”¹⁾.

În anul 371 Sfântul Vasile îi scrie personal lui Atarvie (deși acesta era mai tânăr) cerîndu-i: „Să depărtezi din sufletul tău tot ceea ce poate primejdui comuniunea noastră”²⁾. Va fi acționat Atarvie din egoism ori din erezie? mai probabil din erezie.

În anul 373 Sfântul Vasile se adresează din nou lui Atarvie³⁾ scriindu-i: „Ajungînd pînă în apropiere (la Nicopole), nădejduiam că vom potoli tulburările invitate și vom tămădui relele provocate de neorînduiri și de grave încălcări în însuși sînul Bisericilor noastre, dar m-a tulburat peste măsură faptul că nu ne-am putut întîlni și că ai plecat tocmai în timp ce conduceai sinodul pe care l-ai convocat însuși”. În continuare, Sfântul conștură pe Atarvie: „În cel mai scurt timp să mă cauți sau să-mi raportezi declarînd că te desfăci de acum încolo de erezia sabeliană, despre care martorii autentici m-au informat că o susții și o predici”.

În această situație, lucrurile s-au înrăutățit din ce în ce. Cu o rară finețe și distincție sufletească, Sfântul Vasile a păstrat tăcerea mistuindu-și astfel amărăciunea pînă cînd nu a mai putut răbda. Printr-o circulară deosebită pe care se vede că a adresat-o în vara anului 375 tuturor Bisericilor de sub jurisdicția sa⁴⁾ și care va fi fost transmisă la Neocezarea prin intermediul episcopului Eustațiu de Sebasta (un alt personaj apropiat de Sfântul Vasile, care i-a făcut și el multe greutăți pînă ce a putut fi adus la sentimente mai bune), Sf. Vasile își exprimă toată amărăciunea sa și roagă pe cetățenii Neocezarei să părăsească ideile greșite și calomniatoare pe care și le-au făcut despre un ucenic al Sfântului Grigorie Taumaturgul și al Sf. Macrina, și să se întoarcă la unitatea credinței întru legătura păcii.

Dar nici de astă dată nu i s-a dat niciun răspuns. Ne putem închipui cîte dureri și cîtă amărăciune se vor fi adunat în sufletul marelui ierarh. După ce scrisese conducătorilor orașului, acum se adresează clerului din Neocezarea⁵⁾ căruia nu-i ascunde durerea ce i-o pricinuieste faptul că se asociază și dinșii împotriva persoanei sale, de parcă ar fi vorba de o coaliție. Motivele? Sînt clasicele sale lucrări: reforma liturgică și cea monahală, pe care într-adevăr numai niște suflete mici nu le-au putut înțelege. Oricum, Sfântul Vasile caută să se explice numai pentru ca răul acuzației de „inovator”, de stricător al tradițiilor (tocmai el care le apărase ca nimeni altul!) să nu se mai răspîndească și mai mult. Cu vreme și fără vreme, ca un alt apostol, așa a lucrat Sfântul Vasile, făcînd apel mai întîi la curățirea inimii și la glasul adevăratei tradiții, dar în același timp cerînd clericilor să nu mai rămînă în rătăcire răstălmăcind învățătura Sf. Grigorie Taumaturgul pe care ziceau că-l urmează.

¹⁾ Epistola XXVIII, 3, Migne, P.G. XXXII, 309.

²⁾ Epistola LXV, Migne, XXXII, 42.

³⁾ Epistola CXXVI, Migne, P.G. XXXII, 552—553.

⁴⁾ Epistola CCIV, Migne, P.G. XXXII, 744—756, pe care am publicat-o în alt loc.

⁵⁾ Epistola CCVII, Migne, P.G. XXXII, 760—765.

Despre cele două motive formale din pricina cărora spune Sfântul Vasile că i s-au adus acuza de „inovator“, și anume, în primul rând despre cîntarea antifonică la serviciile bisericești, (în deosebi la utrenia și la liturghia duminicală), iar în al doilea rând despre organizarea și introducerea monahismului în viața bisericească a Capadociei, spre deosebire de felul cum erau privite aceste două lucruri în biserica din Neocezarea, nu găsim necesar să insistăm aici în mod amănunțit. Se știe că în amîndouă, rolul Sfântului Vasile a fost considerabil. Ca unul, care a imitat mult, în scris și în pastorație, activitatea Sfântului Vasile, Sfântul Ambrozie recunoaște în „Exameronul“ său, la numai cîțiva ani după moartea arhiepiscopului din Capadocia, că creștinii care intrau în Biserică în timpul cîntării antifonice se simțeau parcă luați de valuri, contopindu-se cu toții în același duh de rugăciune. De altfel, încă la Boboteaza anului 356 Sfântul Atanasie al Alexandriei a evitat tulburarea și încăierarea trupelor ariene cu credincioșii ortodocși punînd pe aceștia din urmă să cînte alternativ psalmii polieleului (134 și 135) pînă cînd el se va strecura nevăzut din mijlocul lor. Și, se știe că și Sfântul Ioan Hrisostom tot așa va proceda peste alte cîteva zeci de ani. De aceea n-are dreptate Atarvie să acuze pe Sfântul Vasile de „inovații primejdioase“. Poate chiar eretici ca arienii și donatiștii au împintenit pe creștini să-și îmbogățească și înfrumusețeze cultul. „Țăranul cu mîna pe plug, secerătorul încheind snopii de grîu ori vierul plivind la viță, cu toții se mîngîiau cîntînd psalmi“, va spune pe la anii 400 Fericitul Ieronim (epistola 46).

Acelaș lucru l-am putea spune despre monahism.

Dar mai bine să-l lăsăm pe Sfântul Vasile să grăiască.

În traducere, textul epistolei CCVII, din toamna anului 375, este următorul: „Unanimitatea urii pornită împotriva mea și faptul că toți, pînă la unul, dați ascultare căpeteniei voastre⁶⁾, care duce lupta împotriva persoanei mele, m-au silit să păstrez tăcerea față de voi toți și să nu încep eu cel dintîi să reiau în scris sau verbal legătura cu voi, ci să-mi mistui amărăciunea în tăcere. Întrucît însă nu se cuvine să tăcem în fața calomniilor, nu ca să mă apăr pe mine contrazicînd aceste calomnii, ci doar pentru a nu îngădui să cîștige teren lăsînd pe cei amăgiți să cadă pradă înfrîngerii, am socotit necesar să vă mai trimit o epistolă, prea înțelepților, cu toate că nu m-ați învrednicit de nici un răspuns, la scrisoarea circulară pe care v-am trimis-o de curînd, atît vouă cît și tuturor slujitorilor altarelor din ținutul vostru⁷⁾).

Fraților, nu fiți slugarnici față de cei ce vă vîră în suflete învățăături greșite și nu stați nepăsători uitîndu-vă cum vrăjmașii otrăvesc cu credințe nelegiuite poporul lui Dumnezeu care vi s-a încredințat. Numai Sabelie Libianul⁸⁾ și Marcel de Arcira au mai îndrăznit să propovăduiască și să formuleze în scris astfel de

⁶⁾ E vorba de episcopul Atarvie.

⁷⁾ E vorba de epistola CCIV, de care am mai amintit.

⁸⁾ Sabelie a trăit în sec. III și este primul mare eretic antitrinitar care a negat existența personală a celor 3 ipostaze din Sf. Treime. După el Fiul și Duhul Sfînt sînt numai „moduri“ diferite de existență ale lui Dumnezeu-Tatăl (antitrinitarism modalist). Tatăl ar fi creator, ca Fiul ar fi mîntuitor, ca Duh Sfînt sfințitor. Marcel, episcopul Ancirei, deși semnase formula ortodoxă de la Niceea din anul 325, totuși a îmbrățișat și el sabelianismul. Sub influența lui se vede că a căzut și Atarvie episcopul Neocezarei.

nebunii cum fac acum conducătorii voștri bisericești care debitează niște sofisme și raționamente false, pe care le dau drept produse ale minții lor, deși ei nu sînt în stare să le formuleze limpede. Împotriva mea acești îndrumători ai voștri împrăștie în popor și ce am spus și ce n-am spus, dar în același timp ei se feresc în tot chipul să dea față de mine. Și ce credeți, de ce? Oare nu pentru că se tem că le voi demasca învățăturile lor stricate? Oamenii aceștia au ajuns pînă la un așa grad de nerușinare încît năcocesc împotriva mea tot felul de lucruri fanteziste taxînd învățăturile mele nici mai mult, nici mai puțin decît ca periculoase. Dar să știe că și de ar aduna în căpăținele lor toate nălucirile lungilor nopți de iarnă, tot nu vor putea să-mi pună în socoteală nici cea mai mică blasfemie, pentru că în toate bisericile sînt martori cu miile care mă pot apăra.

2. Dacă-i întrebi care-i cauza acestei nedeclarate și neînduplecate războiri, ei răspund că totul pornește de la modul deosebit în care se recită la noi psalmii și în care se cîntă melodiile glasurilor bisericești precum și alte nimicuri, de care mai curînd ar trebui să se rușineze. Mă mai învinuiesc și pentru că avem între noi oameni care se nevoiesc a trăi în viață ascetică rupîndu-se de lume și de grijiile pămîntești, griji pe care Domnul le aseamănă cu spinii care împiedică cuvîntul să aducă roade (Matei 13, 7). Acești oameni trăiesc în trupurile lor moartea lui Hristos (II Corinteni 4, 10) pentru că își iau asupra lor crucea și urmează Domnului (Marcu 8, 34).

Mărturisesc că și viața mi-aș da-o numai să pot fi învinuit de astfel de nedreptăți și să am pe lingă oameni pe care să-i îndrum într-o astfel de școală a evlaviei. E drept că există oameni cu astfel de virtuți în Egipt, ba se află și în Palestina o seamă de astfel de practicanți ai trăirii evanghelice. Am auzit că chiar și în Mesopotamia se află astfel de bărbați cu viețuire desăvîrșită și fericită. Noi cei din Capadocia sîntem parcă niște copii în comparație cu cei înaintați pe drumul desăvîșirii.

Există și femei care au ales această viață evanghelică preferînd fecioria în locul căsătoriei, învingînd poftele cărnii numai spre a trăi în înfrinare deplină și socotindu-se fericite cu această alegere a lor, ori în ce parte a lumii ar trăi. În această privință, la noi s-a realizat foarte puțin pînă acum, pentru că sîntem numai la începuturile inițierii în evlavie. Dacă acest mod de viețuire aduce o oarecare neorînduială în viața femeilor, eu nu mă îmbulzesc să le apăr⁹⁾. În orice caz, un lucru îl pot afirma: ceeace n-a îndrăznit să spună pînă acum satana, tatăl minciunii, (Ioan 8, 44) o spun acum în deplină libertate inimi care nu cunosc scrupule, și guri care nu mai au frîu.

Dar aș vrea să luați la cunoștință că dorim să avem și noi atît mănăstiri de bărbați cît și de femei care să ducă viață îngerească răstignindu-și trupurile cu patimile și cu poftele lor (Galateni 5, 24), fără să mai tremure îngrijați de hrană și de îmbrăcăminte, ci să stăruiască în ținută cuviincioasă și să fie prezenți cu toată ființa zi și noapte la rugăciune. În acest caz gura lor nu mai vestește lucruri omenești, ci cîntă într-una imne către Dumnezeu, desigur lucrînd în același timp și cu mîinile lor, pentru ca să aibă ce să dea și celor lipsiți.

⁹⁾ Să fie aici vreo aluzie la cele semnalate de fratele său Grigorie de Nissa în epistola privitoare la călătoria pe la Ierusalim? (Gregorii Nysseni, *Opera*, VIII, 2, Leiden 1959) (ed. G. Pasquali) pp. 13—19.

3. Răspunzînd la acuza cîntării de psalmi, prin care calomniatorii sperie îndeosebi pe oamenii mai simpli, iată ce am de spus: Obiceiurile care predomină azi în mai toate bisericile Lui Dumnezeu sînt asemănătoare și unanime. De cu noapte poporul se scoală să meargă la casa de rugăciune, unde cu oboseală, cu mîhnire și cu lacrimi stăruitoare se mărturisește Domnului, apoi se ridică să treacă de la rugăciuni la cîntarea de psalmi. Aici, împărțiți în două cete, credincioșii cîntă pe rînd psalmi, dînd astfel mai multă tărie în meditația la cuvintele Scripturii și concentrîndu-și în același timp atenția spre o mai statornică îndrumare a gîndurilor și a simțămintelor. Apoi schimbăm metoda: se încredințează unuia grija de a începe cîntarea și ceilalți îi răspundem. Astfel, după ce am petrecut noaptea prin alternarea cîntării cu rugăciunea¹⁰⁾ acum cînd lumina zilei începe să lucească, tot poporul, într-o gură și cu o inimă, înălțăm spre Dumnezeu psalmul de mărturisire (psalmul 50) din care fiecare ne însușim îndemnuri la pocăință.

Dacă din pricina acestor obiceiuri vă separați de noi, atunci va trebui să vă separați și de egipteni, de locuitorii celor două Libii, de tebani¹¹⁾, de palestenieni, de arabi, de fenicieni, de sirieni și de cei ce locuiesc pe țărmurile Eufratului, cu un cuvînt de toți cei ce cinstesc privegheările de noapte, rugăciunile și cîntările în comun.

4. Dar se obiectează că aceste practici nu existau în timpul Sfîntului Grigorie Taumaturgul. Pe atunci însă nu existau nici litiile acestea sau cîntările de pocăință pe care le cîntați acum. Și asta n-o spun sub formă de mustrare și pentru că aș dori ca toți să trăiți în plîns și în pocăință continuă, căci nici noi nu facem altceva decît ne rugăm pentru păcatele noastre. Dar nu cu cuvinte omenești, ci cu cuvintele Duhului căutăm noi să împlînzim pe Dumnezeu¹²⁾. Ziceți că pe vremea fericitului Grigorie nu existau aceste practici? Ce mărturii aveți în această privință, voi care n-ați păstrat pînă acum niciuna din rînduiele lui? Grigorie nu-și acoperea capul în timpul rugăciunilor¹³⁾. Cum ar fi putut-o face, cînd adevăratul ucenic al Apostolului spunea: orice bărbat, care se roagă și proorocește avînd capul acoperit, necinstește capul său și „bărbatul nu trebuie să-și acopere capul fiind chip și slavă a lui Dumnezeu“ (I Corinteni 11, 4 și 7). Acest suflet curat care se învrednicise de comuniunea Duhului Sfînt fugea de jurăminte, mulțumindu-se să spună doar „da“ sau „nu“, după cuvîntul Mintuitorului: „iar eu zic să nu vă jurați nicidecum“ (Matei 5, 34 și 37). El n-a cutezat să-i spună fratelui său „nebunule“, căci se temea de amenințarea lui Dumnezeu (Matei 5,

¹⁰⁾ Desigur, rînduiala utreniei și în general a tuturor celor șapte laude s-a completat în strînsă legătură cu dezvoltarea monahismului. A se vedea: P. Vintilescu, Psalmul 50.

¹¹⁾ E vorba de Thebaida Prima din Egiptul de Sus, una din patriile prime ale monahismului.

¹²⁾ Creștinii din Neocezarea respectau tipicul vechi, care cuprindea la rînduiala celor șapte laude altă serie de psalmi decît cea prevăzută de tipicul „nou“ unde predomină de acum melodia și ordinea antifonică cerută de „noua etapă“ de dezvoltare liberă a Bisericii. Expresia: „nu cu cuvinte omenești“ face aluzie la rugăciunile compuse de Atarvie însuși. În locul acestor compoziții proprii, Sfîntul Vasile și Biserica întregă a preferat psalmi antifonici.

¹³⁾ Se vede că Atarvie și clericii lui stăteau cu capetele acoperite pe toată durata slujbelor.

22). Cuvinte pătimase, de minie și de amărăciune n-au ieșit din gura lui. Nici ura, nici defăimarea, căci știa că ele nu duc la împărăția lui Dumnezeu. Pisma și trufia erau departe de acest suflet nevinovat. Nu s-ar fi apropiat de altar nici-odată pînă nu se împăca întîi cu fratele său (Matei 5, 23 și 24). Cu totul urgisite îi erau Sfîntului Grigorie Taumaturgul minciuna și viclenia cu care se țeș acum la voi defăimarea unuia și a altuia, pentru că știa că minciuna s-a născut de la diavolul și că Dumnezeu va pierde pe toți cei ce grăiesc minciună (Psalm 5, 7).

Dacă sînteți convinși că întru voi nu există astfel de patimi, căci sînteți curați, atunci într-adevăr sînteți ucenicii Celui ce vă învață poruncile Domnului; dacă nu, atunci băgați de seamă să nu strecurați țînțarul (Matei 23, 24) ca nu cumva legîndu-vă de tonul în care se cîntă psalmi, să vă faceți vinovați față de cele mai mari porunci. Datoria de a mă apăra m-a silit să folosesc acest limbaj ca să vă învățați să scoateți mai întîi bîrna din ochii voștri, căci numai atunci veți putea scoate paiul din ochii altora (Matei 7, 3, 4 și 5). Cu toate acestea, le trecem cu vederea toate pentru că nimic nu rămîne necercetat de ochiul lui Dumnezeu. Numai de s-ar păzi cu tărie poruncile de căpetenie și să puneți capăt inovațiilor din domeniul credinții! Nu tăgăduiți numele lui Hristos (schimonosind învățătura despre El)! Nu răstălmăciți cuvintele Sfîntului Grigorie¹⁴). Astfel, atîta vreme cît voi sufla și voi putea grăi, va fi cu neputință să tac față de o așa mare primejdie a sufletelor“.

¹⁴) După cum spune și în epistola CCX, 5, (Migne, P.G. XXXII, 772—777) Sfîntul Vasile denunță greșala lui Atarvie atunci cînd răstălmăcește pasajul respectiv din „Expunerea credinții“, în care Sfîntul Grigorie Taumaturgul afirmă că „Tatăl și Fiul sînt în sine doi, numai în ființă sînt unul“. Ca și Sabelie, Atarvie interpreta lucrurile în sens monarhianist. Toate le trecea Sfîntul Vasile cu vederea, dar această rătăcire cerea să o părăsească. Un părinte adevărat nu putea spune altfel.

SFINTUL VASILE CEL MARE OMILIE DESPRE SMERENIE ¹⁾

1. Dacă omul ar fi rămas în slava ce i s-a rînduit de Dumnezeu, n-ar fi avut o falsă măreție, ci una adevărată. Ar fi fost înălțat de puterea lui Dumnezeu, ar fi fost luminat de înțelepciunea dumnezeiască și s-ar fi bucurat de viață veșnică și de veșnicile bunătăți. Dar pentru că și-a mutat în altă parte dorința de mărirea dumnezeiască, pentru că nădăjduia să fie mai mare și pentru că se grăbea să ia ce nu putea lua, a pierdut și ceea ce putea avea. De aceea cel mai bun mijloc pentru mîntuirea lui, pentru vindecarea de boală și pentru întoarcerea spre starea de la început, este smerenia, adică a nu-și închipui că se poate împodobi cu propriile lui puteri cu vreo mărire oarecare, ci să o ceară de la Dumnezeu. Așa își va îndrepta greșeala, așa își va vindeca boala, așa se va întoarce la sfînta poruncă, pe care părăsit-o. Dar diavolul, care a doborât pe om prin nădejdea unei false măriri, nu încetează de a-l momi cu aceleași ispite și de a născoci pentru asta nenumărate untiri. Îi înfățișează ca mare lucru strîngerea de avuții, ca să-l facă să se mîndrească cu ele și să se străduiască pentru ele. Și totuși bogăția nu-i spre mărire, ci spre mare primejduire. Strîngerea de avuții este temei de lăcomie, iar stăpînirea lor nu ajută cu nimic la dobîndirea unui nume bun, ci îngîmfă în zadar, mîndrește în deșert, pricinuieste sufletului o boală asemănătoare umflăturii. Umflătura trupurilor nu este nici sănătoasă, nici folositoare, ci semn de boală, vătămare a sănătății, început de primejduire a vieții și prilej de pieire. Așa-i și mîndria pentru suflet. Mîndria ia naștere nu numai de pe urma bogățiilor, că oamenii se mîndresc nu numai cu traiul îmbelșugat și cu luxul îmbrăcămintei prilejuit de bogăție (bogații întind mese îmbelșugate și costisitoare peste trebuință; se îmbracă cu haine de care n-au nevoie; își construiesc case mărețe și le împes- trișează cu fel de fel de podoabe; tirăsc după ei mulțime de slugi și cete de nenumărați lingușitori) ci se mîndresc peste fire și cu dregătoriile pe care le au. Dacă poporul le dă o dregătorie, dacă sînt învredniciți cu o conducere oarecare, dacă li se acordă o demnitate deosebită, ei, cu acest prilej, ca și cum ar depăși pe ceilalți oameni, cred nu numai că scaunul lor este așezat pe nori, ci socotesc pe oamenii de sub ei vrednici de a fi călcați în picioare; se semețesc față de cei care le-au dat slujba și se îngîmfă față de aceia prin care sînt ceea ce li se pare că

¹⁾ Migne, *Patrologia greacă*, vol. 31, col. 525—540.

sînt. Niște oameni ca aceștia se găsesc într-o stare sufletească plină de nebunie; că mărirea lor este mai trecătoare decît visul, iar strălucirea de care sînt înconjurăți mai deșartă decît nălucirile nopții; mărirea lor a luat ființă la o hotărîre a poporului și se destramă tot printr-o hotărîre a poporului. Așa a fost acel fiu fără de minte al lui Solomon, tînăr cu vîrsta, dar mai tînăr cu mintea. Poporul i-a cerut să împărătească mai blind; el, însă, l-a amenințat cu o domnie și mai aspră; iar prin amenințare a pierdut domnia; prin ce se aștepta că va fi un împărat mai puternic, prin aceea a fost dat jos din dregătoria pe care o avea ²⁾.

Îl mai semețește pe om și puterea mîinilor, iuteala picioarelor, frumusețea trupului, toate nimicite de boală și vestejite de vreme. Omul nu simte că „*tot trupul este iarbă și că toată mărirea omului ca floarea ierbii. Uscatu-s-a iarba și floarea a căzut*“ ³⁾. Așa a fost semețirea uriașilor cu puterea lor ⁴⁾, gîndul nesocotitului Goliat, luptătorul împotriva lui Dumnezeu ⁵⁾; așa a fost cu Adonis care se mîndrea cu frumusețea chipului său ⁶⁾, și cu Avesalom care se îngîmfă cu bogăția părului capului său ⁷⁾.

2. Chiar înțelepciunea și priceperea, care par cele mai mari și mai trainice bunuri pe care le au oamenii, sînt și ele zadarnice, că îngîmfă și dau omului o înălțime neadevărată; ele sînt nimica dacă le lipsește înțelepciunea dată de Dumnezeu. Diavolul n-a reușit cu istețimea lui îndreptată împotriva omului; ceea ce meșteșuga împotriva omului a uneltit-o, fără să-și dea seama, împotriva lui. N-a păgubit atîta pe om, pe care nădăjduia să-l înstrăineze de Dumnezeu și de viața veșnică, cît s-a trădat pe sine însuși, că s-a depărtat de Dumnezeu și a fost osîndit la moarte veșnică. Diavolul a fost prins și în cursa întinsă Domnului: a fost răstignit, deși se aștepta să-L răstignească pe Domnul; a murit, deși nădăjduia să-L nimicească prin moarte pe Domnul. Dacă deci stăpînitorul lumii ⁸⁾, întîiul, marele și nevăzutul maestru al înțelepciunii lumești este prins în propriile dibăcii ale minții sale și ajunge de săvîrșește cea mai mare nebunie, cu mult mai mult ucenicii, imitatorii lui, chiar de-ar născoci cu mintea lor nenumărate dibăcii, „*ajung nebuni, zicînd că sînt înțelepți*“ ⁹⁾. Planuri dibace a făcut Faraon pentru a pierde pe Israil; dar înțeleptului Faraon i-a venit pieirea, fără să-și dea seama, tocmai de acolo de unde nici nu se aștepta: copilul dat morții din porunca lui este crescut pe ascuns chiar în palatele împărătești ¹⁰⁾; și acest copil a nimicit puterea lui Faraon, a întregului popor egiptean și a mîntuit pe Israil ¹¹⁾. Ucigașul Abimeleh, fiul nelegitim al lui Ghedeon ¹²⁾ a ucis pe cei șaptezeci de fii legitimi ai

²⁾ III Împărați, 12, 14—18.

³⁾ Isaia, 40, 6—7.

⁴⁾ Facere, 6, 4; Înțelepciunea lui Solomon, 14, 6.

⁵⁾ I Împărați, 17, 4.

⁶⁾ III Împărați, 1, 5—6.

⁷⁾ II Împărați, 14, 26.

⁸⁾ Ioan, 12, 31.

⁹⁾ Romani, 1, 22.

¹⁰⁾ Ieșire, 2, 5—10.

¹¹⁾ Ieșire, 14, 30.

¹²⁾ În Judecători, 9, 1—59, Abimeleh nu este fiul lui Ghedeon, ci al lui Ierobaal.

lui Ghedeon; socotea că a născocit cu asta un plan dibaci, ca să-și întărească stăpînirea; apoi a zdrobit pe cei ce l-au ajutat la omor; dar este zdrobit de ei; și, în sfîrșit, este ucis de o piatră aruncată de mîna unei femei. Sfat pierzător au plănuit cu dibăcie toți iudeii împotriva Domnului, zicînd în ei înșiși: „*Dacă vom lăsa lucrurile așa*¹³⁾ *toți vor crede în El și vor veni romanii și ne vor lua locul și neamul*“¹⁴⁾. Cu acest sfat au ajuns la uciderea lui Hristos; s-au gîndit să-și salveze neamul și țara, dar planurile lor i-au pierdut: au fost alungați din țara lor și s-au înstrăinat și de legile lor și de religia lor. Într-un cuvînt, din nenumărate pilde poți vedea că este șubredă înțelepciunea omenească, că este, mai bine spus, mică și umilă decît mare și înaltă.

3. Așa că nici un om cu dreaptă judecată nu se va mîndri nici cu înțelepciunea lui și nici cu cele de care am vorbit mai înainte, ci va da crezare sfatului foarte bun al fericitei Ana și al profetului Ieremia: „*Să nu se laude înțeleptul cu înțelepciunea lui; să nu se laude puternicul cu puterea lui; să nu se laude bogatul cu bogăția lui!*“¹⁵⁾.

— Dar care este lauda cea adevărată? Prin ce este mare omul?

— „*În aceasta să se laude cel ce se laudă, spune Dumnezeu, în a înțelege și a cunoaște, că Eu sînt Domnul*“¹⁶⁾. Aceasta-i înălțimea omului; aceasta-i slava și măreția lui: să cunoască ce-i cu adevărat mare, să se lipsească strîns de Dumnezeu și să caute slava lui în slava care vine de la Domnul. Apostolul spune: „*Cel ce se laudă, în Domnul să se laude*“¹⁷⁾ cînd a spus: „*Hristos s-a făcut pentru noi înțelepciune de la Dumnezeu, îndreptățire, sfințire și răscumpărare, pentru ca, precum este scris: „Cel ce se laudă, în Domnul să se laude”*“¹⁸⁾. Atunci e laudă desăvîrșită și completă în Dumnezeu, cînd omul nu se laudă nici cu îndreptățirea lui proprie, ci cunoaște că este lipsit de orice îndreptățire adevărată și că îndreptățirea sa se săvîrșește numai prin credința în Hristos. Și Pavel se laudă cu aceea că nu ținea seamă de faptele de dreptate săvîrșite de el, ci căuta îndreptățirea în Hristos, dobîndită de la Dumnezeu pe temeiul credinței, o căuta în cunoașterea lui Hristos, în puterea învierii Lui, în participarea la patimile Lui, în asemănarea cu moartea Lui, ca să ajungă la învierea din morți¹⁹⁾. Cu astfel de gînduri a doborât Pavel orice înălțare a mîndriei.

Nu-ți mai rămîne deci nimic cu ce să te mîndrești, o, omule! Că lauda și nădejdea ta stau în a-ți omorî toate ale tale și în a căuta viața viitoare în Hristos, a cărei pîrgă o avem chiar acum cînd sîntem în viața aceasta pămîntească, pentru că trăim în întregime prin harul și darul lui Dumnezeu. „*Că Dumnezeu este Cel Care lucrează întru noi ca să voiți și să lucrați spre bună plăcerea Lui*“²⁰⁾. Dumnezeu descoperă prin Duhul Lui²¹⁾ înțelepciunea Sa rînduită mai dinainte spre

¹³⁾ În Evanghelie: „*Dacă-L vom lăsa așa*“.

¹⁴⁾ Ioan, 11, 48.

¹⁵⁾ I Împărați, 2, 3; Ieremia, 9, 22.

¹⁶⁾ Ieremia, 9, 23.

¹⁷⁾ I Corinteni, 1, 31.

¹⁸⁾ I Corinteni, 1, 30—31.

¹⁹⁾ Filipeni, 3, 9—11.

²⁰⁾ Filipeni, 2, 13.

²¹⁾ I Corinteni, 2, 10.

slava noastră²²⁾; Dumnezeu dă puteri celor care lucrează. Pavel spune: „*Mai mult decît toți m-am ostenit, dar nu eu, ci harul lui Dumnezeu, care este în mine*“²³⁾ Dumnezeu izbăvește de primejdii împotriva oricărei așteptări omenești. „*Noi înșine ne-am socotit, spune Pavel oșîndiși la moarte, ca să nu ne încredem în noi înșine, ci în Dumnezeu Care înviază morții, Care ne-a izbăvit și ne izbăvește de la o moarte ca aceasta și în Care nădăjduim că încă ne va mai izbăvi*“²⁴⁾.

4. Spune-mi, deci, pentru ce te mîndrești cu faptele tale bune ca de propriile tale fapte, în loc să mulțumești pentru aceste daruri Celui Ce ți le-a dat? „*Ce faptă bună ai, pe care să n-o fi primit? Iar dacă ai primit-o, pentru ce te lauzi ca și cum n-ai fi primit-o*“²⁵⁾. Nu datorită faptelor tale de dreptate ai cunoscut pe Dumnezeu, ci Dumnezeu te-a cunoscut datorită bunătății Lui. Pavel a spus: „*Cunoscînd pe Dumnezeu, dar, mai bine spus, fiind cunoscuți de Dumnezeu*“²⁶⁾. Nu prin virtutea ta ai prins pe Hristos, ci Hristos te-a prins pe tine prin venirea Lui. Pavel spune: „*Urmăresc doar (răsplata), o voi prinde precum și eu am fost prins de Hristos*“²⁷⁾; iar Domnul spune: „*Nu voi M-ați ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi*“²⁸⁾. Te mîndrești că ai fost cinstit și ai milostivirea lui Dumnezeu pricină de îngîmfare? Atunci te vei cunoaște cine ești, cînd vei fi alungat din paradis ca Adam²⁹⁾, cînd vei fi părăsit de Duhul ca Saul³⁰⁾, cînd vei fi tăiat din rădăcina cea sfîntă ca Israil³¹⁾. Scriptura spune: „*Prin credință stai; nu te îngîmfa, ci teme-te*“³²⁾. După har urmează judecata; iar Judecătorul va cerceta cu ai întrebuițat cele dăruite ție.

Dar dacă nu înțelegi nici aceea că ai primit har de la Dumnezeu, ci, dimpotrivă datorită unei neîncipuite nesimțiri, faci din harul dat propria ta faptă, gîndește-te că nu ești mai de preț ca apostolul Petru. Nu poți întrece în dragostea ta de Domnul, pe Petru care L-a iubit atît de puternic încît voia să moară pentru El. Și totuși, cînd Petru a rostit cu mîndrie cuvintele: „*Dacă toți se vor sminti întru Tine, eu niciodată nu mă voi sminti*“³³⁾, a fost lăsat de Domnul în marginile slăbiciunii omenești; și atunci a căzut și s-a lepădat de Hristos³⁴⁾. Prin păcatul său Petru a fost înțeleptit spre evlavie și a fost învățat să fie și înțelegător față de cei slabi, dar să-și vadă și propria lui slăbiciune, cunoscînd bine că după cum atunci cînd era să se începe în mare a fost ușurat de dreapta lui Hristos³⁵⁾, tot așa și în furtuna smintelii, în primejdie de a pieri prin necredință, a fost păzit de puterea lui Hristos Care chiar i-a prezis cele ce aveau să i se întîmple, spunînd-

²²⁾ I Corinteni, 2, 7.

²³⁾ I Corinteni, 15, 10.

²⁴⁾ II Corinteni, 1, 9—10.

²⁵⁾ I Corinteni, 4, 7.

²⁶⁾ Galateni, 4, 9.

²⁷⁾ Filipeni, 3, 12.

²⁸⁾ Ioan, 15, 16.

²⁹⁾ Facere, 3, 23—24.

³⁰⁾ I Împărați, 16, 14.

³¹⁾ Romani, 11, 16—18.

³²⁾ Romani, 11, 20.

³³⁾ Matei, 26, 33.

³⁴⁾ Matei, 26, 69—75.

³⁵⁾ Matei 14, 28—31.

du-i: „Simone, Simone, iată satana a cerut să vă cearnă ca pe grâu. Dar Eu M-am rugat pentru tine ca să nu piară credința ta și tu întorcându-te întărește pe frații tăi”³⁶⁾. Și Petru, dăscălit în acest chip, a fost pe bună dreptate ajutat, că a fost învățat să arunce din sufletul său mândria și să fie înțelegător cu cei slabi.

Fariseul acela nesuferit și peste măsură de îngîmfat, care vorbea cu neobrăzare nu numai despre sine, ci defăima înaintea lui Dumnezeu și pe vameș, a pierdut lauda dreptății din pricina păcatului mândriei. Vameșul, însă, s-a pogorît de la templu îndreptățit, pentru că a slăvit pe Dumnezeul cel sfînt, pentru că nici nu îndrăznea să-și ridice privirea la cer, ci cerea numai milostivire de la Dumnezeu, învinuindu-se pe sine și prin chipul în care stătea în biserică și prin lovirea pieptului și prin aceea că n-a cerut nimic altceva decît milostivire³⁷⁾.

Caută deci și ferește-te de pilda cumplitei pagube aduse de mândrie! Cel mîndru și-a păgubit mîntuirea, cel cu limba îndrăzneată a pierdut răsplata; a fost micșorat mai mult decît cel smerit și păcătos, pentru că s-a mărit pe sine mai mult decît acela și pentru că n-a așteptat hotărîrea de la Dumnezeu, ci și-a rostit-o singur.

Nu te mîndri dar niciodată față de nimeni, nici față de cel mai mare păcătos! Adeseori smerenia mîntuie pe cel cu multe și mari păcate. Nu socoti niciodată că tu ești mîntuit și celălalt pierdut. Niciodată! Dacă tu cu gura ta hotărăști că ești mîntuit, vei fi osîndit de hotărîrea lui Dumnezeu. „Nu mă judec pe mine însumi, a spus Pavel, că nu mă știu vinovat cu nimic; dar nu cu aceasta m-am mîntuit; însă Cel Care mă judecă este Domnul”³⁸⁾.

5. Socotești că ai săvîrșit vreo faptă bună? Mulțumește lui Dumnezeu! Nu te mîndri cu ea față de semenul tău! „Fiecare, spune Pavel, să-și cerceteze fapta lui și atunci va avea laudă față de sine numai și nu față de altul”³⁹⁾. Cu ce ai folosit pe semenul tău, dacă-ți trîmbezi credința, dacă spui că ai suferit prigoniri pentru numele lui Hristos sau dacă spui că ai îndurat ostenele postului? De pe urma tuturor acestora tu cîștigi, și nu altul. Teme-te să nu ai aceeași cădere ca și diavolul, care s-a mîndrit față de om, dar a căzut mai jos decît omul și a ajuns călcat în picioare de cel pe care avea de gînd să-l calce în picioare. La fel a fost și căderea israeliților. S-au mîndrit față de celelalte neamuri spunînd că sînt necurate, și ei cu adevărat au ajuns necurați iar neamurile s-au curățit. „Dreptatea lor a ajuns ca o cîrpă lepădată”⁴⁰⁾, iar nelegiuirea și necredința neamurilor s-au șters prin credință. Într-un cuvînt, adu-ți aminte de adevărul proverbului care spune: „Dumnezeu celor mîndri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har”⁴¹⁾. Să ai în fața ochilor cuvintele Domnului: „Tot cel ce se înalță pe sine se va smeri, iar cel ce se smerește se va înalța”⁴²⁾. Să nu fii judecător nedrept, cînd judeci faptele tale și nici nu le judeca pentru a-ți face plăcere. Dacă ți se pare că ai făcut vreun bine, nu socoti numai acest bine uitînd cu știință celelalte păcate; nici nu te mîndri cu faptele bune săvîrșite astăzi iertîndu-te singur de fap-

³⁶⁾ Luca, 22, 31—32.

³⁷⁾ Luca, 18, 10—14.

³⁸⁾ I Corinteni, 4, 3—4.

³⁹⁾ Galateni, 6, 4.

⁴⁰⁾ Isaia, 64, 6.

⁴¹⁾ Proverbe, 3, 34; Iacob, 4, 6; I Petru, 5, 5.

⁴²⁾ Luca, 14, 11.

tele rele săvârșite ieri sau alaltăieri, ci cînd ai de gînd să te lauzi cu o faptă bună săvîrșită acum, adu-ți aminte de fapta rea de mai demult și atunci vei pune capăt mîndriei nesăbuite. Dacă vezi pe semenul tău păcătuiind, nu te uita numai la acest păcat al lui, ci amintește-ți de faptele bune pe care le-a săvîrșit și le săvîrșește; și adeseori vei vedea că este mai bun decît tine, dacă vei cerceta toate faptele lui și nu te vei opri la nimicuri. Nici Dumnezeu nu cercetează cu deamănuntul faptele oamenilor. „Eu, spune Domnul, vin să adun faptele și gîndurile oamenilor“⁴³⁾. Odată, cînd Dumnezeu a voit să pedepsească pe Iosafat pentru un păcat săvîrșit, și-a adus aminte și de faptele lui bune și a zis: „Dar au fost găsite și cuvînte bune întru tine“⁴⁴⁾.

6. Să ne spunem neîncetat aceste cuvinte și unele ca acestea, pentru a îndepărta de la noi mîndria; să ne coborîm pe noi înșine, ca să ne înălțăm fiind următorii Domnului Care s-a pogorît din cer la cea mai mare umilință ca de la umilință să ne urcăm la o minunată înălțime. Toate faptele Domnului ne învață smerenia. Cînd era prunc era în peșteră, și nu în pat, ci în iesle; în casa unui teslar și a unei sărmane mame, supunîndu-Se mamei lui și logodnicului ei; a fost învățat și a auzit lucruri pe care nu avea nevoie să le învețe și să le audă; punea întrebări și prin întrebările puse minuna pe toți cu înțelepciunea Lui. S-a supus lui Ioan și Stăpînul a primit de la rob botezul. Nu s-a împotrivit nici unuia din dușmanii Săi și nici nu s-a folosit de nespusa putere pe care o avea, ci se supunea lor ca un ora care ar fi fost mai puternici decît El, îngăduind puterii acesteia trecătoare să-și arate toată tăria ei. A stat înaintea arhierilor cum stă un acuzat, a fost dus înaintea guvernatorului și a îndurat judecata și cu toate că putea să vădească pe huliatori, suferea în tăcere hulele; a fost scuipat de slugi și de cei mai josnici robi, a fost dat morții, ba chiar la moartea cea mai rușinoasă pentru oameni. Astfel Domnul nostru a străbătut, de la naștere pînă la sfîrșitul Său, toate cele omenești. Dar după o atît de mare smerenie își arată în urmă mărirea Să, preamărind împreună cu El pe cei care au trăit împreună cu El fără de mărire. Dintre aceștia, cei dinții au fost fericiții ucenici, oameni sărmani și goi care au cutreierat lumea nu cu înțelepciunea cuvîntului, nu cu mulțimea însoțitorilor, ci singuri, mergînd din loc în loc, singurateci, călătorind cînd pe uscat, cînd pe mare, biciuiți, loviți cu pietre, prigoniiți și, în sfîrșit, uciși.

Aceștia sînt pentru noi învățăturile părintești și dumnezeiești! Să imităm pilda lor, ca prin smerenie să răsără și pentru noi mărirea veșnică, darul desăvîrșit și adevărat al lui Hristos.

7. Cum vom dobîndi dar smerenia cea mîntuitoare și vom îndepărta buboiul pierzător al mîndriei ?

Dacă în toate împrejurările vieții vom pune în practică smerenia și dacă nu vom trece nimic cu vederea, mîndria nu ne va vătăma. Că sufletul ia chipul ocupațiilor noastre, ia înfățișarea celor ce facem, și se aseamănă cu ele. Să-ți fie dar deprinse cu smerenia și înfățișarea și haina și mersul și statul și hrana și așternutul și casa și toate lucrurile din casă. Cuvîntul, cîntecul și vorba cu vecinii să fie mai degrabă măsurate decît îngîmfate. Nu întrebuița vorbe umflate și meșteșugite, nici nu folosi glas afectat în cîntecele tale. Nu fi mîndru și grav în vor-

⁴³⁾ Isaia, 66, 18.

⁴⁴⁾ II Paralipomena, 19, 3.

birile tale, ci îndepărtează orice lăudăroşenie. Fii îndatoritor cu prietenii, blind cu slugile, răbdător cu cei care te supără, milostiv cu cei de jos. Mîngîie pe cei năpăstuiţi, cercetează pe cei bolnavi; nu privi de sus pe nimeni; vorbeşte cu blîndeţe, răspunde cu bucurie celui ce te întrebă; fii binevoitor cu toată lumea; cînd vorbeşti, nu te lăuda şi nici nu pune pe alţii să te laude; nu primi cuvinte necuviincioase, ascunde, pe cît poţi, însuşirile şi faptele tale bune; cînd păcătuieşti, învinovăteşte-te şi nu aştepta muştrările altora⁴⁵⁾, ca să te asemeni omului celui drept, care el cel dintîi se învinovăteşte, ca să fii ca Iov care nu s-a ruşinat de mulţimea locuitorilor cetăţii de a mărturisi în faţa tuturor greşala lui⁴⁶⁾. Nu fi aspru cînd dojeneşti, nici grabnic şi pătimaş cînd mustri, că şi aceasta este tot mîndrie. Nu osîndi pe alţii pentru toate fleacurile ca şi cînd tu ai fi cu desăvîrşire drept. Priveşte cu ochi înţelegători pe cei ce greşesc şi ridică-i duhovniceşte din păcatul lor, aşa cum îndeamnă apostolul, „luînd seama la tine însuşi, ca să nu cazi şi tu în ispită“⁴⁷⁾. Să pui atîta rîvnă în a nu fi preamărit de oameni cîtă rîvnă pun alţii în a fi preamăriţi, de-ţi aminteşti de Hristos Care a spus că cel care caută de buna sa voie laudă de la oameni şi face binele pentru a fi văzut de oameni, pierde răsplata de la Dumnezeu: „Îşi iau plata lor!“⁴⁸⁾ a spus Domnul. Să nu-ţi pierzi deci plata de la Dumnezeu vrînd să fii văzut de oameni. Dumnezeu este marele privitor al faptelor noastre. Să iubeşti mărirea pe care ţi-o dă Dumnezeu! El dă strălucită răsplată. Ai fost numit într-o slujbă înaltă şi te cîntesc şi te preamăresc oamenii? Poartă-te cu cei de sub stăpînirea ta, ca şi cum ai fi egal cu ei, „nu ca stăpîn al păstoriţilor“⁴⁹⁾. Domnul a poruncit: „Cel care vrea să fie între voi întîiul să fie slugă tuturor“⁵⁰⁾.

Pe scurt, urmăreşte aşa de mult smerenia ca şi cum ai fi îndrăgostit de ea. Îndrăgeşte-o şi te va înălţa. Aşa vei merge pe calea care duce cu bine la mărirea cea adevărată, mărirea îngerilor, mărirea de la Dumnezeu. Hristos te va mărturisi înaintea îngerilor că eşti ucenic al Lui⁵¹⁾ şi te va înălţa dacă vei fi următor smereniei Celui care a spus: „Învăţaţi de la Mine că sînt blînd şi smerit cu inima şi veţi afla odihnă sufletelor voastre“⁵²⁾, Căruia mărirea şi stăpînirea, în vecii vecilor. Amin.

Traducere de preot prof. D. Fecioru

⁴⁵⁾ Proverbe, 18, 17.

⁴⁶⁾ Iov, 31, 34.

⁴⁷⁾ Galateni, 6, 1.

⁴⁸⁾ Matei, 6, 2.

⁴⁹⁾ I Petru, 5, 3.

⁵⁰⁾ Marcu, 10, 44.

⁵¹⁾ Luca, 12, 8.

⁵²⁾ Matei, 11, 29.

P R O B L E M E P A S T O R A L E Ș I L I T U R G I C E

SFINTUL VASILE CEL MARE CUVÎNT PENTRU INSTALAREA PREOȚILOR

Ia seama la tine însuși, o preotule, și fii cu luare aminte la dregătoria preoțească pe care ai primit-o cu scopul s-o săvârșești întru frica lui Dumnezeu.

De acum încolo, gîndește-te bine că tu n-ai fost chemat să pui mîna pe o dregătorie pămîntească, ci ai fost chemat să ți se încredințeze o slujire cerească. N-ai pus mîna pe o slujbă omenească, ci ți s-a dat o slujbă îngerească.

Silește-te din toate puterile să te arăți un lucrător care nu este cu puțință să se facă de rușine, dovedindu-te ca unul care drept învață cuvîntul adevărului.

Mai ia seama iarăși, să nu te duci să săvârșești sfintele slujbe în biserică avînd o dușmănie pe cineva, pentru ca nu cumva prin aceasta să îndepărtezi pe Mîngietorul. În ziua în care oficiezi slujbă să nu chemi la judecată pe nimeni și, de regulă, nicidecum să nu fii iubitor de dispute și gîlcevuri. Roagă-te, dedicîndu-te citirii și meditației pînă în ceasul acesta al slujbei dumnezeiești și numai așa apropi-te de sfîntul altar, fiind adînc pătruns de duhul pocăinței.

Cînd slujești, nu avea atenția îndreptată încoace și încolo, de jur împrejur, și să nu dai zor la slujbă, tăind sau prescurtînd rugăciunile.

În timp ce te rogi în biserică, nu-ți îndrepta privirea către fața vreunui om, ci privește încordat spre Împăratul-Dumnezeu Care-ți stă în față și spre Puterile îngerești înconjurătoare.

Nicidecum să nu te arăți fățarnic în slujba ta și să nu împărtășești pe cineva cu Sfîntul Trup atunci cînd nu trebuie.

Fă-te vrednic în respectarea sfintelor canoane ale Bisericii și oficiază sfintele slujbe așa precum rînduiesc ele. Fii cu luare aminte cum te apropii de sfînta masă și la felul cum slujești lui Dumnezeu și vezi pe cine și pentru ce îl împărtășești cu Sfînta Cuminecătură și pe cine și pentru ce îl oprești de la această Sfîntă Taină. Ia seama deci să nu fie uitate poruncile Domnului și predaniile Sfinților Săi Ucenici, fiindcă însuși Domnul zice: „Nu dați cele sfinte cîinilor, nici nu aruncați mărgăritarele Mele înaintea porcilor...” (Matei 7, 6). Așadar, bagă și tu de seamă să nu fii subjugat de vreun sentiment de teamă... în ceasul acela în care tu săvârșești slujba divină.

Fii cu luare aminte la aceia care voiesc să se împărtășească cu Sfintele Daruri acasă la ei. Tu însuși vei vedea că Sfintele Daruri sînt dăruite — celor care se

împărtășesc acasă — și de către femei, dar și de către cei nevrednici. Vezi, așadar, cum au rînduit sfintele canoane și sinoadele Sfinților Părinți cu privire la aceasta. Străduiește-te să faci așa și să nu încredințezi Sfintele Daruri celor nevrednici sau celor neinstruiți în tainele religiei, pentru motivul că aceștia se întorc la credința ortodoxă. Vai de preoții aceia care dau Sfintele Daruri unora ca aceștia!

Încă mai ia seama bine ca nu cumva să cadă insecte în sfintul potir sau, din nepăsarea ta, să se umezească sau să se mucezească sau să se prăfuiască sau să atingă de el mîinile ereticilor.

Fii cu grijă, de asemenea, cum pui sfintul potir cu Sfintele Daruri la locul lui în sfînta proscomidie după săvîrșirea Sfintei Liturghii, ca nu cumva, grăbindu-te, să cadă pe jos Mărgăritarul sau să rămînă în sfintul potir neconsumat sau, mai avînd lichid, să se păteze de praf sfintul potir însuși. Numai după ce le-ai pus în bună rînduială și pe unele și pe altele, după săvîrșirea Sfintei Liturghii, nu mai atunci mergi în pace.

Dacă vei respecta această predanie, o preotule, te vei mîntui și pe tine și pe aceia pe care urmează să-i înveși.

Roagă-te și pentru mine cel îndurerat, la Domnul, Căruia I se cuvine slava în vecii vecilor. Amin. (Migne P.G. XXXI, 1685—1688).

Traducere de preot prof. Nicolae Petrescu

CONTRIBUȚII NOI CU PRIVIRE LA VIAȚA ȘI ACTIVITATEA LUI SEBASTIAN TABACOVICI (1807—1872)

de: EUGEN ARĂDEANU

Una din personalitățile însemnate ale vieții culturale arădene ale secolului al XIX-lea, a fost Sebastian Tabacovici. Până nu de mult, figura lui luminoasă a fost puțin cunoscută. De fapt, câteva lucrări, care tratau despre străvechea mănăstire Hodoș-Bodrog au amintit unele date acest literat¹).

Descoperirea manuscrisului poemului dramatic „Jertva lui Avram”, ieșit de sub condeiul lui Sebastian Tabacovici, în mănăstirea Hodoș-Bodrog, a prilejuit elaborarea unui studiu din partea profesorului Iosif Pervain, stabilind unele concluzii privind importanța literară a acestei opere²). Autorul a încercat doar să schițeze biografia lui Sebastian Tabacovici, întrucât arhiva mănăstirii Hodoș-Bodrog și a Episcopiei ortodoxe române din Arad, încă nu au fost explorate în acest sens³).

Cercetările recente au dus la descoperirea actului de botez a lui S. Tabacovici⁴). Potrivit acestui act, el a văzut lumina zilei la 14 decembrie 1807 st. v. în Munar, comitatul Timiș (azi în județul Arad). Peste două zile, a fost botezat de ieromonahul Iosif Gavrilovici, de la mănăstirea Bezdin, parohul satului, primind numele de Ștefan. Ca naș, a figurat Dimitrie Cionici din Munar. Tatăl, iobagul Arsenie Tabacovici, se trăgea dintr-o familie românească, care inițial purta numele de „Tabac”⁵). Mama, avînd numele de Petra, împărtășea desigur starea socială a soțului ei.

¹) Ștefan Metes, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu 1936, p. 188; Victor Vlăduceanu, *Un monument istorico-religios: Mănăstirea Bodrog, Timișoara* 1939, pp. 30—36.

²) În volumul Iosif Pervain, *Studii de literatură română* Cluj, 1971.

³) Astfel în statul personal al mănăstirii din anii 1857 și 1869 figurează ca dată a nașterii 30 noiembrie 1807 st. v.

⁴) Arhiva Episcopiei ortodoxe române Arad, dos. 232/1831.

⁵) Potrivit informației primite de la prof. Ștefan Brașovan din Munar, familiei cu numele de „Tabac” au existat multă vreme în această localitate. Aceste informații consună cu registrul urbarial al mănăstirii Bezdin, unde s-au identificat aceste familii la începutul secolului al XIX-lea.

Talentatul copil, fu admis pe la 1820, ca „diac“ la mănăstirea Bezdin. Postrivit unui certificat, eliberat la 9 iunie 1831, timp de cinci ani a învățat să scrie și să citească, precum și cîntarea și rînduiala bisericească, avînd o purtare exemplară. Studiile sale au fost completate la școala din Sînpetru German, însușind, pe lingă limba maternă, limba sîrbă și, într-o măsură, pe cea germană⁶⁾.

În anul 1824, la conducerea mănăstirii Bezdin a venit arhimandritul Nestor Ioanovici, originar din Făgăraș, militant de seamă pentru drepturile bisericești și culturale ale românilor⁷⁾. Nu peste mult timp, S. Tabacovici — poate chiar la îndemnul lui Nestor Ioanovici —, se înscrie la seminarul românesc din Arad (1825).

În perioada celor trei ani de studiu petrecuți de el la Arad, postul de profesor primar era deținut de Gabriel (Gherasim) Raț, episcopul de mai tîrziu (1835—1850), partizan al înfăptuirii bisericii ortodoxe române transilvănene independentă de orice jurisdicție străină. Titularul catedrei de limba română era profesorul Gavril Julani, eminent om de cultură.

Certificatul de absolvire pe care S. Tabacovici îl obține în 1828, alături de alți 14 colegi de ai săi, dovedește că el a depus eforturi însemnate, obținînd la toate materiile calificative bune, iar la purtare și frecvență, calificativul „cl. I cu distincție“⁸⁾.

S. Tabacovici părăsește apoi Aradul, fără să știm precis ce a făcut în anii următori. Noi nu am găsit nici un document care să ateste că ar fi funcționat ca învățător în satul Munar. Cert este că el se orientează spre tagma călugărească, intrînd în anul 1830 în mănăstirea Hodoș — Bodrog, aparținătoare eparhiei Aradului, și păstorită scurtă vreme de episcopul Nestor Ioanovici (1829—1830), fostul stareț de la Bezdin.

Îndelungata sedisvacanță episcopescă dintre anii 1815—1829 și apoi 1830—1835, prezența aproape permanentă a starețului de la Hodoș—Bodrog la Arad, ca președinte interimar al Consistoriului, pericolul distrugerii mănăstirii de apele Mureșului, care au diminuat vatra acestui așezămînt și alte greutăți, au dus la scăderea masivă a efectivului de călugări, ceea ce reclama măsuri grabnice.

Îndată ce S. Tabacovici se apropie de vîrsta majoratului, la 15 octombrie 1831, arhimandritul Moise Manuilovici, starețul mănăstirii, ceru avizul Consistoriului, ca acest rasofor să fie admis în cinul monahal și hirotonit întru diacon. Peste trei zile, Consistorul încuviințează cererea, iar la 24 decembrie st. v. se acordă și aprobarea mitropolitană. În sfîrșit, trece cu succes îndătinata examinare, și la 5 martie 1832 Ștefan Tabacovici devine monah, primind numele de Sebastian⁹⁾.

Unul din primele acte ale episcopului Gherasim Raț a fost hirotonirea lui Sebastian Tabacovici întru diacon, la 16 mai 1835. Făcînd în fața Consistoriului,

⁶⁾ Arhiva Episcopiei ortodoxe române Arad, dos. 232/1831. Protocol ședințe consistoriale 123/1835.

⁷⁾ Gheorghe Ciuhandu, Din viața lui Nestor Ioanovici, episcopul Aradului, 1767—1830, Arad, 1929, pag. 23.

⁸⁾ Arhiva Episcopiei ortodoxe române Arad, dos. 232/1831. Teodor Botiș: Istoria școlii normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ortodox român din Arad, 1922, p. 679.

⁹⁾ Arhiva Episcopiei ortodoxe române Arad, dos. 232/1831, 292/1831. Protocol ședințe consistoriale 55/1832.

În ședința din 23 mai 1835, o frumoasă caracterizare a noului ierodiacon, episcopul sublinia capacitatea și purtarea lui excelentă. Totodată făcu cunoscut asesorilor că a dat îndrumări stareșului „ca de aci înainte să fie primiți în mănăstire pentru cinul monahal numai acei candidați care au absolvit școala clericală”¹⁰⁾.

Cu doi ani mai târziu, episcopul constată că deși Sebastian Tabacovici depășește în vechimea stagiului monahal pe cei mai mulți ieromonahi, totuși fără vina lui, abia acum a devenit presbiter. De aceea i se acordă dreptul de a precede pe acești ieromonahi¹¹⁾.

Prin activitatea asiduă a unor stareți și călugări, între care într-un timp și Sebastian Tabacovici, mănăstirea s-a refăcut treptat, atât din punct de vedere spiritual, cât și economic. De asemenea, în toamna anului 1839 se înfăptuiește schimbarea albiei Mureșului, mănăstirea fiind salvată de la distrugere¹²⁾.

Venirea episcopului Gherasim Raț în fruntea diecezei Aradului a inaugurat o nouă etapă de activitate susținută, menită să ducă la promovarea intereselor naționale românești. Printre colaboratorii episcopului figurează și Sebastian Tabacovici¹³⁾. El este chemat la centrul eparhial și i se încredințează greaua misiune de econom. Sebastian Tabacovici activează în direcția normalizării situației economice a diecezei, pe care episcopul Raț o moștenise într-o stare dezastruoasă¹⁴⁾.

El a reprezentat obștea mănăstirii Hodoș—Bodrog la sinodul de la Chișineu Criș (martie 1849), care a căutat să pună pe baze noi biserica și învățământul românesc din episcopia Aradului¹⁵⁾.

Călugărul Sebastian Tabacovici a făcut parte din anturajul episcopului Gherasim Raț urmându-l în anii 1848—1849 și la Cuvin, având și calitatea de asesor substituit. În timpul luptelor purtate la Arad între revoluționarii maghiari și garizoana imperială a cetății, el este constrins să părăsească reședința episcopală situată în apropierea Mureșului, care este incendiată în urma tirului artileriei imperiale. Sebastian Tabacovici este alături de episcop și în lunile care au urmat după înăbușirea revoluției de la 1848—1849 în acțiunea acestuia de a promova interesele bisericești și naționale ale românilor. În prima ședință a consistoriului care are loc după revoluție, la 9/21 august 1849, „ieromonahul episcopesc” Sebastian Tabacovici este ales asesor consistorial deoarece „în lucrările economiei celei sfinte bisericești și în câteva și în cele oficioase s-a ostenit”¹⁶⁾.

În anul următor au loc la Cuvin mai multe consfătuiri importante. La prima întrunire din aprilie 1850 conducătorii românilor arădeni, în prezența lui Avram

¹⁰⁾ Ibidem 123/1835.

¹¹⁾ Ibidem 192/1837.

¹²⁾ Arhivele Statului Arad, Fond Prefectura județului Arad, Acta Congregationum 72/1840. (Planul lucrării se găsește sub 856/1833).

¹³⁾ Arhiva Episcopiei ortodoxe române Arad, Protocolul ședințelor Consistoriale 242/1842.

¹⁴⁾ Universalis Schematismus ecclesiasticus et literarius graeci non uniti ritus i. Regni Hungariae et M. Principatus Transilvaniae. A. 1843/4. Editio secunda Budae f.a. p. 18. Idem, pro a 1846/46 redactus Budae f.a. p. 12.

¹⁵⁾ Ed. I. Găvănescu: Sinodul de la Chișineu — Arad. Solemnitatea deschiderii. Biserica și Școala nr. 10 din 4 martie 1945, pp. 67—68.

¹⁶⁾ Ed. I. Găvănescu: Ședințele din 1849 ale Consistoriului eparhiei arădene. Cîteva informațiuni. Hotărul, anul 3 nr. 1 din ianuarie 1936 p. 4.

Iancu, decid convocarea sinodului eparhial, chemat să dea glas unor revendicări românești, printre care înfăptuirea sistemului bisericesc și școlar național independent. Tot aici a avut loc la 31 mai 1850 st. v. o consfătuire între generalul Gheorghe Magheru și episcopul Gherasim Raț precum și conducătorii români arădeni Ioan Popovici, Grigore Popovici și Atanasie Șandor ¹⁷).

După moartea episcopului Gherasim Raț (1850), Sebastian Tabacovici este retrimis la mănăstire unde i se încredințează tot sarcini economice. În anul 1854 este însă rechemat la curtea episcopescă unde își continuă activitatea lui de econom al episcopiei, până în anul 1857. În anul următor, tot sub păstoria episcopului Procopie Ivacicovici, a trecut în funcția mai puțin oneroasă de capelan episcopal ¹⁸). În acest post rămâne până la sfârșitul vieții sale (1872).

După înfăptuirea mitropoliei ortodoxe române independente din Transilvania (1864), s-a trecut la reorganizarea vieții bisericești și școlare din eparhia Aradului. Sebastian Tabacovici participă la această muncă, alături de personalitățile proeminente ale diecezei, ca Miron Romanul, Iosif Goldiș, etc., fiind ales asesor al Consistorului. Această demnitate o păstrează până la sinodul eparhial din iunie 1870 ¹⁹).

Între însărcinările sale majore a figurat și activitatea depusă în cadrul comisiei de examinare preoțească instituită în anul 1869, conform Statutului organic ²⁰).

Se stinge de „slăbirea bătrînețelor“, la Arad, la 19 aprilie 1872 st. v. și este înmormântat în cimitirul din Gai ²¹).

Elementul cel mai important al acestei vieți laborioase, care a făcut ca numele lui Sebastian Tabacovici să se înscrie în istoria culturii române, este activitatea lui literară.

Acest lăsamînt se compune din trei elemente. Dintre ele, desigur, primează „Jertfa lui Avram“, poem dramatic cu subiect biblic, de fapt una din primele lucrări de acest fel scrise în limba română. În consecință, această operă se încadrează în revirimentul culturii românești arădene, inaugurat la începutul secolului, cu activitatea lui Nicolae Horga Popovici ²²).

Lucrarea amintită este de fapt o versiune românească a unei piese cu același subiect, pe care autorul o cunoscuse după o traducere sîrbească, sau poate germană.

În tot cazul, cercetările de pînă acum, efectuate în biblioteca mănăstirii Hodoș—Bodrog, nu au dus la găsirea prototipului acestei piese și în consecință nu putem stabili încă precis în ce măsură autorul reușise să imprime acestuia o notă personală.

¹⁷) E. Glück: Contribuția maselor populare arădene la lupta pentru libertate și unitate națională între 1849—1867 în vol. Catedra Arad 1977, pp. 170—172.

¹⁸) Arhiva Mănăstirii Hodoș-Bodrog, Statul personal al mănăstirii (cuprins în conținutul anuale) pe anul 1857 și 1858. Protocolul adunărilor obștei monahale 10/1853, 1/1854, 17/1854. Speranța anul 3 nr. 10 din 15 mai 1872/84.

¹⁹) Calendarul de anul obs. de la Hristosul 1870. Sibiu, f.a. p. 39.

Albina, Anul 5, nr. 46 din 4/16 iunie 1870, p. 2.

²⁰) T. Botiș, op. cit., p. 609.

²¹) Arhivele Statului Arad: Colecția registre de stare civilă. Protocolul morților ort. rom. 1868—1874, nr. 83/1872 Arad.

²²) Eugen Arădeanul: Informații noi cu privire la viața și activitatea lui Nicolae Horga-Popovici. Mitropolia Banatului anul 20, nr. 4—6/1970.

Scopul elaborării operei sale — așa cum sublinia însăși autorul în prefața scrisă la 1 iunie 1835 —, a fost promovarea culturii naționale. De asemenea autorul poemului, care avea idei iluministe, credea că lucrarea lui va contribui la progresul moral al semenilor săi, și astfel „ne vom învăța a împlini nu numai poruncile cele dumnezeiești, ci și cele țărănești“ (lumești E.A.)...²³⁾.

Acest manuscris compus din 22 file, a zăcut multă vreme în biblioteca mănăstirii Hodoș—Bodrog, de unde a fost ridicat de Vasile Goldiș (după 1900) și păstrat în biblioteca lui personală. În anul 1934, biblioteca marelui dispărut, inclusiv acest manuscris, a intrat în patrimoniul Bibliotecii județene din Arad, unde se păstrează și astăzi ²⁴⁾.

Alături de această lucrare, Sebastian Tabacovici a lăsat posterității un tipic, tradus în limba română și niște predici, tot în manuscris, care încă așteaptă o minuțioasă cercetare ²⁵⁾.

În tot cazul, Sebastian Tabacovici prin activitatea lui multilaterală, se înscrie în rîndul acelor bărbați care au contribuit la promovarea culturii românești din părțile Aradului.

²³⁾ I. Pervain op. cit., p. 313.

²⁴⁾ Biblioteca județeană Arad, mss., nr. 231668.

²⁵⁾ I. Pervain, op. cit., p. 314.

ALEXANDRU MOCIONI (1841—1909)

de: prot. ION B. MUREȘIANU

În ziua de 1 aprilie din acest an s-au împlinit șapte decenii de la moartea lui Alexandru Mocioni, unul din cei mai de seamă fruntași ai vieții politice, sociale și culturale a românilor din vestul Carpaților, aflați sub dominație străină. Activitatea sa desfășurată între 1865—1909, se încadrează unitar în eforturile, de mai bine de un secol, depuse de această familie pentru înfăptuirea idealului care era al întregului neam, înscriindu-se în una din cele mai agitate perioade ale istoriei noastre *).

În această zbuciumată perioadă când la memoriile repetate ale românilor din Banat, întemeiate pe o amplă argumentare istorică privind autonomia politică și bisericească a unui popor care forma două treimi din totalul populației, din regiunea respectivă, Curtea imperială vieneză, consecventă principiului „divide et impera”, răspunde în 1849 cu înființarea „Voivodinei serbice și a Banatului Timișorii”. Lupta aprigă pentru revendicările poporului român este dusă de Petru și

*) Despre viața și activitatea Mocioniștilor, cea mai temeinică lucrare se datorește profesorului de teologie dr. Teodor Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, București, 1939 (473 pag.). La sfârșitul ei, autorul publică în anexe (pp. 390—473) documente și corespondență familială și lucrările lui Alexandru Mocioni: *Constiința națională*, *Problema vieții*, *Religiune și știință*, *Versöhnungs-Symptome* și *Quem dii oderunt, paedagogum lecerunt*. Discursurile parlamentare rostite și memoriile politice inițiate și semnate de Andrei și Alexandru Mocioni sînt publicate în cele opt volume mari de documente, *Cartea de aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară*, Sibiu, 1904—1915. În afara numeroaselor articole apărute în periodicele vremii din vestul Carpaților și mai tirziu privind activitatea lor, s-au publicat în volum mai multe lucrări din care menționez: V. Babeș, *Notițe biografice asupra vieții și activității lui Andrei Mocioni*, în „Analele Academiei Române”, seria II, tom. V, București, 1883 și în extras; C. Diaconovici, *Enciclopedia română*, vol. III, Sibiu, 1904, pp. 303—307; V. Braniște, *Pagini răzlețe* Lugoj, 1910; V. Braniște, *Alexandru Mocioni. Amintiri și aprecieri*, în „Transilvania”, Sibiu, 1909, nr. 3, pp. 146—158; V. Braniște, *Alexandru de Mocioni ca compozitor și muzician*, Brașov, 1910; I. Canagiani, *Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică*, București, 1929; Aurel E. Peteanu, *Din galeria marilor dispăruți ai Banatului*, Alexandru Mocioni, Lugoj, 1934. A. Cusma, *Bănățeni de altădată*, Timișoara, 1933, pp. 49—53; C. Corneanu, *Alexandru Mocioni*, Timișoara 1933; C. Corneanu, *Ideea bănățeană*, Caransebeș, 1934; V. Bugariu, *Figuri bănățene*, Timișoara, 1942, pp. 41—110; G. Neamțu, *Tendințe și valori în activitatea politică a lui Andrei Mocioni (1848—1867)*, în „Banatica”, I, Reșița, 1971, pp. 301—311.

Alexandru Mocioni care cer ca românii să fie recunoscuți ca națiune cu toate drepturile cuvenite. Alexandru (1812—1880), ca expresie a revoltei față de politica Habsburgilor, refuză posturile ce i se oferă insistent. După ce în vara anului 1859 Austria pierde războiul în Italia și e silită să instituie așa numitul „regim liberal“ (1860—1867), eminentul jurist Andrei Mocioni reprezintă în senatul imperial lărgit din 1860, alături de Andrei Șaguna și de bucovineanul Petrino, pe românii din imperiu, rostește în una din ședințele senatului: „... De 164 ani de când Banatul timișan a devenit sub stăpânirea Austriei, această stăpânire nu a ridicat o singură școală cu cheltuiala statului pentru românii care formează majoritatea populației“, nu a contribuit cu nimic la ridicarea lor. El înaintează un memoriu în care cere „drept egal politic, național și confesional pentru toți conlocuitorii“; stăruie pentru autonomia Banatului și continuă activitatea pentru emanciparea bisericii de sub jurisdicția ierarhiei sârbești, iar în 1861, revine asupra „constituirii tuturor românilor din monarhie într-un unic corp politic, o țară coronală cu tip și caracter național român“¹⁾.

Marea acțiunea cu multiplele ei aspecte declanșată la începutul secolului XIX pentru separarea de ierarhia sârbească e dusă din 1849 cu toate mijloacele de Andrei Mocioni. Promisă de împărat în 1860, ea se va realiza în 1864 prin eforturile comune ale românilor din imperiu prin înființarea mitropoliei la Sibiu și a episcopiei Caransebeșului²⁾. Alexandru Mocioni revine în martie 1865 asupra înființării unei episcopii la Timișoara, care era un vechi deziderat. Considerînd-o ca necesitate imperioasă pentru viața românească ce putea fi apărută numai prin biserică, scrie: „Cine nu pricepe aceasta, acela încă n-a învățat a cugeta românește și nu merită a avea vot decisiv în cauzele noastre cele mari; iar cine crede cum că am lucrat și desudat pentru mitropolie, că ne sacrificăm toate cele mai bune puteri pentru naționalitate și stimăm și înaintăm norocul bărbatilor noștri de ranguri și demnități înalte din alt oricare îndemn și interes decît al sfințeniei cauzei noastre și al viitorului nostru național, acela se înșală cumplit“³⁾. Era deci firesc să continue în acest sens, formînd obiectul multor memorii cu date istorice valoroase.

Pentru crearea sucrescenței unei intelectualități bine pregătite, problemă de care au fost preocupați bănățenii încă din 1848, adunînd fonduri prin colecte și întemeind fundații importante, Mocioniștii își dau marele aport încă din 1859. În 1867, suma donată de ei reprezintă 10.000 florini aur, la care Andrei se alătură cu 20.000 florini⁴⁾. Cu banii lor văd lumina tiparului multe din lucrările cărțurilor bănățeni. În 1855, cînd plătește tiparul pentru cartea „Marc Aureliu“, tradusă din latinește de Mihai Velceanu, Andrei dăruie 550 florini „cu scopul acesta, să aibă în viitor a se privi ca o donație pentru mijlocirea tipăririi cărții românești“⁵⁾, donație mereu augmentată.

¹⁾ Ion Rusalîn, *Andrei Mocioni de Foeni*, în „Revista Cercului juridic bănățean“ Timișoara, 1936, nr. 6, pp. 246, 247.

²⁾ Teodor Botiș, *Andrei Mocioni*, în „Revista Institutului social Banat-Crișana“, Timișoara 1934, nr. 10—12, pp. 16—23; I. D. Suciu, *Mitropolia Banatului*, Timișoara, 1977, pp. 172—226.

³⁾ Articolul, publicat în ziarul „Concordia“, Budapesta, 1865, nr. 382.

⁴⁾ Ziarul „Albina“, Budapesta, 1874, nr. 9.

⁵⁾ „Gazeta Transilvaniei“, Brașov, 1855, nr. 17.

Cunoscători ai istoriei poporului român, posesorii unor mari biblioteci cu cărți rarissime, cu numeroase documente vechi, scump plătite, distruse aproape în întregime în 1918; conștienți de însemnătatea ce o are cunoașterea istoriei naționale pentru masele populare, în adunarea generală a „Asociațiunii naționale arădene pentru cultura poporului român”, ținută la Arad în 1864 cu participarea fruntașilor vieții cultural- naționale din părțile Aradului, Banatului și Crișanei, Mocioniștii propun elaborarea unei istorii „... a destinelor sau a începutului decăderii și a renașterii românismului în Orient, scrisă într-o limbă cit de populară și ușor de priceput ... care ar fi foarte la timp și de un folos și importanță enormă”, instituind în acest scop un premiu „de 100 de galbeni împărătești”⁶).

Înfăptuirea dezideratelor românești reclama o apărare hotărâtă, propagandă susținută, informare obiectivă, formarea opiniei românești unitare, spulberarea propagandei străine și punerea la îndemina cititorilor a unei publicații periodice bine scrise și informate, care să înlocuiască publicațiile străine. După încercările din 1857 și 1861, Andrei, Gheorghe, Anton și dr. Alexandru Mocioni, editează din al lor ziarul „Albina” ce apare sub conducerea lui Vincențiu Babeș din 1866 pînă la sfîrșitul anului 1876 cînd, după procese de presă și înțemnișări, e sistat, îndeplinind — potrivit devisei imprimată pe frontispiciu: „Dacoromânie morală, culturală, una și indivizibilă”, ca și prin atitudinea intransigentă și seriozitatea problemelor dezbătute, o înaltă misiune românească⁷).

În marea foamete de la 1863 din Banat, Mocioniștii întrețin 400 familii greu încercate și intervin pe lângă guvernul român și conducerea imperiului pentru ajutoarele satelor năpăstuite.

La amploarea acțiunilor duse de Andrei se alătură și apoi le continuă cu aceeași dăruire fratele său Alexandru Mocioni (1841—1909). Acesta este ales deputat la vîrsta de 24 ani în alegerile pentru parlament din 1865, cînd la îndemnul lui Andrei, românii din Banat și Crișana, dovedind importanța elementului românesc în statul poliglot, aleg 23 deputați din rîndurile lor. Cu acest prilej, Andrei Mocioni se adresează de curînd instalatului episcop al Caransebeșului Ioan Popasu, prin următoarea scrisoare, necunoscută pînă acum⁸):

„Ilustrisime Domnule Episcop,

„Fiecare român binesimțitor e îndatorat a conlucra din toate puterile sale spre binele comun al națiunii noastre; deci, apropiindu-se dieta Ungariei, cuget că în cazul acesta fiecare român e îndatorat a conlucra, ca din toate părțile locuite de români să se aleagă deputați români, însă români adevărați, în care are națiunea încredere deplină.

„Și eu dar vîind a face îndestul datorinței mele acestea, am adunat ieri la mine la Timișoara pe unii bărbați de încredere ai națiunii noastre din Banat, spre

⁶) *Propunerea familiei Mocioni făcută la a II-a adunare generală a Asociațiunii românești naționale din Arad*, Pesta, 1866; T. Botiș, *art. cit.*, p. 32.

⁷) Aurel Cosma, *Istoria presei române din Banat*, Timișoara, 1932, pp. 22—27.

⁸) Originalul, în fondul Cabinetului de cercetări istorice al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, cota D. 18. În acelaș fond, cota D. 19, scrisoarea lui Gheorghe Ioanovici de Duleu și Valea Mare, candidat guvernamental, adresată de asemenea episcopului Ioan Popasu cu care afirmă că e rudenie, solicitîndu-i sprijinul împotriva contracandidatului său Maxim Pascu ce făcea parte din partida națională condusă de Mocioniști. La transcrierea scrisorii am folosit ortografia actuală.

a ne consulta în privința aceasta. După dezbaterea acestui lucru prea momentos în timpul de acum pentru națiunea noastră, s-a hotărât ca, fiind cunoscut zelul și însuflețirea Ilustrității Voastre pentru binele comun al națiunii noastre, pe lângă declararea încrederii noastre depline și a stimei noastre profunde către ilustra persoană a Ilustrității Voastre să Vă rugăm cu umilință ca să ne dați în treaba asta mină de ajutor.

„Eu dar fiind, prin adunarea menționată cu propunerea acestei rugări în-sărcinat, am onoare a Vă subșterne, Ilustrisime, consignațiunea comunelor din dieceza Ilustrității Voastre după respectivele cercuri de alegere și protopopiatele conscrise, rugându-Vă prea umilit ca să binevoiți a chema fără întârziere la Ilustritatea Voastră pe protopopi și a le pune la inimă ca să opereze și înșiși, dar mai cu seamă prin popii lor subordonați, ca poporul votante să se înscrie la comisiunile respective și apoi să aleagă pe candidații de adunarea sus atinsă pentru fiecare cerc deosebit propuși și în consignațiune semnați.

„Înscrierile se vor începe în comitatul Timișorii în 6-lea noiembrie și se vor încheia în 20 noiembrie, iar alegerile se vor ține toate într-o zi, adică în 30 noiembrie după cal. n. Pentru Caraș, nu mi-e cunoscut termenul nici a înscrierii, nici al alegerilor.

„Ilustrisime! Noi sîntem toți convinși, că dacă preoțimea îndemnată de Ilustritatea Voastră va influența poporul în direcțiunea care e consignațiunea noastră menită, atunci vom reeși cu toți candidații...

„Ilustrisime, primiți înainte de la toți românii binesimțitori profunda mulțumire a noastră pentru pasul acesta. Rămîn cu stimă profundă, al Ilustrității Voastre,

Timișoara, 7/19 octombrie 1865

serv umilit

Andrei de Mocioni⁹⁾

E o pagină de istorie, autentică, cu tot ce-i aparține acestui secol agitat, cu cheazăia victoriei, cu gravitatea momentului spusă solemn, alături de care orice cuvînt e de prisos.

Alexandru Macioni împlinise vîrsta legală pentru candidare în preajma alegerilor. Născut în 4 noiembrie 1841, studiază dreptul la Budapesta, Viena și Graț, își ia doctoratul, apoi studiază problema naționalităților în Belgia și Elveția. O lucrare valoroasă apărută recent⁹⁾, îi dedică opt pagini în legătură cu gîndirea sa în problema națională și remarcă: „... Alexandru Mocioni e spirit politic cu cea mai temeinică cultură filozofică. Opera lui dovedește nu numai o bună pregătire științifică, bazată atît pe o adîncire teoretică a problemelor ce-l preocupau, cît și pe o informare empirică (în ce privește cele sociologice), dar și o minte deosebit de ascuțită... Chestiunea care l-a preocupat mai mult, ca de altfel pe toți fruntașii ardeleni și bănățeni ai epocii, din motivele relevate, a fost cea națională. Nu numai pe prilejul discutării ei, dar și a altor teme importante, Alexandru Mocioni se remarcă prin poziția sa adesea înaintată, cu toate că prin originea sa socială — mare moșier — ar fi fost mai simplu și mai avantajos pentru el să

⁹⁾ G. Em. Marica, *Studii de istoria și sociologia culturii române ardeleni din secolul al XIX-lea*, I, Cluj-Napoca, 1977, p. 284.

treacă în lagărul aristocrației maghiare. Nu s-a limitat doar să pledeze platonice cauza românească, dar a contribuit, împreună cu întreaga familie, cu sume însemnate de bani la ajutorarea celor lipsiți, în special a tineretului la studii¹⁰.

Ca deputat, luptă de la tribuna parlamentului pentru recunoașterea poporului român din imperiul habsburgic ca națiune, împotriva măsurilor samavolnice de deznaționalizare duse de oligarhia maghiară; e un factor esențial a concentrării și solidarizării energiilor românești nu numai din Banat, alăturându-li-se scopului urmărit, sîrbii și slovacii. În „era liberală“, Alexandru Mocioni pledează în parlament pentru lărgirea libertății, afirmînd în primul său discurs că deși își rezervă dreptul de a vorbi românește, pentru a fi înțeles va vorbi în limba oficială.

După un alt război pierdut, în 1866, Austria uită vrășmășiile cu Ungaria din 1848 și în iunie 1867, decretează dualismul austro-ungar ce se va prăbuși odată cu imperiul, în 1918. Alexandru Mocioni își exprimă protestul afirmînd în parlament că Habsburgii au promis totdeauna nespuse de multe fără a trece și la fapte, actul politic încheiat însemnînd o nouă sacrificare a românilor. De fapt, reîncep acțiunile violente de deznaționalizare și oprimare, iar ca reacție spontană, lupta pentru apărarea ființei și a limbii naționale la care va participa întregul popor român. În 1867, Alexandru Mocioni începe o campanie publicistică în ziarul „Albina“ și în mai multe ziare străine din Viena și Praga, polemizează cu publicațiile guvernamentale și cere categoric în parlament recunoașterea „prin legi fundamentale egalitatea de drept a popoarelor țării, ca individualități naționale concludînd în arondarea administrativă a țării în circumscripții după naționalități“¹⁰.

În 1868, deputații români și sîrbi, îi încredințează conducerea luptei pentru egala îndreptățire a naționalităților din Austro-Ungaria. La întrunirea fruntașilor români de la Timișoara din luna aprilie a aceluiași an, convocată de Mocioniști, se discută despre măsurile ce se cereau luate față de proiectul întocmit de guvern împotriva naționalităților nemaghiare, naționalități ce alcătuiau două treimi din populația țării. Adunarea stabilește normele de acționare și se redactează un memoriu semnat de 300 persoane, publicat în cele mai răspîndite ziare, cerîndu-se energic rezolvarea urgentă a problemei pe baza deplinei egalități în drepturi. Tot în 1868, în noiembrie, cînd guvernul prezintă proiectul de lege a naționalităților, ia parte ca reprezentant al naționalităților din Ungaria la discuțiile în care sînt angajați toți deputații români în frunte cu marele Vincențiu Babeș, cel mai apropiat colaborator și sfetnic al familiei și intimul său, și precizează: „... nu numai că nu le dă (naționalităților) drepturi, ci le deneagă chiar condițiunea principală a oricărei dezvoltări, adică nici existența nu le-o recunoaște națiunilor existente în țară“¹¹), și refuză să participe la discuțiile speciale.

La începutul anului 1869, tot din inițiativa Mocioniștilor se convoacă la Timișoara „o consfătuire frățască“, la care răspund aproape 600 persoane reprezentative din Banat și Ungaria, cum și Svetoazar Miletici, conducătorul politic al sîrbilor, ocazionînd o manifestație grandioasă. Alexandru Mocioni a prezentat cunoscutul program politic al Partidului național al românilor din Banat și Ungaria, care se înființează acum în urma hotărîrîi unanime a celor prezenți, stabilindu-se

¹⁰) Aurel E. Peteanu, *Din galeria marilor dispăruți ai Banatului. Alexandru Mocioni*, Lugoj, 1934, p. 10.

¹¹) Teodor V. Păcățianu, *Cartea de aur ...* vol. IV, Sibiu, 1904, p. 479.

caracterul independent, inaugurarea activității parlamentare și atitudinea față de dualism. De acum acțiunile vor fi organizate, se intervine energic în toate problemele politice majore și se iau atitudini de frondă.

În martie 1870, el și alți deputați prezintă parlamentului cererile din partea mai multor localități din Banat, din părțile Aradului și Zărandului în favoarea Franței greu încercată în războiul purtat cu Prusia, pentru care au adunat ajutoare importante, afirmându-și astfel solidaritatea latină, iar însuflețirea ce a cuprins toate provinciile românești din vestul Carpaților când România a declanșat în 1877 războiul pentru independență, îl așează printre cei mai de seamă care își trimit ofrandele răniților.

Susține în parlament în 1872 cererea tinerimei de la universitatea din Pesta, în care se cerea înființarea unei universități românești la Cluj și a unui teatru românesc.

La impunătoarea adunare de la Arad din mai 1872, convocată în urma opresiunilor exercitate de guvern asupra românilor, se stabilește un nou program politic elaborat de Alexandru Mocioni pe temeiul programului de la Timișoara din 1869. Violențele guvernului în alegerile parlamentare din 1874 îl revoltă, și cu toate că a fost ales, renunță la mandat, motivînd că în împrejurările existente nu-și poate îndeplini misiunea încredințată de alegători¹²⁾, și se retrage din frământările parlamentare. Continuă însă lupta cu aceeași hotărîre împreună cu Vincențiu Babeș în coloanele ziarului „Albina”, iar după sistarea acestuia, prin ziarul timișorean „Luminătorul” (1880—1894) pe care îl susține material și care din 1881, când partidul național al românilor din Banat și Ungaria fuzionează cu Partidul național al Românilor din Transilvania, devine organul său oficial, creîndu-se astfel o forță ce se impune în viața politică a țării. Iar cînd generalul Traian Doda reușește în alegerile din 1887 ca singurul deputat din partidul național din cauza teoroarei dezlănțuită de guvern, și e condamnat la închisoare pentru atitudinea sa demnă, îl apără într-un avîntat articol¹³⁾.

În 1892, după discuții îndelungate privind politica de pasivitate a partidului național român, se decide trecerea în activitate și înaintarea Memorandului, cu odiosul proces și condamnările din 1894. Deși Alexandru Mocioni consideră, întemeiat pe experiența din trecut și la îndemnul conducătorilor vieții politice din România ce făceau parte din Tripla alianță împreună cu Austro-Ungaria, că acțiunea nu e oportună, cînd guvernul începe prigoana împotriva memorandiștilor, se solidarizează cu ei, editează în primele zile ale anului 1894 ziarul de prestigiu „Dreptatea” și apără cauza cu toată vigoarea. Colaboratorii săi sînt apărători în proces și înlocuiesc membrii din conducerea partidului. Și tot cu banii și sub îndrumarea sa apare în 1901 la Lugoj un alt ziar de atitudine fermă, „Drapelul”. ce-și confirmă sensul simbolic. Sînt de asemenea cunoscute legăturile sale strînses cu Take Ionescu cere îl vizitează la Capolnaș și Bulci, ca și vizita de informare pe care o face în 1892 în România, unde întâlnește cele mai de seamă personalități ale vieții politice.

¹²⁾ Ziarul „Albina”, Budapesta, 1874, nr. 27.

¹³⁾ Teodor Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, pp. 270—271.

Nu e lipsit de semnificație faptul că „Societatea de istorie și arheologie“ a județului Mehedinți, îl alege, împreună cu Eugen Mocioni și Vincențiu Babeș, ca membru de onoare, încă din anul 1882¹⁴⁾.

În gândirea lui Alexandru Mocioni ca și a înaintașilor săi, Biserica, pe lângă înalta chemare sacră și morală, are în calitate sa de instituție recunoscută de un stat străin o chemare istorică și o responsabilitate în fața istoriei. În împrejurările acelor vremi, în jurul ei era necesar să grupeze toate forțele neamului, simbolizând totodată solidaritatea. De aceea, în ședințele parlamentului când se discuta proiectul despărțirii Bisericii ortodoxe române din imperiul austriac de către Biserica sîrbă și reactivarea mitropoliei din Transilvania, Mocioni respinge expresia „înființare“ folosită în proiect, invocînd faptul istoric că această mitropolie a existat neîntrerupt, de fapt și de drept, și cere înlocuirea prin „reactivare“, fiind aceasta afirmarea unui drept și adevăr istoric. De altfel, spune vorbitorul, parlamentul nu are căderea de a întemeia mitropolii. Cît despre raportul dintre mitropolia română și cea sîrbă, insistă să se folosească expresia: „egal îndreptățite“.

Relativ la asigurarea autonomiei Bisericii românești, observă că „dreptul autonom al indivizilor supuși statului izvorăște din libertatea naturală și nu de la puterea de stat. Prin urmare, statul are dreptul, chiar și datorită să asigure și să recunoască acest drept autonom, dar nu are facultatea să creeze un astfel de drept autonom atît pe seama individului, cît și pe seama comunității, căci autonomia bisericească există indiferent de parlament. Parlamentul are dreptul și datoria să recunoască și să garanteze această autonomie bisericească“. Referindu-se la expresia din proiect: „în cadrul legii“, afirmă „... dacă la precizarea sferei de activitate a autonomiei nu avem scopul în vedere, ci pe acesta îl lăsăm în voia arbitrară a legislației, unde e atunci garanția că autonomia pe care azi o asigură parlamentul în vederile sale liberale, mâine sau poimîine nu va fi știrbită sau nimicită tot prin dispoziții legale?“¹⁵⁾.

Formulările așa cum apar ele, sînt o pledoarie pentru o cauză care, în conjunctura acestor ani, depășea cadrul subiectului în discuție, servind interese mult mai largi. Discuțiile în legătură cu problema, durează pînă la 28 mai cu participarea reprezentanților români și e sancționată de împărat la 20 iunie 1868, iar la 16/28 septembrie se ține la Sibiu primul congres național bisericesc. Alexandru Mocioni, alți doi Mocioniști, fețe bisericești și figuri proeminente din Banat, prezintă un memoriu prin care reînnoiesc cererea bănățenilor în legătură cu înființarea episcopiei Timișoarei. Președinții corporațiilor meșteșugărești și intelectualii din Timișoara li se alătură în același sens cu un alt memoriu. Vincențiu Babeș cere congresului să pregătească un proiect în acest sens și să-l prezinte congresului proxim. Se aprobă apoi înființarea unui consiliu eparhial înainte de înființarea episcopiei. Congresul național din 1870 recunoaște necesitatea înființării episcopiei la Timișoara, iar mitropolitul Șaguna lasă prin testament 25.000 florini în acest scop.

În 26 iulie 1876, are loc la Timișoara „conferința națională românească în cauza restituirii eparhiei ort. de aici“, la care ia parte un număr mare de români și în prezența reprezentantului oficialității politice: „... plină de entu-

¹⁴⁾ Ziarul „Luminătorul“, Timișoara, 1882, nr. 19.

¹⁵⁾ Teodor V. Păcățianu, *op. cit.*, vol. IV (1906), pp. 120—121.

ziasm pentru cauza sfântă, enunță în unanimitate perfectă dorința neaminabilei reînființări a episcopiei gr. ort. române din Timișoara" și încredințează reprezentanților săi, Alexandru Mocioni, Vincențiu Babeș și protopopul Meletie Dregheci, să prezinte rezoluția episcopului Aradului.

În urma insistențelor depuse, în sesiunea din 1/14 octombrie 1900, Congresul național bisericesc din Sibiu „decide înființarea a trei eparhii noi pe teritoriul mitropoliei, și anume: una cu reședința în Timișoara, alte cu reședința în Oradea și a treia cu reședința la Cluj. În acest scop însărcinează pe consistoriul mitropolitan, ca să elaboreze un plan exact și detaliat asupra modului și condițiilor de realizare practică a acelor eparhii, arătându-se mijloacele și garanțiile de înființare și susținere a lor, și să-l subștearnă proximalui congres" ¹⁶⁾.

Acțiunile susținute de Alexandru Mocioni până la sfârșitul vieții, vor fi continuate de Emanuil Ungurianu și se vor realiza, în parte, abia în 1939, iar plenar, sub regimul nostru de democrație populară.

Colaborator apropiat al mitropolitului Andrei Șaguna, încă din vremea episcopatului, Alexandru Mocioni a fost mereu în primele rînduri ale apărătorilor cauzei Bisericii ortodoxe române din vestul Carpaților, dîndu-și aportul la redactarea Statutului șagunian în spirit democratic. Ca membru permanent în consiliul parohial din Capolnaș, în adunarea eparhială a episcopiei Caransebeșului, în congresul național bisericesc al Mitropoliei Sibiului, cu prestigiul, experiența și cu posibilitățile sale materiale, el a fost sprijinitorul convins al Bisericii. Despre misiunea ei și-a spus convingerile în cuvîntările prilejuite de comemorarea lui Șaguna în 1898, în congresul național bisericesc din anul următor, la instalarea mitropolitului Mețianu în 1899 și în lucrarea sa „Religie și știință", publicată în 1905. Donează pentru construirea bisericii catedrale din Sibiu 60.000 coroane aur, sumă impresionant de mare.

Credincios tradiției familiei, dă zeci de burse studenților români. Școala românească susținută cu sacrificii mari de Biserică, a găsit la Alexandru Mocioni același sprijin larg. Dăruie liceului din Brad 12.000 coroane; pentru școlile amenințate în existența lor de legea apponyană, 5.000 coroane iar pentru „Alumneul" din Timișoara, înființat în 1866, care era un internat ce asigura în mod gratuit cele necesare elevilor de liceu plecați din rîndurile țăranilor nevoiași. În 1865 familia Mocioni oferă 35 de burse ¹⁷⁾.

Personalitate culturală apreciată, a contribuit ca Asociația pentru literatură și cultura poporului român din Transilvania „Astra" să-și îndeplinească chemarea cultural-națională. Ales ca președinte al ei prin aclamație în 1901, în adunarea generală ținută la Oravița în septembrie 1902 și-a definit concis concepția sa despre cultura românească și despre misiunea ei: „Firește, numai cultura adevărată are această putere conservatoare, iar cultura adevărată nu poate fi alta, decît numai și numai națională ... și precum caracterul național se manifestă în limbă, în mo-

¹⁶⁾ George Ardelean, *Istoria episcopilor noui*, Sibiu, 1901, pp. 18—20, 35, 36, 37, 78, 79, 84, 87.

¹⁷⁾ Teodor Botiș, *op. cit.*, pp. 338—344; 94, nota 4. Prestigiul cîștigat prin activitatea patriotică și generozitatea familiei, îl îndeamnă pe Andrei Mureșanu să se alăture, în 1854, la îndurerarea ce le-a fost prilejuită de moartea lui Ioan și Lucian Mocioni, cu două poezii impresionante, publicate și în volumul său de poezii apărut la Brașov în 1862, pp. 119—124.

dul de gândire și simțire, în datinile și moravurile, în tradițiunile și idealurile naționale, în poezia și industria națională, în portul național și în altele, așa și cultura națională are să îmbrățișeze întreaga viață națională în toate manifestațiunile ei. Ea are să conserve, să cultive și unde e trebuință să mobilizeze toate elementele naționale ale vieții poporului. Ea are să dezvolte conștiința națională, baza culturii naționale, sentimentul religios, baza moralității; patriotismul, baza virtuților cetățenești, spiritul economic, baza prosperării naționale, simțul estetic, baza nobletei inimii, cu un cuvânt, cultura națională are să dezlege toate puterile rămase încătușate prin vicisitudinea timpurilor, are să deștepte toate puterile latente ale poporului, ca astfel să fie asigurată, în butul tuturor pericolelor amenințătoare, existența națională a poporului român din Ungaria¹⁸⁾.

Convingerile, le onorează cu fapte. Pentru muzeul „Astra” care avea menirea să adune creațiile folclorice, etnografice și culturale ale românilor din latura apuseană a Carpaților ce număra trei milioane de suflete, Alexandru Mocioni oferă 24.000 coroane aur iar Societății pentru fondul teatrului român, ca membru fondator, ca președinte, apoi președinte ales pe viață, 1850 florini. Nu mică i-a fost contribuția pentru participarea unui mare număr de români bănațeni în 1906 la expoziția din București, transformată în o grandioasă manifestare a conștiinței și aspirațiilor întregului popor român. Economic, prin înființarea unor institute de credit destinate țărănimii, condițiile optime ce li s-au creat, contribuie la ridicarea lor economică și la înlăturarea băncilor străine acaparatoare.

Ca personalitate culturală marcantă în gândirea vremii, Alexandru Mocioni a lăsat, în afara mai multor manuscrise pierdute în 1918, lucrările: „*Conștiința națională*”, în „*Almanahul Societății academice «România Jună»*”, Viena, 1883, și în extras; *Libertatea presei*, în „*Rumänische Revue*”, anul 1888; *Simptoame de împăcare*, în „*Rumänische Jahrbücher*” din 1894 și în extras; *Quem dū oderunt pedagogum fecerunt* în „*Almanahul Reuniunii învățătorilor de la școlile confesionale gr. orientale române din dieceza Caransebeșului*”, Caransebeș, 1899; *Problema vieții*, în „*Almanahul Societății Petru Maior*” al studenților români de la universitatea din Budapesta și *Religiune și știință*, Sibiu, 1905. A lăsat de asemenea 9 compoziții pentru pian, în mare parte tipărite.

Academia Română apreciindu-i activitatea complexă, vastă și generoasă dăruită cu abnegație cauzei românești, din care am desprins doar câteva momente — poate nu cele mai semnificative, îl invită între membrii săi, între care Andrei Mocioni a stat de la începuturile înaltului for românesc de cultură. Acțiunile de amploare, permanentele tensiuni ce i-au solicitat necruțător energia, vîrsta și suferințele fizice îl pun în situația de a nu face față cîstei ce i se oferă¹⁹⁾ și mulțumește cu modestie și discreția ce-i caracterizează toate faptele.

¹⁸⁾ Ibidem, pp. 330—331.

¹⁹⁾ Ion Iliescu, *Alexandru Mocioni, un virtual membru al Academiei Române*, în revista „Orizont”, Timișoara, 1978, nr. 38, p. 6.

DR. ȘTEFAN PETROVICI
(1859—1922)

de: dr. VICTOR LĂZĂRESCU

Biserica și școala au constituit o preocupare permanentă a mișcării naționale din Transilvania, ele fiind stâlpii de bază ai existenței noastre naționale și de asemenea ai menținerii și cultivării limbii române.

Atât școlile elementare cât și puținele gimnazii românești câte se aflau în Transilvania¹⁾ erau sub patronajul Bisericii, care, cu sprijinul întregii populații române le susținea materialicește, asigurându-le procesul de învățătură. Ele, conform legilor din 1868 și 1879, se bucurau de autonomie.

În prima decadă a secolului nostru guvernele latifundiarilor²⁾ au pornit o campanie împotriva autonomiei școlilor populare românești, în scopul maghiarizării lor treptate, fapt ce a stîrnit un val de nemulțumiri și proteste în rîndurile masei românești, soldate cu înproceșuări și condamnări ale unora dintre cei mai valoroși fii ai neamului nostru³⁾. Printre aceștia figurează și numele avocatului lugojan dr. Ștefan Petrovici, un fiu devotat bisericii strămoșești și un dirz apărător al autonomiei școlilor românești, care, prin întreaga sa activitate desfășurată pe teren național, cultural, politic și bisericesc-scolar și-a pus tot sufletul la unitatea noastră statală.

Fiu al unei familii de țărani frunțași⁴⁾, Ștefan Petrovici s-a născut la data de 3 aprilie 1859 în localitatea Jabăr de lângă Lugoj, din fostul județ Caraș-Se-

¹⁾ În Ungaria românii aveau gimnazii românești la Blaj, Beiuș, Brad, Năsăud și Brașov. Gimnaziul românesc din Beiuș a fost maghiarizat prin Ordonanța ministerială no. 24.335 din 22 iulie/1889. (apud „Replica”, ed. II, pag. 49).

²⁾ În Ungaria latifundiarilor care erau și exponenții politici ai poporului maghiar, stăpîneau 16 milioane jughere teren, adică 33,5% din întreg teritoriul țării. („Drapelul” no. 67/1913).

³⁾ Ioan Popescu Puțuri și Augustin Deac, *Unirea Transilvaniei cu România*, Ed. II-a, București 1972, p. 344.

⁴⁾ Părinții lui Ștefan Petrovici, deși țărani, erau oameni instruiți; tatăl, Ștefan Petrovici, a urmat studii teologice la Arad, fără însă a profesa; nefiind ales preot în comuna natală și murindu-i părinții a continuat munca la cîmp, purtînd însă porecla „Ștefi popa”, ceea ce amintea pregătirea sa; mama, Iconie, era fiica preotului din Ficătar. (Informații primite prin bunăvoința dr.-ului Remus Petrovici, magistrat pensionar din Timișoara, nepot de frate al dr.-ului Ștefan Petrovici).

verin, azi județul Timiș. Școala primară a urmat-o în comuna natală, iar liceul în Lugoj, unde se remarcă ca un elev excepțional. Încă de pe băncile gimnaziului dă dovadă de un profund atașament față de limba și neamul său înființând în anul 1878 — împreună cu câțiva colegi — la imboldul și sub patronajul marelui român Coriolan Brediceanu, o societate de lectură neautorizată, a elevilor români de la gimnaziul de stat maghiar din Lugoj, în scopul promovării iubirii de neam și limbă, al cărei președinte a fost până la terminarea liceului în anul 1880⁵⁾, când își trece și examenul de „maturitate”. Urmează apoi facultatea de drept din Viena, cu o bursă din fundația „Gojdu”, unde în anul 1884 obține titlu de doctor în științele juridice⁶⁾.

După încheierea studiilor și a stagiului de avocat în birourile unor avocați de mare prestigiu cum au fost Tarnavsky⁷⁾ și lugojanul Coriolan Brediceanu, Ștefan Petrovici își deschide în anul 1890 „cancelarie avocațială” în Lugoj, oraș cu frumoase tradiții în mișcarea națională românească, principalul centru al efervescenței spirituale bănățene din acea perioadă.

La data când dr. Ștefan Petrovici își începe activitatea profesională, viața națională, culturală, socială și politică din Banat, era dominată de figura măreață a lui Coriolan Brediceanu, avocat cu renume nu numai în Banat ci și în întreaga Transilvanie⁸⁾. Poezii populare puse în circulație de fanaticii admiratori anonimi ... îi preamăreau calitățile combative și, între anii 1890—1910, Lugojul se confunda în opinia maselor cu faima acestei personalități publice⁹⁾. Dintru început admirator și mai apoi discipol al lui Coriolan Brediceanu, Ștefan Petrovici ajunsese treptat a-l seconda în toate domeniile de activitate ale vieții publice.

Vasta cultură juridică, dublată de profundul atașament față de cauza națiunii române, ne vor explica prezența sa în câteva din cele mai mari procese politice din istoria românilor: faimosul proces al „Replicei”¹⁰⁾ în care l-a apărut pe marele nostru gânditor și om politic Aurel C. Popovici¹¹⁾ în fața Curții cu jurați din Cluj, acționat în judecată ca autor al acestei lucrări, prin care se denunța Europei — după expresia dr-ului I. Rațiu — „imprudențele săvârșite de guvernele din Budapesta față de poporul român (1893)”; marele proces al „Memorandului” în care l-a apărut pe memorandistul Mihai Velici, avocat din Chișinău-Criș (1894); procesul intentat împotriva compozitorului lugojan Ioan Vidu — acuzat de delic-

⁵⁾ Dr. Ioan Rusalin, *Dr. Ștefan Petrovici*, în „Revista cercului juridic bănățean”, anul VI, no. 6/1937; ziarul „Deșteptarea”, anul I 1880, nr. 28. Ziarul apărea în Lugoj. Director: Iosif Tempea, apud, D. Vatamaniuc, I. Popovici — Bănățeanul.

⁶⁾ Dr. Ioan Rusalin, *Notă supra*.

⁷⁾ Dr-ul Ștefan Petrovici, după terminarea studiilor juridice și obținerea titlului de doctor în drept a urmat un semestru cursurile Facultății de teologie intenționând să îmbrățișeze cariera preotească. A optat însă pentru cariera de avocat, considerând că această profesie liberă îi va permite să fie mai util neamului său. (Dr. I. Rusalin, *op. cit.*).

⁸⁾ George Sbircea, *Tiberiu Brediceanu în slujba muzicii românești*, Cluj, 1957, p. 12.

⁹⁾ „Replica” este titlul prescurtat al lucrării: „Chestiunea română în Transilvania și Ungaria. Replica junimii academice române din Transilvania și Ungaria la „Răspunsul” dat de junimea academică maghiară „Memoriului” studenților universitari din România. „Replica” a apărut în a. 1892.

¹⁰⁾ Aurel C. Popovici (1863—1917) Fiu de meserie din Lugoj. Medic. Publicist și om politic. Membru marcant al Partidului Național din fosta monarhie austro-ungară.

tul de istigare la revoltă — pentru armonizarea pentru cor a melodiilor „Marșul lui Iancu” și „Haideți frați” (1904)¹¹⁾, etc.

Documente inedite descoperite în arhiva familiei, susținute îndeaproape de bibliografia consultată, vin să completeze unele aspecte semnificative în legătură cu renumitul proces al „Memorandului”¹²⁾, dând posibilitatea reconstituirii modului cum conducerea partidului a gândit acest proces și cum s-a pregătit, organizat și îndrumat apărarea chiar din partea Comitetului central. Pentru valoarea lor documentară.

Dovedind încă de tînăr calități de luptător intransigent. Petrovici s-a manifestat și afirmat în cadrul P. N. R., participînd activ la majoritatea actelor importante ale vieții publice românești. În 1893 este referent al Conferinței naționale de la Sibiu convocată în scopul solidarizării poporului român cu conținutul „Memorandului” și cu activitatea comitetului, și la care au participat pe lîngă cei 216 delegați oficiali peste 3000 de persoane¹³⁾, iar în 1894 este numit de către Comitetul Central al Partidului Național Român ca membru în „Comitetul de substituți”, comitet care urma — în ipoteza condamnării conducerii partidului în procesul „Memorandului” — să ia în primire de la actualul comitet central agendele și conducerea partidului, pînă la proxima conferință națională. În arhiva sa, s-a păstrat adresa, prin care Comitetul central al P.N.R. îi comunica faptul sus menționat: „... Comitetul central în ședința sa ținută în Sibiu la 3 ianuarie a.c. a hotărît a se îngriji însuși de substituirea sa pînă la proxima conferință națională și spre acest sfîrșit a ales un comitet de substituți, care va fi chemat să ia în primire de la actualul comitet central după eventuala lui întemnițare, agendele și conducerea partidului”¹⁴⁾.

După procesul „Memorandului” Ștefan Petrovici, în calitate sa de membru în „Comitetul de substituți”, împreună cu arhimandritul Vasile Mangra, elaborează și semnează în anul 1895, împreună cu reprezentanții poporului slovac și sîrb: „Manifestul către românii, slovacii și sîrbii din statul maghiar”, manifest prin care se protesta împotriva politicii de asuprire a celor 3 naționalități conlocuitoare și a privării acestora de drepturile lor firești și constituționale¹⁵⁾. Manifestul, după ce constată că lupta împotriva acestei politici nu poate fi dusă de o singură naționalitate, ci de toate naționalitățile conlocuitoare, convoacă un congres

¹¹⁾ A se vedea: ziarul „Drapelul” din Lugoj, nr. 1, 3 și 6 din ianuarie 1904, și de asemenea nr. din 27/9 februarie, din 3/16 februarie și din 3 mai 1904.

¹²⁾ Între aceste acte reține atenția: a) O adresă cu un conținut deosebit de interesant, privind concepția Comitetului Central al Partidului Național Român din Transilvania, Banat și Ungaria referitor la procesul „Memorandului” și prin care se mulțumește dr.-ului Ștefan Petrovici pentru oferirea serviciului de apărător în acest proces, b) O adresă semnată de președintele P.N.R. dr. I. Rațiu trimisă memorandistului Mihail Velici, avocat în Chișineu-Criș, prin care i se comunica numele avocatului ce i s-a desemnat, precum și atitudinea pe care urmează memorandistii să o adopte în formularea apărării lor c) Adresa prin care i se comunică dr.-ului Ștefan Petrovici numirea sa în „Comitetul de substituți”, d) precum și două scrisori adresate de Mihail Velici avocatului său, în preajma procesului, dintre care ne reține atenția ultima prin care Velici își exprimă convingerea că jertfa lor (a memorandistilor) va fi de folos națiunii române.

¹³⁾ „Tribuna”, Sibiu, no. 154 din 14/26 iulie 1893.

¹⁴⁾ A se vedea adresa președintelui P.N.R. I. Rațiu în fotocopie.

¹⁵⁾ „Dreptatea”, Timișoara, nr. 154/1895.

al naționalităților, care a și avut loc la 10 august 1895. Ștefan Petrovici a fost desemnat ca secretar al acestui congres alături de avocatul arădean Ștefan Cicio Pop. Congresul a pus temelie prieteniei dintre cele trei naționalități stabilind o platformă de luptă comună împotriva politicii de asuprire a guvernelor¹⁶⁾.

Dar lupta pe tărîm politic și social Ștefan Petrovici a dus-o îndeosebi în cadrul congregației comitatense (a consiliului județean) a județului Caraș-Severin cu capitala Lugoj, din care a făcut parte începînd cu anul 1894 în mod permanent, și unde, alături de Coriolan Brediceanu, George Dobrin, George Popovici, Valeriu Branîște și Titus Hațeg, a fost unul dintre cei mai activi consilieri. Nu a fost episod mai important din viața județului său, de care el să fi rămas străin; și de asemenea nici un interes național sau social pe care el să nu-l fi apărut cu dîrzenie. A pledat pentru egalitatea în drepturi a poporului român cu celelalte popoare privilegiate, pentru sistarea colonizărilor pe teritoriul comitatului, precum și pentru libertatea de întrunire și asociere, lăsate de guvern la discreția organelor administrative; de asemenea a atacat politica de oprimare a naționalităților, de privarea lor de drepturile asigurate prin constituție și de încălcarea autonomiei școlilor noastre confesionale în scopul maghiarizării lor¹⁷⁾.

Dintre discursurile rostite în cadrul „Congregațiunii comitatense” merită să fie relevat discursul ținut în sesiunea de primăvară a anului 1904, privind libertatea de întrunire și asociere și prin care se ia apărarea mișcării socialiste prigonite de guvern. Acest discurs reflectă ideile progresiste, de care era animat fruntașul bănățean. „Mișcările sociale — spunea dr. Ștefan Petrovici — au fost de cînd lumea și vor fi cît timp există omenirea, pentru că clasele sociale nici cînd nu au fost asemenea și pentru că clasele sociale totdeauna au cercat și vor cerca să-și schimbe soarta în spre bine. Mișcările sociale sînt deci naturale, ba chiar folosite pentru că din ele rezultă progresul omenirii. Mișcarea numită „socialistă” încă nu-i alta decît o formă a mișcării sociale, prin urmare nimeni nu o poate osîndi. Datoria autorității publice deci este să se îngrijească ca și mișcarea socialistă să se poată manifesta în cadrul legalității, ca să nu fie silită să se manifeste prin acte de violență”¹⁸⁾.

În anul 1906, dr. Ștefan Petrovici a fost ales deputat în dieta din Budapesta, în cercul electoral Zorlențul Mare cu o majoritate de 285 voturi față de deputatul guvernamental, generalul Gräntzenstein, președintele partidului liberal din județ¹⁹⁾. Adversarii săi politici au introdus contestație împotriva acestei alegeri, solicitînd anularea ei pe considerentul că pe parcursul campaniei electorale „... s-a agitat pentru formațiuni de stat ce stau în contradicție cu unitatea statului ungar ... s-a sedus poporul în sensul desfacerii de la statul ungar și împreunarea cu vecina România ... încît visul nărod al unei „czara rumunyaszka” stăpînește sufletele naive ale poporului”²⁰⁾. Dacă acest protest în cele din urmă nu

¹⁶⁾ „Dreptatea”, Timișoara, nr. 169/1895.

¹⁷⁾ „Drapelul” Lugoj, nr. 50/1903, 116/1903, 51/1904 etc.

¹⁸⁾ *Idem*, nr. 51/1904.

¹⁹⁾ *Idem*, nr. 47/1906.

²⁰⁾ *Idem*, nr. 56 și 57/1906.

²⁰⁾ După anularea alegerii din circumscripția Lugoj, la protestul adversarilor politici ai deputatului naționalist George Popovici și după realegerea acestuia pentru a doua oară în aceeași circumscripție electorală, semnatarii procesului împotriva alegerii

și-a atins scopul urmărit²¹⁾ el este un document prețios privitor la concepțiile politice de care era animat deputatul de Zorlențul Mare și îndeosebi de conștiința ideii de unitate națională la românii bănățeni în prima decadă a secolului al XX-lea.

Ca deputat, dr. Ștefan Petrovici, călăuzit de aceleași principii politice pe care le-a manifestat de-a lungul anilor în ședințele consiliilor județene, a dezvoltat o activitate fecundă în jurul problemelor care priveau drepturile firești și constituționale ale neamului său. Astfel în ședința din 6 iulie ține un discurs înflăcărat cu privire la adresa de răspuns la mesaj, în cadrul căruia combate politica de maghiarizare a școlilor noastre confesionale precum și idea statului național unitar maghiar. Dacă vrea conducerea statului — releva dr. Petrovici în discursul său — să conteze cu siguranță și pe noi „... atunci să se îngrijească ca și interesele noastre să fie satisfăcute, pentru că altcum se poate întâmpla ceea ce în 1848 în parte s-a și întâmplat”²²⁾. În aceeași sesiune parlamentară a mai făcut câteva interpelări în legătură cu ordonanțele de maghiarizare a școlilor noastre confesionale ale ministrului Lukacs, pentru ca în sesiunea următoare din 1907 să țină un important discurs în care a abordat problema naționalităților conlocuitoare din monarhia austro-ungară, precum și problema socială a poporului român²³⁾.

Distins publicist, dr. Ștefan Petrovici ocupă un loc de frunte și în istoria presei române din Banat. Numele lui figurează printre inițiatorii și colaboratorii binecunoscutei publicații timișorene „Dreptatea”, din al cărui comitet de conducere a făcut parte²⁴⁾, și de asemenea și printre inițiatorii ziarului „Drapelul” „... organ național de publicitate, independent, bazat pe programul național de la 1881 ... corespunzând, pe de o parte, trebuințelor publicistice ale părților bănățene, pe de altă parte, prezentând interesele generale românești în mod serios și demn, cu energia izvorită din iubirea de neam și moșie”²⁵⁾. În coloanele acestui ziar, dr. Petrovici a depus o activitate ziaristică deosebită.

Pentru articolul publicat în nr. 99 din 8 septembrie 1904 a fost acționat în judecată pentru delictul de instigare la revoltă, prevăzut de art. 158 al. II, cod penal maghiar, deși în cadrul articolului incriminat autorul căuta să demonstreze că nu noi românii desfășurăm o agitație împotriva statului, așa după cum se înșina în presa maghiară²⁶⁾, „... ci aceia care zi de zi crează și trec în legislația și

de deputat a lui Ștefan Petrovici dindu-și seama că și în ipoteza anulării mandatului său de deputat va fi din nou reales, și-au revocat protestul („Drapelul” no. 59/1907).

²¹⁾ *Idem*, nr. 46 din 1906; cu ocazia alegerii din 1906, admiratori anonimi, i-au imortalizat numele în versuri.

²²⁾ *Idem*, nr. 72 și 74/1906.

²³⁾ *Idem*, nr. 119, 120, 122 și 123/1907.

²⁴⁾ Ziarul „Dreptatea” din Timișoara a apărut de pata de 1 ianuarie 1894. Pentru conducerea lui s-a instituit un comitet de 25 membrii, al cărui președinte a fost Alexandru Mocioni, iar notar (secretar dr. Ștefan Petrovici) (*apud* dr. Aurel Cosma, *Prin Timișoara de altă dată*, Ed. „Facla”, 1977, p. 90 nota 14).

²⁵⁾ Cf. Aurel Peteanu, *Valeriu Braniște*, Ed. autorului, Lugoj 1938, pp. 16—17.

²⁶⁾ În anul 1904 s-a publicat proiectul de lege al ministrului Berzeviczy, prin care se preconiza introducerea limbii maghiare, ca limbă de predare la mai multe obiecte, în școlile noastre populare. Românii au protestat împotriva acestei măsuri prin presă și întruniri publice. Aceste proteste au fost calificate de presa maghiară ca agitații împotriva statului.

administrația țării teorii ce sînt de natură a produce în popoarele nemaghiare din patrie convingerea că nu mai pot trăi în comunitate cu maghiarii... da! suntem agitatori — afirma în continuare Petrovici în articolul amintit — însă nu împotriva statului, ci în contra nedreptății ce ni s-au făcut și ni se fac. În acest sens suntem agitatori, dar în acest sens avem și dreptul și datoria națională și etică să fim agitatori“²⁷⁾.

Deși articolul incriminat nu conținea elementele constitutive ale delictului de instigare la revoltă prevăzut de art. 158 din codul penal maghiar, totuși Curtea cu jurați din Timișoara, ca instanță de presă, l-a condamnat la 6 luni închisoare. În acest proces a fost magistral apărut de Coriolan Brediceanu a cărui pledoarie a fost publicată în ziarul „Drapelul“ nr. 42, 43, 44 din 1905. Pedepsa a executat-o în temnița de stat a Seghedinului împreună cu colegul său de bară, dr. Cornel Jurca, redactor responsabil al ziarului „Drapelul“ precum și cu cărturarul și gazetarul dr. Mihail Gașpar, pe atunci diacon în Lugoj, și aceștia doi din urmă tot pentru delict de presă²⁸⁾.

Dar dr. Ștefan Petrovici a avut și o bogată activitate pe teren cultural. În anul 1896, cînd Astra își extinde activitatea și asupra Banatului, se înscrie ca membru al acestei prestigioase societăți culturale depunînd o activitate deosebită în realizarea scopurilor urmărite. A fost de asemenea membru permanent al „Căminului românesc“ și a „Reuniunii române de cîntări și muzică“, din Lugoj, cunoscută mai apoi sub denumirea de corul „Ion Vidu“, al cărui președinte a fost între anii 1896—1902. Sub conducerea sa „Reuniunea română de cîntări“ participă prin concerte la o serie de manifestațiuni culturale, dintre care se impune să amintim pe aceea prilejuită de adunarea generală a Asociațiunii din Sibiu — ASTRA — organizată în Lugoj, despre care un cronicar nota în presa vremii că „... serbări românești ca la Lugoj, nu știi unde s-au mai aranjat și unde se vor mai putea în țara noastră...“²⁹⁾; organizează turnee la sate și orașe ca de ex. în Caransebeș, Reșița, Bocșa, Oravița etc.; trece cu corul pentru prima dată granița României libere la Turnu Severin, la invitația corului „Doina“ de sub conducerea maestrului Ștefan Paulin, pentru ca trei ani mai apoi, în anul 1902, să primească pe severineni într-un cadru festiv în Lugoj.

Merită să mai fie subliniat și faptul că sub conducerea sa, s-a realizat o strînsă colaborare între „Reuniunea română de cîntări și muzică“ și celelalte reuniuni surori, maghiare și germane. Astfel cu ocazia inaugurării sălii de concerte „Concordia“, din 25 iunie 1899, sînt invitate să participe — și au participat — toate celelalte reuniuni lugojene: „Magyar Dalárda“ „Gewerbe Liederkrantz“ și „Deutschen Gesang und Musik Verein“, după cum „Reuniunea română de cîntări și

²⁷⁾ „Drapelul“, Lugoj, no. 99 din 8 septembrie 1904.

²⁸⁾ Dr. Mihail Gașpar, redactor al ziarului „Drapelul“ a fost condamnat la 10 luni temniță de stat pentru două articole intitulale „Ne trebuiesc fapte“ și „Care e ținta“ publicate în nr. 97 și 99 a ziarului „Drapelul“ din anul 1904, articole prin care îndemna poporul român să se opună proiectului de lege Berzeviczy. A fost apărut în fața Curții cu jurați din Timișoara de Coriolan Brediceanu a cărui pledoarie a fost publicată în ziarul „Drapelul“ nr. 45/1905. Despre timpul petrecut în temniță a publicat mai târziu un foileton în ziarul „Drapelul“ intitulat „Paști în temniță“ și dedicat dr.-ului Ștefan Petrovici („Drapelul“ no. 35/1909).

²⁹⁾ I. Stratan, *Corul Ion Vidu din Lugoj*, Ed. Casa Creației Populare a județului Timiș, Timișoara 1970, p. 56.

muzică“ la rîndul ei este invitată și participă la primirea „Reuniunii de muzică“ din Hodmező Váshely, prezentînd cîntări populare românești și bănațene, precum și la concertul dat de reuniunea germană „Lugoser Gewerbe Liederkranz“³⁰⁾.

Avocatul lugojan a fost în același timp și un devotat membru al Bisericii noastre strămoșești, fiind convins că numai prin biserică și școală — singurele instituții românești autonome din monarhia austro-ungară — poporul nostru își va putea păstra ființa sa etnică și va putea rezista tuturor tendințelor de înstrăinare. A făcut parte din comitetul parohial al bisericii ortodoxe române din Lugoj, din sinodul protopresbiterial precum și din sinodul diecezan al Caransebeșului³¹⁾, în cadrul căruia a desfășurat o activitate deosebită luînd cuvîntul în toate marile probleme de interes național și bisericesc, deoarece în concepția sa, limba, neamul și biserica noastră strămoșească formau un tot inseparabil. După moartea dr-ului Constantin Rădulescu, avîndu-se în vedere activitatea deosebit de meritorie depusă de teren bisericesc și școlar, a fost numit „fiscul“ (jurisconsultul) episcopiei Caransebeșului³²⁾.

După unirea Transilvaniei cu România, dr. Ștefan Petrovici e numit notar public în Caransebeș, funcție pe care o deține pînă la moartea sa survenită în aprilie 1922.

Pînă nu demult, una din străzile Lugojudului îi purta numele, ca un omagiu adus unei vieți închinată națiunii.

Acum cînd se împlinesc 130 ani de la nașterea sa, se cuvine să ne închinăm memoriei acestei mari personalități bănațene, care, prin admirabilele-i dovezi de dragoste și de sacrificiu pentru națiune, și-a cîștigat un loc de frunte între luptătorii de elită pentru libertate națională și dreptate socială ai Banatului nostru de altă dată.

³⁰⁾ I. Stratan, *op. cit.*, pp. 51 și 58—63.

³¹⁾ „Drapelul“ nr. 43/1903 și 53 și 54/1909.

³²⁾ Dr. I. Rusalin, *art. cit.*

INSCRIPTIA DE LA DENTA O CONFIRMARE EPIGRAFICĂ A BIMILENARULUI TIVISCO-TIMIȘOARA

de: C. RĂILEANU

Inscripțiile antice daco-romane constituie prima cronică, dăltuită în piatră, a etnogenezei poporului român, iar fiecare monument epigrafic în parte reprezintă o filă de început din bimilenara noastră istorie, din care deslușim temeieri și argumente pecetluite cu sigiliul latinității și romanității limbii noastre strămoșești.

Dar dintre miile de epigrafe aflate pe teritoriul Daciei romane — și nu puține ca număr nici în zona de sud vest a acesteia, adică pe meleagurile bănățene de azi ¹⁾ —, credem că nici una nu s-a bucurat de o așa mare atenție din partea specialiștilor ca *inscripția de la Denta*.

Interesul major care a gravitat în jurul inscripției respective se datorește faptului că aceasta a constituit suportul documentar-demonstrativ la una din cele mai controversate probleme a istoriografiei românești, problemă care a declanșat o suită întreagă de opinii și ipoteze dintre cele mai divergente. Este vorba de localizarea anticului oraș *Malva* și, implicit, a teritoriului *Daciei Malvensis*.

Controversa, în ansamblul ei, a suscitat, până nu demult, un interes deosebit nu numai prin autoritatea și prestigiul specialiștilor români sau străini, antrenati în dispută ²⁾ ci și prin faptul că ea se bazează pe argumente de ordin arheologic și epigrafic, situație care atribuie din oficiu acestei polemici istorice o atmosferă de senzațional.

În rezumat, asupra acestei probleme existau două opinii :

1. *Dacia Malvensis* — în *Banat*; și se bazează pe lectura inscripției de la Denta, unde s-a presupus chiar localizarea anticei capitale de provincie, *Malva*.
2. *Dacia Malvensis* — în *Oltenia*; și are drept argument principal o inscripție de la Sevilla (Spania) care identifică *Malva* cu *Romula* (Reșca de azi, jud. Olt). Totodată, se infirmă descifrarea și interpretarea dată inscripției de la Denta.

¹⁾ Pe teritoriul Banatului istoric sînt semnalate 222 inscripții litice — din care 43 altare votive — (în afara celor tegulare sau a diplomelor militare) — cf. I. I. Russu, *Inscriptiones Daciae Romanae* (IDR), III/1, București 1977. Intocmirea și tipărirea primelor volume ale acestui *corpus* adaugă științei istorice românești încă o mîndrie iar numelui autorului, — eminentul epigrafist român — încă o recunoștință.

În ultima și cea mai aprigă polemică științifică, de acum un deceniu, în care s-au angajat doi dintre cei mai de renume istorici, specialiști în probleme daco-romane: C. Daicoviciu și D. Tudor, s-a făcut risipă de argumente în scopul validării uneia sau alteia din teoriile susținute.

Iată și textul inscripției în cauză, de pe altarul votiv de la Denta:

1. I.O.M.	I(ovi) O(ptimo) M(aximo)
2. I.R.M.T.M.	I(unoni) R(eginae) M(inervae) T(errae) M(atri)
3. C. KANINIV	C(aius) Kaniniu(s)
4. SABINIANV	Sabinianu(s)
5. D.C.M. II VIR(?)	(?)
(6)	

Rîndul 5 este acela care a creat probleme și a generat atîtea discuții. Ce semnificație se ascunde în spatele abrevierii celor trei litere: D.C.M.?

Aceasta a fost întrebarea pusă de specialiști și asupra acestor trei litere li s-au oprit în mod insistent privirile, au căutat cu ardoare explicații și au emis diverse opinii privind întregirea literelor (sigle) în cuvinte care să conțină un sens logic pe direcția problematicei istorice ce se urmărea a fi demonstrată.

1. Susținătorii primei opinii (D. Detlefsen, C. Patsch, C. Daicoviciu și H. Wolf) sînt unanim de acord cu lectura:

D(ecurio) C(oloniae) M(alvensis) Duumvir

2. Adepții celei de a 2-a opinii (M. Fluss, D. Tudor, H. Neselhauf, M. Macrea³⁾, C. C. Giurescu), dau o altă interpretare textului din rîndul 5:

a) *D(e)C(urio) M(unicipii) Duumvir*

b) *D(ecurio) C(oloniae) M . . . [(argensium) sau (ursensium)] Duumvir.*

3. În afara acestor două grupe remarcăm încă o opinie (I. I. Russu, M. Moga), mai prudentă și neangajată, care se abține de la vreo interpretare și lasă textul rîndului 5 al inscripției în lectura sa prescurtată: *D.C.M. IIvir*⁴⁾ sau înclină parțial spre interpretarea celor din grupa 2-a: *D(ecurio) C(ol?) M. IIvir*⁵⁾.

*
*
*

În ceea ce ne privește, considerăm că, deși ultimele și cele mai recente concluzii par a suna apodictic și închid dosarul acestei controverse⁶⁾, problema, — așa cum este ea finalizată (vezi supra, pct. 2), — cere din oficiu un recurs. Pentru că, oricît ar părea de paradoxal, dacă problema enigmaticei *Malva* pare rezolvată (problema a fost definitiv tranșată în favoarea tezei privind localizarea ei în Oltenia),

²⁾ C. Daicoviciu, *Noi considerații asupra Daciei Malvensis*, în „Dacica” Cluj, 1969, pp. 411—419; idem, *Uite Malva — nu e Malva* în „Tribuna” (Cluj), XIII, nr. 16 (638) 1969, pp. 1—3; D. Tudor, *Orașe, țiguri și sate în Dacia romană*, București, 1968, pp. 54, 69; idem, *Localizarea Daciei Malvensis*, în „Magazin Istoric”, III, 1969, nr. 3, pp. 2—5; idem, *Tot despre localizarea Daciei Malvensis*, în „Magazin Istoric”, III, 1969, nr. 9, pp. 20—23; La ambii istorici se menționează întreaga bibliografie a problemei în discuție; C. C. Giurescu, *Probleme controversate ale istoriei*, Edit. Albatros, f.a., pp. 139—141; s.a.

³⁾ M. Macrea, *Viața în Dacia romană*, București, 1969, pp. 132—133.

⁴⁾ M. Moga — I. I. Russu, *Lapidarul Muzeului Banatului*, Timișoara, 1974, nr. 12, pp. 29—30.

⁵⁾ I.D.R., III/1, pp. 130—131.

⁶⁾ C. C. Giurescu, o.c., p. 141; I.D.R., loc. cit.

textul inscripției de la Denta rămâne totuși o problemă în discuție. În finalul acestui text ceva nu este clar. Ideile exprimate în lectura rîndului 5 nu se leagă, nu se sudează așa cum ar trebui, ca într-o concluzie finală. Mesajul antic al *lapidului* care a dăltuit în piatră inscripția *altarului votiv* este încă în penumbră și nu și-a dezvăluit întru totul sensul real a tot ceea ce a voit el să exprime.

De aceea, pentru o nouă analiză ne-am propus restabilirea contactului cu realitatea, respectiv cu originalul inscripției⁷⁾ evitînd, pe cît posibil, utilizarea celor mai multor fotografii din publicațiile anterioare. Această reticență a survenit în urma constatării că există diferențe frapante în calitatea imaginii de text a inscripției pe diferite fotografii, fapt care, dealtfel, a și generat elemente divergente auxiliare în cadrul disputelor de opinii (a se vedea problema „punctelor” între cele trei litere DCM la C. Daicoviciu, *Magazin Istoric*, nr. 3/1969).

Iată cîteva din aceste constatări.

a) Monumentul epigrafic, așa cum se prezintă azi, fără bază și capitel, a suferit modificări de la forma inițială în scopul încastrării acestuia în zidul unei construcții administrative de acum 200 de ani. Operația de detașare a *bazei* de corpul inscripției, s-a executat anevoios, nu prin tăiere (ca la *capitel*) ci prin ruptură, fapt care a determinat ca partea inferioară a cîmpului inscripției să urmeze pe fractură o linie sinuoasă și piezișă (spre dreapta). Această fractură a cauzat monumentului nu numai deteriorări de formă ci și de fond epigrafic deoarece a fost eliminat complet din text ultimul rînd (rîndul 6) iar în rîndul 5 s-a distrus 2/3 din corpul ultimei litere.

b) Prin analogii și operații comparative cu alte epigrafe de același gen, din cadrul zonei, și utilizînd raportul dintre înălțimea literelor și celelalte elemente grafice se pot stabili cu suficientă aproximație dimensiunile altarului votiv în forma sa genuină:

— înălțimea = 95—100 cm; lățimea (la bază) = 55—56 cm.

— cîmpul inscripției i = 48—50 cm; l. = 48—50 cm⁸⁾.

În consecință nu poate fi pus la îndoială faptul că a existat și un al 6-lea rînd, al cărui text îl presupunem exprimat prin una din acele formule des uzitate pentru inscripțiile votive și prevăzute în codurile epigrafice: V.P., V.S., V.L.S., V.L.P., V.L.M.P., V.S.L.M.⁹⁾.

c) Semnele de separație dintre litere, din punct de vedere al formei, sînt de trei tipuri:

1. Frunze de iederă „*hederae distinguentes*”¹⁰⁾ în r. 1, semne destul de rar întîlnite și care dau o notă de distincție monumentului nostru epigrafic.
2. „Triunghiuri” mici între siglele din r. 2 și în r. 3, (între C și K);
3. „Puncte”¹¹⁾, de formă rotundă (abia vizibile din cauza coroziunilor) sînt

⁷⁾ Inscriptia de la Denta se află expusă în Lapidarul din Muzeul Banatului, Timișoara.

⁸⁾ Pentru analogie s-au luat în considerație numai inscripțiile ale căror fotografii și desene sînt redată în scara grafică zecimală 1/10, 1/5 sau 1/20 din I.D.R., III/1 nr. 10, 35, 54, 63, 64, 67, 79, 84.

⁹⁾ *Ibidem*, passim.

¹⁰⁾ Din cele 222 inscripții semnalate în Banat doar pe trei figurează acest tip de semne de separație (I.D.R., III/1, nr. 71, 109, 184) iar pe alte două (*ibidem*, nr. 77, 141) frunza de iederă apare doar ca ornamentație — în afara textului.

¹¹⁾ La acest tip de semne apar cîteva deosebiri:

plasate după-fiecare din literele D.C.M., fapt care ne sugerează că fiecare din aceste litere constituie inițiala unui cuvânt distinct (*sigla*).

d) Retezătura pe verticală (partea dreaptă) a inscripției¹²⁾ nu a eliminat vreuna din ultimele litere ale rîndurilor 2—4 (exceptînd bara oblică dr. a lui „V” din r. 4) și, deci, ele au un număr egal (9) de semne grafice (litere + semne de separație). Ca atare, și r. 5 are același nr. de semne (9), în care pe lîngă cele 8 litere s-a inclus și semnul de separație marcat după litera „M”.

e) Tehnica de gravare ne demonstrează că meșterul lapicid nu era un improvizat ci își cunoștea bine meseria, atît ca execuție în sine (*exarare*) cît și în cunoașterea regulilor epigrafiei latine (așa numita *scriptura lapidaria monumentalis*).

1. Schițarea literelor *capitale* și liniatura rîndurilor este executată discret; urmele *stilusului* metalic sînt abia perceptibile și numai parțial¹³⁾.

2. Elementele literelor *capitale* sînt redată diferențiat ca grosime (ex.: literele O.R.C.) demonstrînd abilitatea meșterului în schimbarea poziției uneltei.

3. *Serifele*, care dau solemnitate și frumusețe literelor, sînt numai orizontale și executate în unghiuri drepte¹⁴⁾.

4. Aspectul grafic și estetic al inscripției este asigurat printr-un corect raport de proporționalitate între dimensiunile literelor și poziția elementelor sale. Dimensiunea *capitalelor*, mărirea spațiilor dintre rînduri, absența oricărui element care să producă vreun efect distonant, toate acestea crează o corelație optimă cu suprafața oglinzii textului și o perfectă omogenitate optică¹⁵⁾.

f) Referitor la utilizarea alfabetului monumental se impun de asemenea cîteva precizări:

1. — redarea literei „C” prin două semne: C și K¹⁶⁾, care au o valoare fonetică identică: prima constituie inițiala la prenumenul C(aius) iar a 2-a literă

a) punctele sînt situate mai aproape de linia inferioară, în timp ce „triunghiurile” sînt marcate la mijlocul intervalului dintre cele două linii;

b) distanța între literele separate prin „puncte” este mai mică decît aceea determinată de „triunghiuri” (ex.: dist. cu triunghiuri = 35 mm; distanța între D.C.M. cu puncte = 23—25 mm). Excepție de la acest caz este distanța dintre „M” (urmat de punct) și următoarea literă, care este mult mai mare (31 mm) adică aproape egală cu intervalul dintre literele separate prin triunghiuri.

¹²⁾ Ruptura este observabilă în dreptul r. 1. de text, prin compararea distanțelor dintre extremități la prima și ultima literă; fișa retezată pe verticală (dr.) este de 5 cm și a fost executată în scopul încastrării inscripției într-un orificiu dintr-un zid, prevăzut anterior pentru o altă destinație.

¹³⁾ Un exemplu de schițare și liniatură accentuată ni-l oferă altarul votiv de la Kajtosovo (vezi I.D.R., III/1, nr. 2).

¹⁴⁾ În *Lapid. M. Ban.*, p. 30, pe desen serifele nu sînt redată corect ci sînt executate puțin cam fantezist, cu mici aripioare (ex.: la lit. R. M. N. I); diferit și corect redat în I.D.R., III/1, p. 130.

¹⁵⁾ În r. 1 înălțimea = 68—70 mm, r. 1—5 = 49—50 mm; intervalele dintre rînduri 1—4—22—24 mm. Această alternanță de mărimi proporționale în sistemul sexa zecimal ne conduce la supoziția că anonimul lapicid utiliza un șablon marcat în *uncia* și *digitus* (vezi A. Sacerdoțeanu, *Din istoricul metrologiei*, în „Metrologia aplicată”, vol. 13, nr. 7, București, 1966, tabela 4, 5).

¹⁶⁾ Precizări sumare despre grafia literei „K” la René Cagnat, *Cours d'Epigraphie latine*, Paris, 1914, p. 17. În Banat se mai cunoaște o singură inscripție care conține litera „K” (I.D.R., III/1, nr. 26) iar în Transilvania, după Ackner ..., încă cîteva (nr. 339, 387) — fără a aparține însă unui cuvînt onomastic.

de început al cognomenului Kaniniu(s); litera *K* constituie o raritate în epigrafia daco-romană (și mai ales în onomastica latină)¹⁷; unii cercetători mai vechi au considerat chiar cele două amorse ale literei „K” ca pe un accident de gravare și ca atare au dedus că lăpidul nu a gravat pe „K” ci un *I* (citit: Ianiniu(s))¹⁸.

2. — Una din cele trei litere „A”, are omisă bara transversală (r. 4, lit. nr. 7)¹⁹; este singura — și destul de neînsemnată — neglijență a gravorului, fără a exclude posibilitatea că monumentul ar fi fost confecționat în timpul lui Hadrian, când se utiliza acest tip de literă²⁰).

Constatările și observațiile de mai sus nu sînt menționate în scop descriptiv, formal, ci au ca scop demonstrarea că altarul votiv de la Denta a fost conceput și executat nu într-o tehnică rudimentară ci după toate regulile artei epigrafice. Iar gravorul nu putea fi un diletant ci unul care-și onora perfect meseria. Ca atare, acest lăpid nu și-ar fi putut permite capricii personale în redarea unui text care să nu fie în concordanță cu regulile statornicite și utilizate în scrierea monumentală din epoca imperială romană.

*
* *
*

De fapt, toată problema atît de mult discutată și controversată se reduce numai la lectura corectă a textului din r. 5, care redă, sub o formă abreviată, acel *cursus honorum* atribuit dedicantului (menționat prin *tria nomen*) C. Kaninius Sabinianus.

Drept urmare a rezultatelor ce se desprind din analiza descriptivă de mai sus al acestui *titulus* și avînd în vedere și explorările din actualitatea imediată a istoriografiei bănățene, ne propunem o nouă formulare în lectura textului respectiv, și anume:

D(ecurio C(ivitatis) M(unicipii) TIVIS(ci) sau TIVIS(censium).

Criteriile pe care se bazează această nouă interpretare de text întregit își găsesc suportul demonstrativ într-o gamă mai largă de argumente, de ordin epigrafic sau topoarheologic, — fără pretenția de a le fi epuizat în mod exhaustiv —, argumente pe care vom încerca să le prezentăm succint. (vezi pl. nr. 1).

Specialiștii au fost în general de acord (cu o singură excepție) că siglele și abrevierile din r. 5, constituie două denumiri de funcții (demnități) publice atribuite dedicantului și anume:

„decurio” ... (*D*) și „duumvir” (*IIvir*).

Controversa nu s-a produs asupra titlaturii nominale a demnității ci asupra locului de exercitare a funcției respective (vezi supra, p. 351 pct. 2) interpretîndu-se diferit siglele care urmau literei *D* - - (*C.M.*), fie prin *Colonia Malvensis* (Patsch,

¹⁷) Litera „K” nu apare în Aem. Hübner, *Exempla Scripturae epigraphicae latinae*, 1895, pl. LXXIX—LXXXII.

¹⁸) M. J. Ackner — Fr. Müller, *Die Römischen Inschriften in Dacien (Inscr. Dac.)*, Wien, 1865, nr. 53, p. 13.

¹⁹) Pe desenul executat în „*Lapid. M. Ban*” (nr. 12, p. 30) și *I.D.R.*, III/1 (nr. 109, p. 130), acest element omis a scăpat graficienilor respectivi, care l-au marcat.

²⁰) R. Cagnat, o.c., p. 12.

C. Daicoviciu, ș.a.) fie prin *Colonia Margensium* sau *Mursensium* din sudul Dunării (D. Tudor, ș.a.) sau, pur și simplu, prin apelativul determinativ „Municipiu” fără vreo precizare toponomastică care, în acest ultim caz, s-a presupus că se subînțelege (D. Tudor).

În realitate, problema majoră de ordin istoric care se urmărea: „a fi sau a nu fi — *Malva*—”²¹), a concentrat atenția mai mult asupra primului grup de sigle (D.C.M.) iar peste partea 2-a a rîndului: „*Ivir*”, nu s-a mai insistat considerîndu-se că ar fi o abreviere obișnuită pentru demnitatea de „*duumvir*”.

Reluăm aceste raționamente de ordin epigrafic încercînd a le aduce cîteva corecții, determinate atît prin restabilirea contactului de cercetare direct pe originalul epigrafei litice cît și prin prisma noilor teorii privind antichitatea daco-romană în cîmpia de vest timișană.

I. — „D.C.M.” formulă formată din trei sigle, de un tip cu totul insolit, un fel de „unicum” epigrafic (nu apare în tabelele de sigle și abreviațiuni ale lucrărilor de referință)²²), a fost interpretată în mod diferit (supra, p. 351).

Doar sigla „D” a fost, unanim și fără obiecție, acceptată de specialiști ca semnificînd apelativul „*decurio*”.

„C” a fost considerat fie ca literă în componența lui „*decurio*” [D(e)C(urio)] fie ca siglă pentru C(olonia).

Cercetînd textele epigrafelor din Dacia (după *Inscr. Dac.*)²³ constatăm că „*decurio*” se exprimă prin sigla „D” de două ori (nr. 316, 827). În rest, este exprimat prin „DE” (nr. 305, 413, 718) sau „DEC” (nr. 105, 114, 295, 316, 330, 334, 340, 356, 357, 371, 387, 529, 640, 719, 725, 729, 879). În Banat întîlnim numai abrevierea „DEC” (cf. *IDR*, III/1, nr. 71, 91, 129, 133, 137, 140, 157). Deci nu se întîlnesc cazuri cînd „*decurio*” ar fi redat prin „DC”²⁴).

Un rezultat la fel de negativ avem și în ceea ce privește determinativul toponomastic „*Colonia*”, deoarece întîlnim rare cazuri cînd se exprimă doar prin sigla „C” (*Inscr. Dac.*, nr. 316, 330). Pe majoritatea textelor „*Colonia*” este redat prin „COL” (*Inscr. Dac.* nr. 105, 114, 295, 334, 340, 357, 371, 387, 413, 466, 482, 521, 529, 879; *IDR*, III/1, nr. 64, 133, 137, 140, 141). Foarte rar se întîlnesc forme de „CO” sau „CL” (*Inscr. Dac.*, nr. 396, 52).

Nici în cazul unui cuplu a celor două sigle: D.C.²⁵), epigrafele daco-romane nu indică vreo interpretare prin „*decurio coloniae*” deoarece pentru această expresie, în toate textele mai sus menționate, se utilizează două grupuri de abrevieri: „DE. COL” sau „DEC. COL” (cu două cazuri de excepție: „DEC. CO” și „DEC. CL”).

De aceea considerăm că singura analogie pentru o corectă lectură a siglelor

²¹) Vezi titlul semnificativ al art. „*Uite Malva — nu e Malva!*” (supra, n. 2).

²²) Buday Arpad, *Romai felirattan*, Cluj, 1914, pp. 384—388; R. Cagnat, o.c. p. 41.

²³) S-a apelat la lucrarea lui Ackner — Müller (notat: *Inscr. Dac.*) deoarece celelalte volume din *I.D.R.* n-au fost încă editate.

²⁴) Cazul inscripției de la Napoca (*Inscr. Dac.* nr. 316) cu text: „DCC Sarmis”, nu este suficient de concludent.

²⁵) Demonstrația că literele respective sînt sigle (separate prin puncte și spații), și nu abreviațiuni — vezi supra, p. 352 pct. c 3.

„D.C“ este cea prevăzută în tabelele de sigle și abrevieri ²⁶⁾, și anume: „*DECURIO CIVITATIS*“ ... ²⁷⁾.

Cetățeni romani nu trăiau numai în colonii ci și în municipii ²⁸⁾ fapt care ne îndreptățește a împărtăși și una din ipotezele (vezi supra, p. 351) susținută de D. Tudor ²⁹⁾ sau concluzia lui C. Giurescu ³⁰⁾ privitor la întregirea corectă pentru cea de a 3-a siglă „M“ prin „M(unicipii)“. Considerăm că interpretarea nu poate fi echivocă deoarece este uzitată în epigrafia romană (figurează în tabelele de sigle) și apare și pe epigrafele din Dacia romană ³¹⁾.

În consecință, prima parte din textul rîndului 5 a titulusului de la Denta o putem interpreta:

*D(ecurio) C(ivitatis) *) M(unicipii) ...*

II. — Dar acest ultim cuvînt „M(unicipium)“ este numai un determinativ toponomastic (ca și *colonia*, de pildă) și exprimă doar rangul urbanistic al unei localități, nominalizată în marea majoritate a cazurilor. În mod frecvent, fie după MVN (icipii) fie după COL(oniae) urmează aproape întotdeauna denumirea orașului respectiv ³²⁾. Ca atare, și în cazul inscripției de la Denta, după sigla întregită a determinativului toponomastic M(unicipii) trebuie să urmeze denumirea orașului în care decurionul Kaninius își îndeplinea funcția sa publică.

De aceea, lecturii textului lacunar din a 2-a partea a rîndului 5, „*duumvir*“ îi opunem pe acela de *TIVIS(ci)* sau *TIVIS(censi)*.

Această nouă lectură, — propusă ca ipoteză de lucru și nu ca simplă supoziție —, vom încerca s-o demonstrăm în antiteză cu lectura redată pînă în prezent.

a) Grafia „Ilvir(?)“ poate fi interpretată „*duumvir*“ ?

Aparent, da! deoarece toate desenele redau ultima literă ca un „R“ întregit. Realitatea este că din această ultimă literă, — din cauza rupturii oblice spre marginea din dr. a epigrafiei —, nu se mai păstrează decît doar 1/2 din bucla literei respective. Iar ductul presupusei bare verticale, atît cît se mai păstrează (24 mm din cei 50 mm cît este înălțimea rîndului), este corodat în așa fel încît cu greu am mai putea presupune că într-adevăr este vorba de o *hastă* verticală a literei „R“. Prin urmare nu putem ști dacă ductul pornit de la linia superioară se continuă chiar pînă la ruptură (deci pe o lungime de 24 mm) sau dacă nu cumva se oprește ceva mai sus.

Deasemeni, mărimea (lățimea) buclei superioare este de 22 mm și nu de

²⁶⁾ R. Cagnat, o.c. p. 421; Buday Arpad, o.c., p. 384.

²⁷⁾ O analogie întîlnim în inscripția *CIL*, III, 2866: „*Dec(urio)... Civitatis Porolissensium ...*“ (apud M. Macrea, *Viața în Dacia romană*, București 1969, p. 323).

²⁸⁾ M. Macrea, o.c., p. 146.

²⁹⁾ D. Tudor, *Orașe...* p. 54; idem, în „*Magazin Istoric*“, nr. 9/1969 p. 21.

³⁰⁾ C. Giurescu, o.c., p. 141.

³¹⁾ Este adevărat că, în general, pentru „*municipii*“ întîlnim abreviațiunea „*MUN*“ (*Inscr. Tac.* nr. 387, 397, 413, 719; *I.D.R.*, III/1, nr. 71, 132) dar întîlnim și reprezentarea prin sigla „*M*“ (*CIL*, III, 1322; *I.D.R.* nr. 139).

³²⁾ Exemple: a) *municipii ... Drobetae, Apulensis, Napocae, Porolissi, Splono, Tibiscensium (Jupa)*, etc. (cf. *CIL*, III, 1579, 1322; *Inscr. Tac.* nr. 413, 387, 105; *I.D.R.*, III/1, nr. 132, 139).

b) *Coloniae ... Drobetae, Sarmizegetusae, Apulensis, Viminacium* (cf. *CIL*, III, 2679, 1217; *Inscr. Tac.* nr. 413, 719, 105; *I.D.R.*, III/1, nr. 133, 137, 140, 71).

*) Despre sensul lui „*Civitas*“ (inițial: drepturile cetățeanului roman, iar ulterior: *urbs* — oraș), a se vedea și Victor Iancu, *Limbaș cotidian ...*, editura Facla, 1977, p. 48.

1. Iovi O[ptimo] M[aximo]
2. I[unoni] R[eginae] M[inervae] T[erreae] M[atris]
3. C[laudio] K[arino] I[s]
4. Sabinian[us]
5. Decurion[is] C[ivitatis] M[unicipii] T[ivis] C[ol]
- (?) 6. M[atrum] S[olvi] L[ibens] M[erito]

PLAȘA NR. 1 — ALTARUL VOTIV DE LA DENTA

fig. a — Altarul votiv de la Denta
(detaliu — rîndul 5)

fig. b — Inscricție de la Alba Iulia (foto S. Toth)
(rîndul 5: silaba „TI” gravată „II”)

PLANȘA NR. 2

25 mm cât are litera „R” din r. 2 (care are aceeași înălțime, de 50 mm, ca și literele din r. 5).

În schimb, luînd în comparație o altă literă de referință, pe „S” din r. 2 (care are tot 50 mm înălțime, ca și literele din r. 5, și 21 mm lățime la bucla superioară) constatăm o neconcordanță de mărime la elementul grafic (bucula) al acesteia și cel similar al presupusului „R” din r. 5.

Revenind la așa zisa literă „R” mai constatăm că atît cît se mai cunoaște din ductul presupusei haste verticale, acesta este egală ca mărime cu partea stg. a buclei superioare a literei „S”.

Singura obiecție ce s-ar putea aduce acestui raționament, rezultat din măsurători pe elementele grafice, ar fi existența unui *serif* în partea superioară stg. a literei în cauză. Acest serif nu este însă real ci el provine de la urma de trasare a liniaturii, mult mai evidentă la acest rînd 5 (vezi supra. p. 353 pct. e. 1, 3).

Așadar, după părerea noastră și conform demonstrației de mai sus, ultima literă a rîndului 5 nu este „R” ci „S”. (Vezi pl. nr. 1).

b) — Un alt raționament după care ultimul cuvînt s-a considerat a fi interpretat „*duumvir*”, — și nu alt cuvînt —, a fost faptul că în practica epigrafică acest cuvînt este redat prin abreviațiunea compusă din *II=duo* (numeral cardinal) și *vir*, adică *IIvir (duumvir)*.

Dar în toate textele epigrafice, — considerate a fi corect redade atît d.p.v. a tehnicii grafice cît și a stilisticii epigrafice —, numerele cardinale, inclusiv cele care compun cuvinte ca: *duumvir*, *triumvir*, *quatuorvir*, etc., sînt redade prin trasarea unei bare orizontale deasupra celor verticale și care indică numărul respectiv (ex.: $\overline{II}$ =duo, *duum*; $\overline{III}$ =trium, etc.)³³).

În epigrafia daco-romană avem numeroase exemple cînd în redarea numeralelor se respectă această regulă epigrafică generală³⁴) și ele apar sub această formă fie pe material litic, fie tegular.

În cazul inscripției noastre, deși este demonstrat că ea face parte din categoria acelor corect executate, nu există nici o bară orizontală deasupra celor două haste pentru a ne indica numeralul cardinal *duo-duum*. Un lapicid care a executat o „punctuație” atît de clară și deosebită (cum sînt și acele frunze *hederae distinguentes*) n-ar fi putut omite un semn cu o semnificație atît de distinctă pentru redarea numeralelor cardinale.

c) — Dacă semnul discutat nu este cifră care indică numeralul cardinal *duum*, înseamnă atunci că sînt două litere: fie doi de „I”, fie „TT”. Ultimul grup este redat într-o formă specială și frecvent întîlnită în epigrafia latină, inclusiv și în cea daco-romană.

Intr-o sumară trecere în revistă a inscripțiilor din Dacia de sud-vest constatăm că silaba „TT”, indiferent de poziția ocupată în cadrul unui cuvînt, este redată sub forma a trei tipuri:

³³) Cf. *Inscr. Dac.*: *IIvir* (105, 106, 109, 523); *IIviro* (177); *IIvir* (391, 108, 419, 482, 529); *IIIvir*=*quatuorvir* (376); *IIIvinalis* (404). Sub aceeași formă grafică se prezintă și numerele cardinale ce indică nr. de nomenclatură a unităților militare — ex. cf. *I.D.R.*, III/1: LEG. IIII F.F. (1, 113, p. 49); COH. II HISP (7); COH I VBIOR (63); COH VIII R(æ)torum (114); COH I VIND (137); COH I S (251) etc. (Cifrele romane au bare orizontale deasupra)

³⁴) R. Cagnat, o.c., p. 30.

1. — sub forma de *TI* în care *T* are baza superioară orizontală mai lungă;
 2. — sub formă de ligatură în care *I* se suprapune peste bara verticală a lui *T* și se ridică ceva mai sus de linia superioară orizontală;

3. — sub formă de „*II*”, un dublu *I*, ambii de formă identică, adică „*T*” (prima literă nu are bara orizontală ci numai serif, întocmai ca „*I*” secund³⁵).

Cînd anume și în ce cazuri se foloseau una din aceste forme, nu există o regulă precisă. Lapidul avea latitudinea de a hotărî singur, în funcție de suprafața litică ce o avea la dispoziție. În cazul nostru este clar că gravorul a întâmpinat dificultăți în crearea unei omogenități optice, în sensul realizării unui raport dimensional între poziția elementelor din r. 5 cu cele din r. 2—4. Ori, pentru crearea unei simetrii de ansamblu a r. 5, cu distanțe optice egale între litere și cu același număr de semne³⁶) (inclusiv cele de separație mai evidente), lapidul a fost constrîns să utilizeze un alt tip de „*T*” (deosebit de cel din r. 2) care să se înscrie perfect într-un spațiu ceva mai restrîns³⁷), și anume: tipul de literă descris mai sus la pct. 3.

d) — Un alt argument pe care-l aducem în favoarea existenței unei silabe „*TI*” — și nu altceva — este acela a comparației cu o altă inscripție, de la Apulum, în a cărei text (r. 5) figurează toponomasticul *TIBISCENSIVM*³⁸). În fotografia alăturată (fig. b)³⁹) se observă clar că „*T*” este de forma celor încadrate de noi în tipul 3 (vezi supra), adică identic cu „*I*” care-l succede. Identitatea cuplurilor de semne grafice (literele „*TI*”) pe cele două inscripții nu se poate contesta. (Vezi pl. nr. 2, fig. b).

e) — Este de relevat și faptul că pe epigrafele din Dacia romană nu se întîlnesc cazuri cînd cele două funcții: *decurio* și *duumvir*, ar apărea împreună (notate alături ori în context)⁴⁰). Aceste absențe ale vreunor apariții simultane a celor două „funcții” se explică prin faptul că demnitatea de „*duumvir*” era o funcție superioară, de magistratură (electivă și temporară) dar care depindea de calitatea de a fi fost în primul rînd „*decurio*” (funcție civico-publică, pe via-

³⁵) Cf. *I.D.R.*, III/1 — tip. 1 — 16 epigrafe (56, 64, 72, 77, 84, 87, 103, 105, 131, 132, 136, 139, 144, 156, 157, 171); tip. 2 — 4 epigrafe (89, 92, 164, 273); tip. 3 — 11 epigrafe (35, 72, 79, 85, 92, 118, 132, 146, 170, 175, 272).

³⁶) Rîndurile 2—4 au fiecare cîte 9 semne grafice (litere+semne de separație).

³⁷) Rîndul 5 are 3 semne de separație, „puncte”, marcate după cele 3 sigle *DCM*. Dar primele două puncte corespund la cîte un interval mai mic (23 mm) decît intervalul de la „punctul” al 3-lea (dintre *M* și cuvîntul următor) care are o mărime de 30 mm (adică aproape egal cu intervalul marcat prin „triunghiul” de la r. 3). Pierderea de spațiu cu mărirea primelor două „puncte” între sigle a trebuit să fie compensată prin exarare a unui „*T*” de tipul 3 (vezi supra, p. 3) care să ocupe o lățime cît mai redusă, de numai 16 mm față de 36 mm cît ar fi fost necesar dacă s-ar fi folosit un „*T*” de tip 1 (care are 1/2 din bara orizontală, egală cu 20 mm).

³⁸) I. I. Russu, *Tracii în Dacia romană*, în „Acta M.N., IV, Cluj 1967, p. 91 (inscripție publicată pentru prima oară în *Arh. Ert.* XXXII, 1912, p. 27); V. Christescu, *Istoria militară a Daciei romane*, București 1937, p. 199.

³⁹) Fotografie după S. Toth, *Litera de tipar*, București, 1966, p. 19.

⁴⁰) a) Funcția „*decurio* ... *municipii*”, în 7 inscripții (*Inschr. Dac.* 357, 387, 413, 719; *CIL*, III, 1332, 1594).

b) „*decurio* ... *coloniae*”, în 24 inscripții (*Inschr. Dac.* 39, 105, 114, 295, 305, 316, 320, 334, 340, 357, 371, 391, 396, 413, 466, 527, 725, 729, 879; *CIL*, III, 1217, 2679; *IDR*, III/1, 133, 137, 140).

c) „*duumvir* ... *coloniae*” ... în 9 inscripții (*Inschr. Dac.* 391, 419, 106, 108, 182, 165, 719, 527).

ță)⁴¹). Ca atare, nu trebuie să surprindă faptul că pe epigrafele unde apare titlul de „duumvir“, lapidul, — cunosător al ierarhiilor publice —, n-a mai înscris și pe cel de „decurio“, deoarece acesta din urmă se subînțelegea de la sine⁴²).

De remarcat, de asemeni, că titlul de „duumvir“ este întotdeauna însoțit de determinativul urbanistic „colonia“, adică este urmat de toponomasticul cu rangul respectiv, sau uneori urmat doar de abrevierile COL, CL, CO⁴³), situație inexistentă în cazul nostru.

În consecință, deși constatările de la acest punct sînt limitate numai la epigrafele de pe teritoriul Daciei, le considerăm, totuși, tot ca pe un argument împotriva lecturii „duumvir“ de pe inscripția de la Denta și care, astfel, în mod logic, pledează în favoarea ipotezei noastre.

f) — Un alt argument, pe care-l putem considera suficient de convingător, este cel furnizat de bibliografia inscripției de la Denta, istoria acesteia⁴⁴). Monumentul a fost descoperit în „situ“ în anul 1783 de către Iakossics, care a copiat textul și a trimis fișa (nr. 30) eminentului om de știință sloven P. Katanchich. Acesta o studiază și o publică în „celebrul tratat“ (I. I. Russu, infra n. 44) „*Istri adcolarum Geographia vetus e monumentis epigraphicis, marmoribus...*“, interpretînd mult controversatul rînd 5 și sub varianta:

„*Decurio municipii Tibissi*“⁴⁵).

Referitor la acest prim început din istoricul descoperirii epigrafice de la Denta sîntem obligați a face precizarea că specialiștii în materie — atît Th. Mommsen cît și, recent, I. I. Russu — n-au considerat pe Iakossics și nici pe P. Katanchich în categoria acelor „falsari“ care în mod deliberat au falsificat texte epigrafice.

Faptul că prima publicație a inscripției de la Denta — scrisă de un erudit epigrafist — apare versiunea „... *municipii Tibissi*“ (ca urmare a analizei notelor furnizate de descoperitor, și acesta, foarte competent) ne impune nu numai un respect de circumstanță ci și o suficientă garanție în cece privește raționamentul asupra descifrării textului parțial avariât.

Deci, pe textul analizat în momentul descoperirii inscripției (ce presupune o lizibilitate mult mai ușoară) reținem de la Katanchich faptul că sigla „M“ a fost interpretată „Municipii“, iar cuvîntului următor i s-a dat, pe drept, lectura ce se impunea după un determinativ toponomastic, adică TIBISSI.

Pentru noi sînt importante detaliile pe care cercetătorii le-au văzut pe inscripție acum aproape două secole:

— primele litere sînt „TI“ și nu $\overline{\text{II}}$ (duum) ;

⁴¹) M. Macrea, o.c. p. 139.

⁴²) Vezi supra, n. 40/b. Excepții sînt 4 inscripții (una la Sarmizegetusa și 3 la Napoca); dar faptul că în aceste texte apar ambele funcții nu schimbă cu nimic concluzia noastră deoarece în context titlul de „duumvir“ se referă la o anumită persoană iar „decurio“ la o altă persoană, din același oraș (*Inscr. DAC.* 105 529), din orașe diferite (*ibidem* 523), sau enumerat împreună și cu alte funcții, enunțate la plural (*ibidem*, 482).

⁴³) Argument privind atestarea duumvirilor numai în coloniae — la C. Daicoviciu.

⁴⁴) I.D.R., III/1, pp. 21, 130—131.

⁴⁵) Katanchich Math. Petrus, *Istri adcolarum geographia vetus...*, I—II, Budapesta, 1826—1827, pp. 321, 323: *decurio municipii Tibissi*, p. 365: *dec. mun. Tibissi* (cf. exemplar Bibl. Acad. R.S.R., cota II 13, 045).

— litera 5-a din cuvînt (aflată 2/3 pe ruptură) a considerat-o „S” și nu „R”.

— cuvîntul întreg nu l-a citit „duumvir”.

Iar faptul că Katanchich reda acest topic ca TIBISSI (cu „B” și nu cu „V”) nu este în măsură să ne alarmeze pentru motivul vreunei eventuale confuzii. Nu! Autorul a redat denumirea municipiului după pronunția și forma sub care istoriografia aceluia timp o cunoștea prin variantele celor trei istorici-geografi ai antichității: Ptolemeu, Castorius, Geograful Ravennat⁴⁵⁾. Ca atare, în realitate și Kantanchich a văzut TIVIS(si) sau TIVIS(ci) — forma genitivală a lui TIVISCO.

*
* *
*

Dar ce semnificație are acest TIVISCO?

Este vorba de acea localitate daco-romană pe care cartograful antic Castorius a înscris-o pe Tabula Peutingeriană la capătul traseului primului drum roman (Lederata—Tivisco-Timișoara) de pe teritoriul sud vestic al Daciei, — localitate ce apare diferențiată pozițional în mod distinct (implicit prin marcarea unui semn convențional sub formă de cetate), — de o altă localitate cu nume similar (dublet toponomastic): Tibiscus-Jupa.

Identitatea anticului TIVISCO cu Timișoara de azi a fost semnalată pe bază documentară⁴⁶⁾, demonstrată cu argumente topoarheologice și de cartografie istorică⁴⁷⁾ și, cu toate unele reticențe de opinie, problema s-a impus ca un indubitabil adevăr istoric⁴⁸⁾ — confirmîndu-se astfel părerile unor cercetători mai vechi privind existența în acest loc a unei așezări importante dacice și daco-romane⁴⁹⁾. Atestarea lui TIVISCO-Timișoara reprezintă un puternic argument de

⁴⁵⁾ C. Răileanu, *Tabula Peutingeriană și Tivisco-Timișoara*, în „Revista de Istorie” nr. 12, tom. 30 (1977) pp. 2225—2251.

⁴⁶⁾ I. D. Suci, *Castrul Timiș*, în „Revista de Istorie” nr. 7, tom. 29 (1976) pp. 1051—1058; idem *Istoria bimilenară a unui oraș, Castrul Timiș*, în „Orizont” (Timișoara) nr. 8, 10, 1978.

⁴⁷⁾ C. Răileanu, o.c.

⁴⁸⁾ M. Bizerea, *Mileniile Timișoarei*, în „Orizont” nr. 16/1978; C. Răileanu, *Ipoteze, teorie și adevăr istoric*, în „Orizont” nr. 19 din 1978; Gh. I. Oancea, *Timișoara, în istoria existenței multimilenare a poporului român*, în „Orizont” nr. 37/1978.

⁴⁹⁾ Bibliografia problemei în lucrările menționate, supra, nr. 46, 47.; vezi și A. Treboniu Laurian, *Temesiana*, București 1848, p. 4, primul istoric român care a identificat „municipium Tiviscum cu Temesiora din zilele noastre”; a se vedea și critica (l.-n.n.) informației date de A. T. Laurian de către V. Wollmann, *Preocupări și cercetări de epigrafie asupra Banatului roman*, în „St. și Com. de Etnografie și Istorie”, Caransebeș 1977, p. 367 („critica” autorului față de poziția lui A. T. Laurian privind antichitatea daco-romană a Timișoarei, este complet gratuită și nejustificată deoarece nu opune nici un alt argument care să infirme teza eruditului istoric român transilvănean din sec. XIX); vezi și timișoreanul Franz Liebhard (alias Robert Reiter), *Banater Mozaik*, București 1976, care în capitolul *Dakerspuren in Temeswar*, pp. 14—21, relatează despre cercetările ofiterului austriac H. N. Kematmüller ce și-a publicat rezultatul săpăturilor arheologice și concluziile sale într-o broșură editată acum un veac la Timișoara; vezi și Heinrich Kematmüller, *Bilder aus Temeswar's Vergangenheit*, Temeswar, 1885), precum și în paginile ziarului *Temeswarer Zeitung* nr. 10 11, 12 din anul 1886; vezi și P. Broșteanu, *Das trojanische Dazien auf der Peutinger'schen Weltkarte*, în „Romänische Revue”, III Hef, Wien, März 1889, p. 150. Autorul formulează ca posibilă varianta unui drum roman Lederata — Timișoara, cu traseul prin

continuitate românească în zona de cîmpie bănățeană —, în ciuda unor izolate, false și tendențioase teorii contrare.

Ce legătură poate să existe între inscripția de la Denta și antica denumire a Timișoarei (TIVISCO) nu este greu de precizat. Aria administrativă a unui *municipium* daco-roman cuprindea o întinsă zonă rurală (*territorium*) iar, în cazul nostru, de *Tivisco* depindea întreaga cîmpie sud-vestică a Provinciei, inclusiv zona Deta—Denta, aflată pe traseul drumului roman.

Aici, în această *statio*, *mansio* sau poate chiar un *vicus* daco-roman, aflat pe malurile riului Bîrzava⁵⁰⁾, la numai XXV *millia passum* (37 km) de TIVISCO, decurionul Caius Kaninius Sabinianus ridică un altar închinat unui larg panteon de divinități, drept mulțumire pentru rezolvarea cu succes a misiunii sale publice, îndeplinită în calitate de reprezentant al comunității cetățenești (*civitas*) a municipiului *Tivisco*. Nu cunoaștem obiectivul acestei misiuni. Dar faptul că pe inscripție este evocată și *Terra Mater*⁵¹⁾ (singura epigrafă din Banat în care apare zeitatea fertilității pămîntului) ne oferă posibilitatea de a presupune prin deducție că respectiva misiune era de natură economico-agricolă.

Altarul votiv respectiv, cărămida ștampilată cu însemnele Legiunii IV Flavia, asociate și cu alte vestigii arheologice (în special fragmente ceramice) din epoca daco-romană, descoperite⁵²⁾ în trecut sau mai recent⁵³⁾ în triunghiul Deta—Denta—Omor (Rovinița Mare), dovedesc o zonă densă de locuire în acea perioadă și confirmă argumentul topocartografic rezultat din *tabula* antică a lui *Castorius*.

Totodată, inscripția de la Denta, sub forma lecturii pe care ne-am străduit s-o demonstrăm:

... D(ecurio) C(ivitatis) M(unicipii) TIVIS(co)

constituie actul de identitate dăltuit în piatră și un mesaj antic pentru posteritate privind atestarea vechimei bimilenare a municipiului TIVISCO-Timișoara.

Virșet și apoi spre Timișoara, urmînd linia valului de est, prin Gherman și Singeorge (totuși autorul nu-și însușește această ipoteză ci o consideră doar ca variantă, susținută și de alți autori din acea perioadă).

⁵⁰⁾ Este semnificativă părerea marelui epigrafist Mommsen, relativ la această problemă, atunci cînd se referă la localitățile de pe *Tabula Peutingeriana*: „... Bersovia — nomen servat fluvius qui nunc est ad Dentam Berzava” (vezi: Theodorus Mommsen, *Corpus Inscriptionum Latinarum*, III, Berlin, 1873, p. 247, nr. XXIX).

⁵¹⁾ Din totalul de 9 inscripții dedicate divinității *Terra Mater* (cf. M. Macrea, o.c., pp. 366—367) una singură se află pe teritoriul Banatului de azi — respectiv inscripția în cauză, de la Denta —, fapt care ne indică rolul de grînar al acestei zone în perioada stăpînirii romane.

⁵²⁾ Milleker Bdăog (Felix), *Dèlmagyarország Régiséglelei... II, Timișoara 1899*, p. 19; *ibidem*, III, 1906, pp. 210—212, 234—235, 274; F. Cumont, în *Archaeologisch-epigraphische Mittheilungen*, Wien, XIX, 1891, nr. 10, p. 111;

⁵³⁾ C. Răileanu, *perieghetze*, în anii 1977 și 1978.

TREPT E ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

NOUA VÂRSTĂ A AGRICULTURII ROMÂNEȘTI

În primăvara acestui an s-au împlinit trei decenii de la constituirea primelor gospodării agricole colective în țara noastră. În acești ani, noua agricultură românească a înregistrat — ca și celelalte domenii ale economiei naționale — realizări deosebit de prețioase aducând o contribuție remarcabilă la schimbarea radicală a înfățișării așezămintelor rurale din România.

În anii ce reprezintă vîrsta nouă a agriculturii românești, s-au creat la sate 200 noi centre urbane, care au devenit orașe, au fost electrificate peste 5.400 de sate, iar în perioada 1951—1976 s-au construit în mediul rural aproape 2 milioane de case noi. Acolo unde domnea în trecut analfabetismul și bolile sociale sînt astăzi 12.000 de școli, 10.000 grădinițe, peste 7.700 de medici, 25.000 cadre sanitare medii, 92.490 cadre didactice. Pînă în 1980 se vor construi încă 250.000—300.000 locuințe în cadrul unor vaste planuri de sistematizare. O agricultură nouă, un sat nou, un nou nivel de trai.

REALIZĂRI ALE ȘTIINȚEI ROMÂNEȘTI

Festivalul național „Cîntarea României” care a antrenat sute de mii de participanți la acțiunile de creație științifică și tehnică, în prima sa ediție, deja încheiată, s-a soldat cu un bilanț deosebit de fructuos: realizarea a 142 de tehnologii noi sau îmbunătățite, 20.830 de noi produse și sortimente, 196 de propuneri de invenții și 511 propuneri de inovații, printre care: o mașină de imprimat prin transfer de material plastic, denumită „Vitolii”. Este o creație de prestigiu a întreprinderii „Viitorul” din Oradea, prezentată cu mult succes la una din săptămînilor științei și tehnicii românești.

*

Energia solară prin calitățile sale deosebite se află de mult în atenția specialiștilor români. La Întreprinderea de produse ceramice din Jimbolia — exemplu elocvent — funcționează, cu excelente rezultate o stație-pilot care folosește energia solară la uscarea produselor ceramice. Stația absoarbe, pe oră, circa 26.000 kilocalorii care sînt utilizate la uscarea a 90.000 bucăți produse ceramice, în echivalent format normal. Temperatura — în funcție de anotimp — variază între 15° și 58 °C. După cum am fost informați, economia de combustibil, realizată într-un singur ciclu de uscare (7—10 zile) este de 8.700 kg combustibil convențional. Ca urmare, într-un singur an — de exemplu în anul trecut, după cum informează Aurel Herișanu, directorul Întreprinderii de produse ceramice din Jim-

bolia, numai datorită acestei stații pilot s-au economisit 320.000 kg combustibil convențional.

*

Industria de medicamente din România realizează în prezent, aproximativ 130 de substanțe active și circa 1.100 sortimente condiționate, cuprinzând toate grupele de produse farmaceutice cunoscute azi în lume. Aproximativ 95 la sută din necesarul intern este acoperit printr-o producție proprie, dezvoltată în 5 mari întreprinderi de medicamente din București, Iași, Cluj-Napoca.

Specialiști, atât din țară cât și din străinătate au acordat calificative maxime unora dintre medicamentele românești.

TEHNOLOGII MODERNE ÎN INDUSTRIE

Se știe că protejarea cuptoarelor industriale se face prin cărămizi refractare, sistem care părea de neînlocuit. Fibrele ceramice au dovedit că sînt mai bune: în loc de o cărămidă cu grosime de 20—25 cm este folosit un strat de fibre ceramice de circa un centimetru cu proprietăți de izolare și rezistență la temperaturi net superioare; cantitatea de metal necesar confecționării pereților și bolții cuptorului se reduce la mai puțin de jumătate; durabilitatea izolației crește cu 50%, durata reparațiilor de înzidire se reduce cu un sfert, gabaritul cuptorului se micșorează cu 10%, consumul de combustibil pe ciclu se reduce cu peste o cincime datorită proprietăților superioare de izolare termică, cantitățile de combustibil ce se pot economisi într-un an se ridică la o cifră impresionantă: 66.000 tone combustibil convențional.

*

Compresorul frigorific este una din ultimile realizări ale colectivului de tehnicieni de la Întreprinderea „Tehnofrig” din orașul Cluj-Napoca. Aplicarea unor soluții moderne în proiectarea produsului — creșterea turăției de circa patru ori — a permis ca la aceeași putere frigorifică, greutatea să scadă de la 2.500 kg la numai 622 kg. Este remarcabil faptul că s-au utilizat o serie de piese tipizate din industria auto, fapt ce influențează favorabil costurile de producție.

*

Discul roții autocamionului este o piesă clasică, de neînlocuit pentru industria constructoare de autocamioane. Se părea că nimic nu poate schimba aliajul, forma, greutatea. S-a dovedit însă că greutatea poate scădea cu circa 3 kg pe bucată. Iată și metoda: în vechea variantă piesa avea aceeași grosime pe întreaga secțiune. Folosirea unor metode moderne de calcul a permis obținerea unei secțiuni cu grosime variabilă dar cu rezistență egală. S-a renunțat la acele cantități de material care nu îmbunătățeau cu nimic rezistența, în schimb îngreunau camionul.

HIDROCENTRALA DE LA STRĂJEȘTI PRODUCE LA ÎNTEAGA CAPACITATE

De curînd, cea de-a șaptea hidrocentrală înălțată pe riul Olt a fost racordată la sistemul energetic național cu întreaga sa putere instalată de 50.000 kW.

După încheierea probelor de 72 de ore, cel de-al doilea hidroagregat de 25 MW de la hidrocentrala Strejești — prima din județul Olt — a început să producă, astfel că puterea totală instalată pe riul Olt a sporit la 301MW. În prezent, eforturile constructorilor și montorilor sînt canalizate asupra lucrărilor de la cele patru noi hidrocentrale Zăvideni, Slatina, Arcești, Drăgășani care vor fi finalizate pînă la sfîrșitul acestui cincinal.

PRIMII KILOWAȚI-ORĂ DE LA VALEA MARE

Constructorii, montorii și energeticienii din munții Gorjului au încheiat probele tehnologice la grupul energetic nr. 1 al centralei electrice Valea Mare, realizînd cu succes prima punere în paralel la sistemul energetic național. Este o realizare de prestigiu din cronica complexului hidrotehnic și energetic Cerna—Motru—Tismana.

VAGOANE DE MĂRFURI CONTAINERIZATE

Întreprinderea mecanică de material rulant din Pașcani a realizat primele opt vagoane platformă cu o capacitate de 60 de tone, destinate transportului de mărfuri în containere. Pentru aceste vagoane de mare capacitate s-au construit instalații cu acționare pneumatică care permit montarea aparatelor de amortizare.

PRIMELE TRANSMISII HIDROMECHANICE FABRICATE ÎN ȚARĂ

Mecanicii de pe locomotivele trenurilor care circulă pe magistralele Tecuci—Iasi, Pașcani—Iasi, Adjud—Bacău—Pașcani—Suceava—Vatra Dornei țin legătura permanentă cu impiegații de mișcare cu ajutorul unor instalații complexe de radiotelefon, realizate de specialiștii Regionalei de căi ferate Iasi. Aceiași specialiști au introdus televiziunea cu circuit închis la bariera Nicolina și în triajul Socola.

TELEVIZIUNEA ÎN SPRIJINUL CEFERIȘTILOR

La întreprinderea „Hidromecanica” din Brașov a început recent fabricația de serie a transmisiilor hidromecanice pentru echiparea autogrederelor, a tractoarelor articulate cu lamă și încărcător frontal de 180 CP și a autoscreperelor de 10—11 mc. Prin echiparea lor cu transmisiile hidromecanice, produsele respective își vor spori performanțele tehnico-funcționale.

A INTRAT ÎN FUNCȚIUNE PRIMUL CUPTOR ELECTRIC DE 100 TONE

Noua platformă industrială de la Combinatul metalurgic din Cimpia Turzii a elaborat prima șarjă de oțel la cuptorul electric de 100 de tone — al doilea

de acest gen din țară realizat de industria românească, pe baza proiectelor elaborate de *IPROMET*, cu utilaje fabricate la întreprinderea de mașini grele din Capitală. După intrarea în funcțiune și a celorlalte cuptoare, noua oțelărie va asigura aproape întreaga cantitate de oțeluri aliate și superioare necesară prelucrării în această mare unitate siderurgică a țării.

Pe noua platformă industrială, se află în stadiu avansat de construcție și montaj un modern laminor de semifabricate și o trăgătorie de oțel tare care, în final vor face ca producția combinatului să crească de 10 ori la oțel, de 1,6 ori la laminate și de 2 ori la trefilate. Aceste obiective sînt construite de colectivul Grupului de șantiere al Trustului de construcții industriale Cluj, în colaborare cu beneficiarul, Combinatul metalurgic din Cîmpia Turzii.

TIPURI NOI DE MOTOARE ELECTRICE

Întreprinderea „Electromotor” Timișoara, unitate cu pondere însemnată în producția industrială a județului Timiș, a înscris în nomenclatorul său de fabricație noi tipuri de motoare electrice, cu performanțe superioare solicitate peste hotare. Acordînd o atenție deosebită îndeplinirii exemplare a contractelor încheiate pe 1979, în primele două luni ale anului, întreprinderea a livrat la export, motoare electrice a căror valoare depășește cu peste 3 milioane lei-valută, planul prevăzut pentru această perioadă. De notat că, printre partenerii externi care au solicitat în acest an produsele cu marca „Electromotor”, se numără întreprinderi și firme din U.R.S.S., S.U.A., Franța, R. D. Germană, Italia, Egipt, Coasta de Fildeș, Kuweit, R. S. Vietnam și din alte țări de pe toate continentele.

PRIMUL MINERALIER DE 55.000 tdw CU MOTOR DE FABRICAȚIE ROMÂNEASCĂ

La Șantierul naval Galați a fost lansat mineralierul „Bobilna” de 55.000 tdw, a doua navă cu această capacitate executată aici.

În comparație cu prima navă de aceeași capacitate „Blaj” — care a părăsit Șantierul naval Galați anul trecut — mineralierul „Bobilna” prezintă o serie de noutăți demne de semnalat. Prima dintre ele se referă la scurtarea circuitului de încheiere a corpului navei cu circa trei luni de zile. Performanța a fost obținută prin extinderea operației de premontare a bloc-sectiilor pe platformele docului. Totodată, este de semnalat gradul deosebit de saturare a navei în momentul lansării. Sînt montate și saturate etajele patru și cinci ale navei, cabinele ei fiind gata mobilate.

ENERGIA SOLARĂ ȘI PRODUCȚIA

La secția de industrializare a lemnului Frasin a I.F.E.T. Suceavas-a pus în funcțiune uscătorul solar cu o capacitate de 100—120 metri cubi cherestea, care asigură economisirea unor importante cantități de abur și energie electrică. Noua instalație asigură, totodată, reducerea timpului de pregătire a cherestelei de ră-

șinoase pentru fabricile de binala de la 2—4 luni la 12—14 zile. Realizată de specialiștii de la I.C.P.I.I. București, împreună cu cei suceveni, instalația dispune de baterii metalice negre, care în zilele senine captează energia solară, transformând-o în căldură prin intermediul unui curent de aer dirijat în interior. În acest fel se diminuează și procentul de crăpături.

DISPENSARE ÎN MEDIUL RURAL

Grija pentru ocrotirea sănătății oamenilor se materializează în județul Mehedinți, și prin construirea în mediul rural a unor noi și moderne dispensare umane. Asemenea obiective s-au dat în folosință în localitățile Bala, Bălăcița, Florești, Gîrla Mare, Ilovița, Dirvari, Izvorul Bîrzii, Livezile, Malovăț, Oprișor, Obîrșia de Cîmp, Padina, Pătulele și Broșteni. Peste puțin timp vor fi date în folosință așezăminte sanitare similare la Sovarna și Grozești și o policlinică la Cujmir. Totodată vor începe construcțiile noilor dispensare din comunele Breznița de Motru, Cîreșu, Godeanu și Breznița de Ocol.

APARTAMENTE NOI

Recent, la Timișoara, au fost date în folosință aproape 300 de apartamente situate în noile blocuri de locuințe. Continuînd în ritm susținut lucrările începute anterior, constructorii au deschis șantiere în patru puncte ale orașului, unde urmează să fie construite pînă la sfîrșitul anului peste 3.000 de apartamente.

CONSTRUCȚII UNIVERSITARE

La Cluj-Napoca s-au dat în folosință un ansamblu de clădiri pentru Facultatea de mecanică a Institutului politehnic din localitate, amplasat în noua zonă industrială, precum și cămine pentru 2.000 de studenți. În curînd vor începe, în imediata apropiere a fabricii de produse electronice, aflată în construcție, lucrările la complexul Facultății de electrotehnică și la noile clădiri ale facultăților de construcții și de mecanică. În realizarea acestor obiective, cadrele didactice și studenții conlucrează strîns cu trustul județean de construcții.

PENTRU SĂNĂTATEA POPULAȚIEI

În noul cartier de locuințe „Victor Babeș” din municipiul Gh. Gheorghiu-Dej a fost dat în funcțiune un modern dispensar urban. El dispune de pavilioane pentru adulți și copii, de două dispensare pentru întreprinderi, laboratoare clinice și epidemiologice, de microradiografic, etc. Dotat cu aparatură modernă și încadrat cu personal medico-sanitar calificat, noul dispensar asigură asistența medicală atît cetățenilor din cartier, cît și oamenilor muncii din diferite unități industriale din zonă.

JUBILEUL ORTODOXIEI ROMÂNEȘTI DIN AMERICA

De curînd s-au împlinit 50 de ani de la Congresul bisericesc al românilor ortodocși din America (25—28 aprilie 1929) care a hotărît organizarea confrăților noștri de peste Ocean într-o eparhie misionară.

Prin aceasta pe de o parte se răspundea unei nevoi legitime resimțite de comunitățile noastre din S.U.A. și Canada, iar pe de altă parte se tindea la stabilirea cadrului instituțional care să asigure menținerea legăturilor cu Biserica Mamă și Sfîntul ei Sinod, la păstrarea Legii străbune, a graiului și datinilor românești.

Evenimentul a fost marcat prin festivități împreunate cu desfășurarea lucrărilor Congresului Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române din America la Detroit între 27—29 aprilie. Faptul cu totul excepțional menit să ridice aniversarea în importanță și solemnitate avea să-l constituie însă prezența Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Patriarh Iustin.

Congresul însuși a avut caracter festiv iar dezbaterele lui prezidate de Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin au evocat momentul cînd s-a decis înainte cu jumătate de veac organizarea comunităților ortodoxe române din America în episcopie cum și evoluția acesteia în cele cinci decenii de existență, rosturile ei actuale și perspectivele de viitor. La ședința de închidere și la dejunul oficial care i-a urmat a fost de față Prea Fericitul Patriarh Iustin însoțit de Înalt Prea Sfințitul Mitropolișii Teoctist al Moldovei și Nicolae al Banatului, Prea Sfințitul Episcop vicar Antonie Ploieșteanul, C. Diacon Ioan Bănățeanu, secretarul cabinetului patriarhal și dl. Nicolae Mihăiță secretarul Serviciului de relații externe al Patriarhiei.

Cuvîntările rostite cu acest prilej, la doxologia care a deschis Congresul și la sfînta liturghie care a marcat încheierea lui, au constituit un vibrant apel adresat de Întîistătătorul Bisericii tuturor ortodocșilor de origine română de pe continentul american să fie uniți între ei și fideli credinței strămoșești, cetățeni cinstiți și harnici ai țărilor în care trăiesc.

La rîndul lor, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin, numeroși delegați clerici și mireni reprezentînd parohiile eparhiei, au adresat Prea Fericitului Patriarh Iustin mulțumiri pentru cîntea de a-i fi vizitat și s-au angajat să mențină legătura firească cu Biserica mamă, patria de baștină și neamul din care au odrăslit, să dovedească prin viața și activitatea lor cunoscuta vrednicie românească, să contribuie la dezvoltarea continuă a relațiilor României cu S.U.A. și Canada.

Festivitățile închinate jubileului Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române au fost cinstite cu prezența de reprezentanți ai celorlalte eparhii ortodoxe surori din America, de reprezentanți ai diferitelor confesiuni locale. Au fost de față dl. John Coman, președintele Uniunii și Ligii Societăților Române Americane, alți factori de răspundere ai vieții obștești americane.

În timpul șederii la Detroit Prea Fericitul Patriarh Iustin a avut numeroase întâlniri cu preoți și credincioși ortodocși români, a dat interviuri la posturile locale de radio și televiziune. În 30 aprilie i s-a făcut o primire deosebit de călduroasă la Wayne State University și la „sala românească” din cadrul acesteia, dovedindu-se cu această ocazie puternicul interes al oamenilor de cultură americani pentru trecutul și prezentul poporului nostru, dorința adâncirii și diversificării contactelor la toate nivelurile.

Sfârșindu-se zilele de sărbătoare și răspunzând invitației Înalte Prea Sfințitului Arhiepiscop Victorin, Prea Fericitul Patriarh Iustin cu însoțitorii au vizitat mai multe comunități ortodoxe române din S.U.A. și Canada între care Windsor, Hamilton, Montreal și New York. O scurtă oprire s-a făcut la Toronto unde, la catedrala St. James, episcopul anglican al locului asistat de episcopul Henry Hill din Kingston și alți clerici, au rezervat oaspeților o primire afectuasă.

Mențione aparte trebuie făcută atențiilor cu care a înconjurat pe Întâistătorul Bisericii Ortodoxe Române în timpul prezenței sale în America, Înalte Prea Sfințitul Iakovos, primatul Arhiepiscopiei ortodoxe grecești și președintele Conferinței permanente a episcopilor ortodocși canonici din America, exprimate prin recepțiile organizate, invitația de a vizita unele așezăminte ale Arhiepiscopiei între care cunoscuta Școală teologică „Sfânta Cruce” din Boston. Tot el a prilejuit o întâlnire cu membrii Conferinței permanente a episcopilor ortodocși canonici din America în cadrul unei agape desfășurate sub semnul celei mai depline dragoste și frățietăți. O sfințită liturghie solemnă s-a oficiat duminică 13 mai în limba română la catedrala ortodoxă greacă din New York urmată de o mare recepție.

Vizita Prea Fericitului Patriarh Iustin în S.U.A. și Canada a înscris în palmaresul ei și alte momente importante dintre care la loc de frunte vom aminti primirea la Casa Albă de către președintele S.U.A. Jimmy Carter. În cursul audienței au fost exprimate sentimente de respect reciproc și dorința promovării bunelor relații dintre națiunile române și americană, dintre credincioșii aparținători celor două țări, contribuție importantă la instaurarea unui climat de pace și colaborare în lume.

Totodată a fost transmis președintelui Jimmy Carter un mesaj de salut și urări de fericire personală din partea președintelui Republicii Socialiste România Nicolae Ceaușescu. Președintele S.U.A. a mulțumit pentru mesaj și a rugat să se transmită Excelenței Sale Nicolae Ceaușescu cele mai bune urări de sănătate și succes în activitatea laborioasă pe care o desfășoară.

La Ottawa Prea Fericitul Patriarh Iustin a fost primit de guvernatorul general al Canadei cu care a avut o convorbire foarte cordială.

În cursul acesteia s-a dat expresie înaltei stime de care se bucură țara noastră, poporul român și Președintele Nicolae Ceaușescu, aprecierii statului canadian față de cetățenii săi de origine română, față de Arhiepiscopia misionară și Înalte Prea Sfințitul Victorin.

Primiri oficiale s-au mai făcut Prea Fericitului Patriarh Iustin la Departamentul de Stat și la Congresul S.U.A. din Washington, la primul ministru al provinciei Quebec — Canada, la primăriile din Windsor — Canada și New York. De asemenea Prea Fericea Sa a purtat discuții la Washington cu numeroși senatori și congresmeni.

La Washington, Ottawa și New York Întistătătorul Bisericii Ortodoxe Române a fost întâmpinat de ambasadorii țării noastre Nicolae Ionescu în S.U.A. Barbu Popescu în Canada și Teodor Marinescu pe lângă O.N.U.

Prin întreaga ei desfășurare, prin semnificația avută, vizita Prea Fericitului Iustin în S.U.A. și Canada se înscrie ca un eveniment de prim ordin în cronică patriarhatului ce și l-a inaugurat înaintea cu doi ani, ca o piatră de hotar în istoria Ortodoxiei românești din America.

LA CONFRAȚII DE PESTE OCEAN

Din încredințarea Prea Fericitului Patriarh Iustin și ducând binecuvântarea Întistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului a vizitat între 14—24 februarie Arhiepiscopia misionară ortodoxă română din America și pe Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin din Detroit — S.U.A. Pe parcursul timpului petrecut între confrății de peste Ocean, au fost purtate discuții la sediul Arhiepiscopiei în legătură cu activitatea bisericească de aici, au avut loc întâlniri cu preoți și credincioși. Duminică 18 februarie cei doi ierarhi au slujit la biserica „Bunavestire” din Cleveland și s-au întreținut cu membrii parohiei ortodoxe române condusă de P. C. Părinte Traian Radu căruia i s-a înmănat „crucea patriarhală” dăruită de Prea Fericitul Părinte Iustin. În cadrul agapei ce a urmat au fost rostite cuvântări pline de simțire ortodoxă și românească. Printre vorbitori s-a aflat dl. John Coman, președintele Uniunii și Ligii.

Dînd urmare invitației ce i s-a făcut, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae s-a adresat românilor ortodocși din zona Detroitului și Windsorului prin intermediul „orei românești” și a „emisiunii pentru tineret a posturilor locale de radio transmițîndu-le binecuvîntările Prea Fericitului Patriarh Iustin și salutul confrăților din țara noastră.

La venirea din țară și în drumul de înțoarcere spre patrie Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae împreună cu Înalt Preasfințitul Arhiepiscop Victorin au întâlnit la New York pe P. C. Părinte Nicolae Bărsan și membri ai comunității ce păstorește. O vizită a fost făcută Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Iakovos, președintele Conferinței permanente a episcopilor ortodocși canonici din America.

Înscrîindu-se pe linia contactelor normale dintre Biserica mamă și comunitățile aparținînd Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române din America, călătoria inițiată de Prea Fericitul Patriarh Iustin a constituit un nou prilej de afirmare a sincerului atașament pe care românii ortodocși trăitori în America și Canada îl păstrează Bisericii Ortodoxe Române și Întistătătorului ei, dragostei lor față de neamul din care s-au născut și țării lor de baștină, dorinței de a contribui la neîntrerupta dezvoltare a relațiilor dintre S.U.A. și Canada pe de-o parte și Republica Socialistă România pe de altă parte.

PREGĂTIREA DIALOGULUI DINTRE BISERICILE ORTODOXE ȘI BISERICILE VECHI-ORIENTALE

De mai mulți ani se întreprind demersuri tot mai insistente pentru refacearea unității dintre Bisericele Ortodoxe și Bisericele Vechi Orientale sau pre-caldonienene. Întâlniri ale reprezentanților celor două familii bisericești au avut loc sub auspiciile Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Pregătirea dialogului propriu-zis aparține însă Bisericilor interesate însăși, începând mai ales din anul 1971.

În ceea ce le privește, Bisericele Ortodoxe au constituit o Comisie interortodoxă pentru pregătirea dialogului cu Bisericele Vechi Orientale întrunită deja de câteva ori. Ultima reuniune s-a ținut între 7—11 februarie 1979 la Centrul ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy — Geneva sub președinția Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Hrisostom al Mirei — Patriarhia ecumenică. Au participat delegați ai tuturor Bisericilor Ortodoxe. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nestor al Olteniei și de dl. prof. Nicolae Chițescu de la Institutul teologic universitar din București.

În deschiderea lucrărilor, Comisia a avut marea bucurie de a primi vizita Sanctității Sale Șenuda, Patriarhul Bisericii Copte din Egipt căruia i-au fost împărtășite considerentele Bisericilor Ortodoxe privitor la dialogul cu Bisericele Vechi Orientale. Din partea sa, Sanctitatea Sa Patriarhul Șenuda a arătat între altele: „Noi sîntem gata să începem dialogul în locul și timpul pe care îl veți stabili și cu tematica pe care o veți stabili și cu tematica pe care o veți voi. Aceasta rămîne la inițiativa voastră. Dar ceea ce cred că nu trebuie să rămînă la inițiativa cuiva este timpul nelimitat. Căci gîndesc că dacă e bine uneori să fim înceți, adesea e de preferat să ne grăbim. Generația de acum care poartă responsabilitatea unității nu poate ști ce va aduce viitorul. Iată de ce ea trebuie să lucreze din toate puterile pentru a împlini porunca Domnului“.

După cuvîntul Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Hrisostom al Mirei, secretarul Comisiei, Înalt Prea Sfințitul Damaschin al Tranupolei a prezentat un amplu raport asupra lucrărilor deja întreprinse cum și o analiză a acestora, urmat de referate și aprofundate discuții la care și-au adus contribuția toți participanții.

Opinia Comisiei s-a dovedit favorabilă grăbirii pregătirilor pentru începerea dialogului cu Bisericele Vechi Orientale, pe temeiul rezultatelor deja obținute în special cu privire la importanta problemă hristologică. Concluziile cărora toți au căzut de acord vor fi supuse Bisericilor Ortodoxe surori în vederea stabilirii prin consens a datei întrunirii reprezentanților ortodocși și vechi-orientali spre a purcede la dialogul teologic propriu zis.

Lucrările Comisiei s-au încheiat printr-o sfință liturghie oficiată în biserica stavropighială a Centrului ortodox în cadrul căreia Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Hrisostom al Mirei a cuvîntat despre rezultatele obținute de-a lungul fructuoaselor zile de dezbateri.

IN SLUJBA DESTINDERII ȘI PĂCII

Tratînd tema „Viitorul destinderii — Sarcinile și îndatoririle Bisericilor și creștinilor“, Comitetul de lucru al Conferinței Creștine pentru Pace și-a ținut

obișnuita sesiune la Helsinki — Finlanda între 3 și 6 aprilie 1979. Au fost prezenți 78 delegați și invitați din 26 țări aparținând tuturor continentelor. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, vicepreședinte al C.C.P. și de P. C. Părinte Ilie Georgescu — București, membru al Secretariatului internațional al C.C.P.

Episcopul dr. Karoly Toth — Ungaria, președintele C.C.P., a rostit o amplă cuvîntare inaugurală, iar episcopul Aimo Nikolainen din Helsinki a vorbit despre „Pacea în Sfînta Scriptură”.

Legat de tema principală a misiunii, Erkki Mäentakanen din Ministerul finlandez al Afacerilor Externe, a prezentat expunerea „Viitorul destinderii”, iar prof. Jörg Huffschmid de la universitatea din Bremen — R.F.G. expunerea „Ce viitor are destinderea?”, urmate fiecare de discuții care au scos în evidență necesitatea promovării principiilor cuprinse în Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare de la Helsinki.

Rev. Lubomir Mirejovski — Cehoslovacia, secretarul general al C.C.P., a înfățișat pe larg activitatea C.C.P. în intervalul scurs de la Adunarea generală din iunie 1978, ecourile acesteia, situația financiară a C.C.P., realizările pe plan editorial, inițiative de viitor, etc. Pe aceeași linie s-au înscris apoi rapoartele speciale supuse dezbaterii plenului. Luările de cuvînt ale participanților și hotărîrilor adoptate au arătat dorința membrilor C.C.P. de a-și extinde eforturile pentru susținerea cauzei păcii, de a contribui la instaurarea pretutindeni în lume a unor relații internaționale bazate pe dreptate, securitate, respect reciproc și colaborare, de a milita în scopul rezolvării oricăror diferențe prin tratative, înlăturării imixtiunii în treburile altor state și a politicii de dictat. Atenție specială a fost acordată conflictelor care mai dăinuie în anumite zone ale globului manifestîndu-se nădejdea soluționării lor pe cale diplomatică. La fel s-a dat glas îngrijorării față de permanentizarea unor fenomene negative de genul apartheidului, discriminărilor, exploatării, sărăciei și foametei, preconizîndu-se găsirea mijloacelor de a fi complet eradicat. Nu cu mai puțină putere s-a exprimat necesitatea dezarmării, în special a celei nucleare, a dezangajării militare și a folosirii resurselor de care dispune umanitatea în folosul iar nu spre distrugerea ei.

La sfîrșit s-a adoptat textul comunicatului și a cîtorva rezoluții dintre care e de reținut cea intitulată „Viitorul destinderii este în mîinile noastre”, insistent apel la înstăpînirea pretutindeni a „spiritului de la Helsinki”.

Delegații ortodocși români au luat parte activă la discuții și au contribuit la redactarea documentelor sesiunii, punînd în lumină determinarea credincioșilor aparținînd tuturor cultelor religioase din țara noastră de a-și aduce contribuție, în unire cu ceilalți creștini, cu toți oamenii cinstiți din lume, la promovarea destinderii, dezarmării, securității și păcii. Ei au mai arătat contribuția Republicii Socialiste România la instaurarea unei noi ordini politice și economice internaționale, la soluționarea marilor probleme ale contemporaneității, la înlăturarea oricăror litigii pe căi de natură să nu creeze alte tensiuni și nedreptăți.

Ministerul de Externe al Finlandei reprezentat prin secretarul de stat Matti Tuovinen, a oferit o recepție în cinstea participanților la sesiune, care s-a desfășurat într-o atmosferă caldă, prietenească.

SESIUNEA DE LUCRU A SECRETARIATULUI INTERNAȚIONAL AL CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

La invitația Consiliului Ecumenic al Bisericilor din Ungaria, s-a organizat la Budapesta, între 22 și 25 ianuarie 1978, prima sesiune de lucru a Secretariatului Internațional al Conferinței Creștine pentru Pace din acest an.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat Pr. Ilie Georgescu, consilier cultural la Arhiepiscopia Bucureștilor, membru al Secretariatului Internațional al C.C.P.

După lucrările introductive, Secretarul general al Conferinței pastorul Liubomir Mirejovski, a prezentat un raport asupra activității desfășurate de acest organism, în perioada octombrie 1978 — ianuarie 1979.

În cadrul sesiunii a fost fixat programul unor acțiuni ce se vor desfășura în cursul acestui an de către diferitele organisme ale Conferinței Creștine pentru Pace.

SESIUNEA DE LUCRU A COMITETULUI EUROPEAN DE INTRAJUTORARE A BISERICILOR

Între 12—16 februarie 1979, la Varșovia, au avut loc lucrările sesiunii ordinare de lucru a Comitetului European C.E.B. — C.B.E. de întrajutorare bisericească (CICARWS).

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, membru al acestui Comitet.

În cadrul sesiunii au fost analizate și aprobate proiecte de întrajutorare și cereri de ajutorare din partea unor Biserici din Europa.

Cu ocazia participării la lucrările sesiunii, delegatul Bisericii Ortodoxe Române a avut o serie de întrevederi cu membri ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor din Polonia și cu reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe din Polonia.

RĂSFOIND PRESA STRĂINĂ

În revista Service de Press Protestant Romand (SPP) nr. 1/3 ianuarie 1979 a apărut o informare închinată aniversării a 300 de ani de la înființarea Tipografiei Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă a Bisericii Ortodoxe Române.

Redăm mai jos cuprinsul acestui articol:

„De 300 de ani România imprimă Biblii

În decembrie 1678 a luat ființă la București prima tipografie a Bisericii Ortodoxe Române. Zece ani mai târziu, această tipografie publica deja una din primele ediții ale Bibliei în limba română, sub forma unei veritabile opere de artă.

Astăzi, tipografia Bisericii Ortodoxe Române editează între 40—50 opere pe an, printre care Biblia, Noul Testament, cărți liturgice și cărți de literatură teologică.

Din 1971 până astăzi, au fost tipărite 200.000 Biblii. Întreaga hîrtie și materialul necesar legării acestor Biblii a fost furnizat de către Liga Mondială a Bibliei. Datorită acesteia s-a tipărit numai în anul 1977 un număr de 70.000 exemplare ale Noului Testament. Tipografia Bisericii Ortodoxe Române este pe punctul de a executa o comandă de 100.000 exemplare de Noul Testament și Psaltiri.“

SEMNIIFICAȚIILE UNEI ANIVERSĂRI ȘI CĂLĂTORII ISTORICE

Vorbirea curentă vehiculează o seamă de slogane care, dincolo de aspectul lor formal, sînt produsul unor realități incontestabile. Dintre ele face parte și zicerea că „lumea a devenit astăzi foarte mică“. Într-adevăr prin faptul că mijloacele de comunicare moderne te pun în contact cu tot ce se petrece în cel mai îndepărtat colț al globului, prin faptul că mijloacele rapide de transport te ajută să străbați cele mai lungi distanțe în cîteva ore, etc. ... lumea a devenit cu adevărat mică.

Condițiile actuale favorizează însă și alt fenomen adiacent: extraordinara circulație a oamenilor, răspîndirea lor din locurile de baștină pe alte meridiane și paralele. În atari situații, înșiși românii legați veacuri de-a rîndul de glia strămoșească, au ajuns, asemenea altor națiuni, să aibe pe unii dintre ai lor care se așează, pe o durată de timp limitată sau poate definitiv, în alte țări, nu numai în Europa dar și în America, unde prezența lor se semnalează încă din veacul trecut, și chiar pe alte continente cum ar fi îndepărtata Australie. O statistică ne-ar oferi date interesante și foarte grăitoare. Chiar în absența ei, faptul propriu-zis nu ne mai miră. De reținut este însă nostalgia tuturor de meleagurile natale, țări care păstrează acolo unde merg: legea, limba și datinile străbune, dorința reconstituirii și numai a unui minim de condiții asemănătoare aceloră cu care erau obișnuți.

În aceste condiții românii ortodocși, căci la ei ne referim în special, deși nu fac excepție apartenenței celorlalte naționalități și culte religioase, au manifestat dorința constituirii de comunități organizate în parohii cu episcop, preot și cîntăreț bisericesc, cu biserică, consiliu parohial, diferite asociații și organizații ... Biserica mamă, Sfîntul Sinod au ieșit în întîmpinarea tuturor cererilor și astfel au apărut la început parohii singuratice, apoi eparhii în Europa și America, alte instituții bisericești. Procesul are caracter dinamic și este în plină desfășurare înscrisându-se pe coordonatele deja menționate. Eparhia de peste Ocean care datează de 50 ani cu parohii răspîndite în S.U.A., Canada și America Latină, Arhiepiscopia Europei Centrale și Occidentale cu parohii în Franța, Austria, R. F. Germania, Olanda, Anglia, Suedia, Elveția, Italia, Spania, etc., parohiile din Australia și Noua Zeelandă ... ne pot da o imagine în această privință și, n-am pomenit de Vicariatele din R.S.F. Iugoslavia ori R. P. Ungaria, de parohii ca cea de la Sofia, de comunitățile monastice din Muntele Athos, de așezămintele din Țara Sfîntă, de confrății aparținînd aceleași legi străbune trăitori în alte țări.

Cum le este viața acolo unde au ajuns să și-o trăiască, știu doar ei și bunul Dumnezeu. Sigur este că dorul lor după țara de baștină este la fel de mare ca și

voința noastră de a-i păstra în suflet, de a întreține cu ei comuniunea dragostei românești și ortodoxe. Într-aceasta rezidă sentimentele cu care Biserica mamă s-a alăturat sărbătoririi de la sfârșitul lunii aprilie a.c. a jubileului eparhiei pe care și-au hotărât-o românii ortodocși de peste Ocean și pe care le-a dăruit-o Sfântul Sinod să le fie sprijin și mângâiere, legătură cu meleagurile de pe care au pornit, cu neamul din care au odrăslit, izvor din care să-și adape neostoita sete de lege străbună, profundul dor de limbă, cultură și spiritualitate românească.

Ceea ce se cuvine reținut privitor la amintita aniversare este faptul că însuși Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române a participat la festivitățile, ce s-au desfășurat în Detroit — Michigan, aducând confracților trăitori pe continentul american prinosul dragostei celor „de acasă”, asigurarea că nimeni nu i-a uitat, făgăduința că vor rămâne mereu una. Prezența Prea Fericitului Patriarh Iustin la sărbătorirea jubileului Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române din S.U.A. și Canada, singura și autentică continuatoare a nucleului de organizare episcopală decis de Congresul bisericesc din 25—28 aprilie 1929, constituie un eveniment ale cărui proporții și consecințe e greu să le apreciezi acum în toată amploarea. Oricum credincioșilor noștri de peste Ocean le-a fost clar că în prezența Patriarhului lor au trăit momente cruciale pentru destinul Ortodoxiei românești din acele locuri, că numai acolo unde se găsește el este Biserica, că numai cu el împreună pot avea certitudinea mântuirii.

Sentimentele de profund atașament ce i-au fost exprimate, afecțiunea caldă cu care a fost întâmpinat pretutindeni, încrederea cu care i s-au adresat toți, arată că acolo departe, peste țări și mări, bate aceeași inimă românească și ortodoxă, că distanțele și condițiile diferite de viață nu transformă nici cînd sîngele în apă.

Vom mai releva faptul că prezența Prea Fericitului Patriarh Iustin la aniversarea Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române a polarizat în jurul acesteia atenția celorlalte eparhii ortodoxe din America, timpul petrecut de el în „Lumea Nouă” transformîndu-se într-o sărbătoare a întregii Ortodoxii de peste Ocean. E ceea ce a ținut să sublinieze mereu Înalț Prea Sfințitul Iakovos, primatul Arhiepiscopiei ortodoxe grecești din America și președintele Conferinței permanente a episcopilor ortodocși canonici din America. Sintem ferm convinși că prin Întâistătătorul ei, Biserica Ortodoxă Română a oferit tuturor ortodocșilor americani, indiferent de jurisdicția căreia aparțin, un punct de sprijin în căutările lor spre o organizare canonică viabilă, un indiciu al direcției juste pe care trebuie s-o urmeze întreaga diasporă ortodoxă.

În sfârșit trebuie să subliniem cinstirea pe care cele mai înalte autorități din S.U.A. și Canada au arătat-o Prea Fericitului Patriarh Iustin văzînd în el nu numai pe reprezentantul prestigioasei Biserici Ortodoxe Române, în general al României care prin înfăptuirile și prin politica ei de pace și cooperare este tot mai apreciată în lume, ci și al vrednicilor cetățeni americani și canadieni de origine română, factori de nădejde în societatea căreia aparțin. În această lumină este cu cale să fie interpretate întîlnirile Prea Fericirii Sale cu președintele S.U.A. Jimmy Carter și cu guvernatorul general al Canadei, cu primul ministru al provinciei canadiene Québec, cu numeroși senatori și kongresmeni la Washington, cu alți factori de răspundere americani.

Prin multiplele lor semnificații, sărbătorirea jubileului Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române condusă de Înalț Prea Sfințitul Victorin și vizita în Ame-

rica a Prea Fericitului Patriarh Iustin se înscriu pe răbojul istoriei ca evenimente majore menite să-și întindă roadele binecuvîntate asupra anilor ce vor veni pe care îi dorim cît mai luminoși pentru toți confracții noștri de peste Ocean.

SENSURILE ECUMENICE ALE CONCEPTULUI DE PARTICIPARE

A V-a Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Nairobi — Kenya, 23 noiembrie — 10 decembrie 1975) a lansat programul denumit „*Pentru o societate dreaptă și ecologic responsabilă întemeiată pe participare*”. Chiar dacă formularea prezenta inițial anumite ambiguități, era evident că introducea în problematica ecumenistă un nou concept, acela de participare, pus în relație cu noțiunile de dreptate și ecologie, ultima în sens de viabilitate, aplicate toate societății (cf. M. Henriet, *Briser les barrières*, Paris, 1976, pp. 116 sq., 252 și 264).

Preluînd recomandarea Adunării generale de la Nairobi, organisme C.E.B. au explicat pe parcurs sensurile și obiectivele programului respectiv, aprofundînd totodată termenul de participare. Astfel Comitetul central întrunit la Kingston — Jamaica (1—11 ianuarie 1979) definind țelurile programului „Pentru o societate dreaptă și ecologic responsabilă întemeiată pe participare” a pus în lumină și înțelesurile teologice ale „participării” (documentul nr. 8).

Aplicat societății, se arată, conceptul de participare indică tendința membrilor ce o compun de a-și aduce contribuția la așezarea ei pe temeiuri de dreptate, progres, bunăstare și pace. Bisericilor însăși le revine datoria de a participa la „procesul de transformare istorică a societății în vederea dobîndirii de mai multă dreptate, demnitate și înflorire”.

Spre a-și putea împlini asemenea rol, este evident că Bisericile trebuie la rîndul lor „să se întemeieze pe participare, îngăduind tuturor, bărbați și femei, bătrîni și tineri, clerici și mireni, să participe și să contribuie la viața în comun potrivit darurilor fiecăruia”. Un bun exemplu al acestei participări, lămurește documentul citat, găsim în definirea simbolică a funcțiilor pe care le împlinesc diferitele părți ale trupului: „Trupul nu este un mădular, ci multe ... Iar voi sînteți trupul lui Hristos și mădulare fiecare în parte” (I Corinteni 12, 14 și 27).

În perspectivă, se mai afirmă, participarea este o manifestare esențială a adevăratei „koinonia” în care nu este loc pentru dominarea unuia de către altul, ci toți sînt mutual responsabili unul față de altul. Factorul normativ al participării în deplină egalitate este dragostea, aceasta îngăduind fiecărei părți a trupului să respecte pe celelalte și să asigure astfel funcționarea într-o armonie perfectă a trupului întreg (I Corinteni 13, 1—8).

În ce constă participarea pe plan bisericesc a căutat să explice și dr. Philip Potter, secretarul general al C.E.B., în raportul prezentat la sesiunea jamaicană a Comitetului central. Comentariul său a plecat de la textul paulin: „Purtați-vă sarcinile (baros) unii altora și așa veți împlini legea lui Hristos. Căci dacă se socotește cineva că este ceva, deși nu este nimic, se amăgește pe sine însuși. Iar fapta lui însuși să și-o cerceteze fiecare și atunci va avea laudă, dar numai față de sine însuși și nu față de altul. Căci fiecare își va purta greutatea (fortios) sa”

(Galateni 6, 2—5). „Un paradox interesant, observă Philip Potter, găsim în aceste îndemnuri: *purtați-vă sarcinile unii altora și fiecare să-și poarte greutatea lui* *).

„Diferența rezidă în termenii „sarcină” și „greutate”. În greacă cuvîntul „baros”, sarcină, înseamnă adesea greutatea ori suferința care apasă. A purta o greutate prea mare constînd din teamă, păcat, slăbiciune, suferință fizică sau morală, iată ceea ce tinde să ne strivească și să ne slăbească umanitatea, capacitatea de a fi noi înșine. Cuvîntul tradus prin greutate, „fortios”, evocă sarcina unei corăbii, ranița unui ostaș sau uneltele unui meșter. Aceasta e greutatea ce trebuie purtată spre a-ți împlini lucrul, a-ți exercita profesiunea, a-ți asuma datoriile și responsabilitățile. Identitatea și funcția fiecăruia în viață sînt determinate de faptul că poartă și folosește echipamentul care îi este propriu. Ceea ce Pavel vrea să spună galatenilor este că împlinirea „legii lui Hristos”, adică totalitatea și substanța vieții creștine, cere ca noi să începem și să continuăm a ne purta sarcinile unii altora”.

„Învățătura Părinților Bisericii asupra naturii și lucrării Sfintei Treimi, continuă Philip Potter, tălmăcește profund implicațiile învățaturii lui Pavel. Expresia folosită pentru a califica relațiile dintre persoanele treimice este „perihoreza”. Fiecare persoană a Treimii conține (horein) pe celelalte. Ele sînt indisolubil legate, se pătrund și întrepătrund una pe alta. Dumnezeu însuși, Duhul care pătrunde totul, este prezent în întreaga Sa creație și conține universul prin dragostea Sa. În persoana Fiului, Tatăl a luat asupra Sa sarcinile umanității și creației și le-a purtat pentru ca ele să devină prin lucrarea de recreare a Sfîntului Duh ceea ce au fost chemate să fie. Tot astfel elementele universului creat sînt direct dependente de Dumnezeu și în același timp interdependente unele de altele (cf. Paulos Gregorios, *The human presence. An orthodox view of nature*, Geneva, 1978). Perihoreza noastră cu Sfînta Treime ne cheamă azi să trăim unii prin alții și unii pentru alții în trupul lui Hristos; ea ne cheamă să i ne asociem pentru a împlini planul lui Dumnezeu (Coloseni 1, 15—20; Efeseni 1, 10 și 22—23). De aceea cînd în viață afirmăm comunitatea noastră frățască ... noi ne angajăm în această viață de perihoreză în Dumnezeu și cu El unii în alții și unii cu alții substituindu-ne unii altora, purtîndu-ne sarcinile unii altora ...”.

Așa dar datoria oricărui creștin este de a contribui prin participare la mersul înainte al societății, tot astfel cum în sînul Bisericii căreia aparține este dator să participe, alături de frații săi, în deplină solidaritate, la transformarea ei în factor activ de înfăptuire a fericirii omnești. Participarea presupune comuniune desăvîrșită cu toți semenii, nu distanțare ori instrăinare de ei, pentru ca la un loc, în dragoste desăvîrșită, să lucreze fiecare în scopul asigurării viabilității societății și așezării acesteia pe temeiuri de dreptate, progres, bunăstare și pace.

Utilizarea conceptului de participare astfel înțelese apare deosebit de bine inspirată. Participarea reflectă în esență ideea care animă astăzi orice creștin conștient care trăind în societate se simte solidar cu ea, tot așa cum găsindu-se în Biserică se identifică cu aceasta, fiind asemenea mădularilor dintr-un trup. Or „trupul nu este un mădular, ci multe ... Dumnezeu a întocmit astfel trupul ...

*) Obişnuît traduceri româneşti redau termenii greceşti „baros” şi „fortios” prin acelaşi cuvînt: sarcină. Doar Biblia lui Vasile Radu şi Gala Galaction foloseşte prima dată „sarcină” iar a doua oară „răspundere”, deşi „răspundere” nu redă exact sensul original al grecescului „fortios”. Pentru a respecta exegeza lui Philip Potter noi redăm pe *baros* prin sarcină iar pe *fortios* prin greutate.

ca să nu fie dezbinare în trup, ci mădularele să îngrijească deopotrivă unele de altele. Și dacă un mădular suferă, toate mădularele suferă împreună; și dacă un mădular este cinstit, toate mădularele se bucură împreună" (I Corinteni 12, 14 și 24—26).

Făcînd din participare ideea forță a unuia din importanțele sale programe actuale, Consiliul Ecumenic al Bisericilor vrea să atragă atenția creștinilor asupra responsabilităților ce le revin în societate, aducîndu-și aportul la realizarea năzuințelor majore ale contemporaneității, nu însă de unii singuri căci aceasta ar fi absurd, ci doar împreună cu toți semenii, purtîndu-și unii altora sarcinile, adică sprijinindu-se unii pe alții, dîndu-șo mîinile unii altora în spiritul celei mai de-săvîrșite solidarități.

PE MARGINEA CONFERINȚEI DE LA PUEBLA

Evenimentul cel mai important din Biserica Romano-Catolică în ultima vreme l-a constituit fără îndoială a III-a Conferință generală a episcopatului latino-american ținută la Puebla (Mexic) între 28 ianuarie — 12 februarie 1979. Papa Ioan Paul II însuși a ținut s-o inaugureze printr-o cuvîntare considerată programatică, după care timp de cîteva zile a vizitat unele localități mexicane. Ceea ce conferă acestui eveniment un loc deosebit în viața Bisericii latine este mai ales problematica pusă în discuție, legată în mare de soluțiile ce se aștepta să fie date confruntării populației din țările Americii Latine, în majoritate romano-catolică, cu grave dificultăți economice și sociale.

Comentariile asupra Conferinței de la Puebla au fost numeroase și variate, nu mai puțin asupra poziției adoptate de papa Ioan Paul II. Dintre ele vom reproduce parțial pe cele ale lui Bertrand de Luze apărute în revista pariziană „Réforme" (nr. 1767 din 3 februarie 1979, pp. 1 și 3).

„Toți observatorii, consemnează autorul, sînt de acord în a sublinia importanță călătoriei papei Ioan Paul II. Într-o suită de omilii și cuvîntări remarcabil construite și a căror progresie a fost cu grijă studiată, el a revelat programul pontificatului său, așezîndu-se voit dincolo sau deasupra problemelor sub-continentului american.

„La Guadalupe el a făcut elogiul pietății mariale și religiozității populare ... Nu s-ar putea însă pune întrebarea de a ști dacă lunga omilie citită la Guadalupe n-a lăsat de-o parte în chip tragic tocmai credința populară trăită de mii de comunități care găsesc un nou fel de a înțelege relațiile lor cu Biserica ... ?

La Puebla, Ioan Paul II a deschis a III-a Conferință generală a episcopatului latino-american (CELAM) printr-un mesaj ... în care se regăsesc adesea accente pre-conciliare.

„Pe bună dreptate papa a denunțat falsele interpretări ale Evangheliei: Iisus prezentat doar ca profet sau ca militant contra stăpînirii romane. Nici un cuvînt însă pentru a denunța utilizarea lui Iisus descris ca Acela care ne va mîngia de toate greutățile și de toate suferințele în împărăția lui Dumnezeu și prezentat ca factor demobilizator. Manipularea scandalooasă a credinței în Iisus Hristos de către potențații din America de Sud n-a fost măcar evocată.

„Adevărul evanghelic apare de-a lungul discursului papei ca o doctrină pă-

zită de „stăpînii adevărului“ care sînt episcopi și în primul rînd papa însuși. Noi știm că Biserica Romano-Catolică a pretins totdeauna că e singura proprietară și apărătoare a adevărului creștin, dar insistența asupra acestei teme și repetarea ei face cuvîntarea greu de înțeles...

„Ioan Paul II a insistat de asemenea... asupra faptului că nu este posibilă evanghelizarea fără supunerea față de scaunul Romei. „Cum ar fi posibilă o autentică evanghelizare, a spus papa, fără o adeziune promptă și sinceră la sacralul magisteriu cu clara încredere că doar supunîndu-i-se, creștinii primesc nu cuvîntul unui om ci adevăratul cuvînt al lui Dumnezeu“ Și noi sîntem convinși că evanghelizarea este un act bisericesc, un act de comuniune; dar evident pentru noi, Biserica nu se reduce la magisteriul Romei.

„Desigur și pentru papă evanghelizarea este între altele comunicare. Numai: că aici nu e vorba doar de a transmite o doctrină încheată, o cunoaștere; căci acela care transmite Evanghelia se angajează în propovăduire, este deschis celorlalți, gata a da și în același timp a primi. Cu greu înțelegem însă de ce în acest discurs celălalt, acela căruia se adresează evanghelizarea, este atît de total absent. El este obiectul evanghelizării, nu însă al unui schimb. Eu cred că Apostolii transmițînd Evanghelia au învățat mult de la păgîni. Citind cuvîntarea papei ai puțin impresia că Biserica n-are nimic de primit, că ea nu are decît să împartă învățătura al cărei păzitor este.

„Ioan Paul II... a mai vorbit despre angajamentul „față de cei care sînt din ce în ce mai mult în nevoi“... El separă însă proclamarea Evangheliei de lupta pentru om, ceea ce riscă să ducă la confuzii... Prin aceasta nu separă el în mod artificial credința de viață?... Papa a denunțat pe potențarii și bogătașii care „ascund piinea care lipsește atîtor familii“. El a declarat: „Glasul lui Dumnezeu, glasul Bisericii vă repetă cu mine: nu e drept, nu este uman, nu este creștinește a lăsa să se prelungească anumite situații clar nedrepte“. Dar el nu cercetează de ce atari abuzuri sînt posibile, poate chiar inevitabile într-un sistem dat.

„Papa a subliniat că trebuie să se acționeze repede și în profunzime, să se întreprindă reforme urgente, că țărani au dreptul la dezvoltare. Dar ce înseamnă aceasta în contextul separării preconizată de el?... Cum vor fi învinse „egoismele intolerabile?“ E greu să nu-ți aduci aminte... de emoționantele apeluri ale altui papă, Paul al VI-lea, acum zece ani în urmă, rămase din nenorocire literă moartă.

„Ioan Paul II aduce el o altă speranță? Va îngădui el să se audă glasul poporului care nu strigă doar pentru că e exploatat, ci și pentru că dorește să... participe la frămîntările actuale, să ia în propriile mîini dezvoltarea sa economică, culturală și spirituală?“

Înțelegem că din locul ce ocupă, papei îi era poate greu să procedeze într-alt fel. Ce vor zice însă romano-catolicii înșiși? Reacțiile lor au fost diferite, cei mai mulți rămînînd oarecum dezamăgiți, în același timp însă convinși, cum afirma editorialul unei prestigioase publicații romano-catolice, că „Petru nu este întreaga Biserică și că este zadarnic să nădăjduiești a vedea într-o zi unitatea catolică prin identitatea de opinii a tuturor credincioșilor“ (Jean-Pierre Manigne, *L'avancée*, în: *Informations catholiques internationales*, Paris, nr. 535 din 15 februarie 1979, p. 5).

TRAGEDIE DIN CARE TREBUIESC TRASE INVĂȚĂMINTELE DE RIGOARE

Mijloacele de informare din întreaga lume, inclusiv presa din țara noastră, au anunțat acum câteva luni consumarea uneia din cele mai incredibile drame, consecință a obscurantismului și fanatismului. E vorba de sfârșitul oribil al aderenților unei grupări pseudo-religioase intitulată „Templul poporului”.

Întreaga istorie începe prin anul 1950. În această perioadă un anume Jim Jones din Indianapolis (S.U.A.) și-a descoperit vocația de profet. El propovăduia idei din cele mai năstrușnice precum și practicarea unor activități imorale. Colindând localitățile din California la volanul unui autovehicul transformat ad-hoc în casă de rugăciune, individul a reușit să sucească mințile citorva mii de oameni, în decursul unui sfert de veac de „profeții”. Departe de a fi ceea ce se pretindea, Jones era în realitate pus pe afaceri: estorca pe cei 5.000 de membri ai grupării pe care o conducea, însușindu-și sumele cotizate, beneficiind personal de veniturile realizate de către „colonile” unde adepții săi munceau gratuit în schimbul mini-mului de existență.

Anul trecut, unii și-au dat seama de adevărata față a „profetului”, ca și de pericolul social al grupării religioase înființată de acesta și s-au adresat poliției, acuzându-l de deturnări de fonduri, abuzuri financiare, escrocherie, convertirea cu forța a noilor adepți, sechestrări de persoane etc. În fața unor asemenea sesizări grave, poliția a început imediat cercetările de rigoare. Uzînd de puterea sa de convingere, Jones a determinat un grup de 1.200 de aderenți din San Francisco să emigreze din S.U.A. în Guyana (stat din nordul Americii de Sud), pentru a fonda acolo o „comunitate rurală”. Urmărit de poliția din S.U.A., Jones a trecut frontiera împreună cu fanaticii lui adepți, ajungînd astfel în Guyana, unde a cum-părat pămînt pentru „comunitate” cu banii „credincioșilor”.

Lipsit de scrupule și năvălit la rele, „profetul” a început să-și desfășoare afacerile, comercializînd produsele întinsei ferme a coloniei denumite „Jonestown”. Cum afacerile prosperau, „profetul” care deținea în cont personal trei milioane de dolari, poseda trei limuzine „Cadillac” precum și un iaht — a deschis o „re-prezentanță” la Georgetown, practicînd speculații financiare, sub acoperămintul grupării sale pretins religioasă.

Între timp, afacerea dirijată de Jones a luat proporții în S.U.A., în momentul în care mai mulți foști aderenți l-au acuzat pe „profet” ca inspirator al unor fărădelegi. Pentru Jones, lucrurile au început să se complice și în rîndul „comunității” pe care o conducea în Guyana, izbucnind neînțelegeri între oamenii lui de încredere și ceilalți adepți. Fiind vorba despre o colonie de cetățeni americani, S.U.A. a intervenit pe lîngă guvernul Guyanei să deschidă o anchetă. Totodată, kongresmenul Leo Ryan a plecat în Republica Guyana, însoțit de cîțiva ziariști spre a face investigații la fața locului. După efectuarea cercetărilor, în cursul cărora a strîns un mare volum de date compromițătoare pentru Jones, ca și pentru activitatea întregii grupări „Templul poporului”, kongresmenul a plecat la Port Kaituma, de unde urma să ia avionul, continuîndu-și drumul către patrie. Dar „profetul” hotărîse să-l suprima pe „intrus”. În momentul decolării avionului în care se aflau persoanele care vizitaseră colonia de la Jonestown, un grup de teroriști, trimis de „profet”, a deschis focul cu arme automate, incendiind aerona-va. Atacul s-a soldat cu uciderea a cinci persoane, între care și kongresmenul

american, alte zece au fost date dispărute, iar opt s-au ales cu răni grave.

Bineînțeles, o asemenea acțiune nu putea rămâne fără urmă. Primul ministru al Guyanei, Forbes Burnham, a ordonat pedepsirea exemplară a vinovaților, bănuți de la început a fi membrii „Templului poporului”. Polițistii guyanezi ajutați de experții sosiți din S.U.A. au început minuțioase cercetări, descoperindu-se, în cele din urmă, o sinistă afacere criminală în care era implicată întreaga grupare. Astfel, în jungla care înconjoară colonia Jonestown au fost găsite cadavrele a peste 900 de adepți, între care și cel al lui Jim Jones. Ce s-a petrecut la Jonestown din momentul plecării lui Ryan până la sosirea forțelor de ordine guyaneze trimise de autorități după atentatul de la Fort Kaituma? Primele declarații provenite de la câțiva supraviețuitori ai masacrului duceau la ipoteza unei sinucideri rituale în masă a membrilor grupării. Dar cum se putea explica prezența în rîndul celor găsiți fără viață a numeroase cadavre, printre care și a unor copii, care purtau semne de violență și răni produse de arme de foc? Continuarea anchetei a scos la iveală adevărata față a lucrurilor. Nici pe departe nu a fost vorba despre o sinucidere colectivă, ci de cu totul altceva. „Profetul”, văzîndu-și afacerile dejucate, a hotărît să scape de cei incozi, de martorii care îl puteau duce în fața tribunalului. El a decis suprimarea acestora, de către propriul său personal de „ordine”. A adunat „comunitatea” și a cerut celor vizați de el să bea o substanță otrăvitoare, în ideea că o ulterioară anchetă va constata decesul acestora prin otrăvire, fapt ce ar fi putut fi considerat ca sinucidere. Numai că evenimentele nu au urmat cursul imaginat de „profet”. O parte dintre adepți s-au revoltat, căutînd să împiedice acest asasinat în masă făptuit sub ochii lor. S-a născut o încăierare pe viață și pe moarte, în cursul căreia „profetul” a fost și el ucis, identitatea recunoscîndu-i-se după amprente digitale.

Un comunicat dat publicității de guvernul Republicii Guyana deplîngea atrocitățile petrecute, arătînd că ele au avut ca autori exclusiv pe membrii „Templului poporului” din S.U.A. Evenimentele din Guyana au determinat puternice reacții în S.U.A. — și nu numai în această țară — parlamentari juriști, organizații, oameni de cultură și știință, diferite comitete protestînd împotriva libertății necontrolate care se acordă unor grupări pretins religioase și unor indivizi de tipul lui Jim Jones, scoțîndu-se în evidență pericolul care îi reprezintă pentru societate proliferarea acestora.

Presa occidentală, comentînd evenimentele triste din Guyana, atrăgea atenția asupra frecvenței neliniștitoare a actelor de violență comise în numele credinței religioase, mai ales în ultimii câțiva ani. Au fost citate zguduitoare exemple care ilustrează gravitatea activităților desfășurate subteran de anumite grupări, după cum sublinia „International Herald Tribune”, la adăpostul unor legislații mult prea îngăduitoare față de indivizi care speculează naivitatea, credulitatea, pietatea unor oameni, în general cu o cultură redusă sau rudimentară. Ziare din R.F.G., referindu-se la această problemă, considerau că asemenea apariții de grupări religioase constituie un atentat la libertatea drepturilor umane, grupări confirmate o dată în plus ca forme de distrugere a ordinii sociale, în cazul în care nu sînt direct catalogate drept generatoare de crime.

Urmare celor întîmplate în Guyana, autoritățile competente din S.U.A. și din alte țări unde mișună grupări de genul „Templului poporului”, au hotărît deschiderea de anchete care să cerceteze activitatea acestora în vederea luării unor

măsuri capabile să protejeze cetățenii împotriva exploatării bunei lor credințe. Cu ce se vor solda ele rămîne de văzut. Oricum și pînă atunci este evident că libertatea religioasă nu trebuie să constituie paravanul în dosul căruia să-și poată desfășura nestingheriți activitatea inși de teapa lui Jim Jones și nici elucubrații pretins religioase de genul „Templului poporului“.

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

HIROTONIRI DE PREOȚI

În duminica I-a din Post, a Ortodoxiei, în cadrul sfintei liturghii oficiată în catedrala mitropolitană, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a hirotonit pe următorii candidați la preoție:

Bujor Neamțu, licențiat în Teologie, hirotonit întru diacon pe seama bisericii din Făget.

Diaconul Victor Mițiga, licențiat în Teologie, hirotonit întru preot pe seama parohiei Timișoara — Mehala.

În aceeași zi, în cadrul sfintei liturghii săvârșite în biserica parohială Timișoara IV, Prea Sfințitul Episcop-vicar Timotei a hirotonit întru preot pe tânărul licențiat în Teologie *Vasile Păcurariu*, pe seama parohiei Bătești, protopopiatul Făget.

Potrivit rînduiei, noii hirotoniți, înainte de a se prezenta la posturile lor, și-au împlinit stagiul canonic de practică liturgică și administrație bisericească pe lângă catedrala mitropolitană, primind totodată și îndemnuri folositoare din partea conducerii eparhiale, în vederea desfășurării unei activități cât mai rodnice în noua lor misiune.

CONFERINȚE PREOTEȘTI

Prima conferință de orientare a clericilor din acest an s-a ținut în cursul lunii februarie, avînd ca temă: „*Aniversarea a 120 de ani de la unirea principatelor române. Contribuția Bisericii la înfăptuirea acestui mare act istoric*”.

Lucrările conferinței s-au desfășurat la sediile protopopiatelor sub îndrumarea delegaților chiriarhali. La unele din ele (Timișoara, Lugoj, Deta și Reșița) au participat Prea Sfințitul Episcop-vicar Timotei Lugojanul și delegați ai Departamentului Cultelor. Ierarhul titular, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae, îndeplinind o misiune în străinătate n-a avut posibilitatea să fie prezent.

Fiecare conferință a fost precedată de un Te-Deum, în cadrul căruia unul din preoți a rostit predica duminicii următoare.

Conferențiarilor, subliniind năzuința din totdeauna a poporului român spre uniune, au arătat că actul istoric al unirii de la 1859 poate fi socotit pe drept cuvînt un act de voință și matură hotărîre al întregii națiuni române, la înfăptuirea căruia Biserica noastră, prin ierarhii și preoții săi însufleșiți de un lăuminat patriotism, și-a adus o însemnată contribuție.

Încadrate de recitări și cîntece patriotice adecvate evenimentului aniversat, conferințele au avut un caracter festiv.

În continuare au fost prelucrate diverse dispoziții ale forurilor superioare precum și alte probleme curente. Totodată s-au prezentat rapoarte de activitate pastorală din partea unor preoți, care au constituit punctul de plecare al unor profunde analize referitoare la activitatea pastoral-misionară din eparhie.

În ansamblul lor, conferințele din luna februarie a.c. s-au dovedit binevenite, nu numai ca prilejuri de justă orientare a clerului ci și de sinceră exprimare a atașamentului față de Biserică și de patrie, și de însuflețită manifestare a hotărîrii lui de a contribui alături de întregul popor la continua înflorire a țării și înălțarea ei pe noi trepte de progres și bunăstare.

ADUNAREA GENERALĂ A CASEI DE AJUTOR RECIPROC A CLERULUI

În ziua de 25 ianuarie 1979, în sala de ședințe a Protopopiatului Timișoara s-a ținut ședința adunării generale a Casei de Ajutor Reciproc a Clerului din Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului în prezența Înalț Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae și Prea Sfințitul Episcop-vicar Timotei Lugojanul.

La lucrări, pe lângă ostenitorii investiți cu administrarea Casei, au mai luat parte delegații celor 7 protopopiate ai parohiilor, Școlii de cîntăreți bisericești și Seminarului teologic din Caransebeș și ai Vicariatului ortodox sîrb Timișoara.

Deschiderea lucrărilor a fost făcută de președintele C.A.R. printr-o scurtă alocuție în care, după ce a salutat înalta prezență a Chiriarului, Episcopului vicar și delegaților preoțimii din eparhie, a mulțumit celor de față pentru osteneala de a participa la ședința Adunării Generale pentru a lua cunoștință de modul de chivernisire și îndrumare a Casei.

După alegerea biroului adunării, s-a trecut la dezbaterile problemelor înscrise pe ordinea de zi care au fost următoarele: Darea de seamă a comitetului de conducere pe anul 1978; darea de seamă a comisiei de verificare pe anul 1978; bilanțul și contul de geneficii și pierderi pe 1978; aprobarea transferării rezultatelor de la 31 dec. 1978; aprobarea schemei pe anul 1979; aprobarea proiectului de plan financiar pe anul 1979 și altele.

La toate punctele menționate participanții care au luat cuvîntul au subliniat corectitudinea dovedită permanent în munca desfășurată în cadrul C.A.R. precum și vădita dorință a personalului de conducere de a servi în modul cel mai satisfăcător pe toți membrii. Epuizîndu-se discuțiile, președintele a mulțumit tuturor pentru participarea activă la lucrări ca și pentru aprecierea muncii depuse, care va constitui o încurajare pentru viitor.

De încheiere, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a exprimat deosebită satisfacție pentru modul în care s-au desfășurat lucrările ședinței, indicînd bunele rezultate ale strădaniilor de pînă acum ce se arată a fi promițătoare și pe mai departe. De asemenea a asigurat pe membrii C.A.R. de sprijinul pe care conducerea eparhială îl va da permanent contribuind prin aceasta la satisfacerea diferitelor solicitări sau trebuințe ale clerului și la crearea unor condiții din cele mai bune pentru obținerea de roade cît mai bogate în muncă.

La sfîrșit toți cei prezenți au luat parte la o agapă ce s-a desfășurat într-o atmosferă caldă, frățească.

ÎNTRUNIRILE COMISIILOR CONSULTATIVE

Secția economică

În 20 martie 1979, a avut loc în sala festivă a Centrului eparhial ședința comisiei consultative de pe lângă secția economică sub conducerea Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae și în prezența Prea Sfințitului Episcop-vicar Timotei Lugojanul.

Ședința a fost deschisă de Înalț Prea Sfințitul Mitropolit. În cuvîntul adresat celor prezenți, Înalț Prea Sfinția Sa a arătat că măsura luată de Conducerea eparhiei pentru constituirea unor comisii consultative pe lângă cele trei secții ale Consiliului Eparhial are drept scop stabilirea de contacte directe cu bunii credincioși, oferirea unui cîmp cît mai larg de participare a mirenilor la dezbaterăa problemelor legate de activitatea bisericească.

În legătură cu tema înscrisă pe ordinea de zi, P. C. Părinte consilier Ioan Blaj a prezentat referatul „*Activitatea de colportare în rîndul credincioșilor a obiectelor de cult*”. Apoi Înalț Prea Sfinția Sa, după o succintă prezentare a activității de colportaj din cadrul eparhiei, a invitat pe cei prezenți să-și exprime opinia făcînd propuneri concrete pentru îmbunătățirea modului de desfășurare a obiectelor de cult destinate credincioșilor.

În cadrul ședinței au luat cuvîntul numeroși participanți care s-au referit la necesitatea diversificării obiectelor de cult pentru colportaj, identificarea periodică a stocurilor de materiale existente, reeditarea unor cărți bisericești epuizate.

În încheierea ședinței, Înalț Prea Sfinția Sa a mulțumit tuturor pentru contribuția adusă în găsirea de noi soluții care să îmbunătățească activitatea de colportaj în cadrul eparhiei, asigurînd că cele exprimate vor fi reținute spre a fi puse în aplicare.

Secția bisericească

Comisia consultativă de pe lângă secția bisericească s-a întrunit în ședință de lucru la 26 martie a.c. sub conducerea Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, asistat de Prea Sfințitul Episcop-vicar Timotei.

Înalț Prea Sfinția Sa, deschizînd ședința, a adus mulțumiri celor prezenți pentru interesul ce-l manifestă față de bunul mers al vieții bisericești în genere și mai ales Centrului eparhial, arătînd că dezbaterăa problemei prevăzute în ordinea de zi se face pe temeiul directivelor Adunării Eparhiale însușite de Consiliul Eparhial.

Tema intitulată „*Corectitudinea rituală și inovații liturgice*” a fost prezentată de P. C. Părinte Consilier Dimitrie Băloni.

Discuțiile purtate pe marginea ei au evidențiat necesitatea îndreptării unor obiceiuri păgubitoare adevăratei pietăți, grija pentru păstrarea datinilor și obiceiurilor străvechi, înlăturarea practicilor netipiconale din timpul sfintei liturghii care produc neajunsuri în buna desfășurare a cultului, necesitatea colaborării din partea credincioșilor la toată buna rînduială în biserică precum și a respectării normelor existente spre o cît mai bună orientare și comportare în biserică.

La sfîrșit, Înalț Prea Sfinția Sa și-a exprimat satisfacția pentru prezența la întrunire, considerînd aceasta ca un gir pe care mireni îl dau acțiunilor inițiate

de Centrul eparhial, asigurînd că toate cele propuse vor fi analizate în vederea aducerii de hotărîri care să asigure punerea lor în aplicare.

Secția culturală

În 27 martie a.c. a avut loc ședința de lucru a comisiei consultative de pe lângă Secția culturală, prezidată de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și în prezența Prea Sfințitului Episcop-vicar Timotei și a P. C. Părinte consilier Petru Dorobanțu.

În cuvîntul de deschidere Înalt Prea Sfinția Sa, după ce a relevat scopul întrunirilor comisiilor consultative în cadrul Centrului eparhial, a dat cuvîntul P. C. Părinte Ioan Negrușiu care a prezentat o dare de seamă asupra activității desfășurate de editura Mitropoliei Banatului în ultima vreme. Astfel au fost menționate lucrările tipărite în ultimii doi ani, lucrările ce se află în prezent sub tipar și cele planificate pentru anul următor, făcîndu-se referire specială la revista Mitropoliei Banatului.

Subliniind valoarea unora din lucrările apărute sau în curs de apariție, Înalt Prea Sfinția Sa a invitat pe cei prezenți să ia cuvîntul pe marginea dării de seamă. Vorbitoarii au făcut unele propuneri pentru viitor privind includerea în planul editorial a unor cărți necesare pentru o cît mai temeinică îndrumare a credincioșilor în problemele de credință, ca și a unor lucrări în legătură cu trecutul istoric bisericesc al Mitropoliei Banatului.

Răspunzînd fiecărui vorbitor în parte, Înalt Prea Sfinția Sa a mulțumit la sfîrșit tuturor pentru participarea și interesul deosebit arătat bunului mers al eparhiei și în special al serviciului de editură, dînd totodată asigurări că sugestiile și propunerile făcute vor fi luate în examinare și traduse în realitate.

DIN ACTIVITATEA CERCULUI DE STUDII

Prima întrunire a cercului de studii din acest an a avut loc la reședința mitropolitană în ziua de 23 martie a.c. sub președinția Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului și în prezența Prea Sfințitului Episcop-vicar Timotei Lugojanul.

După un scurt cuvînt introductiv, Înalt Prea Sfinția Sa a dat cuvîntul P. C. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ, care a prezentat tema: „Masacrul din Guyana și nocivitatea sectelor“.

În desfășurarea temei, după ce au fost descrise împrejurările care au condus la consumarea incredibilei drame de la Jonestown — Guyana, din noiembrie 1978, soldată cu sinuciderea în masă a peste 900 de persoane — oameni maturi și copii, membri ai sectei lui Jim Jones, „Templul poporului“, vorbitorul a căutat să arate cum se explică faptul că există oameni care aderă la secte în care se aplică asemenea metode, subliniind în încheiere gravele pericole ce le prezintă pentru înșăși viața omului proliferarea acestora.

După discuțiile ce au urmat expunerii subiectului, în care au fost analizate cauzele aparițiilor din ce în ce mai frecvente în lumea modernă, în deosebi apuseană, a unor atari fenomene patologice, s-a ajuns la următoarele concluzii:

Cauzele apariției sectelor respective trebuie căutate în existența unor *fisuri în structura intimă a societății apusene contemporane*: Prima fisură, în interdependență cu fenomenul sectar, poate fi socotită starea socială a oamenilor, contrastul izbitor între cele două stări sociale caracteristice lumii capitaliste: bogați și săraci, și unii și alții prezenți în rindurile sectelor respective, fiecare, desigur, din motive proprii. Adepții sectei „Templul poporului” au fost recrutați din rindul săracilor. Dar, indiferent de natura acestor cauze (sociale, economice, psihologice), care generează și promovează apariția și dezvoltarea sectelor, acestea nu ar putea totuși să prindă consistență și eficiență nocivă concretă, dacă nu ar întâlni în societate o carență de autoritate, datorită unei libertăți rău înțelese. S-a spus că „toleranța fără margini este o cochetărie cu sinuciderea” (L. Blaga), adevăr valabil deopotrivă pentru stat ca și pentru universul moral al individului în raporturile cu sine însuși. Biserica, sprijinind autoritatea de stat în opera sa de protecție a societății, are menirea să ducă opera aceasta de la suprafață în adâncime.

OASPEȚI STRĂINI LA CENTRUL EPARHIAL

Sosit în țară să-și viziteze corelegionarii, pastorul baptist Ieremia Hodoroabă de la Paris, român de origine, a făcut o vizită și la reședința mitropolitană, în ziua de 3 martie a.c., însoțit de Ioan Bunaciu, directorul Seminarului teologic baptist din București, Gheorghe Băleanu, președintele comunității baptiste din Timișoara și Ioan Trif, secretarul comunității.

Oaspeții au fost primiți de Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae.

În discuțiile ce s-au purtat cu acest prilej, au fost puse în lumină bunele relații existente pe plan local între cultele religioase precum și unele aspecte ale vieții bisericești ce se desfășoară în țara noastră într-un climat de libertate religioasă deplină.

Totodată oaspetele și-a exprimat bucuria de a-și revedea țara natală, remarcând înaltul nivel de dezvoltare și frumusețile ei naturale, apreciate de orice vizitator străin.

La plecare, oaspeților le-au fost oferite daruri din cărțile apărute recent în editura Mitropoliei.

DIN ACTIVITATEA SEMINARULUI TEOLOGIC DE LA CARANSEBEȘ

Aniversarea a 120 de ani de la Unirea Principatelor Române a fost sărbătorită la Seminarul din Caransebeș într-un cadru festiv, în ziua de 24 ianuarie a.c.

Serbarea a început cu intonarea imnului de stat de către întreaga asistență, după care P. C. Părinte prof. Nicolae Belean a vorbit elevilor despre importanța istoricului eveniment de la 1859.

În continuare, elevii școlii, sub conducerea profesorului de muzică au desfășurat un program artistic-literar adecvat momentului, din care remarcăm: sceneta „Moș Ioan Roată și Unirea”, „Moș Ioan Roată către popor”; texte despre unire din operele scriitorilor și istoricilor vremii: A. D. Xenopol, C. Negri, Cezar Bolliac,

Nicolae Bălcescu, D. Bolintineanu și M. Kogălniceanu; un montaj literar — muzical dedicat Unirii (o lucrare originală a diaconului prof. N. Belean), recitări. Serbarea s-a încheiat într-o atmosferă de sănătos patriotism prin intonarea de către întregul colectiv de elevi a cântecelor patriotice „Un falnic glas“ de Adrian Bîrseanu și nepieritoarea „Hora Unirii“.

La 31 ianuarie a.c. pr. prof. Ilie Sirbu, directorul Seminarului, a făcut o informare pe școală privind Mișcarea ecumenică, cu ample referiri asupra stadiului ei actual și a perspectivelor de viitor în spiritul hotărârilor Comitetului central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, luate recent la Kingston — Jamaica.

A urmat apoi o prezentare audio-vizuală a setului de diapozitive privind Mișcarea ecumenică, pe care I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului a binevoit să le pună la dispoziția seminarului pentru informarea profesorilor și elevilor asupra problemelor majore ale Mișcării ecumenice la care Biserica Ortodoxă Română aduce o contribuție temeinică.

La 1 februarie P. S. Episcop Vasile al Oradei a vizitat Seminarul din Caransebeș unde se pregătesc și elevi aparținând Eparhiei Oradea. În ajun, P. S. Sa a expus în fața profesorilor și elevilor școlii o meditație religioasă referitoare la „Concepția Sfinților Ierarhi despre preoție“. Expunerea vibrantă, documentația sugestivă, adresarea părintească au făcut ca sfaturile P. S. Sale să se întipărească în inimile ascultătorilor.

A doua zi, participând la sf. liturghie cu prilejul sărbătoririi Întîmpinării Domnului, P. S. Sa a împărtășit credincioșilor și elevilor îndrumări duhovnicești și patriotice, iar în după amiaza zilei, după ce s-a întreținut cu fiii duhovnicești ai Eparhiei, a prezentat în sala festivă a Seminarului o expunere privind activitatea pastorală a viitorilor preoți, analizînd cu acest prilej problemele concrete cu care vor fi confrunțați la parohie.

În ziua de 3 februarie, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, împreună cu P. S. Sa Vasile au asistat la orele de curs, după care a urmat o analiză a activității didactico-metodice și educative desfășurată în seminar.

În 4 februarie a.c. s-a oficiat la capela Seminarului un parastas întru pomenirea protosinghelului dr. Iosif Iuliu Olariu directorul Institutului teologic-pedagogic din Caransebeș (1859—1920). Personalitatea distinsului dascăl de teologie a fost evocată de dl. Nicolae Cornean, fost asesor consistorial al Episcopiei Caransebeșului. Ca unul care l-a cunoscut pe Iosif I. Olariu, vorbitorul a arătat meritele și spiritul de dăruire pentru Biserică și școală, pildă vie de urmat pentru profesorii și elevii Seminarului.

La 20 februarie a.c., a avut loc în sala festivă a Seminarului un popas aniversar închinat compozitorului Ioan Chirescu. Ajuns la venerabila vîrstă de 90 de ani, distinsul profesor, compozitor și dirijor a fost sărbătorit în acest an de mai multe instituții din țară. Elevii Seminarului nostru au executat un frumos program artistic. Personalitatea lui Ioan Chirescu a fost evocată de dl. prof. Dimitrie Cuzma, membru al Consiliului Arhiepiscopesc Timișoara, exemplificată cu bucăți muzicale ale compozitorului și cu proiecții la epidiascop. Programul omagial s-a încheiat printr-o suită de piese corale bisericești și patriotice, executate de corul Seminarului, din creațiile marelui sărbătorit.

EPISCOPIA ARADULUI, IENOPOLEI ȘI HĂLMAGIULUI

SĂRBĂTORIA IERARHULUI EPARHIEI

La 14 martie 1979, ziua de naștere a P. S. Episcop Visarion, ostenitorii Centrului eparhial, preoții și credincioșii din Arad, au venit să prezinte tradiționalele felicitări Înuiștătorului eparhiei, care a împlinit vârsta de 65 de ani.

În paraclisul reședinței episcopale s-a oficiat cu acest prilej un tedeum de către P. S. Arhiereu-vicar Gherasim Hunedoreanul, P. C. Părinte Flor Teodorescu — vicar administrativ, Simion Fărcuț — consilier economic și diaconii catedralei.

După serviciul divin P. S. Arhiereu-vicar a adresat Chiriarhului sărbătorit cuvinte de aleasă prețuire, urări de sănătate și îndelungată înziliră.

În continuare, P. C. Părinte Flor Teodorescu a evidențiat câteva aspecte desprinse din bogata activitate de ierarh a P. S. Episcop Visarion, a rugat pe Prea Sfinția Sa să primească de la toți fiii duhovnicești respectuoase urări de sănătate, sporite puteri de muncă și cât mai rodnice înfăptuiri în misiunea de Înuiștător al eparhiei Aradului și Hunedoarei.

Mișcat de sinceritatea sentimentelor de dragoste și devotament împărtășite de cei prezenți cu prilejul aniversării zilei sale de naștere, P. S. Episcop Visarion le-a mulțumit călduros tuturor zicînd: „Rog pe bunul Dumnezeu să reverse har și binecuvîntare asupra tuturor bucurîndu-vă de sănătate, liniște, alese bucurii și de cît mai multă forță pentru a vă putea îndeplini cu succes îndatoririle la care ați fost chemați“.

La sfîrșit, P. S. Sa s-a întreținut cu participanții într-o atmosferă caldă, plină de satisfacție.

LUCRĂRILE ADUNĂRII EPARHIALE

La 3 decembrie 1978 a avut loc ședința de constituire și sesiunea anuală de lucru a Adunării eparhiale. După îndătinatul te-deum, oficiat în paraclisul reședinței episcopale de către P. S. Arhiereu-vicar Gherasim Hunedoreanul, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, membrii Adunării eparhiale au trecut în sala de ședințe. P. S. Episcop Visarion, în calitate de președinte, a adresat celor de față un cuvînt de bun venit: „Ne bucurăm de prezența dv. aici, a spus Prea Sfinția

Sa, conștienți de faptul că o nouă Adunare eparhială își ia în primire atribuțiile pe o perioadă de patru ani, 1979—1982, chemată să desfășoare o activitate rodnică spre binele Bisericii noastre strămoșești și a scumpei noastre patrii. Lucrările acestei ședințe au menirea să facă un bilanț exigent asupra activității din anul destinat trecutului și să cumpănească cu responsabilitate, asupra celor ce trebuie făcute în anul ce aparține viitorului, a cărui sosire o însoțim cu tonifiantă încredere în mai bine“.

În continuare s-au propus și aprobat textele unor telegrame omagiale, prin care s-au exprimat profundele sentimente de devotament și loialitate față de conducerea de stat și conducerea Bisericii.

După verificarea și validarea mandatelor noilor membri ai Adunării Eparhiale, s-a procedat la alegerea biroului definitiv al Adunării; alegerea comisiilor permanente de lucru; alegerea a trei reprezentanți în Adunarea Națională Bisericească; alegerea Consiliului și Consistoriului Eparhial.

După stabilirea ordii de zi, au fost depuse dările de seamă anuale întocmite de cele trei sectoare ale Centrului eparhial: bisericesc, cultural și economic.

Pentru a se permite comisiilor să verifice dările de seamă și să refere asupra lor, P. S. Președinte a suspendat pentru o oră lucrările.

La ora 12,00 s-au reluat lucrările ședinței, dându-se mai întâi cuvântul d-lui dr. Ioan Radu, raportorul comisiei bisericești, care a prezentat munca și înfăptuirea acestui sector pe anul 1978 precum și obiectivele propuse pentru anul următor.

A urmat apoi prezentarea raportului sectorului cultural, citit de dl. dr. Tiberiu Iacob, în care s-a analizat activitatea specifică acestui sector, rezervându-se un capitol aparte principalelor probleme propuse pentru anul 1979.

În încheiere, dl. ing. Jenică Zaharia a dat citire raportului comisiei economice, în prima parte fiind examinată execuția bugetară pe anul 1978, colecta Fondului Central Misionar, iar în partea a doua făcându-se o serie de propuneri pentru următorul an, 1979.

Discuțiile pe marginea dărilor de seamă și a rapoartelor respective, au fost purtate de mai mulți participanți printre care menționăm: P. C. Preot Avram Petric (Orăștie), dl. Barbu Roventă (Brad) dl. Theodor Dragoș (Țebea), P. C. Părinte Sofronie Terniceanu (Nădab), și P. C. Părinte Alex. Hotăran (Deva). Vorbitorii și-au exprimat satisfacția pentru frumoasele realizări obținute de Episcopia Aradului și Hunedoarei în cadrul celor trei sectoare de activitate, aducând cuvinte de laudă și mulțumire P. S. Episcop Visarion pentru munca și strădania ce o depune zi de zi și clipă de clipă pentru binele eparhiei, pentru progresul cultural și spiritual al întregului popor român.

În încheiere a luat cuvântul P. S. Episcop Visarion care după ce a mulțumit celor prezenți pentru participarea la această ședință anuală de lucru felicitându-i pentru alegerea lor în Adunarea Eparhială și urându-le multă sănătate și conducere rodnică pentru bunul mers al activității Episcopiei, a adresat un cuvânt de recunoștință conducerii Departamentului Cultelor, Prea Fericitului Părinte Patriarh și Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, pentru înțelegerea manifestată întotdeauna față de Episcopia Aradului.

Cu acestea, la orele 15, lucrările Adunării Eparhiale pe anul 1978 au fost declarate închise.

VIZITE CANONICE

1. Joi, 11 ianuarie 1979, P. S. Episcop Visarion a efectuat vizite canonice în parohiile Pincota, protopopiatul Lipova și Frumușeni, protopopiatul Arad. După ce a cercetat bisericile și casele parohiale, Prea Sfinția Sa s-a întreținut cu preoții și cu membrii consiliilor parohiale povățuindu-i să se dovedească și în viitor aceiași colaboratori apropiați ai păstorilor lor sufletești conlucrând în perfectă armonie, pentru ca viața religioasă din aceste parohii să se desfășoare în bune condiții.

2. În ziua de 30 ianuarie 1979, P. S. Episcop Visarion a participat la serbarea hramului Seminarului teologic de la Caransebeș, asistând la sfânta liturghie, cu care prilej a rostit și un cuvânt de învățătură.

După terminarea festivităților, P. S. Sa s-a interesat de situația la învățătură și conduită a elevilor care aparțin Episcopiei Aradului și Hunedoarei.

3. În dorința de a cunoaște îndeaproape viața religioasă și morală din parohiile eparhiei, joi 22 februarie 1979, P. S. Episcop Visarion a vizitat parohiile Pincota, Seleuș, Bîrzava și Conop din protopopiatul Lipova. Primit cu bucurie și recunoștință de către preoți și credincioși, P. S. Episcop Visarion a mulțumit tuturor pentru grija manifestată față de bisericile lor, pe care le-a găsit în deplină curățenie și frumos împodobite. P. S. Sa a făcut un călduros îndemn la încredere, devotament și conlucrare plină de responsabilitate în vederea promovării unui real progres spiritual și moral în aceste parohii. I-a povățuit, de asemenea, să se dovedească prin toată activitatea lor buni credincioși ai sfintei noastre Biserici și cetățeni loiali ai scumpei noastre patrii, muncind fiecare la locul său de lucru pentru binele întregii societăți, pentru o viață îmbelșugată, plină de lumină și fericire.

SLUJIRI ARHIEREȘTI

1. Din încredințarea P. S. Episcop Visarion, în prima zi a anului 1979, P. S. Arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul a poposit la mănăstirea Hodoș-Bodrog.

Sosind din ajun, P. S. Sa, împreună cu soborul slujitor al mănăstirii, a oficiat vecernia cu litia și privegherea, iar în ziua praznicului, a săvârșit sfânta liturghie, la care au asistat, pe lângă obștea mănăstirii, numeroși credincioși sosiți din satele din jur.

După oficierea îndătinatului te-deum, P. S. Arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul a rostit un cuvânt de învățătură despre însemnătatea praznicului, dînd prețioase îndemnuri folositoare promovării binelui obștesc. În încheiere, a urat tuturor doriri de bine și sănătate în noul an.

2. La praznicul Întîmpinării Domnului, din încredințarea P. S. Episcop Visarion, P. S. Arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul a oficiat sfânta liturghie în tihna mănăstirii Hodoș-Bodrog, a cărei viață spirituală reînviată în anii din urmă, cunoaște o continuitate de peste zece veacuri.

La sfîrșitul slujbei divine, Prea Sfinția Sa a vorbit despre bogăția și frumusețea zilei sărbătorită cu multă bucurie de întreaga Biserică creștină.

3. Din încredințarea P. S. Episcop Visarion, duminică 4 februarie 1979, P. S. Arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul a săvârșit sfânta liturghie în parohia Șagu,

protopopiatul Arad, într-un sobor alcătuit din: P. C. Părinte Victor Biliboacă, P. C. Părinte Ștefan Dorin și P. C. Diaconi Iov Orădan și Ioan Roșu.

P. C. Pr. Victor Biliboacă a rostit predica zilei despre biserică, ca lăcaș de închinare, rostul și însemnătatea ei pentru mîntuirea credincioșilor.

După otpust, P. S. Arhiereu-vicar, însoțit de preoți și credincioși, a vizitat șantierul de construcție a noii biserici parohiale. În cuvîntul său de învățătură, Prea Sfinția Sa a îndemnat credincioșii să păstreze pînă la sfîrșitul lucrărilor același entuziasm dovedindu-se a fi la fel de jertfitori față de noul lor locaș de rugăciune.

4. Duminică, 11 februarie 1979, la solicitarea credincioșilor, P. S. Arhiereu-vicar Gherasim Hunedoreanul, a oficiat sfînta liturghie în parohia Zădăreni, protopopiatul Arad, rostind cu acest prilej un părintesc cuvînt de învățătură.

La terminarea serviciului divin, Prea Sfinția Sa a vizitat șantierul de construcție a noii biserici parohiale.

5. Din încredințarea P. S. Episcop Visarion, duminică, 25 februarie, P. S. Arhiereu-vicar Gherasim Hunedoreanul a oficiat sfînta liturghie în parohia Simpetru German, protopopiatul Arad. Cu acest prilej au fost binecuvîntate unele lucrări de reparații efectuate la biserica parohială.

La priceasnă a predicat P. C. Pr. Victor Biliboacă despre virtutea credinței.

După otpust, P. S. Arhiereu a rostit un călduros cuvînt de învățătură, ascultat cu atenție de credincioși.

CHEMAȚI LA VREDNICIA SLUJIRII PREOTEȘTI

În a doua jumătate a anului 1978 și începutul acestui an, prin punerea mîinilor P. S. Salè și ale P. S. Arhiereu-vicar Gherasim Hunedoreanul, au fost hirotoniți preoți, următorii candidați:

Ioan Boldor, absolvent al Seminarului teologic de la Caransebeș și student în anul II la Institutul teologic universitar din Sibiu, hirotonit diacon în ziua de 1 octombrie și la 8 octombrie 1978 preot pe seama parohiei *Vorta*, protopopiatul *Deva*.

Petru Lazea, absolvent al Seminarului teologic de la Caransebeș și student în anul I la Institutul teologic universitar din Sibiu, la 14 octombrie hirotonit diacon și la 18 octombrie preot pe seama parohiei *Honțisor*, protopopiatul *Ineu*.

Ioan Vasile Pop, student în anul III la Institutul teologic universitar din Sibiu, hirotonit diacon la 21 octombrie și la 22 octombrie preot, pentru parohia *Olari*, protopopiatul *Arad*.

Petru Pușcaș, licențiat, hirotonit diacon la 16 octombrie și preot la 15 octombrie, pe seama parohiei *Varșand*, protopopiatul *Arad*.

Alexandru Șereș, licențiat, hirotonit diacon la 7 noiembrie și preot în ziua de 8 noiembrie pe seama parohiei *Sacal* din cadrul Vicariatului ortodox român Gyula din R. P. Ungară.

Teodor Fărcaș, licențiat, hirotonit diacon la 8 noiembrie, preot la 12 noiembrie pentru parohia *Bata*, protopopiatul *Lipova*.

Nicolae David, licențiat, hirotonit diacon la 3 decembrie, preot la 6 decembrie pentru parohia *Velisoara*, protopopiatul *Brad*.

Ioan Braiș, absolvent al Seminarului teologic din Caransebeș, hirotonit diacon la 24 decembrie, preot la 25 decembrie pentru parohia *Simbăteni*, *protopopiatul Lipova*.

Ioan Faur, licențiat, hirotonit diacon la 24 decembrie, preot la 25 decembrie, pentru parohia *Călașul de Sus*, *protopopiatul Petroșani*.

Remus Bibarș, licențiat, hirotonit diacon la 25 decembrie, preot la 26 decembrie pentru parohia *Ruși-Strei*, *protopopiatul Petroșani*.

Mircea Gavriloaie, licențiat, hirotonit diacon la 25 decembrie, preot la 26 decembrie, pentru parohia *Tăut*, *protopopiatul Ineu*.

Gheorghe Darnu, licențiat, hirotonit diacon la 6 ianuarie 1979, preot la 7 ianuarie pentru parohia *Turdaș*, *protopopiatul Orăștie*.

Mihai Ardelean, licențiat, hirotonit diacon la 19 ianuarie, preot la 21 ianuarie, pentru parohia *Barul Mare*, *protopopiatul Petroșani*.

Ioan Gheorghe Birău, licențiat, hirotonit diacon la 24 ianuarie preot la 25 ianuarie pentru parohia *Rișculița*, *protopopiatul Brad*.

După hirotonie, noii slujitori ai altarelor au făcut cuvenita practică liturgică la catedrala din Arad, după care P. C. Părinți protopopi le-au făcut instalarea oficială în parohiile pentru care au fost sfințiți.

PRIMA CONFERINȚĂ DE ORIENTARE A CLERULUI

Între 13 și 16 februarie 1979 — s-a ținut prima conferință de orientare a clerului din Eparhia Aradului și Hunedoarei, la sediile oficiilor protopopești.

Desfășurate la scurtă vreme după sărbătorirea a 120 de ani de la Unirea Principatelor, lucrările acestei conferințe au dezbătut cu înaltă conștiință patriotică acest eveniment de mare însemnătate în istoria poporului român.

Ele s-au desfășurat sub președinția P. S. Episcop Visarion, sau a delegaților Prea Sfinței Sale: P. S. Arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul, P. C. Părinte Flor Teodorescu, vicar administrativ, Coriolan Mureșanu, consilier bisericesc și Simion Fărcaș, consilier economic. La unele centre au participat și delegați ai Departamentului Cultelor.

Fiecare conferință a început prin săvârșirea slujbei te-deumului de către un sobor de preoți.

Tema: *Aniversarea a 120 de ani de la Unirea Principatelor Române. Contribuția Bisericii la înfăptuirea acestui mare act istoric*, a fost pregătită cu multă conștiinciozitate și întregită apoi prin numeroase discuții și concluzii finale. Referatele au fost susținute de următorii preoți: Sofronie Terniceanu la prot. Arad, Petru Căta prot. Deva, Iacob Lupei prot. Ineu, Traian Moșic protopopiatul Petroșani, Cornel Caceu protopopiatul Lipova, Ioan Stanciu protopopiatul Brad, Silviu Crișan protopopiatul Orăștie.

Pe marginea referatelor, la fiecare protopopiat au luat cuvîntul numeroși preoți care au scos la lumină diferite aspecte legate de contribuția adusă de clerul Bisericii Ortodoxe Române la realizarea actului Unirii celor două țări române: Moldova și Muntenia.

În încheiere, delegații chiriarhali au arătat că existența poporului român, privită în desfășurarea ei istorică, se prezintă ca o neîntreruptă luptă pentru

păstrarea și afirmarea ființei proprii, pentru unitate, pentru libertate și independență. În procesul istoric al devenirii națiunii noastre, Unirea de la 24 ianuarie 1859 a constituit un eveniment de o excepțională însemnătate, ridicând pe o treaptă superioară lupta pentru unitate, pentru eliberarea națională. Biserica noastră, în totalitatea ei, a înțeles să fie alături de aspirațiile poporului în lupta pentru unirea celor două principate.

Aniversarea zile de 24 ianuarie 1859 a găsit întreaga țară îmbrăcată în veșmînt de sărbătoare, înfățișându-se ca o republică liberă, ca o țară înfloritoare, în plină afirmare a capacității creatoare ale poporului.

ADUNAREA GENERALĂ A CASEI DE AJUTOR RECIPROC A CLERULUI

În ziua de 6 februarie 1979, în sala de ședințe a parohiei Arad-Centru, s-a ținut ședința Adunării generale a Casei de Ajutor Reciproc a clerului din Eparhia Aradului și Hunedoarei.

Deschiderea lucrărilor a fost făcută de P. C. Pr. Cornel Oros printr-un cuvînt ocazional în care a relevat faptul că și în cursul anului expirat, potrivit rostului ei, Casa de Ajutor Reciproc s-a străduit să satisfacă cu promptitudine toate cererile îndreptățite ale membrilor ei. După ce a mulțumit celor prezenți pentru participarea la această Adunare Generală, P. C. Sa a propus să fie desemnat biroul Adunării în vederea dezbaterii problemelor înscrise pe ordinea de zi, din care amintim: darea de seamă a Comitetului de conducere pe anul 1978; darea de seamă asupra gestiunii financiare întocmită de P. C. Arhid. Teodor Babuția, secretar-contabil al C.A.R.; raportul Comisiei de verificare pe anul 1978; proiectul de buget al C.A.R. pe anul 1979; alegerea noului Comitet de conducere al C.A.R. pentru perioada anilor 1979—1982. După instituirea Comisiei de propuneri și după consultările de rigoare, a fost ales, cu unanimitate de voturi, următorul Comitet de conducere: PP. CC. Preoți Cornel Oros, ales ulterior în funcția de președinte al Casei de Ajutor Reciproc, Victor Biliboacă, Dan Emilian Nicolau, Aurel Moise și cîntărețul bisericesc Gh. Faur.

În continuare s-a aprobat ca în schema de funcțiuni a C. A. R. să se mențină postul de contabil, ocupat de P. C. Arhid. T. Babuția și postul de casier, ocupat de Viorica Cristea, dactilografă la Centrul eparhial Arad.

În discuțiile care au urmat s-a subliniat cu satisfacție promptitudinea cu care s-a răspuns la solicitările membrilor Casei de Ajutor Reciproc, precum și corectitudinea cu care au fost efectuate operațiile financiar-contabile, în cursul anului 1978.

În încheiere, vorbitorii au urat noului Comitet de conducere al C.A.R. mult succes în activitatea viitoare.

COLECȚIE DE OBIECTE BISERICEȘTI

În cursul lunii decembrie 1978, la mănăstirea Hodoș-Bodrog, unul din cele mai vechi centre culturale și artistice din cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române, a fost organizată o colecție de obiecte bisericești care îi sporește prestigiul și îi atestă

vechimea și rolul ei cultural-artistic de-a lungul veacurilor de ortodoxie românească pe aceste meleaguri. În această colecție de valori istorice și documentare au fost expuse:

a) manuscrise din secolul al XVI-lea (3 psaltiri slavone, opera unor copişti români autohtoni);

b) cărți vechi bisericești dintre care menționăm:

Psaltirea slavonă, Veneția, 1520; Biblia slavonă, Ostrog, 1581; Octoih slavon, Buzău, 1718; Îndreptarea legii sau Pravila lui Matei Basarab, Tîrgoviște, 1652; Biblia de la Blaj, 1795; Evanghelia, București, 1742; Biblia mitropolitului Andrei Șaguna, 1856—1858, etc.

c) 2 antimise din 1751 și 1780, frumos lucrate, ceea ce ne face să credem că în această mănăstire a existat o școală de broderie, ultima mențiune aparținând secolului al XVIII-lea;

d) 19 icoane pe sticlă, lemn și pînză din secolul al XVIII-lea, reprezentînd pe Mîntuitorul Hristos, pe Maica Domnului și alți sfinți din calendarul nostru ortodox;

e) diferite obiecte de cult: disc de argint (1623), potir de argint (1562), cruce din lemn sculptat, încadrată în ferecătură de argint aurit (sec. XVI), potir de argint (1732), litier de argint (sec. XVII), 2 sfeșnice de argint (1800) etc.

Colecția mai cuprinde și cîteva vestigii arheologice din epoca romană, descoperite în timpul săpăturilor efectuate la mănăstire în perioada anilor 1975—1977: un fragment de coloană și 6 fragmente de cărămizi.

Sub oblăduirea P. S. Episcop Visarion, această mănăstire, cunoaște astăzi o adevărată reînnoire duhovnicească, fiind cercetată de numeroși vizitatori care găsesc aici o frumoasă pagină de istorie a Bisericii și patriei noastre.

Traduceri românești din scrierile omiletice ale Sfântului Vasile ce Mare.

Prezentind aceste modeste contribuții la cunoașterea circulației operelor Sfântului Vasile în cultura și spiritualitatea românească, nu ne ocupăm aici decât de traducerea omiliilor și a predicilor lui, lăsând la o parte operele lui de altă natură (dogmatice, exegetice, polemice, disciplinare, epistole, ș.a.). Fără îndoială, opera omiletică a ei. Vasile nu se poate compara, ca volum, cu cea a Sfântului Ioan Gură de Aur, dar că a fost până acum tradusă aproape în întregime în românește. Unele dintre omiliile și predicile lui au conținut exegetic, ocupându-se cu tălmăcirea unor texte sau versete izolate din Sfânta Scriptură (ca cele indicate la nr. 1, 2, 4, 7 din lista traducerilor tipărite); cele mai multe au caracter de exhortații, tratând probleme de viață socială și morală (ca de ex. cele de la nr. 3, 5, 8, 9, 11 ș.a. din lista traducerilor tipărite); câteva tratează teme dogmatice (ca cele de la nr. 10, 16, 23—24 din listă), iar alte câteva sînt cuvîntări de laudă (panegirice) în cinstea unor sfinți mucenici, gen omiletic în care Sf. Vasile a excelat, alături de alți mari predicatori ai epocii lui (ca (Sf. Grigorie, de Nazianz, Sf. Grigore de Nyssa, Sf. Ioan Gură de Aur, episcopul Asterie al Amasiei, ș.a.).

În enumerarea omiliilor și predicilor Sf. Vasile traduse în românește am menționat mai întîi cîteva manuscrise care cuprind asemenea traduceri; în partea a doua a lucrării noastre am enumerat operele traduse și tipărite adoptînd ordinea în care lucrările Sf. Vasile editate în cunoscuta colecție de texte patristice a abatelui J. P. Migne, (P. G., t. XXIX—XXXII) sînt înșirate în *Indicele* lui Ferd. Cavallera (*Patrologiae Cursus Completus accurante J. P. Migne, Series Graeca, Indices*, Parisiis 1912, col. 23—25).

La fiecare titlu de omilie (predică) am indicat textul grecesc din P. G. și apoi traducerea succesive în românește ale omiliei respective, în ordinea cronologică a apariției lor, atunci cînd sînt mai multe. Precum se va vedea, traducerea acestora încep cu cele ale lui Samuil Micu (Klein), în a doua jumătate a sec. XVIII (rămase din nefericire în manuscris); ele continuă cu cele făcute și tipărite de ucenicii lui Paisie de la Neamtu (Grigorie Dascălul, Ilarion Dascălul, Ștefan Ierodiaconul, ș.a.) la începutul sec. al XIX-lea, care sînt cele mai numeroase. Interesul cîrțurarilor și teologilor români pentru opera omiletică a Sf. Vasile cel Mare s-a menținut pînă azi, cînd se constată o intensificare a lui, prin osteneala unor traducători contemporani, între care, locul de frunte îl deține, cantitativ și calitativ, cunoscutul profesor de teologie (azi pensionar), Pr. Dr. D. Fecioru.

Aproape fiecare dintre cele peste 30 omilii și predici enumerate în bibliografia de față a fost tradusă nu o singură dată, ci de mai multe ori, de către traducători diferiți, uneori distanțați mult în timp, alteleori chiar contemporani și deseori fără ca să aibă cunoștință de traduceri anterioare.

Nu mi-am îngăduit însă să fac aprecieri critice sau comparative asupra calității diferitelor traduceri, decât în cîteva cazuri, cînd acestea nu au fost făcute pe baza textului original (grecesc) sau reprezintă mai mult prelucrări și parafrazări decît traduceri exacte ale textului original respectiv.

Prescurtări folosite

— Cuvinte ale Sf. Vasile — Cuvinte puține oarecare, din cele multe ale celor Întru Sfinți Părinților noștri: Vasile celui Mare și Grigorie Cuvîntătorul de Dumnezeu. Tălmăcite din limba ellinească și acum întîii tipărite ..., București 1826.

— P. G. — J. P. Migne, *Patrologiae Cursus completus. Series graeca.*

— *Sfântul Vasile arhiep. Kesariei Kapadokiei* — *Sfântul Vasile arhiepiscopul Kesariei Kapadokiei* (329—379). Traducere de Iosif (Gheorghian), mitropolit primat, București 1898.

A.

Traduceri în manuscrise.

1. În biblioteca Mănăstirii Neamțu se aflau, pe la 1800—1825, între altele:

1. — Un izvod, adică un manuscris original cu traducerea a 30 de cuvinte ale *Sfântului Vasile cel Mare* în limba moldovenească, făcută de un oarecare ieromonah Macarie și scrisă de el însuși; același cuprins, probabil copie ale celui același cuprins, probabil copie ale celui dinainte, dintre care una scrisă de Ștefan Dascălul (Ștefan Ierodiaconul);

4. — Un alt izvod, cuprinzând Cuvintele alese ale *Sf. Vasile cel Mare*, traduse și transcrise de însuși „Părintele nostru Paisie stareț”;

5. — În aceeași bibliotecă, se afla pe la 1843, alt izvod (manuscris original) cuprinzând *Cinci cuvinte ale Sfântului Vasile cel Mare*, fără nici o indicație despre persoane tălmăcitorului sau a traducătorului;

6. — În aceeași bibliotecă se aflau pe la 1800—1825 nu mai puțin de patru manuscrise cu traducerea lui *Ilarion Dascălul la Exaimeronul Sf. Vasile*¹⁾ (două având și Cuvîntul despre raiu, al celuiiași²⁾). Dintre acestea, unul era chiar izvodul traducerii, adică manuscrisul original al lui Ilarion (în două volume), altul era scris de Gheorghie Ieroshimonahul, altul de Nestor Eclisiarhul³⁾.

II. În Biblioteca fostului seminar Veniamin din Iași, se află:

7. Alt manuscris cuprinzând aceeași traducere a lui *Ilarion Dascălul la Exaimeron*, copiat între 1816—1817 de monahul Platon Craioveanu (Munteanu sau Olteanu) din Mănăstirea Neamțu⁴⁾.

III. În Biblioteca Academiei Române, se află:

8. — Ms. rom. nr. 3094, copiat de monahul Teofan Eșanu, la 1782, cuprinzând aceeași traducere la *Exaimeron*⁵⁾.

9. — M. rom. nr. 896 (229 foi în folio) scrise de un copist nesemnăat, în mănăstirea Neamțu la 1789, cuprinzând: 6).

— Cele „9 voroave (omilii) a celui întru sfinți părintelui nostru Vasilie arhiepiscopul Kesariei Kappadokiei, la cele șase zile pentru facerea lumii, tălcuire” (f.f. 5—192).

— Cuvînt pentru facerea omului (f.f. milii la psalmi¹³⁾, de Pr. Dr. Ol. N. Căciulă,

192—209).

— Al doilea cuvînt pentru facerea omului (f.f. 209—223).

— Cuvînt pentru raiu (f.f. 223—228)⁷⁾.

IV. În Biblioteca fostei Episcopii unite (greco-catolice) din Oradea, Ms. nr. 163/a (vol. în 4, de 597 p.p.) cuprinzînd:

10. — „A celui dintru Sfinți Părintelui nostru Vasilie cel Mare Arhiepiscopul dela Chesarea cea din Capadochia Cuvintele, acum întîiu tălmăcite pre românie de Samoîl cel Mic dela Sad. În anul 1788 . . . în Bălgard în mănăstire de mai sus pomenitul Samoîl Clain dela Sad Ieromonah” (pe prima pagină are titlul latinesc: *Sancti Basilii Magni Homiliae*, 1778 anno versae ac scriptae per me Samuelem. Clein de Sad, monasterio Alba-Carolinensi existens).

Cuprinde 21 „Cuvinte” sau Omilii traduse din *Sf. Vasile cel Mare*. La unele este însemnată și ziua în care trebuie zise sau citite⁸⁾.

11. — În aceeași bibliotecă, ms. nr. 221 cuprinzînd: „A celui dintre Sfinți Părintelui nostru Vasilie cel Mare Arhiepiscopul Kesariei din Capadochia cuvinte către norod zise”. S-au tălmăcit și acum a doua oară s-au scris de mine Samoîl Clain dela Sad Ieromonah din mănăstirea Sfintei Troiță din Blajiu, 1805. Ms. autograf al lui Samuîl Micu (vol. în 4; de 598 p.p.), cuprinde 22 omilii (probabil aceleași din numărul anterior)⁹⁾.

B.

Traduceri tipărite

1. — *Cele nouă omilii la exaimeron*¹⁰⁾

— Trad. de Grigorie Dascălul¹¹⁾, în vol. *Cuvinte . . . ale Sf. Vasile . . .* f.f. 1³⁴⁶ sub titlul: *Voroave 9, la cele șase zile*¹²⁾.

— O expunere sistematică a cuprinsului acestor omilii, cu traducerea citorva fragmente din unele din ele, în vol. *Sfântul Vasilie arhiep. Kesariei Kapadokiei*, p.p. 407—447.

— Scurt fragment din Omilia a VI-a, cu titlul *Sf. Vasile cel Mare despre frumusețea lumii*, trad. de Ilie Frăcea, în „Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena” pe 1976, pp. 221—222.

2. *Omilii la psalmi* (13 omilii, dintre care una dublă), text grec. în P. G., t. XXIX, col. 209—404.

— O expunere sistematică a comentariilor *Sf. Vasile la psalmi*, cu fragmente de texte traduse în românește, în vol. *Sfântul Vasilie, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, p.p. 247—263.

— Trad. integrală a tuturor celor 13 o-

în vol. *Sf. Vasile cel Mare, Comentariu la psalmi* (cu o Introducere despre viața și opera Sfântului), București 1939 (Col. „Izvoarele Ortodoxiei”, Nr. 2). Ed. II-a, ibidem, 1943. Cuprinde:

- Omilia I, la ps. 1, p.p. 23—42.
- Omilia II, la ps. 7, p.p. 43—65.
- Omilia III, la ps. XIV, p.p. 65—79.
- Omilia IV, la o parte a ps. 14 și des-
pre cei ce dau cu cămătă, p.p. 79—95.
- Omilia V, la ps. 28, p.p. 95—120.
- Omilia VI, la ps. 29, p.p. 121—138.
- Omilia VII, la ps. 32, p.p. 139—165.
- Omilia VIII, la ps. 33, p.p. 165—203.
- Omilia IX, la ps. 44, p.p. 203—231.
- Omilia X, la ps. 45, p.p. 231—248.
- Omilia XI, la ps. 48, p.p. 248—275.
- Omilia XII, la ps. 59, p.p. 275—285.
- Omilia XIII, la ps. 61, p.p. 285—299.
- Omilia XIV, la ps. 114, p.p. 299—311.

Două dintre aceste omilii și anume cele numerotate aici cu I și IV, au fost traduse și publicate și separat, precum urmează:

— *Omilia la partea întâia a psalmului întâu*, trad. de Arhim Theoctist Scriban, în rev. „Vocea Bisericii”, an. II, Nr. 6 (dum. 25 iunie 1872), p.p. 45—48, Nr. 8, p.p. 57—64 și Nr. 9, p.p. 65—72.

— *Voroavă la o parte a psalmului al patruzecizecelea și împotriva celor ce iau dobândă*¹⁴), trad. de Grigorie Dascălul, în vol. *Cuvinte ... ale Sf. Vasile ...*, f.f. 71—74.

— *Omilia la o parte a ps. XIV va fi retrădusă ulterior sub titlul Omilia împotriva cămătarilor*, de Pr. Gh. Ioanițescu, în vol. *Sf. Grigorie dela Nissa și Sf. Vasile cel Mare, două discursuri contra cămătarilor*, trad. și analiză, Ploiești 1907, (teză de licență), p.p. 55—72.

— Altă trad. de N. D. (Pr. Nic. Donos) sub titlul *Sf. Vasile cel Mare contra cămătarilor*, în „Bulet. Episc. Hușilor”, an. IV, Nr. 2 (ian. 1928), p.p. 15—19.

— Altă trad. de Prof. P. I. Papadopol, în vol. *Sf. Vasile cel Mare și Sf. Grigorie din Nissa, Omiliile împotriva cămătarilor*. Trad. din l. elină, însoțită de cite un studiu asupra vieții și operii autorilor. Rimnicu-Vilcei 1939, p.p. 7—20.

— Tradusă din nou, de Pr. Dr. Ol. N. Căciulă, sub titlul *La o parte a psalmului XIV și despre cei ce dau cu cămătă*, în vol. *Comentariu la psalmi* (cit. supra), pp. 79—95.

3. Două omilii despre post (text grec. în P. G., t. XXXI, col. 163—184 și 185—198).

— Traducerea nesemnăată, probabil de Ilarion Dascălul și revăzută de Grigorie

Dascălul, sub titlul: *Cuvînt pentru post și iarăși pentru post, Cuvînt 2*, în vol. *Viețile Sfinților din luna Februarie*, trad. de Ștefan Ierodiaconul, Mănăstirea Neamțul, 1812, f.f. 178—182 și 182—186¹⁵).

— Traduse din nou, de Grigorie Dascălul, sub titlul *Voroavă 1 pentru post și Voroavă 2 pentru post*, în vol. *Cuvinte ale Sf. Vasile*, f.f. 82—86 și 86—89.

— Trad. nouă, de Pr. N. Donos, sub titlul: *Sf. Vasile cel Mare, Postul* (predică ținută probabil la Vecernia din Duminică lăsatului sec de brînză), în rev. „Mitropolia Moldovei” (Iasi), an. IX, Nr. 2—3 (febr.—martie 1933), p.p. 45—56.

— Fragmente, trad. de Același, în aceeași rev., an. 1954, Nr. 3—4, p.p. 26—30.

— Altă trad., de Pr. Dr. D. Fecioru, în broșura *Sf. Vasile cel Mare, Despre Post*, București 1941, ed. III, 1943 (Col. „Pagini alese din Sfinții Părinți”, Nr. 8).

— Același, a retipărit *Cuvîntul întâi despre post*, în rev. „Mitrop. Olt.”, an. 1973, nr. 9—10, p.p. 775—783 și *Cuvîntul al doilea*, în aceeași rev., an. 1973, nr. 11—12, p.p. 965—970.

— Altă trad., de Pr. Prof. C. Cornițescu, *Cuvînt I și II despre post* în rev. „Glasul Bis.”, an. 1978, nr. 3—4, pp. 249—256 și 256—261.

— O expunere a ideilor Sf. Vasile din omiliile sale despre post în general, sub titlul *Omilia asupra postului și necumpătării*, în vol. *Sf. Vasilie cel Mare, arhiep. Kesariei, Kapadokiei*, p. 211 și urm.

— Fragmente, trad. de Pr. I. N., în „Bulet. Episc. Hușilor”, an. III, nr. 4 (apr. 1927), p.p. 31—32 (după trad. fr. din Jean Rivière, *Saint Basile, évêque de Césarée*, Paris 1925).

4. Omiliile la cuvintele „la aminte (ia seama) la tine însuși” (A doua Lege, XV, 9), text grec. în P. G., t. XXXI, col. 197—218.

— Trad. de Grigorie Dascălul, sub titlul *Voroavă la cuvîntul ce zice: la aminte de sine*, în vol. *Cuvinte ... ale Sf. Vasile*, f. 139—143.

— Altă trad., sub titlul *A celui întru sfinți Părintelui nostru Vasilie cel Mare ... Asupra învățăturii din Scriptura Veche „la aminte de tine însuși”*, în vol. „Elocuvență bisericească sau Cuvinte ale celor dintru Sfinți Atanasie cel Mare, Vasilie cel Mare și Ioan Gură de Aur”, tradusă din limba grecească veche, de Medelnicerul I. Papazoglu, București 1837 (XV-a Colecție din autorii clasici), pp. 11—33.

— Altă, de Prot. V. G. Alexe, în broșura cu titlul *Omilia Sfinților Vasile cel*

Mare respectiv la perceptul biblic „la sea-ma”, *Tirgoviște* 1912, 18 pag.

— Alta, de N. D. (Pr. Nic. Donos), cu titlul *Sf. Vasile cel Mare, la seama la tine însuși*, în „Bulet. Episc. Hușilor”, an. VI, nr. 7 (iulie 1929), pp. 111—114 și nr. 8 (aug. 1929), pp. 124—126.

— Alta, în broșura cu titlul *Sf. Vasile cel Mare, la seama la tine însuși* Trad. din grec., însoțită de o scrieră a vieții acestui mare dascăl al lumii și ierarh, de Pr. Matei Pășaru, Rîmnicu-Vîlcii 1937, 40 pag. (Bibl. Părinților bis. pentru popor, nr. 2).

— Alta, de Pr. D. Fecioru, *Omilia la cuvintele: „la aminte de tine însuși”*, în rev. „Mitrop. Olt.”, an. 1974, nr. 1—2, pp. 55—63.

— O bună prezentare liberă a conținutului acestei omilii, în vol. *Sf. Vasile, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, pp. 174—182.

5. *Omilia despre aducerea de mulțumire (exprimarea recunoștinței)*, text grec. în P. G., t. XXXI, col. 217—237.

— Trad. de Grigorie Dascălul, cu titlul *Varoavă pentru mulțumire*, în vol. *Cuvinte ... ale Sf. Vasile cel Mare*, f. 120—123.

— Trad. nouă, de Pr. Prof. C. Cornișescu, *Cuvînt despre mulțumire*, în rev. „Glasul Bis.”, an. 1977, nr. 7—9, pp. 651—657.

6. *Omilia (predica) la Sfînta Muceniță Iulita¹⁶*, text grec. în P. G., t. XXXI, col. 237—262.

— Trad. de Grigorie Dascălul, în vol. *Cuvinte ... ale Sf. Vasile cel Mare*, ff. 123—128, cu titlul *Voroavă la mucenița Iulita și la cele ce lipsesc din voroava ce s-au zis mai înainte pentru mulțumire*.

— Trad. nouă, de Pr. Dr. D. Fecioru, cu titlul *Cuvînt la mucenița Iulita și completarea la omilia rostită mai înainte, despre mulțumire*, în rev. „Mitrop. Olt.”, an. 1974, nr. 9—10, pp. 814—823.

— Scurt rezumat al cuprinsului acestei predici, în vol. *Sfîntul Vasile, arhiepiscopul Kesariei Kapadokiei*, pp. 186—189.

7. *Omilia la cuvintele „Strica-voi jîtnitele mele ...”* (Luca XII, 18), text grec. în P. G., t. XXXI, col. 261—278.

— Trad. de Grigorie Dascălul, cu titlul *Voroavă la cuvîntul Evangheliei cel de la Luca: „Strica-voi jîtnitele mele” și mari le voi zidi. Și pentru lăcomie*, în vol. *Cuvinte ... ale Sf. Vasile cel Mare*, ff. 68—71.

— Trad. nouă, de Prof. T. M. Popescu, cu titlul *Omilia Sfîntului Vasile cel Mare la cuvintele Evangheliei după Luca: „Strica-voi jîtnitele mele și mai mari le voi zidi” și despre lăcomie*, în rev. „Studii Teologice” (Serie veche), an. V (1934—1936),

pp. 90—98 și în broșura tip. de Același, cu titlul *Sfîntul Vasile cel Mare. Două omilii*, București 1936, pp. 3—11.

— Traducerea Prof. T. M. Popescu a fost prelucrată și „dată pe înțelesul tuturor”, de Pr. Vasile Ionescu, în broșura cu nr. 2 din col. de scrieri alese „Mărgăritarele lumii”, la București (mai multe ediții, fără indicarea anilor de tipărire).

— Altă trad., de Pr. D. Fecioru, cu titlul: *Sfîntul Vasile cel Mare despre lăcomie*, în rev. „Bis Ort. Rom.”, an. LXIII, nr. 4—5 (apr.—mai 1945), pp. 126—136 (trad. mai liberă și mai cursivă decît cea precedentă).

— Retradusă de Același: *Omilia la cuvintele Evangheliei după Luca: „Strica-voi jîtnitele mele și mai mari le voi zidi” și despre lăcomie*, în rev. „Mitrop. Olt.”, an. 1974, nr. 11—12, pp. 965—972.

Fragmente trad. de Ștefan Ierod., în *Prolog adică Adunarea în scurt din Viețile Sfîinților*, Neamtu 1854, vol. II, la 8 ian.

— *Sf. Vasile cel Mare, Despre lăcomie*, Cluj, 16 p. (fără indicația anului și a traducătorului), în col. de broșuri „Biblioteca Cartea Bună”. Este o traducere foarte liberă, diferită de cele anterioare, mai mult o prelucrare a acestora.

Altă trad., de Arhim. Serafim Popescu, sub titlul: *Sf. Vasile cel Mare împotriva lăcomiei*, în rev. „Mitrop. Mold. și Sucevei”, an. 1964, nr. 3—4, p.p. 117—125.

— Scurt fragment (pgf. 3), sub titlul *Împotriva avariției*, trad. de Pr. I. Ilescu, în vol. „Gînduri în liniște”, Rîmnicu-Vîlcii 1931, pp. 37—40.

8. *Omilia împotriva bogaților*, text grecesc în P. G., t. XXXI, col. 277—304.

— Trad. de Grigorie Dascălul: *Voroavă către cei bogați*, în vol. *Cuvinte ale Sf. Vasile cel Mare*, ff. 74—79.

— Altă trad. foarte liberă și fără respectarea ordinii ideilor din original), de Pr. Nic. D. Tănăsescu, sub titlul *Sf. Vasile cel Mare despre iubirea aproapelui*, în rev. „Glasul Bis.”, an. 1961, nr. 1—2, p.p. 57—64.

— Altă trad. (corectă și completă), sub titlul *Cuvînt la Duminica a XII-a după Rusalii*, de Pr. Dr. D. Fecioru, în rev. „Mitrop. Olt.”, an. 1968, nr. 9—10, pp. 784—794.

— Trad. nouă, de Pr. Prof. C. Cornișescu, în rev. „Glasul Bis.”, an. 1978, nr. 5—6, pp. 489—497, sub titlul *Cuvînt către cei bogați*.

— Expunere asupra situației sociale din sec. IV, care a determinat rostirea acestei omilii, în vol. *Sf. Vasile, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, p. 268 și urm.

9. *Omilia (rostită) în vreme de foamete*

și de secetă, text grec. în P. G., t. XXXI, col. 303—328.

— Trad. de Grigorie Dascălul, sub titlul *Voroavă carea s-au grăit în vremea foametei și a secetii*, în vol. *Cuvinte ale Sf. Vasile cel Mare*, ff. 143—147.

Trad. nouă, de Pr. Prof. N. Donos, sub titlul *Cuvîntare cu prilejul unei secete, urmată de foamete*, în „Bulet. Episc. Hușilor”, an. III, nr. 5 (mai 1927), pp. 45—49 și nr. 6 (iunie 1927), pp. 72—73, retip. în vol. *Modele de cuvîntări bisericești*, Huși 1927, pp. 1—23 (traducerea a avut la bază textul publicat într-o Crestomație greacă, de A. Coromila, Atena 1844).

— Altă trad., de Pr. Dr. D. Fecioru, în broșura cu titlul: *Sfîntul Vasile cel Mare, Cuvînt rostit în timp de foamete și secetă*, București 1946, 16 pag. în 8 (Edit. Institutului Biblic).

— O expunere asupra împrejurărilor în care s-a rostit omilia și un rezumat al cuprinsului ei, în vol. *Sf. Vasilie, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, p. 264 și urm.

10. *Omilie (cu tema) că Dumnezeu nu este autorul răului*, text grec. în P. G., t. XXXI, col. 329—354.

— Trad. de Grigorie Dascălul, cu titlul *Voroavă cum că nu iaste Dumnezeu pricinuitorul realilor*, în vol. *Cuvinte ... ale Sfîntului Vasile*, ff. 112—117.

— Altă trad., de Ion Mălăescu, cu titlul *Din Sf. Vasile cel Mare Omilia că Dumnezeu nu este autorul relelor*, în rev. „Bis. Ort. Rom.”, an. XXIII (1899—1900), nr. 1, pp. 103—112 și nr. 2, pp. 218—227.

— Altă trad., de Gh. Tițu, cu titlul *Omilia „Dumnezeu nu este autorul răului”*, în rev. „Cronica Romanului”, an. 1934, ian., pp. 17—29.

11. *Cuvînt împotriva celor ce se mînie*, text grec. în P. G., t. XXXI, col. 353—372.

— Trad. de Grigorie Dascălul, cu titlul *Voroavă împotriva celor ce se mînie*, în vol. *Cuvinte ... ale Sf. Vasile*, ff. 131—134.

— Altă trad., de Pr. Dr. D. Fecioru, *Omilie împotriva mîniei*, în rev. „Mitrop. Olt.”, an. 1975, nr. 7—8, pp. 547—553.

— Alta, de Pr. Prof. C. Cornițescu, *Cuvînt împotriva celor ce se mînie*, în rev. „Glasul Bis.”, an. 1978, nr. 1—2, pp. 44—50.

— Rezumat al cuprinsului omiliei, în vol. *Sf. Vasilie, arhiepiscopul Kesariei Kapadokiei*, pp. 194—196.

12. *Omilia despre invidie*, text grec. în P. G., t. XXXI, col. 371—386.

— Trad. de Grigorie Dascălul, cu titlul *Voroavă pentru zavistie*, în vol. *Cuvinte ... ale Sf. Vasile*, ff. 117—120.

— Trad. nouă, de Prof. T. M. Popescu, cu titlul *Omilia Sfîntului Vasile cel Mare despre invidie*, în rev. „Studii Teol.” (Serie veche), an. V (1934—1936), pp. 99—106 și în extras, împreună cu *Omilia despre lăcomie*, în broșura *Sf. Vasile cel Mare, Două omilii*, București 1936, pp. 12—19.

— Altă trad., de Pr. Dr. D. Fecioru, în rev. „Mitrop. Olt.”, an. 1975, nr. 5—6, pp. 409—415.

— Alta, de Pr. Prof. C. Cornițescu, *Cuvînt despre invidie*, în rev. „Glasul Bis.”, an. 1977, nr. 10—12, pp. 905—909.

— Un rezumat al cuprinsului omiliei, în vol. *Sf. Vasilie, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, pp. 191—194.

13. *Omilie la începutul proverbelor*, text grec. în P. G., t. XXXI, col. 385—424.

— Trad. de Pr. Dr. D. Fecioru, în rev. „Mitrop. Olt.”, an. 1975, nr. 9—10, pp. 718—733.

14. *Omilia despre (îndemn la) botez*, text grec. în P. G., t. XXXI, col. 423—444.

— Trad. de Pr. Prof. C. Cornițescu, cu titlul *Cuvînt de îndemn pentru sfîntul botez*, în rev. „Glasul Bis.”, an. 1978, nr. 5—6, pp. 497—504.

— Expunere liberă a cuprinsului omiliei în vol. *Sf. Vasilie, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, pp. 148—170.

15. *Omilia împotriva celor ce se îmbată*, text grec. în P. G., t. XXXI, col. 443—464.

— Trad. de Grigoriu Dascălul, cu titlul *Voroavă asupra celor ce se îmbată*, în vol. *Cuvinte ... ale Sf. Vasile*, ff. 79—82.

— Trad. nouă, de Pr. Prof. C. Cornițescu, cu titlul *Împotriva celor ce se îmbată*, în rev. „Glasul Bis.”, an. 1978, nr. 1—2, pp. 50—56.

— Fragmente, în Prolog, adică *Adunare în scurt din Viețile Sfîntilor*, trad. din rus. de Ierom. Ștefan de la Neamțu, Neamțu 1854, t. II, la 8 ianuarie.

16. *Omilia despre credință*, text grec. în P. G., t. XXXI, col. 463—472.

— Trad. de D. (Pr. N. Donos), în „Bulet. Episc. Hușilor”, an. IV, nr. 17—18, pp. 166—168.

— Altă trad., de Pr. Prof. N. Petrescu (Craiova), cu titlul *Omilia XV despre credință*. — Cuvînt pentru praznicele: Pogorîrea Sfîntului Duh și Sfînta Treime, în rev. „Mitrop. Banat.”, an. 1967, nr. 7—9, pp. 488—492.

17. *Omilie la cuvintele „La început era cuvîntul ...”* (Ioan I, 1), text grec. în P. G., t. XXXI, col. 471—482.

— Trad. de Pr. V. Gheorghiu, cu titlul *Omilia XVI, „La început era Cuvîntul ...”*,

în rev. „Candela” (Cernăuți), an. 1912, pp. 457—462.

— Alta, de Pr. Prof. Nic. Petrescu (Craiova), *Omilie la textul „La început era Cuvîntul”* (Ioan I, 1), în rev. „Mitrop. Olt.”, an. 1969, Nr. 3—4, pp. 279—284.

18. *Cuvînt de laudă (panegiric) la Sf. Mucenic Varlaam*¹⁷⁾ text grec, în P. G., t. XXXI, col. 483—490.

— Trad. nesemnată (probabil de Ilarion Dascălul sau Grigorie Dascălul), sub titlul *Cuvînt de laudă la Sf. mucenic Varlaam*, în „Viețile Sfinților din luna Noiembrie”, trad. după Dimitrie al Rostovului, Mănăstirea Neamtu, 1811, ff. 160—161.

19. *Cuvînt de laudă (panegiric) la Sf. Mucenic Gordian (Gordie)*¹⁸⁾, text grec, în P. G., t. XXXI, col. 489—508.

Expunerea liberă a cuprinsului, în vol. *Sfîntul Vasile, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, pp. 236—240.

20. *Cuvînt de laudă (panegiric) la Sf. 40 Mucenici*¹⁹⁾, text grec, în P. G., t. XXXI, col. 507—526.

— Trad. nesemnată (probabil de Ilarion Dascălul ori Grigorie Dascălul), sub titlul *Cuvînt de laudă la Sfinții patruzeci de mucenici*, în „Viețile Sfinților din luna Martie”, trad. după Dimitrie al Rostovului, de Ștefan Ierodiaconul, Mănăstirea Neamtu, 1813, ff. 71—75.

— Trad. de Grigorie Dascălul, sub titlul *Voroavă la cei patruzeci de mucenici*, în vol. *Cuvînt al Sf. Vasile ...*, ff. 65—68.

— Alta trad., de Pr. Prof. V. Gheorghiu: *Omilia XIX la cei 40 de martiri*, în rev. „Candela” (Cernăuți), an. 1912, pp. 359—359 și 404—408.

— Trad. nouă, de Pr. Dr. D. Fecioru, sub titlul *Cuvînt de laudă la prăznuirea celor 40 de mucenici*, în rev. „Fîntîna Darurilor” (București), an. VI, Nr. 7 (sept. 1934).

— Expunere liberă a cuprinsului panegiricului, în vol. *Sfîntul Vasile, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, pp. 240—244.

21. *Omilia despre smerenie (umilintă)*, text în P. G., t. XXXI, col. 525—540.

— Trad. de Grigorie Dascălul, sub titlul *Voroavă pentru smerita cugetare*, în vol. *Cuvînt al Sfîntului Vasile ...*, ff. 128—131.

— Trad. nouă, de Pr. Prof. C. Cornițescu, *Cuvînt despre smerenie*, în rev. „Glasul Bisericii”, an. 1977, nr. 10—12, pp. 901—905.

— Expunere liberă a cuprinsului omiliei, în vol. *Sfîntul Vasile, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, pp. 182—186.

21. *Omilie (cu tema) că nu trebuie să*

ne lipim de lucrurile lumii acesteia, text grec, în P. G., t. XXXI, col. 539—564.

— Trad. de Grigorie Dascălul, sub titlul *Voroavă pentru a nu ne pironi la lucrurile vieții aceștia și pentru arderea ce s-au făcut afară de biserică*, în vol. *Cuvînt ... ale Sf. Vasile*, ff. 134—139.

— Un fragment (pgf. 3), cu titlul *Motivele pomenii*, trad. de I. Iliescu, în vol. *său Gînduri în liniște*, Rimnicu-Vîlcei 1931, pp. 37—40.

23. *Omilia despre cum trebuie citite scrierile păgînilor (omilia către tineri)*, text grec, în P. G., t. XXXI, col. 563—590.

— Trad. de I. Zahariad, în broșura cu titlul *Sf. Vasile cel Mare, Consultare către tineri*, București 1852, 36 pp.

— Alta, de Constantin D. Vasilescu, în vol. *Sf. Vasile cel Mare, Logos pros tous neous, Cuvînt către tineri*, Ploiești 1907, 50 p. (teză de licență).

— Alta, de Al. Horhoianu, în vol. *Sf. Vasile cel Mare, Cuvînt către tineri sau despre folosul ce-l putem trage din citirea scrierilor profani*, Rimnicul-Vîlcei, 1938, 36 pp.

— Alta, de Pr. Prof. Petre Procopopoviciu, în broșura *Vasile Arhiepiscopul Kesariei Kapadociei*, (Cuvînt către tineri, cum pot avea folos din scrierile păgînilor, Cernăuți 1939, 23 pp.

— Alta, de Pr. Dr. D. Fecioru, cu titlul *Cum trebuie să citim literatura profană*, în rev. „Ortodoxia” (București), an. X, Nr. 2 (1941), pp. 3—4; de Același, cu titlul *Cuvînt către tineri, sau cum poți întrebuița cu folos literatura păgînă*, în rev. „Tinerimea creștină” (București), an. V, Nr. 1 și 2.

— Trad. de Pr. Dr. D. Fecioru a fost publicată și cu titlul *Povăză către tineri*, de Pr. Vasile Ionescu, într-o broșură din col. de scrieri alese „Mărgăritarele lumii”, nr. 24, la București (mai multe ediții, fără indicarea anilor de tipărire).

24. *Cuvînt (două) despre facerea omului*, text grec, în P. G., t. XXX, col. 9—37 și 37—61 (între lucrările neautentice sau îndoielnice ale Sf. Vasile).

— Trad. de Grigorie Dascălul, sub titlul *Pentru facerea omului. Cuvînt 1 și Cuvînt 2*, în vol. *Cuvînt ... ale Sf. Vasile*, ff. 47—53 și 54—59.

25. *Omilia (a treia) despre rai (paradis)*, text grec, în P. G., t. XXX, col. 61—72 (între scrierile de autenticitate îndoielnice ale Sf. Vasile).

— Trad. de Grigorie Dascălul, cu titlul *Cuvînt pentru rai*, în vol. *Cuvînt al Sf. Vasile*, ff. 59—62.

N O T E

26. *Cuvînt de laudă (panegiric) la Sfînta Naștere a lui Hristos*, text grec. în P. G., t. XXXI, col. 1457—1476 (între scrierile neautentice, atribuite Sf. Vasile).

— Trad. de Grigorie Dascălul, sub titlul *Voroavă la Sfînta Naștere a lui Hristos*, în vol. *Cuvînte ale Sf. Vasile*, ff. 62—65.

— Alta, de Pr. Prof. Nic. Petrescu (Craiova), cu titlul *Omilia la Sfînta Naștere a Domnului Hristos*, în rev. „Mitrop. Olteniei”, an. 1968, nr. 11—12, pp. 970—979.

27. *Despre pocîință*, text grec. în P. G., t. XXXI, col. 1475—1488 (între scrierile de autenticitate îndoielnică).

— Expunere liberă și sumară a cuprinsului, în vol. *Sfîntul Vasile, arhiep. Kesariei Kapadokiei*, pp. 196—198.

28. *Cuvînt (al treilea) despre post*, text grec. în P. G., t. XXXI, col. 1507—1510 (între scrierile de autenticitate îndoielnică).

— Trad. de Grigorie Dascălul: *Voroavă a treia pentru post*, în vol. *Cuvînte ale Sf. Vasile*, f. 89, ambele pagini.

29. *Cuvînt de sfîtuire către preot*, text grec. în P. G., t. XXXI, col. 1685—1688 (între scrierile de autenticitate nesigură).

— Trad. mai veche, în diferite manuscrise, ca de ex. Ms. rom. (miscelaneu) nr. 22 din Bibl. Patriarhiei Române (Incep. sec. XIX), f. 87, cu titlul *Poruncă către preot*²⁰.

— Trad. mai nouă, la Ghenadie, *Liturgica*, București 1877, p. 194.

— Alta, la Nic. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe, însoțite de comentarii*, trad. rom. de Dr. N. Popovici și U. Kovincici, vol. II, part. 2, Arad 1936, pp. 259—260.

— Alta, de Pr. Prof. N. Petrescu (Craiova), sub titlul *Cuvînt pentru instalarea preoților*, în rev. „Mitrop. Olteniei”, an. 1967, nr. 5—6, pp. 468—469.

30. *Omilia V-a despre moravuri*, text grec. în P. G., t. XXXII, col. 1168—1181.

— Trad. de Pr. N. Tănăsescu, sub titlul *Despre înțeleapta folosire a bunurilor materiale*, în rev. „Glasul Bis.”, an. 1969, nr. 11—12, pp. 1264—1268.

31. *Cuvînt despre ieșirea sufletului*, tradus de preotul Samuil Micu (Klein) de la Sadu (Ardeal), în vol. său de predici funebre, cu titlul *Provedenții sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți*, Blaj 1784²¹ (retipărit la Sibiu și Arad 1907). Între scrierile sfîntului Vasile cel Mare nu aflăm o astfel de predică. Poate să fie a Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre ieșirea sufletului și a doua venire* P. G., t. LXXVII, col. 1071—1090).

Preot prof. Ene Braniște

¹) *Exaimeron* = Comentat sub formă de (nouă) omilii la referatul biblic despre cele șase zile ale creației lumii (Facerea I, 1 și urm.), una dintre operele cele mai populare ale Sfîntului Vasile. Text grecesc în P. G., t. XXIX, col. 3—208.

²) Text grecesc în P. G., t. XXX, col. 61—72.

³) Pentru manuscrisele enumerate pînă acum, vezi pr. D. Fecioru, *Un catalog vechi de manuscrise și cărți al bibliotecii mănăstirii Neamțului*, în rev. „Bis. Ort. Rom”, an. 1941, nr. 7—8, pp. 420—422, 439.

⁴) Vezi pr. N. Donos, *Un călugăr, meșter caligraf și o carte minunată*, în rev. „Mitropolia Moldovei”, ian.—febr. 1940, pp. 38—47. Comp. și pr. D. Fecioru, în *Introducere la Catehezele Sf. Chiril al Ierusalimului*, partea I, București 1943, pp. 16—17.

⁵) Vezi pr. D. Fecioru, op. și loc. cit., la nota 3.

⁶) Vezi I. Bîanu și G. Nicolăișca, *Catalogul manuscriselor românești* (din Bibl. Acad. Rom.), t. III, Craiova 1931, pp. 115—116.

⁷) Textul grecesc al ultimelor trei Cuvînte se află în P. G., t. XXX, col. 9—38, 37—62 și 61—72 (între operele de autenticitate îndoielnică ale Sf. Vasile).

⁸) Vezi dr. Iacob Radu, *Manuscrisele Episcopiei greco-catolice Române din Oradea-Mare*, Buc. 1923, pp. 29—30. Comp. și Gh. Comșa, *Ist. predicii la români, la biblioteci și Gh. Adamescu, Contribuțiune la bibliografia românească*, fasc. I, p. 31, unde sînt menționate cu titlul: *Alte Sf. Vasile cel Mare, Cuvînte*, trad. 1788.

⁹) Vezi dr. Iacob Radu, op. cit. p. 37. Nu știm unde se află astăzi aceste două manuscrise.

¹⁰) Vezi în urmă, nota 1.

¹¹) De fapt, traducerea a fost făcută de Ilarion Dascălul din Mănăstirea Neamțului pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și a fost numai revizuită și tipărită de Grigorie Dascălul (cf. D. Fecioru, *Bibliografia traducerilor în românește din literatura patristică*, în rev. „Studii Teologice” (Seria Veche), an. VI (1937), vol. I, p. 127).

¹²) În traducerea lui Grigore Dascălul, cuvîntul slavonesc *voroavă*, care înseamnă de fapt *convorbire, dialog*, traduce termenul grecesc *Omilia* = *omilie*, adică *predică* sau *cuvîntare familiară*.

¹³) De fapt, numărul total al omiliilor este de 14, deoarece la ps. 14 sînt două

omilii diferite, dintre care cea de a doua a fost cunoscută și publicată mai mult sub titlul *Omilia împotriva cămătarilor*.

¹⁴⁾ Text grecesc în P. G., t. XXIX, col. 264—280.

¹⁵⁾ Cf. și D. Fecioru *Bibliografia traducerilor în românește din literatura patristică*, în rev. „Studii teologice” (Serie veche), an. VI (1937), vol. I, p. 94.

¹⁶⁾ Martiră din Cezareea Capadociei, moartă în persecuția lui Dioclețian (303) și pomenită atît în sinaxarul ortodox cît și în Martirologiul catolic la 30 iulie (vezi *Mineiul* rom. pe iulie, la această zi). Viața și pătîmirea ei, la dr. Gherasim Timuș *Dicționar aghiografic*, București 1998 p. 477.

¹⁷⁾ Mucenic din părțile Antiohiei, martirizat în persecuția lui Dioclețian (†19 nov. 304). Pomenirea lui în calendarul ortodox și în Martirologiul roman, la 19 nov. Viața și pătîmirea lui la dr. Gherasim Timuș, op. cit., p. 841.

¹⁸⁾ Martir militar (sutaș) din Cezareea Capadociei, mort în persecuția lui Liciniu (314), pomenit în sinaxarul ortodox la 3 ian. (vezi *Mineiul* rom. pe ian. la această zi). Viața și pătîmirea lui la dr. Gherasim Timuș, op. cit., p. 322.

¹⁹⁾ Este vorba de cei patruzeci de mucenici condamnați la moarte prin îngheț în apele lacului din Sevas la Armeniei, în persecuția lui Liciniu pomeniți atît în sinaxarul ortodox cît și în Martirologiul roman la 9 martie (vezi *Mineiul* rom. pe luna martie, la această zi).

²⁰⁾ Vezi pr. dr. D. Fecioru, *Catalogul manuscriselor din Biblioteca Patriarhiei Române*, în rev. „Studii teologice”, an. 1960, nr. 5—6, p. 454.

²¹⁾ Vezi și Gh. Comșa, *Istoria prediciei la români*, București 1921, p. 113.

Pr. prof. dr. DUMITRU STĂNILOAE: *Teologie teologice*, vol. 1 (504 pp.), vol. 2 (380 pp.) *logia Dogmatică Ortodoxă pentru Institute* și vol. 3 (466 pp.). Tipărită cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Țiustîn, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1978.

Înzestrat de bunul Dumnezeu cu harisma dogmatistului de vocație și — deci — autentic, P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae își întregeste și încununează opera

sa teologică — unică în felul ei — cu acest tratat de sinteză dogmatică în trei volume.

Din cuprinsul prefaței (I, pp. 5—6) desprindem intențiile venerabilului autor în legătură cu această lucrare, precum și principiile care au prezidat la alcătuirea ei.

Astfel, dintru început se face mărturisire că lucrarea de față vrea să fie „o sinteză de Teologie Dogmatică Ortodoxă”, care nu este o reproducere a numeroaselor studii dogmatice ale autorului, publicate în revistele teologice de la București între anii 1950—1977, ci „e gîndită din nou și ca un întreg”.

Cum concepe autorul o Teologie Dogmatică Ortodoxă, se desprinde clar și ferm din următoarea subliniere: „Dacă o Teologie Dogmatică Ortodoxă înseamnă o interpretare a dogmelor — în sensul soteriei la iveală a adîncului și nescrisit de bogatului conținut mîntuitor, adică viu și duhovnicesc, cuprins în scurtele lor formulări — noi credem că o autentică Teologie Dogmatică Ortodoxă e cea care se angajează pe acest drum”.

Cît privește principiile care au prezidat la alcătuirea acestei lucrări, autorul mărturisește: „Ne-am străduit ... să descoperim semnificația duhovnicească a învățăturilor dogmatice, să evidențiem adevărul lor în corespondența lui cu trebuințele adînci ale sufletului care-și caută mîntuirea și înaintea drumul ei în comuniunea cît mai pozitivă cu semenii, prin care ajunge la o anumită experiență a lui Dumnezeu, ca comuniune supremă și ca izvor al puterii de comuniune. Am părăsit în felul acesta metoda scolastică a tratării dogmelor ca propoziții abstracte, de un interes pur teoretic și în mare măsură depășit, fără legătură cu viața adîncă, duhovnicească a sufletului”.

Luînd constant ca exemplu pe Sf. Părinți, autorul s-a străduit să elaboreze o Teologie Dogmatică Ortodoxă în corespondență vie cu spiritul vremii noastre, o Teologie Dogmatică Ortodoxă a epocii noastre: „Ne-am condus ... de modul în care au înțeles învățătura Bisericii Sfinții Părinți de odinioară, dar am ținut seama în interpretarea de față a dogmelor și de necesitățile spirituale ale sufletului care-și caută mîntuirea în timpul nostru ... Ne-am silit să înțelegem învățătura Bisericii în spiritul Părinților, dar în același timp să o înțelegem așa cum credem că ar fi înțeles-o ei astăzi. Căci ei n-ar fi făcut abstracție de timpul nostru, așa cum n-au făcut de al lor”.

Viziunea autorului asupra tematicii sau problematicii dogmatice ortodoxe este cea clasică creștină, dar purtând pregnant pecetea personalității autorului. În strădania de a elabora și formula această tematică în detaliile ei — prin scoaterea la iveală a conținutului mintuitor deosebit de adinc și de bogat al formulărilor dogmatice — autorul este mereu în căutare de nou (în sensul pozitiv al cuvântului), de soluții inedite.

Inspirat și călăuzit de un spirit creator potrvnic închistării și dogmatismului îngust și rigid, autorul manifestă o largă deschidere către nou, îmbrănată cu simțul perspectivei dogmatice corespunzătoare și cu o remarcabilă capacitate de sinteză. Astfel, este firesc ca autorul să-și dea perfect de bine seama că problematica dogmatică ortodoxă nu se lasă servită de vechile tipare și șabloane ale manualelor de dogmatică din trecut — fie prea rigidă, fie prea de împrumut — ci ea își cere propriile sale tipare și structuri. Spiritul acesta străbate — ca un fir roșu — întreg universul problematic al lucrării și întreaga ei structură arhitectonică. În consecință, ne aflăm în fața unei Teologii Dogmatice Ortodoxe noi față de manualele de Dogmatică, anterioare, de la noi.

Acest spirit înnoitor apare clar încă în introducere (I, pp. 7—110), unde autorul prezintă Revelația divină ca izvor al credinței creștine, apoi Biserica ca organ și mediu de păstrare și fructificare a conținutului Revelației, cu accent deosebit pe *Revelația naturală* ca bază a credinței naturale și a unui sens al existenței (pp. 9—23). În același sens ne convinge, de pildă, introducerea unui capitol nou în partea privind cunoașterea lui Dumnezeu, și anume: cunoașterea lui Dumnezeu în împrejurările concrete ale vieții (I, pp. 139—145), precum și faptul că pentru determinarea modului de a fi al lui Dumnezeu, autorul folosește expresia nouă de „intersubiectivitate treimică sau divină, ca lipsă a oricărei pasivități în Dumnezeu”, prin care pune accentul pe comuniunea pozitivă ce are loc între Persoanele Sf. Treimi, între actul nașterii și purcederii (p. 300 sq.).

Parcursarea cu atenție deosebită și cu iscusită zăbavă a cuprinsului celor trei volume duce la constatarea și concluzia că autorul a reușit într-un tot să-și realizeze intențiile mărturisite în prefață. Dar, din păcate, în cadrul unei recenzii de proporții normale, spațiul restrâns nu ne îngăduie a

ilustra (exemplifica) și reliefa întreg noul și întreaga valoare deosebită a acestui tratat. De aceea, sintem siliți să ne mulțumim numai cu câteva punctări în acest sens.

Cum este și firesc, arhitectura globală a lucrării se structurează corespunzător cu structura vastei viziuni a autorului asupra tematicii sau problematicii dogmatice ortodoxe. Astfel, întreg edificiul dogmatic al lucrării se articulează pe următoarele 6 (șase) părți mari, și anume:

Vol. I.: Partea întâia: Învățătura creștină ortodoxă despre Dumnezeu (pp. 111—320); Partea a doua: Lumea, operă a iubirii lui Dumnezeu destinată îndumnezeirii (pp. 321—497);

Vol. II.: Partea a treia: Persoana lui Iisus Hristos și opera Lui mintuitoare săvârșită în umanitatea asumată de El (pp. 5—192); Partea a patra: Opera de mîntuire a lui Hristos în desfășurare (pp. 193—377);

Vol. III.: Partea a cincea: Despre Sfintele Taine (pp. 5—208); și Partea a șasea: Eshatologia sau viața viitoare (pp. 209—459), care se desface în două secțiuni mari: I. Eshatologia particulară (pp. 213—350) și II. Eshatologia universală (pp. 351—459).

În partea cu privire la cunoașterea lui Dumnezeu, se remarcă în mod deosebit prezentarea cunoașterii raționale a lui Dumnezeu și a cunoașterii Lui apofatice, precum și a legăturii dintre ele (I, pp. 113—139), prezentare ce constituie o contribuție esențială în materie.

În partea care prezintă Ființa și atribuțiile lui Dumnezeu, se impune cu totul deosebit modul în care autorul prezintă timpul și spațiul — ca daruri ale lui Dumnezeu. Timpul e văzut ca interval între chemarea lui Dumnezeu adresată omului și răspunsul nostru la această chemare (I, pp. 177—198). Spațiul este văzut ca legat de comuniunea interpersonală (I, p. 201), întrucît servește ca mediu de manifestare a unei comuniuni (I, p. 201), ca mediu de comuniune a lui Dumnezeu cu noi (I, p. 205).

Foarte adinc gândit este § Sfînta Treime, baza mîntuirii noastre (I, pp. 285—287): „Mîntuirea și îndumnezeirea ca operă de ridicare a oamenilor care cred în comuniunea intimă cu Dumnezeu, nu e decît extinderea relațiilor afectuoase dintre Persoanele divine la creaturile conștiente. De aceea, Treimea se revelează în mod esențial în opera mîntuirii și de aceea Treimea e baza mîntuirii” (I, p. 285).

Punînd accentul principal pe aspectul de comuniune sau comunitar al „cîmpului

lui Dumnezeu" din om, autorul îl vede pe acesta (adică chipul) ca un tu al lui Dumnezeu în om) (I, p. 392).

De o deosebită valoare este și § Sf. Tradiție și legătura ei cu Biserica și cu Scriptura (I, pp. 58—54), în care subliniază și precizează sensul și funcția Sf. Tradiții.

Indrumările pentru teologi (I, pp. 101—110) sînt atît de judicioase, încît pot servi ca directive programatice. Teologia — conchide autorul — „va fi eficientă dacă va fi mereu în fața lui Dumnezeu, ajutînd pe credincioși să fie și ei la fel în toată lucrarea lor; să-L vadă prin formulele trecutului, să-L exprime prin explicațiile prezentului; să nădăjduiască și să îndemne la înaintarea spre deplina unire cu El în viața viitoare" (I, p. 110).

Deosebit de importante și prețioase sînt sublinierile cu privire la raportul strîns dintre Biserică și Revelație (I, pp. 64—71), precum și cu privire la însemnătatea comunității umane în general și a obștei pentru mîntuire în special (vezi I, p. 35, 52, 55, 65, 67, 91, 101, 235, 344, 404 și 441).

Tot atît de importante și de prețioase sînt o seamă de sublinieri de mare valoare și vie și arzătoare actualitate (vezi I, p. 222, sq., 250, 327 sq., 341, 363, 369, 389 și 493).

În partea despre Persoana lui Iisus Hristos (II, pp. 7—107), după ce schitează prezența Logosului în creațiune (II, pp. 7—14), autorul intercalează o subliniere despre „*hristologia transcendentă*", adică o trebuință după Hristos înscrisă în constituția spirituală a omului (în care noi vedem o formulă modernă a clasicei sublinieri a lui Tertulian: „anima humana naturaliter christiana"), pentru a încheia cu prezența și lucrarea Cuvîntului lui Dumnezeu în T. V.

În continuare se pune accentul principal pe istoricitatea și unicitatea lui Iisus Hristos ca Dumnezeu și om. Se subliniază în chip cu totul deosebit că faptul de necontestat al învierii Domnului constituie „baza istorică" care a dat ucenicilor posibilitatea să recunoască „istoricitatea" Lui ca Dumnezeu-Om și s-o descrie ca atare. Învierea Domnului este unul din evenimentele fundamentale ale „istoriei Lui". Ca atare, autorul poate sublinia: „Chipul lui Iisus este un chip istoric; istoric, prin faptul că se conciliază în autenticitatea Lui profundă cu umanitatea adevărată, dar istoric și prin faptul că n-ar fi putut fi construit de vreo fantazie în această adevărată desă-

virșire a Lui" (II, p. 30). Iisus Hristos ca Fiul lui Dumnezeu cel întrupat este ținta noastră finală. „În Hristos ni s-a deschis calea spre ținta deplinei umanizări" (ibidem).

Trecînd apoi la definirea dogmatică a Persoanei lui Hristos (II, pp. 34—107), autorul desfășoară o dogmatică plină a profunzime și savă duhovnicească. Cu o putere de pătrundere remarcabilă, scoate la iveală conținutul adînc și înfinit de bogat cuprins în scurta formulare a Sinoadelor Ecumenice privind înfățișarea evanghelică și vie a Persoanei divino-umane a lui Hristos. Se remarcă îndeosebi partea cu privire la adevărul: Lui Hristos I se cuvine o singură închinare, ca lui Dumnezeu (II, pp. 101—107). Reținem sublinierea: „Unitatea neconfundată a firilor în Ipostasul cel unul este așa de desăvirșită, că ele nu pot fi despărțite, ba nici măcar distinse în realitate, ci numai prin cugetare. Dar aceasta nu înseamnă totuși încetarea lor de a exista în Hristos cel Unul, ci persistarea lor neschimbată. Distingerea lor numai prin cugetare înlătură nestorianismul bipersonal în Hristos; persistarea lor, înlătură monofizitismul" (II, p. 50).

În partea despre Iisus Hristos privit în lucrarea Lui mîntuitoare (II, pp. 108—192) autorul urmează practica tradițională, prezentînd întîi slujirea de învățător-Profet a Domnului, apoi cea de Arhiereu și în sfîrșit pe cea de Împărat. De reținut că învățătura despre mîntuire — săvîrșită de Hristos ca Arhiereu — este expusă după Sf. Părinți, punîndu-se accent fundamental pe jertfa întemeietoare de comuniune și pe desăvirșirea comuniunii prin iubire.

Cu privire la Biserică, trupul tainic al Domnului, autorul subliniază: „Biserica e imanentul care are în ea transcendentul, comunitatea treimică de Persoane plină de o nesfîrșită iubire față de lume, întretîinînd în aceasta o continuă mișcare de autotranscendere prin iubire" (II, p. 208). Biserica este „locul" în care se înaintează spre înviere, e laboratorul învierii. Ea are ca aspect principal pe cel eshatologic" (II, p. 226).

Se impun atenției o seamă de sublinieri prețioase cu privire la preoție. De ex.: „... faptul că puterea lui Hristos se exercită prin el (preot) independent de vrednicia lui nu înseamnă că preotul trebuie să folosească arbitrar puterea care se exercită prin el, chiar dacă este nevrednic. Ci trebuie să se silească să-și identifice jude-

cata și asătuirea sa față de credincioși cu a lui Hristos, nu se considere că o poate identifica pe a lui Hristos cu a sa ... Dacă el nu trăiește cu extremă smerenia fiorul actului dumnezeiesc care se săvârșește prin el, rămâne oarecum în afara acestei comunități a celorlalți credincioși cu Hristos, adică a credincioșilor care-L primesc pe Hristos prin El. În felul acesta, mai mult se folosesc credincioșii de preoția preotului decât preotul însuși" (II, p. 245; vezi și II, p. 242 sq.).

Deosebit de actuală din punct de vedere al ecumenismului este sublinierea: „Biserica numai întrucât e una reprezintă locul și efectul lucrării mântuitoare a lui Hristos, sau rodirea efectivă a acestei lucrări" (II, p. 256). De asemenea, și această admirabilă reliefare a valorii Bisericii Ortodoxe: „Biserica Ortodoxă este Biserica plenitudinii, întrucât n-a îngustat nici cituși de puțin prezența integrală a lui Hristos și a lucrărilor Lui în sinul ei și n-a îngustat nici învătura ca expresie a acestei prezențe plene a lui Hristos. Biserica Ortodoxă are toată putința rodirii celei drepte spre desăvârșirea credincioșilor ... Ea are toată desăvârșirea în potență. În ea se poate obține actualizarea întregii desăvârșiri, cum nu se poate obține nici în catolicism, nici în protestantism, datorită nefolosirii trupului sfințit al lui Hristos în sinul Bisericii. Având plenitudinea învățăturii și a harului ca expresie a prezenței integrale a lui Hristos în sinul ei, nimic nu se mai poate adăuga la această învățătură" (II, p. 290).

Deși nu se reține mai mult asupra dumnezeiescului Har, totuși este de remarcă faptul că autorul accentuează în chip deosebit legătura dintre dumnezeiescul Har și lucrarea Sf. Duh, a căror lucrare este o acțiune de personalizare a naturii umane (II, p. 352). De asemenea: „... harul este constitutiv Bisericii și el nu poate fi decât o lucrare în Biserică" (II, p. 311).

Ultimele pagini ale vol. II (373—377) cuprind o splendidă pledoarie — directă sau indirectă — pentru folosirea timpului în sensul continuării noastre depășiri: Mereu tindem spre o depășire a limitării noastre, spre eternitate, dar ne dăm seama că nu o vom avea decât din harul deplin al lui Dumnezeu!

După o subliniere de substanță pentru teologia revoluției (II, p. 280), se impun atenției două sublinieri de importanță ecumenică: „Euharistia, ca împărtășanie comună, are o însemnătate deosebit de mare

pentru menținerea și întărirea unității Bisericii. Biserica se menține ca una prin împărtășirea comună de Hristos" (II, p. 259). De aceea, „formațiile creștine care n-au pe Hristos sălășluit intim în ele nu pot fi nici corpul lui Hristos, nici mireasa Lui ... Orice unire deplină a credincioșilor cu Hristos nu poate însemna decât o prezență intimă, integrală și lucrătoare a Lui în sinul lor. Și numai această unire e Biserica în sensul deplin al cuvântului.

Dar atunci se pune întrebarea: Ce sînt celelalte confesiuni creștine care nu mărturisesc o astfel de unire intimă și lucrătoare a lui Hristos cel integrat în ele? Socotim că ele sînt biserici nedepline, unele mai aproape de deplinătate, altele mai depărtate ...

Dacă Mișcarea ecumenică tinde să restabilească unitatea Bisericii, ea trebuie să tindă spre cea mai intimă prezență a lui Hristos întreg în sinul credincioșilor. Dar, gradul celei mai intime prezențe lucrătoare a lui Hristos în sinul ei îl mărturisește și îl experimentează Biserica Ortodoxă, care a păstrat tradiția de viață a Bisericii primare. La unitatea Bisericii nu poate ajunge creștinătatea decât ajungînd la unitatea de corp al lui Hristos, unit la maximum cu Capul, sau la relația de supremă unire cu Hristos, proprie miresei Lui. Fără acceptarea unității intime cu Hristos nu se poate ajunge nici la unitatea Bisericii în ea însăși, ca corp unitar și ca mireasă unică a lui Hristos" (II, pp. 267—269).

Întreaga expunere despre Sf. Taine în general (III, pp. 7—73) este remarcabilă mai ales prin sublinierea, reliefarea și evidențierea legăturii strînse dintre Hristos, Biserica și Sf. Taine. La capătul acestei părți, autorul dă o clasificare a Sf. Taine: „trei dintre ele sînt Taine ale unirii depline cu Hristos și ale intrării depline în Biserică (Botezul, Ungerea cu Sf. Mir, Euharistia), două ale reînălțării în Hristos a celor îmbolnăviți sufletește sau trupește (Pocăința, Maslul) și două, mijlăce prin care se acordă primitorului puterea de a împlini fie misiunea specială a săvîrșirii Tainelor, la propovăduirea cuvîntului și a păstoririi unei comunități bisericești (Hirotonia), fie îndatoririle speciale legate de viața de căsătorie" (III, p. 33; vezi și III, p. 81).

În prezentarea Sf. Taine a Botezului se oferă cîteva elemente mihunale pentru o predică la Botez (III, p. 50 sq.) și se stăruie asupra justificării Botezului pruncilor

(III, pp. 61—64). După ce accentuează legătura dintre Botez și Mirungere (III, p. 64 sq.), în substanțială expunere despre Sf. Euharistie se îmbeie câteva sublinieri deosebit de prețioase: „În mod principal Euharistia se dă pentru viața de veci, deci pentru ridicarea deasupra vieții pămîntești” (III, p. 83); „Euharistia este prin excelență Taina unității Bisericii” (III, p. 91); „Euharistia este culminarea tuturor celorlalte Taine” (III, p. 105); „de-abia prin actul împărțirii credincioșilor se încheie Euharistia ca Jertfă și ca Taină, căci abia acum se împlătește scopul ei de jertfă adusă Tatălui, dar și pentru sfințirea credincioșilor; abia acum se rostește numele fiecărui credincios ca în toate Tainele” (III, p. 114).

La III, pp. 100—104, autorul încearcă o oarecare pătrundere în taina prefacerii pîinii și vinului, dar aceasta o face pentru a afirma misterul, nu pentru a-l forța...

Respingerea intercomuniunii se face la III, p. 117 și 137! În expunerea despre Sf. Taină a Hirotoniei, se impune atenției sublinierea deosebirii dintre Hirotonie și celelalte Taine, culminând în afirmația: „Hirotonia e condiția celorlalte Taine, deși ea nu-și poate împlini menirea fără acelea” (III, pp. 143—145). Apoi partea privind preoția și unitatea Bisericii (vezi III, pp. 148, 154 și 159), precum și sublinierile de la III, p. 157 și 152; unele precizări și sublinieri privind hirotonia, de importanță ecumenică (vezi III, pp. 166—167), precum și unele elemente prețioase care rezolvă — mai mult indirect — problema mult discutată azi a hirotoniei femeii (III, p. 168 sq.).

Prezentarea Sf. Taine a Nuntiei oferă autorului ocazia să facă o subliniere de actualitate: „După învățătura creștină, păcatul propriu al familiei de azi este nu divorțul sau lipsa de „acomodare”, sau „sălbăticia spirituală”, ci autoadorarea familiei, refuzul de a vedea căsătoria ca orientată spre Împărăția lui Dumnezeu ... Nu lipsa de sfinție față de familie face ca divorțul să apară ca un proces aproape natural, ci această autoidolatrie a familiei face ca familia modernă să se destrame așa de ușor; este aceea identificare a familiei cu succesul și cu refuzul de a purta crucea” (III, p. 194).

În partea ultimă a tratatului (III, pp. 209—459) se impun a fi remarcate în special următoarele: o scurtă dar substanțială paralelă între eshatologia celorlalte religii și cea creștină (p. 212); confruntarea cu două concepții contrare despre moarte (p. 216

sq.); câteva considerațiuni substanțiale privind modul de folosire a libertății voinței de către om (p. 255 sq.); reliefaarea stării provizorii a sufletelor între judecata particulară și cea universală (pp. 303, 309 și 323); prezentarea iadului ca lipsa de comuniune cu Dumnezeu și cu semenii, iar a raiului ca deplinătatea acestei comuniuni (pp. 291, 303, 278 sq.); reliefaarea roadelor iubirii (p. 432 sq. și 434 sq.).

Este cu totul vrednică de reținut sublinierea de la III, p. 233: „Numai în sensul reținerii Tatălui de a coplesi prin puterea dumnezeiască durerile morții Fiului ca om, pot fi interpretate cuvintele lui Iisus: „Dumnezeule, Dumnezeule, pentru ce M-ai părăsit?” Tatăl rămîne pentru Hristos o realitate nu numai sigură, ci și simțită, chiar în această reținere a Lui de la coplesirea morții prin puterea dumnezeiască. Acest strigăt își are și el iconomia lui. Prin acest strigăt Iisus ne arată că din dorința de a Se uni ca om deplin cu Tatăl acceptă și durerile morții, ca și noi să învățăm să acceptăm din această dorință, deci din iubire față de Hristos, aceste dureri”. Este o subliniere cu atît mai oportună și mai prețioasă, cu cît se referă la o situație foarte greu de interpretat. Mai ales că autorul — după aprecierea noastră — vine cu o interpretare justă!

Cu privire la natura trupurilor înviate, se observă: „starea și relația trupurilor înviate nu pot fi precizate în categoriile noastre” (III, p. 409), dar adaugă: „Creștinismul crede ... într-o veșnicie a materiei, a unei materii nestingerit transfigurată de puterea și bogăția infinită a vieții spirituale și de energiile divine. Creștinismul admite un fel de materialism mistic, cunoaște o sfinție materie. Căci sînt este trupul Domnului prin a cărui primire se sfințesc și trupurile noastre. Sensibilitatea violentă, săracă și grosolană a plăcerilor carnale va fi convertită în sensibilitatea de fine și pure trăiri ale descoperirii frumuseților comuniunii” (III, p. 417).

Privite în ansamblu, cele trei volume de față constituie un întreg unitar, care ilustrează profilul nou, complex și multilateral al sistemului de gândire dogmatică al autorului: un sistem original — dar care se încadrează în coordonatele Dogmaticii ortodoxe — și fecund în interpretarea și prezentarea dogmelor ortodoxe. Ele reflectă puternic personalitatea autorului de dogmatist de mare talie, de vocație, cu o gândire vie și originală.

Promotor curajos al noului în dogmatică, în sensul bun al cuvîntului, autorul nu se lasă strîns în vechile șabloane rigide ale celor mai multe manuale de dogmatică, ci se descătușează de orice reducere prin schematism și tezism, gîndind deschis și stimulînd la o gîndire dogmatică creatoare. Profundă, clară și autentică din punct de vedere creștin, gîndirea dogmatică a autorului realizează fuziunea necesară dintre teorie și practică și are o mare putere de convingere.

Ca atare, sinteza dogmatică de față nu este o Dogmatică de școală, ci o Dogmatică eliberată de rigiditățile inerente unui manual propriu-zis. Totodată, este o Dogmatică descătușată de influențele occidentale — romano-catolice și protestante —, în care își găsește — nestîngerit — expresia corespunzătoare spiritul doctrinar-dogmatic al Ortodoxiei autentice. Astfel, este o Teologie Dogmatică autentică și pe măsura spiritualității Ortodoxiei românești.

Totodată, este o Dogmatică primenită, aerisită și deschisă spiritului și culturii vremii noastre, o Dogmatică vie și ancorată profund în epoca noastră. Ea are toate calitățile principale necesare unei expunerii sistematice a credinței ortodoxe pentru vremea noastră.

Amplu și puternic conturat, sistemul dogmatic de față valorifică considerabil de mult din pozitivul dogmatic occidental, dar se și confruntă critic cu unele teze occidentale. De asemenea valorifică tot ce este mai prețios în Dogmatica ortodoxă în general.

Cele trei volume constituie o contribuție originală, substanțială și excepțională la îmbogățirea tezaurului de credință ortodoxă. Apariția lor reprezintă un remarcabil eveniment editorial în Ortodoxia românească, o cotitură, un moment epocal în istoria Teologiei Dogmatice ortodoxe române, care este îmbogățită și esențializată!

Dacă scrisul său de pînă acum i-a adus autorului o temeinică consacrare ca teolog profund și original, sinteza aceasta îl așează în galeria marilor dogmatisti creștini ai timpului nostru, îi aduce din plin încoronarea de dogmatist prestigios al Ortodoxiei în general și al Ortodoxiei românești în special.

Lucrarea de față corespunde într-un tot al voinței Prea Fericitului Patriarh Iustin de a promova o teologie cu profil propriu a Bisericii Ortodoxe Române. Ea este expresia unei teologii pe care — credem — ar

fi elaborat-o Sf. Părinți dacă ar fi trăit și teologhisit în epoca noastră. De asemenea, este expresia spiritualității românești autentice pe latura ei religioasă: credință (evlavie) puternică imbinată cu luciditate. Totodată, ea ilustrează și confirmă convingător afirmația Prea Fericitului Patriarh Iustin cu prilejul recentei vizite la Patriarhia Ecumenică: „Ceea ce pot să vă asigur este faptul că Biserica Ortodoxă Română are o teologie puternică și poate să joace un rol important în viitorul relațiilor cu alte Biserici și în pregătirea Sfîntului și Marelu Sinod Ortodox”.

Incununare fericită a operei teologice a autorului, operă ce constituie o slujire ferventă a valorii supreme din teologia românească, lucrarea de față are o amplă și adîncă semnificație. Dacă este vorba să facem determinarea axiologică a acestei lucrări teologice în funcție de punctul sau criteriul cel mai înalt, trebuie să subliniem următoarele: Deși nu este desăvîrșită, ca dealtfel orice alcătuire omenească, sinteza dogmatică a P. C. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae constituie un îndreptar și deschide mari perspective Dogmaticii ortodoxe. Ca largă deschidere spre Domnul Iisus Hristos — Calea, Adevărul și Viața — ea oferă premise favorabile și fertile pentru rezolvarea problemelor de perspectivă, globale și fundamentale, ale dezvoltării și perfecționării Teologiei Dogmatice Ortodoxe. Ea este o sinteză dogmatică deschizătoare de noi orizonturi, pe măsura exigențelor viitorului și intereselor fundamentale ale Creștinismului nostru ortodox. Ca atare, ea poate ajuta Teologia Dogmatică Ortodoxă să-și actualizeze integral potențialitățile sale creatoare. Or, aceasta ar duce la un cîștig substanțial pentru întreaga creștinătate, ceea ce sugerează și evidențiază ideea oportunității traducerii ei în limbile de circulație universală.

Prin valoarea excepțională pe care o reprezintă, prin gîndirea vie și profundă — și ca atare creatoare — care o străbate, opera teologică a P. C. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae — în frunte cu sinteza dogmatică de față — stimulează la gîndire teologică creatoare. Ca atare, această operă este un exemplu și un îndemn pentru toate celelalte discipline teologice de a elabora sinteze în spiritul Ortodoxiei românești și ca expresie a acesteia.

Pentru toate aceste certe calități ale sale, opera de față se recomandă de la sine și prin sine; ba, mai mult, ea presează

spre citire atentă și iscusită zăbavă asupra ei...

Prof. C. Sibianu

VASILE POPEANGĂ, *Aradul — centru politic al luptei naționale din perioada dualismului (1867—1918.)* Editura Facta, Timișoara, 1978, 310 pp.

Profesorul dr. Vasile Popeangă este, de multă vreme, o personalitate cunoscută și o autoritate recunoscută în materie de pedagogie și istoriografie locală. Prin opera sa, Aradul de odinioară, cu trecutul său de luptă pentru libertate și independență națională, cu școalele și instituțiile sale culturale, cu oamenii săi de înaltă ținută patriotică, revine în chip fericit, dovedind cu prisosință că și aceste părți de țară au contribuit la realizarea idealului unității noastre statale.

După o istorie a *Preparandiei arădene* (în colaborare), după studiile: *Școala românească în Transilvania în perioada 1867—1918 și lupta sa pentru unire*, București 1974, *Un secol de activitate școlară românească în părțile Aradului* (1721—1821), Arad 1974, și alte studii și articole, profesorul Vasile Popeangă ne-a dat recent o nouă lucrare, densă, plină de știri — multe inedite, extrase din arhivele locale, închinată Aradului în lupta națională din perioada dualismului austro-ungar (1867) și pînă la realizarea deplină a unității noastre statale.

Cartea începe cu o *Prefață* care este de fapt o scurtă și bună sinteză a istoriei acestor părți de țară din cele mai vechi timpuri și pînă la începutul veacului nostru. Urmează *Partea I-a* alcătuită din șase capitole. Primul expune începutul organizării politice la românii arădeni, cu prilejul conferinței naționale ce a avut loc în 18 februarie 1867 sub conducerea lui Miron Romanul pe atunci profesor la Arad. Acțiunile politico-organizatorice au continuat cu înființarea unui *Club politic* și mai târziu cu constituirea Partidului Național Român. Luptele pentru afirmarea și unitate națională erau sprijinite atât pe plan politic-electoral cît și pe plan cultural.

Aradul și-a adus partea de contribuție și la mișcarea memorandistă în forme de manifestare variate, ca: adunări populare, proteste publice, adeviziuni și colecte de bani, organizarea de manifestări culturale, etc.

Un alt aspect al luptei naționale din perioada dualismului îl constituie activitatea deputaților arădeni în parlamentul din

Budapesta. Între aceștia se numără și vrednicul protopop din Buteni, Constantin Gurban.

Unul dintre obiectivele guvernului din Budapesta era desființarea caracterului național al școalei românești ca unul din mijloacele cele mai potrivite pentru maghiarizarea românilor. Școala românească, susținută și ocrotită de Biserică, a fost un factor de realizare a identității și continuității noastre culturale. Împotriva legislației școlare din 1879 și cele următoare, care erau îndreptate în contra școalei românești, episcopatul ortodox român, ca și cel unit, au dus o luptă susținută, prin memorii și delegații la guvern.

Capitolul V trece în revistă instituțiile și asociațiile culturale arădene care au activat pentru realizarea unității de stat a românilor: *Preparandia* (din 1812) — trebuie adăugat aici Institutul teologic (din 1822), școalele populare (confesionale), *Asociația națională arădeană pentru cultura poporului român* (1860—1867), *Asociațiile culturale ale muncitorilor înființate după dizolvarea*, în 1872, a *Asociației generale a muncitorilor din Arad*, *Reuniunea învățătorilor arădeni* (din 1872), *Reuniunea femeilor române arădene* (1884), *Societățile literare ale elevilor: Societatea de lectură a teologilor români din Arad* (înființată în 1869) și, în sfîrșit, *Societățile de lectură și corurile satești* care au cunoscut aici o dezvoltare neînfrînată în alte părți ale Transilvaniei. Ele făceau din muzica și literatura română factori de dezvoltare a conștiinței naționale.

Capitolul VI — care încheie *Partea I-a* — este intitulat *Strînse relații cu țara liberă* și dovedește că „între ținutul Aradului și patria liberă a existat în perioada dualismului o rețea densă și variată de relații interumane și interinstituționale, care a fost unul dintre factorii de integrare culturală și spirituală a acestui ținut străvechi românesc în complexitatea vieții întregii obști naționale”. Din această rețea fac parte: 1. Relațiile interinstituționale; 2. Turneele trupelor de teatru din țară; 3. Manifestări comune cu prilejul unor sărbători sau aniversări naționale (de exemplu războiul pentru independență din 1877, încununarea lui V. Alecsandri la Montpelier cu premiul latinătății pentru poezia „Latina Gintă” pe care arădenii au sărbătorit-o în chip deosebit); 4. Intensificarea raporturilor dintre oamenii de cultură arădeni cu instituții din România liberă (arădeni —

membri ai Academiei Române) și 5. Activitatea unor arădeni — profesori și animatori politici și de cultură în diferite centre din „țară”. „Firul conducător al acestor relații — conchide pe drept autorul — a fost realizarea idealului unirii iar efectul lor s-a manifestat pe planul conștiinței naționale ... ca o dimensiune permanentă” care a condus, în final, la desăvârșirea unității statale.

Partea a doua privește „Aradul ca centru politic al românilor din Transilvania în lupta pentru realizarea unității naționale” și cuprinde șapte capitole. În primul capitol se urmărește intensificarea luptei naționale după 1894 prin reluarea activismului politic, pentru care, de altfel, arădenii au militat întotdeauna. Acum se desfășoare aprinse lupte electorale în care sînt mobilizate masele populare, de către luptători distinși ca acel Vasile Mangra, despre care un biograf spune că era tipul agitatorului de vocație putînd fi văzut în toate adunările electorale din Cîmpia Aradului.

Un alt capitol înfățișează cîteva medaloane de luptători naționali arădeni din „generația unirii de la 1918”. Alături de mîneni ca: Ion Russu-Sirianu, Vasile Goldiș, Ștefan Cicio-Pop, Ion Suciu, Mihai Veliciu, Nicolae Oncu, Sever Bocu și alții, înțilnim figuri de clerici arădeni ca Roman Ciorogariu și Vasile Mangra (pînă în 1910). Toți aceștia au dat strălucire vieții publice a Aradului și l-au afirmat ca centru al luptei pentru unirea Transilvaniei cu România.

Capitolul al treilea înfățișează contribuția mișcării muncitorești și socialiste la lupta națională, iar capitolul patru pe cel al presei. Alături de *Tribuna, Românul* și *Tribuna poporului* este amintită revista oficială a Episcopiei Aradului *Biserica și școala*. Această revistă nu se mărginea numai la probleme bisericesti ci, în egală măsură, aborda probleme de pedagogie, de economie, ca și întreaga desfășurare a vieții politice și sociale atît din Transilvania cît și din România. Capitolul al cincilea, urmărind desfășurarea activității culturale din Arad pe diferite planuri, se intitulază cu cuvintele lui Vasile Goldiș: „din asemenea cultură națională cu siguranță are să urmeze și libertatea națională” — cuvinte

profetice spuse în 1912, cu prilejul centenarului Preparandiei din Arad.

Un capitol deosebit de interesant, al șaselea, urmărește activitatea unor români arădeni în țara liberă și peste hotare, în Rusia, Italia și Franța. În sfîrșit ultimul capitol prezintă desfășurarea evenimentelor din toamna fierbinte a anului 1918, pregătirea și înfăptuirea unității statale de la Alba Iulia.

Încheierea cuprinde o serie de concluzii judicioase din care subliniem cîteva: „Unitatea națională este una din lecțiile majore ale istoriei noastre”; „Unirea a fost o aspirație nealterată de scurgerea timpului, de vrăsmășiile înfruntate și de jertfele făcute”. Arădenii s-au integrat cu cîinste în „șuvoiul creator și declanșator de energii naționale care a pregătît actul unirii”. Importanța acestei lupte naționale a poporului român este cu atît mai mare cu cît ea se racorda cu lupta altor popoare din imperiul habsburgic și din alte imperii europene, pentru libertate și unitate națională intrînd astfel într-un „circuit european”.

Cartea profesorului Vasile Popeangă, ca dealtfel și celelalte semnalate mai sus, umple un gol mult simțit în istoriografia acestor părți de țară, cu un trecut atît de bogat, cu o contribuție însemnată la desfășurarea luptei naționale, dare prea puțin cunoscut pînă de curînd. Așa cum subliniază autorul, în *Prefață*, „afirmarea politică a Aradului s-a făcut în cooperare cu celelalte centre istorice și culturale ale Transilvaniei — Sibiu, Blaj, Alba Iulia, Brașov, Oradea, Lugoj, Timișoara —, care alcătuiau o constelație de fortărețe ale conștiinței noastre naționale...”.

O seamă de tineri pricepuți și iubitori ai trecutului acestui oraș scormonesc tainele arhivelor și bibliotecilor de aici și din alte părți spre a scoate noi dovezi, spre a desluși noi aspecte ale participării tînuturilor arădene la afirmarea națională a poporului român, la cîștigarea libertății și independenței sale naționale, la făurirea unui stat propriu unitar liber. Lucrarea pe care o prezentăm se înscrie cu cîinste în acest context de cercetare arhivistică și prezentare istorică.

Prot. dr. Gheorghe Lițiu

POȘTA REDACȚIEI

VECHIMEA LIMBII ROMÂNE SCRISE

Răspunzînd cererii mai multor cititori, am inserat în această rubrică din numărul anterior al revistei cîteva considerații pe marginea strădaniei de descifrare a textului de pe vasul nr. 21 din tezaurul de la Sînnicolaul Mare, socotit a reprezenta una din cele mai vechi mărturii despre limba română scrisă. Între timp revista brașoveană „Astra” care a publicat ipotezele lansate în această privință, a continuat ancheta întreprinsă cu privire la datarea „primului text scris în limba română” redînd opiniile academicianului prof. Ștefan Pascu (an. XIV, nr. 1/114, martie 1979, p. 6).

Reputatul nostru istoric se manifestă favorabil opiniei că inscripția de pe vasul de la Sînnicolaul Mare conține elemente de limbă română din sec. IX, în osebire numele „Boila jupan” și „Vutaul jupan”. În general, afirmă domnia sa „perioada de datare a tezaurului de la Sînnicolaul Mare corespunde în timp încă în secolele VII—VIII.

evoluei procesului etno-lingvistic românesc” care poate fi considerat încheiat

Mai mult prof. Șt. Pascu nu ne spune. Redacția „Astre” însă a încercat să tragă unele concluzii din toate opiniile exprimate și pe acestea le vom și reproduce spre informare:

„Urmărind opiniile publicate de noi, îndeosebi cea a acad. Iorgu Iordan, coroborîndu-le cu cele exprimate verbal de către prof. dr. doc. Al. Piru („Ipoteza existenței unui text scris în limba română în sec. IX este plauzibilă; mai puțin plauzibile mi se par însă traducerea propuse, care admit existența unei fragmentări dialectale a limbii noastre în sec. IX!”) și de către prof. dr. doc. D. M. Pippidi („Ceea ce pot spune cu certitudine este că textul de pe vasul nr. 21, deși folosește caractere grecești, nu este scris în limba greacă!”) și ținînd cont că ipoteza redactării textului în românește ia în considerare toate cuvintele și toate semnele folosite în inscripție, pe cînd ipotezele anterioare se rezumă la interpretarea rădăcinilor cîtorva cuvinte și a unui număr foarte redus de semne din inscripție, putem admite concluzia că ne aflăm într-adevăr în prezența unui text scris într-o limbă derivată din cea latină, română probabil, dar care a fost doar încorect interpretat...”

FACTORII UNITĂȚII ROMÂNILOR DINTOTDEAUNA

Sub titlul „Limba i-a unit pe români dintotdeauna”, prof. Vasile Ioniță a publicat în revista noastră (nr. 10—12/1978, pp. 709—711) un interesant studiu care n-a rămas fără ecou. Dintre reacțiile sosite la redacție găsim potrivit să reproducem rîndurile prof. Ion Nicola — Timișoara care susține, cum de altfel este normal, că alături de limbă există și alți factori care au asigurat unitatea poporului român. „Limba, oricît de importantă ar fi ea, este numai unul din atributele

unității unui popor, o parte dintr-un tot“, afirmă corespondentul nostru. Iar în continuare precizează:

„Tăria de rezistență, „piatra din capul unghiului“ a strămoșilor noștri a constituit-o spiritualitatea. Poetul are dreptate când scrie:

Pe-al nostru steag e scris unire,
Unire-n cuget și-n simțiri

„Noi, toți românii laolaltă, am fost animați de aceeași dragoste de țara în care ne găsim, de dorința de libertate și independență, de dorința de a avea o țară liberă și înfloritoare pe aceste meleaguri în care ne aflăm din *ziua a șasea*, adică din preistorie, pe care le-am întins și apărât „cu plugul și cu spada“, după spusa poetului.

„Un factor de o deosebită importanță în viața poporului nostru este apoi conștiința originii noastre latine, despre care s-a vorbit și s-a scris atîta, începînd cu cronicarii ... Înainte de a fi uniți prin limbă, noi am fost uniți încă de la începutul începutului prin naștere, prin originea noastră comună din daci și romani ... Ne găseam în situația a doi copii gemeni care înainte de a merge în picioare și a vorbi, sînt uniți prin aceeași obîrșie, sînt frați de sînge.

„Nu trebuie uitată nici credința noastră ortodoxă, contribuția cărților bisericești la unificarea și uniformizarea limbii noastre, peste hotarele politice vremelnice. Ele circulau dintr-o regiune în alta îndeplinind nu numai o necesitate liturgică, de cult, ci contribuind și la unificarea limbii, spre deosebire de cărțile profane supuse, deseori, opreliștii în ținuturile vremelnice subjugate. Am putea vorbi și despre o unificare sufletească prin aceste cărți mărturisitoare ale credinței noastre strămoșești ...

„La *unirea-n cuget și simțiri* au contribuit de altfel toate publicațiile — cărți și reviste — menținînd trează conștiința națională, mai ales în Transilvania și Banat, unde stăpînitorii de odinioară încercau să cloroformizeze spiritualitatea românească, profitînd de situația istorică nefastă a acestor ținuturi.

„Nu putem trece cu vederea nici transhumanța ciobanilor cu turmele, care pendulau după anotimp între munte și șes, contribuind la cunoașterea fraților și la împrumuturi reciproce din comoara graiului străbun ...“.

Iată și concluzia prof. I. Nicola: „Nu negăm importanța majoră a limbii, dar ea, ca factor de unitate, se întreține laolaltă cu alți factori determinanți formînd acel suflet, acel specific, acea spiritualitate care individualizează un popor între celelalte“.

INDREPTAREA UNEI OMISIUNI

În nr. 10—12/1978 al revistei noastre a apărut studiul dr. Victor Șuiaga — Deva „Hunedoara la Marea Unire“ (pp. 635—639). Printr-o scrisoare adresată redacției, autorul sesizează omiterea acelui pasaj, existent în manuscris, care menționa participarea sa la importanta Adunare de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Omisiunea în cauză, pentru care cerem scuze, a fost determinată de includerea materialului respectiv în rubrica de studii, nu în grupajul de „amintiri“. Întrucît aprecierea noastră potrivit căreia în aceste condiții o notă prea personală putea să lipsească n-a găsit adeziunea autorului, încercăm — chiar tardiv — în-

dreptarea de rigoare cu atât mai mult cu cât, însăși explicațiile date, sînt întru totul valabile. „Desigur, spune dl. Șuiaga, această participare personală în sine nu prezenta nici o importanță la o adunare unde au luat parte peste 100000 de români, dar cred că trebuia menționată pentru ca cititorii să poată cunoaște că descrierea participării hunedorenilor este făcută de un martor ocular al evenimentului și deci ea este fidelă. Nu am vrut să las impresia unei incertitudini și nici că autorul ar fi unul care n-a trăit și cunoscut acele istorice vremuri și evenimente“.

Privind astfel lucrurile, studiul „Hunedoreni la Marea Unire“ cîștigă în valoare iar redacția recunoscîndu-și greșeala înțelege și pe această cale să onogizeze pe unul din miile de români care au dat glas, acum șasezeci de ani și mai bine, voinței întregului popor de a se constitui într-un stat național unitar. Iată acum pasajul în chestiune care trebuie adăugat după penultimul paragraf de la pagina 636:

„Am fost și eu la Alba Iulia în ziua Mării Uniri, la 1 decembrie 1918. Aveam 19 ani și eram elev pe clasa VIII-a a liceului român din Blaj, dar luat în armata austro-ungară, revoluția mă adusese de pe frontul italian rănit și slăbit. Totuși n-am putut sta să mă odihnesc acasă, fiindcă n-aș fi avut liniște sufletească toată viața să lipsesc de la cel mai mare praznic al neamului. În uriașa nălțime de români adunați acolo, în pădurea de steaguri tricolore, am stat și eu suprim de o puternică emoție, îmbrăcat în uniformă militară cu tricolorul românesc pe ea și am ratificat plebiscitar, într-un delir de aplauze și entuziasm, hotărrea de unire“.

PRECIZĂRI LA „PRECIZĂRI“

În numărul 1—3/1978 al revistei „Mitropolia Banatului“ făceam unele observații asupra volumului „Mănăstiri din Banat“ al părintelui Ion B. Murșianu. Deoarece în răspunsul dat la sesizările noastre autorul persistă în susținerea unor afirmații eronate din respectiva lucrare (a se vedea: „Mitropolia Banatului“ nr. 10—12/1978, pp. 773—774), îndemnîndu-ne totodată, pe noi la o „lectură atentă și responsabilă“, vom căuta să fim de data aceasta mai expliciti, mai concreți, venind cu cîteva noi precizări.

I. Autorul afirmă, așa dar, că notele 98 (p. 37) și 103 (p. 41) din carte cuprind trimiteri la problemele în cauză. Pentru verificarea afirmației dm, în traducere textul actelor respective ce se găsesc la Arhivele Statului, filiața Timișoara:

— Nota 98 (p. 37): „Viena, 30 iulie, 1732, pachet 9, act. 8. La ererea mitropolitului din Belgrad și Karloveț s-a aprobat Congresul național general menționînd că *numărul participanților să nu depășească 70 de persoane...*“

— Nota 103 (p. 41): „Viena, 14 ianuarie, 1728, pachet 2, act. 3. Consiliul Aulic de război din Viena informează Comandamentul General militar din Banat că arhiepiscopul Moise Petrovici a înaintat lista candidaților pentru posul de episcop la Caransebeș, post rămas vacant. Pe lângă listă și memoriu se mai trimite copia inventarului episcopului decedat“. Deci Consiliul Aulic din Viena nu dispune „inventarierea lăsamîntului decedatului episcop Moise al Caransebeului“,

cum afirmă autorul, deoarece episcopul Moise Stanoevici murise încă din 1726, iar inventarierea era deja făcută de Moise Petrovici care, la 14, I. 1728, trimite doar copia. Considerăm că nu e nevoie de comentarii.

II. În continuare, am dori să ne referim la „precizarea” pe care Prea Cernicia Sa ține să o facă în răspunsul ce ni l-a dat, în care încearcă să arate că motivul pentru care dă în cartea sa numai câteva mănăstiri vechi ortodoxe din Banat ca dispărute, ar fi: „inexistența atestărilor documentare, singurele care stau la baza istoriei”. Asupra numărului acestor mănăstiri dispărute părintele Mureșianu putea să consulte în prealabil lucrarea lui I. D. Suci: „Monografia Mitropoliei Banatului”, Timișoara, 1977, p. 44, în care se scrie: „... înainte de invazia mongolă (1241), numărul mănăstirilor de rit răsăritean din sudul Ungariei feudale se ridica la 600, *dintre care au putut fi localizate cam 400*”, cifră atestată și de istoricul maghiar Moravcsik Gyula, *Bizantium and the Magyars*, Budapest, 1970, pp. 114—115.

III. O altă chestiune care se cere să fie pe deplin lămurită în cartea părintelui Mureșianu este datarea iconostasului de la mănăstirea Săraca. În acest scop vom cita chiar pe autorul la care ne trimite P. C. Sa, adică pe Ioachim Miloia, „Analele Banatului”, 1931, (IV), fasc. 4, p. 96: „Din iconostasul pictat între 1720—1730 nu ne mai rămâne aproape nimic; doar crucea cu Răstignirea datează din acea epocă. Cele 4 icoane principale ale iconostasului au dispărut fiind înlocuite cu altele de dată mai recentă”. Deci nici Miloia nu a avut un punct de reper precis în datarea iconostasului. Mai mult, asupra preciziei cunoștințelor lui despre subiectul în cauză, ne stau mărturie afirmațiile inexacte de la pag. 97. Aici se vorbește de icoanele găsite la mănăstire, iar la numărul de ordine 1, scrie: „Iisus înconjurat de apostoli”, moaler Teodor Svilengaci, 1829, din Fă(get?)“.

În realitate, pe această icoană scrie: „... în luna lui Au(gust) în anul 1829. Teodor Svilengae m(oaler) din Fab(ric)”, deci din Timișoara, icoana fiind în Colecția de artă veche, nr. inv. 6251, după catalogul părintelui Mureșianu, unde este trecută cu *pictor necunoscut*. De aci provine afirmația lui Miloia de la numărul de ordine 3 și 4 unde dă cele două icoane „Iisus” și „Maica Domnului” ca fiind din sec. XIX. „Ele sînt însă dateate și fac parte din vechiul iconostas”. Datarea apare pe icoana „Iisus Pantocrator”, 1750 ori 1752. (Ultima cifră nu se vede clar, dar figurile sînt pictate peste altele identice, mai vechi, acest lucru putîndu-se constata după liniile duble ale aureolei). Dacă iconostasul era din 1720—1730, ar fi fost nefiresc să se repicteze, numai după 20 de ani, alte icoane. Faptul că I. Miloia afirmă datarea după prea puțin convingătoare inscripție, nu ne poate „obliga” și nici nu este științific să acceptăm data confirmată de părintele I. B. Mureșianu cu atîta certitudine. Iconostasul este databil în secolul XVII deoarece a avut toate caracteristicile decorativo-ornamentale ale construcției specifice acestui secol, cît și organizarea registrelor iconografice precise; iar linia dominantă, văzută din vechile fotografii cît și din bucășile care au mai rămas și sînt în depozitul Colecției de artă a Mitropoliei Banatului, este orizontala conturată de împletituri în „frînghie”, iar crucea, dominantă, a fost decorată și cu rozete.

IV. Nu mai puțin necesară ni se pare și o rectificare în legătură cu o icoană ce se găsește inventariată într-un mare muzeu de artă — Muzeul Patriarhiei Sîrbe din Beograd și care, după aprecierea părintelui Mureșianu, îi reprezintă

pe „Gheorghe Brancovici și soția Anghelina“, când în realitate este vorba de „Maxim, Anghelina (nora lui Gheorghe Brancovici), Ioan și Ștefan“.

V. În lucrarea „Mănăstiri din Banat“ se mai vorbește și despre o icoană pe care autorul o intitulează, greșit, „Iisus dormind“, și nu „Ochiul neadormit“ cum a corectat subsemnatul. Pentru o deplină edificare în problemă, am deschis cartea la care ne trimite însuși părintele Mureșianu: Charles Delvoye, Arta Bizantină, v. II, București, 1976, p. 236, unde se scrie în rîndul 4 de jos: „... Iisus Emanuel dormind cu ochii deschiși, Somnul lui Iisus sau Ochiul neadormit“. La fel e numită icoana și de: M. Winkler: „Das nichtschlafende Auge“, ochiul neadormit, (în: Hochlond, 47, Jg. 1955), precum și în catalogul Ikonen-Museum, Recklinghausen, 1968, la nr. de ordine 73: „Christus — Das nicht schlafende Auge“ (ochiul care nu doarme), icoană din 1500; sau în catalogul Galeria Matice Srpske, Novi-Sad, 1973: „nedremano oko“ — ochiul neadormit —, icoană din 1726, etc.

VI. Continuînd seria micilor „precizări“ cerute de acuratețea ce se impune cercetătorului de documente istorice se cade să ne oprim puțin și la „venirea ierodiaconului Vasile în Banat“, amintită în volumul „Mănăstiri din Banat“. Cu toată trimiterea la un act de arhivă contemporan cu Vasile Diaconul, pe care subsemnatul a făcut-o autorului, act eliberat de Consistoriul eparhial, părintele Mureșianu continuă să dea crezare afirmațiilor lui Tincu Velea. În cartea „Istorie a bisericească politico-națională“, Sibiu, 1865, la pagina 202, rîndul deasupra aliniatului, se scrie: „Tradițiunea istoricește mai de parte...“. Deci tradiția, și nu actele. La p. 204 este drept că se vorbește de o genealogie a familiei, scrisă de Vasile Diaconu care, după T. Velea, se păstra la Bocșa Montană, dar atunci de ce Velea citează tradiția? ... Am mers mai departe și am controlat afirmațiile spuse de urmașii familiei lui Vasile Diaconu. Astfel C. Diaconovici, în „Enciclopedia Română“ vol. II, Sibiu, p. 150, citează pe T. Velea *fără a aminti de un act existent în familie* spunînd că Vasile Diaconu, cu 50 de familii *au înființat* la 1736 comuna Srediștea Mare unde au deschis o școală (de fapt așa cum o denumește însuși T. Velea a fost „școală casnică“ Sic!)

Celălalt descendent al familiei, citat în sprijinul său de părintele I. B. Mureșianu, inginerul Aurel Diaconovici, în broșura „Despre și pentru Banatul întregit“, Sibiu, 1920, p. 20, spune că Vasile Diaconu ar fi înființat la 1736, dimpreună cu cele 50 de familii venite, mănăstirea Srediștea Mică, dar *nu amintește de nici un act autograf*, cum afirmă Prea Cucernicia Sa. Deci urmașii ierodiaconului Vasile nu dețin actul atestat de Tincu Velea și părintele I. B. Mureșianu, ba sînt chiar în contradicție.

VII. În sfîrșit, pentru a încheia seria precizărilor cităm următoarele rînduri de la p. 116 din cartea „Mănăstiri din Banat“: „... și aici (e vorba de biserica de zid din Partoș n.n.) sub o lespede de piatră frumos dăltuită, cu slove greu de descifrat, sălășluiesc din 1771 osemintele lui și ale familiei (este vorba de judele Marcu Muțiul n.n.), cum glăsuiesc cuvintele scrise cu literă de aur pe marmura așezată în peretele ctitoriei sale“. E drept că așa scrie pe placa de marmoră, pusă, se pare, la insistențele părintelui I. B. Mureșianu, numai că inscripția nu corespunde adevărului. *Marcu Muțiul este înmormîntat în catedrala ortodoxă sîrbă din Timișoara, lingă strana dreaptă.*

Viorel Gh. Tîgu

Cititorii din străinătate pot abona revista „Mitropolia Banatului”
adresându-se la ILEXIM Departamentul Export-Import Presă, P. O.
Box 136—137 — Telex : 11226, București strada 13 Decembrie nr. 3.

52419